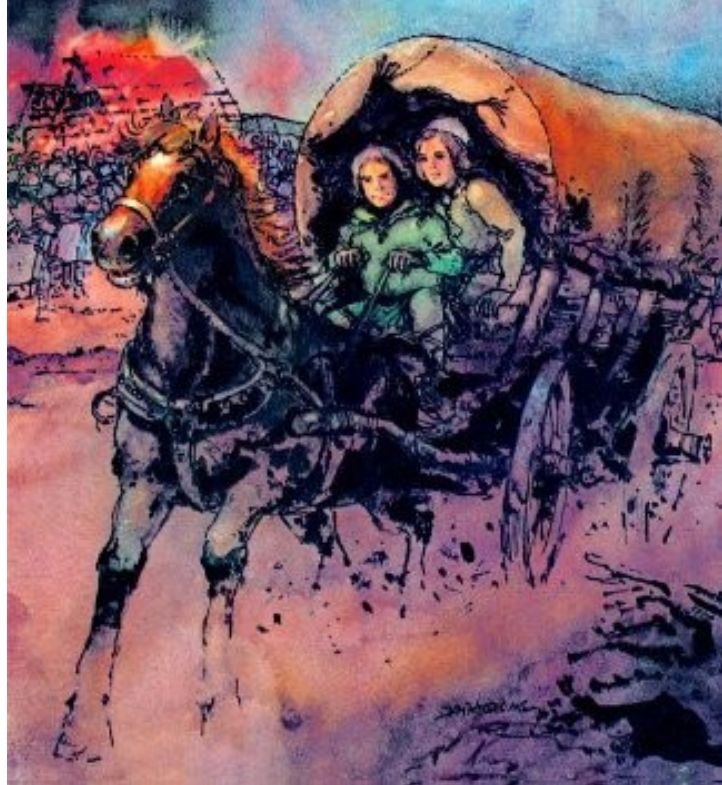

THEA BECKMAN

Geef me de ruimte!

LEMNISCAAT

Geef me de ruimte!

Thea Beckman

Lemniscaat - Rotterdam

Wil je meer weten over onze boeken?

Ga naar www.lemniscaat.nl

Omslagillustratie: Jan Wesseling

© Lemniscaat b.v. Rotterdam 1976, 2011

ISBN 978 9 04776 088 7

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, geluidsband of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

1 De vlucht uit Brugge

Wanhopig klemt Marije Wartelsdochter de handen ineen. Ze weet nog maar één ding: ze moet weg! Hoe, waarheen, dat kan haar niet schelen. Alles is beter dan wat haar te wachten staat in de wereldstad Brugge. Zelfs bedelen is beter; dat betekent in elk geval de vrijheid.

Het is allemaal begonnen toen Beda, de oude maarte, opeens ziek werd. Woelend ligt de vrouw op haar strozak; ze kan nu geen brood bakken. Daarom stuurt Marijes moeder haar dochter met twee duiten naar de bakker, die aan de overkant van de Dijver woont. Dat is de beste bakker van Brugge. ‘En schiet op, Marije, je moet ook nog helpen met het linnengoed!’

Maar Marije haast zich niet. Ze heeft de hele dag thuis al moeten bijspringen en als er iets is wat ze met tegenzin doet, is het wel vloeren schrobben, pannen schuren en bedden opmaken. Daarom neemt ze zich voor lekker lang over haar boodschap te doen, want ze wil nadenken. Ze wil nadenken over het krankzinnige feit dat ze sinds enkele dagen verloofd is.

Ze is nu vijftien jaar oud. Haar ouders vinden het tijd worden dat er naar een geschikte echtgenoot voor haar wordt

uitgekeken en drie dagen geleden noemde vader de naam van Jan van Gauwe, de zeventienjarige zoon van een rijke makelaar. Daarvan is Marije zich een ongeluk geschrokken.

Jan van Gauwe! Dat akelige joch met zijn pukkeltjeshoofd en geniepige oogjes! De grootste naarling van Brugge. Geen meisje kan hij met rust laten. Tegenover zijn kameraden schept hij op over de rijkdom van zijn vader, maar het is bekend dat hij al drie paarden heeft doodgemarteld, dat hij een hok vol duiven heeft vergiftigd...

‘En dat mispunt moet mijn man worden,’ mompelt Marije voor zich heen. ‘Nooit!’

De drukte in de stad, het geschreeuw van de dragers, de herrie die opstijgt uit de pothuizen waar schoenmakers en zadelmakers hun ambacht uitoefenen, heel die gezellige bedrijvigheid van het veertiende-eeuwse Brugge is niet in staat Marijes sombere gedachten over de toekomst te verdrijven. ‘Ik wil niet,’ mompelt ze kwaad, terwijl ze de brug over de Dijver oploopt en op het hoogste punt haar mand even op de stenen borstwering zet. Opstandig staart ze in het groene water.

‘Had ik maar een boot, dan zou ik zo wegvaren.’

Het is op dat moment dat voor het eerst de gedachte aan een vlucht bij haar opkomt. Maar het is een gedachte die haar niet meer loslaat.

Als enige dochter van koopman Wartels, met nog twee jongere broers, heeft ze natuurlijk niets in te brengen. Als

haar vader zegt: ‘Marije, jij trouwt met Jan van Gauwe’, dan heeft ze maar te gehoorzamen. Ze weet het en kan zich er toch niet bij neerleggen.

‘Ik wil niet mijn hele leven met die griezel doorbrengen,’ fluistert ze tegen de witte zwaan die op het water wiegt. ‘Ik haat hem.’

De hoorn van de bakker heeft nog niet geklonken; misschien is het brood nog niet gaar. Dat betekent wachten. Marije keert zich om en loopt terug naar de Markt, waar het altijd gezellig is. Ze neemt er de tijd voor, vervuld als ze is van opstandigheid en weerzin. Maar zodra ze op het grote plein komt, vergeet ze op slag Jan van Gauwe, want daar ziet ze de sprookspreker.

Deze rondzwervende verteller heeft zich opgesteld op een lege kist, zodat hij boven de omstanders uitsteekt, en hij vertelt... vertelt! Met wijdsse gebaren en luide stem, een ernstig gezicht en rollende ogen.

Om hem heen staan een paar mannen, veel vrouwen en kinderen, zelfs twee priesters, en ze luisteren ademloos. Marije, dol op verhalen, dringt zich snel naar voren tot ze alleen nog een vrouw met brede heupen voor zich heeft. De broodmand zet ze zolang bij haar voeten en ze vergeet hem meteen. Want het verhaal dat die man vertelt is zo boeiend!

‘... zo dronken Tristan en Isolde samen van de liefdesdrank die niet voor hen bestemd was,’ zegt de man plechtig, ‘en onmiddellijk ontbrandde in hun beider harten de liefde. Onblusbaar en voor eeuwig.’

En hij vertelt verder over die verboden liefde tussen de dappere Bretonse ridder Tristan en prinses Isolde de Blonde. Isolde moest trouwen met koning Mark van Cornwallis, want aan deze vorst was ze beloofd. En ofschoon haar hart brak, moest ze afscheid nemen van Tristan. De ridder keerde terug naar Bretagne, trouwde daar een andere vrouw, maar zijn blonde Isolde kon hij niet vergeten. En evenmin slaagde Isolde erin h m uit haar hart te verbannen. Jaren later, toen de dappere Tristan in de oorlog levensgevaarlijk gewond werd en doodziek om zijn vroegere geliefde riep, zorgde zijn jaloerse vrouw ervoor dat Isolde de Blonde te laat in Bretagne aankwam. Tristan was juist gestorven. Snikkend wierp Isolde zich over zijn lijk en stierf van verdriet. De ongelukkige geliefden werden naast elkaar begraven...

Zo'n grote liefde, denkt Marije ontroerd, die tot over het graf reikt, wat moet dat iets heerlijks zijn.

En opeens, met een rilling van afkeer, denkt ze weer aan Jan van Gauwe. 'Poeh, geen duizend liefdesdranken en tovermiddelen kunnen maken dat ik ooit van die naarling ga houden,' bromt ze voor zich uit.

De sprookspreker is klaar met zijn verhaal. Hij springt van de kist en biedt de omstanders zijn omgekeerde hoed aan. Een paar muntjes vliegen erin. Enkele duiten vallen ernaast en kletteren op de hobbelige stenen. Snel raapt de man ze op. De vrouw die vlak voor Marije staat, trekt zich haastig terug, want nu het op betalen aankomt, wil ze weg zijn. Marije

krijgt een duw in de rug, doet vanzelf een stap naar voren en staat dan oog in oog met de verteller.

‘Wat was dat mooi,’ fluistert ze. Hij hoort het blijkbaar niet en houdt zijn hoed uitnodigend op voor een ambachtsman die naast haar staat. Omdat zoveel mensen zich weg haasten eer de sprookspreker hen bereikt zal hebben, krijgt Marije weer een stoot en opeens vallen de twee munten die moeder haar heeft meegegeven op de keien. Ze schrikt, bukt zich, wil ze oprapen, maar de verteller, wiens geoefende oren het geluid van geld-op-steen ook hebben gehoord, grabbelt net even eerder naar de muntjes.

‘Niet doen,’ roept Marije, ‘die zijn van mij!’

‘Vuile meid,’ scheldt hij, ‘mijn geld stelen, hè?’ Meteen heeft ze een klinkende oorvijg te pakken. Dat is te veel. Een wilde woede barst in haar los. Ze vliegt op en voor ze beseft wat ze doet, slaat ze terug. Pats! Met haar vlakke hand recht op zijn wang. Ontzet over haar eigen drift keert ze zich om en rent weg. De mensen wijken verbaasd voor haar opzij. Goeie genade, wat heeft ze gedaan? Een volwassen man geslagen, die toch juist zo’n prachtig verhaal heeft verteld. Misschien dacht hij werkelijk dat ze de voor hem bestemde geldstukjes had willen stelen!

Ze vliegt de Markt over, een zijstraat in, staat dan hijgend stil, de hand op haar bonzende hart. O jé, de broodmand...

Maar ze durft niet terug te gaan naar het grote plein, ze durft die man niet meer onder ogen te komen. Hij zal zeker niet aarzelen haar een pak slaag te geven zodra hij haar te

pakken krijgt. Wat een ongeluksdag! Toch komt nu even haar gevoel voor humor boven.

‘... en dat allemaal vanwege een verhaal...’

Maar meteen raakt ze weer in paniek, want moeder is niet mis als het op geld aankomt. En straks komt vader thuis uit de herberg, waar hij de makelaars en andere kooplui ontmoet. Als de zaken een beetje tegen hebben gezeten, zal hij in een vreselijk humeur zijn. En dan zwaait er wat. Met loodzware benen sloft Marije naar huis, zonder brood, zonder geld en zelfs zonder mand, haar straf tegemoet.

En die straf is niet mis. Pas om negen uur die avond komt ze op haar bed, bont en blauw geslagen, murw gepraat door eindeloze verwijten. Ze heeft het warm. Haar rug gloeit, haar wang doet pijn. Het is nauwelijks uit te houden in de hete bedstee. Voorzichtig stoot ze de deuren wat open om frisse lucht te krijgen. In de kamer naast haar slaaphokje zitten haar ouders nog te praten. De tussendeur staat half open; ze kan het meeste verstaan.

‘... langzamerhand niets meer met Marije aan te vangen,’ hoort ze haar moeder klagen. ‘Ze zwerft het liefst langs de straat en blijft uren weg. Ze vergeet haar plichten en laat zich bestelen. Of ze versnoept mijn geld.’ De zijden rokken ruisen; vrouwe Wartels draagt in de zomer dure zijde.

‘Ja, hoe eerder ze trouwt, hoe beter,’ bromt de stem van haar vader. ‘Jan van Gauwe leert haar dat liegen en lanterfantten wel af.’

Want natuurlijk heeft moeder niets willen geloven van Marijes verhaal over de sprookspreker die haar de munten heeft afgepakt en die haar bovendien heeft geslagen. ‘Je zult je geld wel versnoept hebben en je mand heb je laten stelen,’ had moeder gemopperd.

‘Als de familie van Gauwe ontdekt wat voor karakter onze Marije heeft, is het nog maar de vraag of ze haar willen hebben,’ hoort ze haar moeder nu zeggen. Het klinkt bitter, maar Marije houdt opeens de adem in. Ja, stel je voor, dát zou een uitkomst zijn! Stil ligt ze te luisteren en dan hoort ze haar moeder peinzend zeggen: ‘Willem, de zoon van gildemeester Koolkerke, heeft ook een oogje op Marije. Misschien...’

‘Niks Koolkerke,’ tiert vader. ‘Die eist een veel te hoge bruidsschat. De Van Gauwes bezorgen me de voordeligste zaakjes en eisen maar de helft van wat de Koolkerkes voor Marije willen hebben. Ze zal met Jan van Gauwe trouwen en daarmee uit!’

Marije verstopt snel haar hoofd onder het laken en dringt haar tranen terug. Waarom heeft God mij een meisje laten zijn? denkt ze wanhopig.

Ze weet dat haar ouders nooit van haar hebben gehouden. Houden ze eigenlijk wel van elkaar? Marijes moeder was natuurlijk ook uitgehuwelijkt aan de voordeligste partij; naar haar mening was niet gevraagd. Wie weet heeft ze net zo’n afkeer van haar man als Marije heeft van Jan van Gauwe. In

elk geval heeft Marije nooit iets gemerkt van genegenheid tussen haar ouders. Vrouwe Wartels gaat stil haar gang, spreekt weinig, lacht nooit. Is ze ongelukkig, of alleen maar trots?

Marijes geboorte moest een teleurstelling zijn geweest voor koopman Wartels, want hij had op een opvolger gehoopt en hij kreeg een dochter. Dochters zijn waardeloos, die kosten alleen maar geld. Je kunt een dochter hoogstens gebruiken om haar uit te huwelijken aan een bevriende zakenfamilie, om de banden nog steviger aan te trekken. Bovendien duurde het drie jaar eer het volgende kind kwam, Adriaan. Dit keer gelukkig een jongen! Naar Marije had haar vader nauwelijks omgekeken. Moeder had de opvoeding van het dochtertje toevertrouwd aan de maarte Beda en die kon maar weinig tijd aan het kind besteden. Zo was Marije Wartelsdochter opgegroeid: verwaarloosd door haar vader, koel behandeld door haar moeder. De enige mens van wie zij soms iets van vriendschap en vreugde ondervond, was Karel, de oude paardenknecht. Hij had haar leren rijden als een jongen. Hij had haar geleerd hoe je met paarden moest omgaan.

De stal is nog steeds het enige plekje waar Marije kan rekenen op wat medeleven en begrip. Verder heeft ze weinig geleerd. Ze is twee jaar bij de nonnen op school geweest om te leren tellen en vooral: om te leren bidden. Meer vond haar vader niet nodig. Maar ze spreekt goed Frans, dat heeft ze opgepikt in de stad en ook wel op school. Frans is de handelstaal en zelfs de domste Bruggeling kan zich min of

meer in die taal uitdrukken. Verder...

Verder is ze niets dan een goedgeklede dienstmaagd, voorbestemd om met een jongen te trouwen die ze naar het andere eind van de wereld wenst. Alles in Marijes binnenste komt in opstand tegen dat vooruitzicht. En wéér is daar die onmogelijke gedachte aan een vlucht...

Kon ik ook maar naar Bretagne gaan, naar het land van ridder Tristan, denkt ze. Daar zal ik een ridder op een wit paard ontmoeten. We zullen op het eerste gezicht verliefd op elkaar worden, elkaar voor eeuwig trouw zweren. Zónder liefdesdrank. Hij zal me voor op zijn paard zetten, mij meenemen naar zijn kasteel. Hand in hand zullen we op de toren staan en uitkijken over de zee... Intussen weet ze nauwelijks waar Bretagne ligt. Ergens in Frankrijk, in het zuidwesten, gelooft ze. Zou het eigenlijk ver van Brugge zijn?

Frankrijk is voor Marije het grote wonderland. Daar zijn de mensen hoffelijk en mooi. Daar kennen ze de platvloersheid van de Vlamingen niet. Daar schijnt altijd de zon en doen de boeren zingend hun werk; daar liggen steden, nog groter, rijker en machtiger dan Brugge. Daar rijpen de wijndruiven, zingen de trouvères, en de koning wordt er als een heilige vereerd. Wie gelukkig wil worden, moet naar Frankrijk gaan.

Tenminste, zo denkt Marije. En dat is merkwaardig, want juist de Bruggelingen hebben weinig reden om de Franse koning (ook hún koning) welgezind te zijn. De grote Vlaamse steden hadden lang gevochten voor onafhankelijkheid en

eerst zelfs met veel succes. Bij Kortrijk hadden de Vlamingen het Franse ridderleger een geweldige nederlaag bezorgd en die slag wordt nu nog de Guldensporenslag genoemd. Maar daarna had de Franse koning de opstandige Vlamingen weer weten te onderwerpen en de steden werden streng gestraft.

Toch blijven de Vlamingen onwillig. En dat is geen wonder, want de handelsbelangen van de Bruggelingen hangen af van de invoer van Engelse wol, de beste ter wereld. Heel Brugge leeft daarvan. Dus koos de stad de kant van de Engelsen, toen de Engelse koning Edward III bondgenoten zocht omdat hij zich voorbereidde op oorlog met Frankrijk. Want deze Edward III meent dat hij recht heeft op de Franse troon en niet Philippe VI van Valois, die nu in Parijs heerst.

Misschien droomt Marije juist van Frankrijk omdat haar vader, de lakenkoopman, zo Engelsgezind is. Thuis hoort ze haar ouders altijd schelden op Frankrijk. Ze zou hen liever horen schelden op Jan van Gauwe, in plaats van op koning Philippe en zijn hele ridderschap.

Zo, soezend over Bretagne en het lieflijke Frankrijk, valt Marije eindelijk in slaap.

De volgende dag is Beda nog steeds ziek en opnieuw dreigt de huishouding in het honderd te lopen. Marijes moeder vernedert zich zelfs zover dat zij zelf naar de groentemarkt gaat. Maar als ze weer thuis is, blijkt ze toch nog iets vergeten te hebben.

‘Uien, Marije, ga uien halen. En loop meteen langs de

vismarkt om drie dozijn schollen te kopen; het is vrijdag. Denk erom dat je niet weer je geld versnoept.'

Op dat moment heeft Marije niet de moed om te protesteren. Haar botten doen nog pijn van het pak slaag van de vorige avond. En diep in haar hart hoopt ze dat de sprookspreker nog in de stad is en op de Markt, de Brug of ergens aan een gracht staat te vertellen. Ze zal wel zorgen dat hij haar dit keer niet te zien krijgt. Maar wie weet hoeveel prachtige verhalen hij nog meer kent over Bretagne!

De rondzwervende verteller ontmoet ze die ochtend niet. Wel iemand anders: Jan van Gauwe.

Hij slentert in een deftig lakens kostuum over de vismarkt, met zeker zes schoffies achter zich aan, die bewonderend naar de rijke jongen staren. Zodra Jan zijn 'verloofde' in het oog krijgt, snauwt hij de kwajongens weg en gaat naast Marije bij de visbank staan.

'Drie dozijn schollen, goed vers,' zegt Marije tegen het dikke viswif, dat een uur in de wind stinkt. Ze kijkt met opzet niet naar Jan.

'Ik heb je gezien gisteren,' zegt Jan. Marije doet of ze hem niet heeft gehoord. Ze neemt de vis in ontvangst, betaalt en keert zich van hem af.

Maar zo gemakkelijk raakt ze het mispunt niet kwijt. Hij komt naast haar lopen.

'Ga je naar huis?'

'Nee,' zegt ze kort. Ze moet de uien nog halen en daarvoor moet ze langs de Nieuwe Halle. Jan blijft hardnekkig naast

haar voortlopen.

‘Je hebt gevochten, hè? Met een man, gisteren op de Markt. Ik heb alles gezien.’

Marije schrikt hevig. Heeft Jan haar werkelijk gezien toen ze de sprookspreker op zijn gezicht sloeg?

‘Ach wat,’ antwoordt ze stug. ‘Hij sloeg eerst en toen mepte ik terug. Dat zou jij ook gedaan hebben.’

‘Ja, ik,’ zegt Jan zelfvoldaan. ‘Maar ik ben een man. Jij...’ Hij snuift minachtend. ‘Nette meisjes vechten niet. Dat doen alleen viswijven.’

Marije kijkt even opzij; ze ziet hem grijnzen en huivert. ‘Meisjes hoeven zich niet te laten mishandelen door een zwerver,’ verdedigt ze zich.

‘Je hebt je schandelijk gedragen,’ prevelt Jan. Hij spitst de lippen, bijna alsof hij op haar wil spuwen.

Tegen zijn verwaandheid kan ze niet op. Hij schijnt zo zeker te zijn van haar minderwaardigheid dat ze er bijna zelf in begint te geloven. Maar dan ontwaakt weer haar trots. Denkt die geniepigerd werkelijk dat hij háár een standje kan geven?

‘Die kerel had het recht niet om mij te slaan,’ zegt ze met vaste stem.

Jan grinnikt even, alsof hij vol binnenpret zit.

‘Jij bent een duveltje, Marije, mijn vader zegt het zelf. En hij kan het weten, want hij doet elke dag zaken met jouw vader. Maar ik zal je wel temmen. Ik weet precies hoe ik met weerspannige vrouwmensen moet omgaan.

‘Zo’n snotneus als jij?’ hoont Marije. ‘Kom nou, je bent

nog maar een jongetje.'

Dat laat Jan van Gauwe zich niet zeggen.

'Ha, wacht maar,' bromt hij wraakzuchtig. 'Over een jaar of zo, als je mijn vrouw bent, dan zal je ervan lusten! Als je je dan niet behoorlijk gedraagt, krijg je elke ochtend een flinke rammeling. Links, rechts, van boven en van onder! Mijn vrouw moet lief, gehoorzaam en onderdanig zijn, zoals het hoort.' Genietend wrijft hij zich in de handen. 'Ik krijg je wel klein, Marije.'

Ze werpt het hoofd in de nek.

'Als je mij met één vinger durft aanraken, Jan van Gauwe,' zegt ze woedend, 'dan steek ik een broodmes tussen je ribben. Ik laat me niet slaan, hoor je, en zeker niet door jou. Je kan me gestolen worden. Heel Brugge kan me gestolen worden! Jij moest maar beul worden in plaats van makelaar, je bent er geknipt voor.'

Razend zet ze het op een lopen en komt tien minuten later buiten adem thuis, zonder uien.

Als vader voor het middagmaal naar huis komt, blijkt hij al op de hoogte te zijn.

'Marije! Je hebt als de eerste de beste gemene meid midden op straat ruzie staan maken met Jan van Gauwe,' tiert hij. 'Wat bezielt jou, kind? Straks willen de Van Gauwes je niet eens meer in hun familie opnemen. Maar ik waarschuw je! Als dat gebeurt ben je nog niet gelukkig.'

'Jan van Gauwe,' roept Marije met de moed der wanhoop, 'heeft me beloofd dat hij me elke ochtend zal afranselen

wanneer ik eenmaal met hem ben getrouwd. Ik heb hem gezegd dat de dochter van lakenkoopman Wartels daar niet van gediend is.'

Dat treft doel. Moeder kijkt haar ontsteld aan, vader fronsd de wenkbrauwen. Zijn familietrots is geraakt.

'Is dat waar?'

'Het is waar, vader. Jan zei dat met een gezicht alsof hij zich op die ranselpartijen al verheugde. Die jongen is gek. Wie zegt nu zoiets tegen... tegen zijn verloofde.'

'Ik wil niet dat er over zulke dingen aan tafel gesproken wordt,' zegt moeder snel. Ze is bleek geworden. Welke herinneringen zijn er bij haar opgekomen?

'Vader, ik kan niet met Jan van Gauwe trouwen. Ik haat hem,' roept Marije.

'Zwijg!' gebiedt moeder streng.

'Jij trouwt met Jan van Gauwe en daarmee uit,' zegt vader onverbiddelijk. 'Maar dat heeft geen haast; jullie zijn nu nog kinderen en maken ruzie als kinderen. Je zult zien dat Jan over een jaar of twee helemaal veranderd is.' Marije snuift. Ze gelooft niet in die verandering. Eenmaal een geniepigerd, altijd een geniepigerd, denkt ze. Het zit in hem, het is zijn karakter.

'Ik ga net zo lief naar een klooster,' fluistert ze. Ze stikt bijna in een visgraat.

'Het kloosterleven is niets voor jou,' zegt moeder snel, de ogen strak op haar tinnen bord gericht.

Nee, dat is het zeker niet! Marije moet er niet aan denken

dat ze altijd opgesloten zal zijn... Maar op dit moment lijkt het haar de enige uitweg. ‘Alles is beter dan trouwen met een beul,’ gilt ze over haar toeren.

‘Eet door,’ zegt vader bars. Marije is al in elkaar gedoken, want ze verwacht een woede-uitbarsting na zoveel brutaliteit. Tot haar verbazing blijft die uit. In plaats daarvan kijkt vader peinzend op de tafel en knoeit met de botersaus. En opeens begrijpt Marije het! Het klooster van de Ursulinen zal de dochter van een welgestelde koopman graag opnemen. Maar de abdis zal voor Marijes toetreding zeker zo’n grote bruidsschat eisen als de Koolkerkes. En haar ouders zijn niet van plan veel geld op het hoofd van die lastige dochter uit te tellen. Ze willen haar kwijt, maar zo voordelig mogelijk. Daarom is Jan van Gauwe de aangewezen bruidegom. Verkocht aan de minst eisende, denkt Marije knarsetandend. Dat is dus mijn leven, de toekomst van een vrije poortersdochter.

Nu kan ze geen hap meer door haar keel krijgen. Trouwen met Jan? Nooit! Ze springt nog liever in het Minnewater. Haar hele leven doorbrengen tussen de muren van Brugge, waar de mensen alleen aan handel en geld denken, aan de zijde van een mispunt door wie ze zal worden geslagen, geminacht... Verwarde gedachten dwarrelen door haar hoofd. Blindelings tast ze naar haar bord; ze is spierwit geworden.

‘Wat is er, ben je niet goed?’ vraagt moeder.

‘Ik heb het benauwd.’

‘Ga even de hof in.’

Marije vliegt van haar bankje en rent het eetvertrek uit, de hof in.

Dan staat ze stil, haalt diep adem. Haar misselijkheid zakt iets, maar de klomp verdriet in haar borst laat zich niet wegademen.

Karel, de stalknecht, komt juist uit de keuken met een houten bord en een homp brood in de hand. Verwonderd blijft hij staan als hij Marije midden op de cour ontdekt.

‘Wat doet ge hier, juffer? Moet ge niet aan tafel?’

‘Ik ben ziek.’

Karel slaat een kruis.

‘Beda zal toch niks besmettelijks hebben?’ mompelt hij ongerust.

‘Beda?’ Ze schudt het hoofd. ‘Ik ben ziek van angst, Karel,’ bekent ze. En dan, omdat ze toch bij iemand haar nood moet klagen, stort ze haar hart uit voor de oude paardenknecht. Snikkend, trillend op haar benen, vertelt ze hem alles: over de oorvijg van de sprookspreker, hoe ze hem in haar woede heeft teruggemept, hoe Jan van Gauwe dat heeft gezien en haar ermee vervolgt, hoe hij heeft gedreigd...

‘Jan van Gauwe?’ mompelt de knecht. ‘Ach juffer, voor die hoeft ge niet bang te zijn. Een grote mond, dat is alles. We kennen dat soort heerschappen toch.’

‘Maar ik moet met hem trouwen,’ roept Marije, ‘tot mijn dood met hem samenwonen – en ik haat hem.’

Karel haalt de schouders op, gaat op een stapeltje brandhout zitten en begint rustig te eten.

‘Hoor eens, juffer, ge moet maar denken: in een jaar tijd kan veel gebeuren. Ge zijt nog maar kinderen.’

‘Wat bedoel je?’ vraagt Marije hoopvol.

‘Ons leven is in Gods hand, juffer. Als God niet wil dat ge een mispunt trouwt, dan zal het niet gebeuren.’

‘Zulke praatjes hoor ik mijn leven lang al,’ zegt Marije teleurgesteld. ‘Als je een meisje bent, beslissen je ouders over je, niet God.’

Karel sabbelt op zijn gekookte visje, sopt de botersaus op met het stuk brood. Hij knikt bedachtzaam.

‘Dat denkt ge maar, juffer, en uw vader denkt het ook. Maar...’ Hij kijkt troostend naar haar op. ‘Afgelopen winter was er hongersnood in het noorden,’ somt hij op. ‘En in de stad doen vreemde geruchten de ronde over een ziekte die de Saraceense landen ontvolkt. Frankrijk en Engeland vechten al bijna tien jaar om de Franse kroon. De Paus woont niet meer in Rome, waar hij volgens Gods gebod thuishoort, maar in Avignon, en hij gedraagt zich als een Franse vazal. Geloof een oud man, juffer, we gaan barre tijden tegemoet, want God is vertoornd over de mensen. God is ook vertoornd over Brugge. Dat heeft een priester mij gezegd toen ik vorig jaar een bedevaart maakte naar Onze Lieve Vrouwe van Damme. Als God de Saracenen teistert en op de Franse provincies de oorlog loslaat, als Hij de Zeeuwse boeren laat hongeren, zal Hij dan het zondige, op geld beluste Brugge sparen? Juffer, moeilijke tijden zijn in aantocht.’

Met Karel heeft ze altijd goed kunnen opschieten; zo nederig als hij is, heeft hij altijd blijk gegeven van een goed verstand. Ze hoort hem graag praten, het klinkt allemaal zo logisch. Ook nu luistert ze geboeid, even afgeleid van haar zorgen. Ze denkt na.

‘De grootste ramp die Brugge kan treffen,’ zegt ze eindelijk, ‘is dat de Engelse koning het in zijn hoofd haalt om ons geen ruwe wol meer te leveren.’

‘Juist,’ knikt Karel rustig. ‘En wie zegt dat Edward III dat niet in zijn hoofd zal halen?’

‘Kom nou. Brugge is een bondgenoot van Engeland,’ werpt Marije tegen.

‘Ja, in het geheim steunt Brugge de Engelse koning. Maar vergeet niet, juffer, dat de graaf van Vlaanderen leenman van de Franse koning is. We zitten hier dus tussen twee vuren. En als de wolhandel door de Engelsen wordt weggenomen van Brugge en wordt verplaatst naar Antwerpen of Dordrecht, dan...’

‘... dan worden mijn vader en makelaar Van Gauwe straatarm,’ knikt Marije.

‘Precies, juffer. En wat komt er dan nog van uw huwelijk terecht?’

‘Niets. Maar moet ik hopen dat mijn vader al zijn geld verliest, alleen om aan die naarling te ontkomen? Rare troost houd jij erop na, Karel.’

‘God verhoede dat zoiets gebeurt! Ik zei het alleen maar om u te bewijzen dat een jaar een lange tijd is en dat er heel

gemakkelijk iets kan gebeuren wat alle huwelijksplannen omvergooit.'

'Dus als ik het goed begrijp kan alleen een ramp mij redden,' spot Marije.

Karel zucht; zijn logica is uitgeput. Hij is al oud, ruim vijftig jaar, hij heeft veel gezien en beleefd en zoals gezegd, dom is hij niet. Maar hoe groter Marije wordt, hoe moeilijker hij het vindt om in haar het verwaarloosde kindje te herkennen dat in vroeger jaren in de stal kwam spelen. Ze is nu een jongedame, er wordt al druk over haar huwelijk gepraat. Wat kan hij, de arme stalknecht, dan nog voor haar doen? Bovendien weet Karel dat zijn dagen geteld zijn. Koopman Wartels wil hem laten vervangen door een jonge knecht. Dan kan Karel terugkeren naar zijn dorpje, maar zonder geld en zonder kracht. Zijn familieleden, ruige Vlaamse landarbeiders, zullen hem wel opnemen, maar zonder vreugde. Ze zullen hem verwijten toewerpen, zonder eind. Ze zullen hem laten hongeren. En na een jaar zullen ze wegsmelten in tranen op zijn begrafenis.

Maar dat alles weet Marije ook. Karel heeft niets meer te verliezen. Haar leven moet nog beginnen. En op dat moment weet ze wat haar te doen staat. De gedachten van de afgelopen dagen hebben opeens een vaste vorm aangenomen. Als Karel maar bereid is haar erbij te helpen...

'Luister,' sist ze hem toe, 'ik heb je nodig, Karel. Ik wil weg, vannacht. Op Victor, het nieuwe paard van mijn vader. Dat is een mak dier en het kent me. Karel, alsjeblieft, help me.'

De oude man begint te beven.

‘Ach God, juffer, het is zondig om zoiets te willen.’

‘Dat weet ik. Maar ik kan niet blijven wachten op een ramp. Die komt misschien niet eens – of veel te laat. Ik moet ervandoor, Karel, vannacht nog.’

‘U wilt weggaan op Victor? Ach God, juffer, uw vader zal me beschuldigen van diefstal.’

Zijn bord is leeg, gelukkig maar, want nu zou hij niet meer kunnen eten. Hij is dodelijk ontsteld over Marijes wilde plan.

‘Waarheen wilt ge dan gaan, juffer?’

‘In Gent woont een tante van me; zij zal me wel opnemen.’

Marije heeft de oude man bij de schouders gepakt en kijkt hem dwingend aan. ‘Toe Karel...’

‘Dat kan toch niet. En ik dan?’ jammert de knecht zacht.

‘Jou zal niemand iets doen en van niets beschuldigen.

Luister! Je moet je alleen maar van den domme houden en doen of je er niets van begrijpt. Je zegt maar dat je sliep toen ik je de sleutel van de hofpoort ontfutselde, dat je niets hebt gemerkt. Ze zullen je wel geloven.’

Haar ogen laten hem niet los.

‘Ze zullen me smadelijk wegjagen, juffer,’ zucht hij, al half gewonnen.

‘Dat doet mijn vader toch wel, nog voor de winter,’ antwoordt Marije wreed. ‘En ik kan dat niet verhinderen, al vind ik het een schande. Karel, ben ik niet het enige wezen ter wereld om wie je ooit iets hebt gegeven? We waren altijd goede vrienden. Jij hebt me leren rijden, met paarden leren

omgaan, je hebt me sprookjes verteld en moed gegeven. Toe, help me nu, voor deze laatste keer. Anders spring ik in de gracht. Heus, ik meen het.'

'Foei, juffer, dat zou doodzonde zijn!'

'Ik ben al zondig, want ik ben ongehoorzaam. En dat zal ik mijn leven lang wel blijven. Mijn karakter deugt niet, zegt vader.'

'Ach God...' Vergeefs probeert hij langs haar heen te kijken, aan de dwingende blik van die grijze ogen te ontkomen. 'Hoe durft ge zo te spreken, juffer. Het is al zonde om naar u te luisteren. U zult uw ongeluk tegemoet gaan.'

'Niets kan erger zijn dan Jan van Gauwes vrouw te worden. Ik ben niet bang, Karel. De Moeder Gods zal me beschermen, ik ben naar Haar vernoemd.'

Karel rilt. Hij durft haar nauwelijks meer tegenspreken. Ze staat daar zo fier en met schitterende ogen voor hem; alle kinderlijkheid lijkt opeens van haar afgeden.

'Hoe wilt ge dan dat ik u help ontsnappen?' fluistert hij angstig.

'Door te zorgen dat Victor goed gedrenkt en gevoed is en dat er een zadel klaarligt. En vooral door vannacht je ogen en oren dicht te houden, niets te zien, niets te horen. Je hebt toch een sleutel van het hofpoortje?'

'Ja, ik heb een sleutel. Maar het zadel van uw moeder is bij de zadelmaker in reparatie.'

'Dan maar een mannenzadel.'

Karel buigt het hoofd. Hij protesteert niet meer.

‘En... bid voor me,’ fluistert Marije, plotseling angstig. Karel zegt niets. Maar ze weet dat hij haar de komende nacht geen strobreed in de weg zal leggen. Zijn lange leven van knechtschap zal eindigen met die ene, opstandige daad.

Marije sluipt het huis weer in. Ze loopt regelrecht door naar de zolder, waar versleten kleren worden bewaard tot de herfst, om op het feest van de heilige Martinus aan de armen te worden gegeven. Ze haalt de kist overhoop en maakt een bundeltje van een oud knechtenkostuum: een paar hosen, een wambuis, een vormeloze hoed. Het bundeltje smokkelt ze naar haar bedstee, waarin ze het verbergt. Later op de dag steelt ze twee broden uit de keuken; als ze daarbij op de blank geschuurde tafel een beursje ziet liggen, neemt ze er drie zilverstukken uit. Ze handelt daarbij gewetenloos, want ze weet dat de meiden van de diefstal zullen worden beschuldigd. Maar het gaat om haar leven. Ze verstopt alles onder haar bed.

En dan, in die zomerse maannacht, begin augustus 1346, loopt Marije Wartelsdochter weg van huis.

Heel stil, de bundel onder haar arm, slaapt ze de keuken door; ze giet wat spijsolie op de grendels, zodat die niet zullen piepen. Geruisloos als een schim schuift ze de hof in, de lippen opeengeklemd, want nu komt het moeilijkste. In de stal is alles doodstil. Victor, de vijfjarige bruine ruin, staat te slapen. Een mannenzadel ligt naast het paard in het stro.

Victor is een mooi dier, stevig gebouwd, en het zal flinke afstanden kunnen afleggen zonder moe te worden. In het kot achter in de stal slaapt Karel. Marije luistert even, maar ze hoort hem niet snurken.

Het ontwakende paard schudt even het hoofd maar geeft gelukkig geen geluid. De stallantaarn brandt nog en geeft voldoende licht om er zich bij te verkleeden. Haastig trekt Marije het knechtenpak aan, dat haar veel te groot is. Ze snoert een riem om haar middel en slaat de mouwen om. Dan snijdt ze roekeloos haar lange vlecht af met het keukenmes dat ze in het voorbijgaan heeft meegepakt. De vlecht duwt ze met haar voet onder een hoop stro. Ze trekt de oude hoed over haar hoofd. Ze rolt haar dure meisjeskleren op: haar mooie lakense rok, het geborduurde jakje, twee linnen hemden, en propt dat alles met het brood in de zadeltas. Victor laat zich geduldig voor de reis klaarmaken zonder te hinniken. Achter op het zadel bindt ze nog een flinke zak haver, die Karel ‘toevallig’ binnen haar bereik heeft laten staan. Weer kijkt ze om naar het kot. Slaapt de knecht? Of houdt hij angstig de adem in, doodsbenuwd dat iemand in het huis wakker zal worden?

Nu is ze reisvaardig. Waar is de sleutel van de poortdeur? Ze ziet hem hangen aan een haak, zo voor het grijpen. Karel heeft aan alles gedacht. Graag zou ze nog afscheid van de oude knecht hebben genomen, maar ze durft alleen te fluisteren in de richting van het kot: ‘Dank voor je hulp, vriend.’

Zou hij het gehoord hebben? Stil dooft ze de lantaarn.

Haar warme, donkere mantel heeft ze niet ingepakt; die slaat ze om. Nu leidt ze Victor voorzichtig de stal uit, de hof over. Ze opent het poortje dat uitkomt op de straat en brengt het paard naar buiten. De sleutel laat ze aan de binnenkant van het slot zitten.

Eenmaal op straat, waar nog geen mens zich vertoont hoewel het in het oosten al licht begint te worden, bestijgt Marije het paard, klopt het op de hals en zegt zacht: 'Langzaam, Victor, en stilletjes...'

Stapvoets, zo weinig mogelijk gerucht makend, rijdt ze de straat uit. Haar grootste angst is dat ze de stadswacht zal tegenkomen. Niet ver van de Gentpoort stijgt ze weer af en trekt Victor in de schaduw van een dikke boom. De stadspoort is nog dicht. Maar het zal niet lang duren eer de dag aanbreekt en Brugge weer tot leven komt.

Natuurlijk is ze helemaal niet van plan om naar Gent te gaan. Moeders zuster zal haar zien aankomen! O, ze zal Marije wel opnemen, maar alleen om haar meteen weer uit te leveren aan haar ouders, en daarvoor hoeft ze al die moeite niet te doen. Marijes besluit staat vast: ze gaat naar Frankrijk. Naar Bretagne. Naar het land van de dappere ridders, zoals Tristan.

Als de slaperige poortwachters te voorschijn komen en de Gentpoort openen, is de eerste die zij voorbij zien stuiven

een boerenjongen op een bruin paard. De jongen, diep over de hals van het paard gebogen, wuift een groet en werpt hun een zilveren stuiver voor de voeten. Beide wachters bukken zich gelijktijdig om het geld op te rapen. Als ze weer overeind staan, zien ze de ruiter al in volle galop de weg afstormen. Opeens dringt het tot hen door dat hier iets niet klopt.

‘Zo’n boerenhufter op zo’n mooi rijpaard, is dat niet verdacht?’ mompelt de ene wachter.

‘Wat kan jou dat schelen,’ zegt de tweede, bijtend op de munt. ‘Hij strooit met zilver, dus zo’n arme drommel zal het wel niet zijn.’

Marije, hevig opgelucht omdat ze haar niet hebben aangehouden (al kostte haar dat één van haar drie zilverstukken) kijkt niet één keer om naar Brugge. Ze davert langs de stille huisjes buiten de stadsmuur, het vrije veld tegemoet.

‘Snel, Victor, snel,’ sist ze. Eer haar ouders ontwaken en haar vlucht bemerken moet ze zover mogelijk van huis zijn.

Marije Wartelsdochter is op weg naar Bretagne, naar het land van de dolende ridders en witte paarden, naar het land van de sprookjeskastelen en de eeuwige liefde. Kortom: Marije is op weg naar een droom.

2 Het woud der verschrikking

‘Ik heb iets verschrikkelijks gedaan,’ dringt het later op de dag tot Marije door. ‘Ik heb mijn familie onteerd en schande gebracht over mijn vaderstad. Als ze me ooit opsporen, ben ik nog niet gelukkig. Dan word ik zeker opgesloten in een streng klooster, achter dikke muren en tralies. Daar zal ik mijn verdere leven moeten doorbrengen met bidden en boetedoening.’

Maar al die angstige gedachten kunnen haar er toch niet toe brengen weer om te keren en berouwvol terug te gaan.

Dan hadden ze maar naar me moeten luisteren, denkt ze opstandig. Ik bén geen stuk koopwaar, ik ben een mensenkind. Heilige Maria, begrijp toch dat ik niet anders kon!

Ze besluit zoveel mogelijk de grote wegen, de handelskaravanen, de bruggen, tollens en steden te ontwijken. Dat maakt haar tocht naar het zuiden moeizaam en gevaarlijk. Maar het lijkt wel alsof de hemel met haar lot begaan is en haar ongehoorzaamheid goedkeurt. Want ofschoon ze alle wetten van God én de mensen heeft overtreden en roekeloos uit de nauwe begrenzing van haar leven is losgebroken, is het geluk op haar hand. Ze weet niet of koopman Wartels ruiters achter haar aan heeft gestuurd om haar te zoeken. Hoe dan ook, niemand haalt haar terug. Victor, haar enige bezit en nu ook haar enige vriend, draagt haar gewillig langs akkers en

over velden. Hij brengt haar met een grote omweg om de steden heen. Het paard is jong genoeg om plezier te hebben in een lange reis en mak genoeg om het lichte meisje op zijn rug onvoorwaardelijk te gehoorzamen. Tijdens de lange, moeilijke weken van haar vlucht leert ze slim, handig en snel te zijn. Enkele malen ontsnapt ze nauwelijks aan een arrestatie, omdat dorpelingen het vreemd vinden dat een haveloze jongen op zo'n prachtig paard voorbijkomt. Dat zal hij wel gestolen hebben! Maar het is juist dat goede paard dat haar dan weer redt. De boerenknollen kunnen Victor niet inhalen.

Soms ook moet ze zich dagenlang schuilhouden in wouden waar niets voor haar te eten is. Het kleine beetje geld en haar broden raken na een paar dagen al op. Nu moet ze bedelen – of stelen. Ook de zak met haver is spoedig leeg, Victor moet dus maar eten wat het land hun biedt: gras, klaver, knollen; soms een handvol hooi, weggegrist uit een opper. Marije houdt nachtelijke rooftochten op akkers waarvan de oogst nog niet geheel is binnengehaald. Ze verdwaalt telkens, vooral als ze in de moerassen van Zuid-Vlaanderen komt. Het is een hard leven, gevaarlijk en vernederend. Maar niets kan haar vaste voornemen om naar Bretagne te gaan nog breken. Tristan, of een ridder even dapper en goed als hij, wacht op haar! Hoopt ze...

De schaarse richtingborden, de bekraste grensstenen kan ze niet lezen. Dag na dag jaagt ze, verkleed als boerenjongen,

door het Vlaamse platteland. Ze weet niets van aardrijkskunde en bepaalt haar richting op goed geluk, naar de stand van de zon, de bemoste kant van de boomstammen. Ze worstelt zich door onherbergzame gebieden heen, waar de grond onder Victors hoeven meegeeft en ze zich omringd ziet door niets dan wilgen, essen, riet en lisdodden. Dan weer komt ze op vastere bodem en is verbaasd dat ze nog leeft. Op Victor steekt ze riviertjes over, rijdt om meertjes heen, springt over heggen en struiken. Soms schijnt de zon heet op haar vormeloze hoed en zweet ze als een landbouwer. Dan weer wordt ze doorweekt door urenlange regens. Maar ze geeft het niet op. Terugkeren is niet mogelijk.

Nadat ze de moerassen is gepasseerd, verandert langzamerhand het landschap. Tot aan de horizon schijnt zich een groene tuin uit te strekken: vlak, met een dreigend wolkendek erboven, maar toch – hoe mooi! De nazomer is regenachtig en het groene land schittert als een juweel in de nu en dan doorbrekende zon. Smalle wegen, omzoomd door wilde appelaars, slingeren zich door weilanden, met dorpjes en boerenhoeven. Overal ziet ze boomgaarden en ruikt ze de rijpende appels, peren en pruimen. Als het wolkendek scheurt, is het of er door de engelen zelf bakken vol licht over het landschap worden uitgestort. Opeens gloeien overal de kleuren op van bloeiend onkruid: gele melkdistels, blauwe grasklokjes, het rode vingerhoedskruid.

Wekenlang heeft Marije het rauwe Vlaams horen spreken. Nu heeft die taal opeens plaatsgemaakt voor muziek, voor

zoetvloeiende klanken in een merkwaardig dialect dat ze nauwelijks als vreemd ondergaat, omdat het zowel op haar moedertaal als op het beschaafde Frans lijkt, dat ze in Brugge met de paplepel heeft ingekregen. En ze beseft dat ze in Frankrijk is gekomen.

Ja, dit moet Frankrijk zijn – precies zoals ze ervan heeft gedroomd.

In de boomgaarden buigen de takken door onder het gewicht van hun vruchten. Waar nog koren staat, wuift het dicht opeen. In de velden met knollen kun je tussen het lover de dikke, zwarte aarde zien. De dorpen zien er welvarend uit, met schuren waar het graan uitpuilt, met hooischelven die tjokvol zijn. In de stille nazomerlucht hoort ze overal het geklop van de dorsvlegels. Wagens, hoog opgetast met voedsel, rollen haar voorbij op hun weg naar steden en burchten.

De trotse kastelen verheffen hun torens uitdagend naar de hemel. Zelfs de kleinste stad hier heeft een kerk zo groot als een kathedraal. Na haar moeilijke tocht door de moerassen geniet Marije van de tekenen van welvaart om haar heen, al moet ze zelf vaak nog ontberingen lijden. Vrouwen en kinderen, aan het werk op het land, kijken op als ze voorbijrijdt. Ze wuiven haar toe. Het is of het legendarisch rijke, machtige Frankrijk haar vriendelijk welkom heet.

Op zoek naar een hooiberg om er de nacht door te brengen, komt Marije in een dorp waar een bruiloft wordt gevierd. De boer, vader van de bruid, nodigt de haveloze

jongen op het mooie paard uit deel te nemen aan de feestmaaltijd. Een lange tafel, niets dan planken op schragen, is opgesteld op de binnenplaats van de hoeve; het hele dorp is daar verenigd. En elke nieuwe gast is welkom, ook al kent men hem niet en ziet hij eruit als een zwervende boerenknecht. Het brengt immers geluk aan wanneer men een totaal vreemde (die overigens ongevaarlijk genoeg schijnt) aan zijn tafel nodig, eten en drinken toeschuift, zonder zelfs naar zijn naam of bestemming te vragen? En geluk is iets wat jonggehuwden wel kunnen gebruiken.

Zo wordt Marije bruiloftsgast.

De hartelijkheid en gastvrijheid maken haar eerst verlegen, maar dan begint de speelman uit een naburig dorp op een oude doedelzak te spelen. Hij blaast een wilde ‘estampie’ en opeens kan Marije zich niet bedwingen en begint mee te dansen. De oudere gasten, veel bezadigder, kijken het glimlachend aan. In stilte verbazen ze zich over die haveloze Vlaamse jongen, die meedanst in de rij van jongelui. Hij beweegt zich met zoveel gratie, hij kan zo hoog springen, zo snel draaien. Zijn voeten lijken zo licht als die van een meisje. Al is hij slecht gekleed, hij lijkt op een jonge sprookjesprins in vodden, die elk ogenblik onttoverd kan worden. De boeren klappen in de handen, stampen met de voeten, roepen wild: ‘Allez, allez!’ telkens als Marije buiten adem wil ophouden. En dan danst ze weer, ze zingt erbij, alle liedjes die ze zich herinnert. Met volle teugen geniet ze van het feest. Het is heerlijk, zó in de muziek op te gaan, al klinkt de doedelzak

vals. Die ochtend heeft ze zich juist grondig gewassen in een meertje. Haar korte bruine lokken glanzen en springen zwierig om haar gezichtje. Als een elf dartelt ze rond tussen de zware lijven van de boeren. Ze ontglipt aan grijpende handen, ze kust uitbundig de rode wangen van boerenmeisjes en ze amuseert zich kostelijk.

Tussen de dansen door eet ze veel en lekker en drinkt kroezen helder, smakelijk bier. Maar als de jonggehuwden in optocht naar hun slaapvertrek zijn begeleid en het feest in dronkemanslol dreigt te ontaarden, kruipt ze weg in het hooi van een schelf en slaapt lang en vast.

De volgende dag rijdt ze verder, nagewuifd door de boeren, die ervan overtuigd zijn dat die 'jongen' een vermomde prins is, of een engel misschien, die de harten van de mensen moet komen onderzoeken. Ze zijn blij dat ze dit merkwaardige wezen zo goed hebben ontvangen.

Marije is door het feest geweldig opgeknapt. Voor het eerst sinds weken heeft ze zich eens goed vol kunnen eten. Ze heeft heerlijk geslapen en de hartelijkheid van de bruiloftsgangers heeft haar warm gemaakt vanbinnen. Ze beschouwt dit feest als een speciaal welkom in het gastvrije Frankrijk. Niet voor twee jonge mensen die trouwden werd het gegeven, maar voor haar, Marije Wartelsdochter, juist aangekomen in dit schone land. Een welkomstdiner! Met haar verstand weet Marije wel dat ze bij toeval aan die rijkgedekte tafel terecht is gekomen. De klanken van de doedelzak

hadden niet háár gegolden en het bier en de wijn waren niet ter ere van een zekere Marije zo gul uitgeschonken. Natuurlijk niet. Maar gevoel en verstand hebben elk hun eigen logica; en Marije voelt zich welkom. Ze heeft gelijk gekregen: dit is een goed land, met goede mensen en vol oneindige beloften. In dit land zal ze vrijheid en geluk vinden. Helemaal warm vanbinnen beseft Marije voor het eerst dat er geen land ter wereld kan bestaan dat ze zo van harte zal liefhebben als dit.

Zo rijdt ze verder, zingend, fluitend tussen gespitste lippen als een echte jongen. Met een blij hart neemt ze de schoonheid van het landschap in zich op. Ze fluit de liedjes van de vogels na. Ze ziet herten door de bossen springen, een haas voor haar wegvlugten. Ze wuift de wegtrekkende ooievaars na. Haar lichaam is mager geworden, maar haar hart is licht en blij.

Weer verandert het landschap; ze komt nu in heuvelland en dat is nog mooier. Ze verdwaalt voor de zoveelste maal, terwijl de regen weer op haar neervalt en de wegen in modderbanken veranderen. Maar al is die regen hinderlijk, het is lauw, helder water dat uit de wolken valt en dat de gezegende bodem van Noord-Frankrijk doordrenkt. Zelfs het stadskind Marije begrijpt hoe noodzakelijk dat neergutsende water is en dat het land om haar heen nooit zo groen en uitbundig vruchtbaar zou kunnen zijn zonder die regen.

Maar eensklaps, op een druilerige ochtend, zonder het te

begrijpen, zonder het te verwachten, belandt ze midden in de oorlog.

Eerst begrijpt ze niet wat er aan de hand is. De groep vluchtelingen die haar tegemoet komt, lijkt weliswaar niet op een gewone handelskaravaan of een stoet pelgrims, maar Marije krijgt plotseling het gevoel dat ze een ontmoeting beter uit de weg kan gaan. Ze stuurt Victor naar de berm en verbergt zich met haar rijdier in een bosje. De troep trekt langs haar. Vrouwen, kinderen, een wagen met huisraad. Ze ziet maar één man, en hij hinkt. En een grijsaard ziet ze, die huilend en biddend achter de kar strompelt en telkens smekend de ogen opheft naar de grijze hemel. De koe die de kar trekt is mager, haar flank vertoont een diepe wond met een bloedkorst. Glurend tussen de struiken denkt Marije onwillekeurig: Dat arme beest zal niet ver komen.

Zijn die mensen door iemand van hun boerderij verdreven? vraagt Marije zich af. Door wie dan wel?

Het duurt lang eer de armzalige stoet voorbij is getrokken en ze weer te voorschijn durft te komen. Nauwelijks echter zijn de mensen uit het gezicht verdwenen en kan ze haar weg vervolgen, of nieuwe vluchtelingen komen haar tegemoet, tientallen! Ze sjouwen met pakken en huisraad, een kar hebben ze niet, vee evenmin. Je kunt de ellende van hun gezichten aflezen. Zodra ze de 'ruiter' ontdekken, houden ze verschrikt de pas in. Maar ze kijken zo dreigend dat Marije de angst om het hart slaat. Ze wendt de teugel en stuurt Victor het stoppelveld in, wég van die troep. Een man probeert haar nog

te volgen; hij schreeuwt, zwaaiend met de armen. Wil hij haar het paard afpakken? Victor inhalen op dit ongelijke terrein kan hij niet. Wat hij roept kan Marije niet verstaan. Ze galoppeert over de akkers. Hier is de oogst allang binnengehaald, de velden liggen triest en verlaten te glanzen. Victor ploetert door de modder, dreigt herhaaldelijk te struikelen. Marije moet hem weer stapvoets laten gaan, opdat hij zijn benen niet zal breken. Angstig kijkt ze om. De boer heeft de achtervolging opgegeven. Ze begrijpt er niets van. Wat is hier aan de hand?

Het land rondom haar is onoverzichtelijk. Hellingen, bosjes, hoge heggen en boomgroepen belemmeren het uitzicht. Binnen een uur is ze weer hopeloos verdwaald. Ze schrikt als ze op een uitgebrande boerenhoeve stuit en een dood paard ziet liggen. Achter een heuvel kringelt vuile rook omhoog, een brandlucht waait haar tegemoet. Ze weet niet meer wat ze moet doen, waarheen ze zich moet wenden. Radeloos kijkt ze op naar de grijze hemel. Haar richting is ze kwijt en de zon laat zich niet zien. Ze schat dat het een uur of elf in de ochtend moet zijn. Sinds de vorige middag heeft ze niets meer gegeten; haar maag roept om hulp. Ze rijdt om een heuvel heen en opnieuw heeft ze geluk: ze komt aan de rand van een knollenveld. Ze graaft een aantal wortels uit, schraapt ze schoon en zet er gretig haar tanden in. De zoetemelkse pap, vroeger thuis in Brugge, was een smakelijker ontbijt, maar in de afgelopen weken van zwerven en zich verbergen

heeft Marije het afgeleerd om kieskeurig te zijn.

Ook Victor kauwt tevreden op de stukken knol die ze hem toestopt. Haar moed keert terug. Voor haar loopt het land weer omhoog en vormt een heuvel. Al etend rent ze er te voet tegenop, hopend zich op de top te kunnen oriënteren. Dan kijkt ze neer op de lange grazige vallei, met verlaten boerenhoeven, een verwoest dorp. Mensen ziet ze niet, vee evenmin. In de verte, links van haar, ziet ze nog meer rook omhoog kringelen en aan het eind van de vallei... Soldaten!

Een hele troep, wel duizend of meer. Ze trekken de vallei binnen, op veilige afstand van waar zij staat. Ze zwoegen over de slechte weg. De lucht is grijs maar helder, ze kan duidelijk mannen, paarden en wagens onderscheiden. Op hetzelfde ogenblik klaart de hemel wat op; een flauwe zonnestraal dringt door tot het dal. Nu ontdekt ze dat de meeste soldaten ruiters zijn, zwaar bewapend, met in de kille wind flapperende vaandels. Deze voorhoede wordt gevolgd door een lange trein wagens, hoog opgetast met – ja, met wat? Ze zijn nog te ver weg voor haar, de wapens op de schilden en vaandels kan ze niet herkennen. Maar in het valse licht van de regenochtend ziet ze de pieken en lansen glanzen. De wagens, getrokken door vette ossen, zakken soms tot de assen in de modder en moeten dan met man en macht weer op gang worden gebracht. Achter de wagens verschijnen nog meer mannen te paard, boogschutters, bijna allen gelijk gekleed. Hun lange bogen hangen op hun rug, hun helmen glimmen.

Verbijsterd laat Marije zich in het natte gras zinken en kijkt,

kijkt! Langzaam ziet ze hen aan zich voorbijtrekken op de bodem van de vallei en nu herkent ze ook bijzonderheden: tussen de boogschutters in bevinden zich gevangenen. Velen te voet, anderen te paard, allen ontwapend, met gehavende overkleden, soms zelfs blootshoofds. De zware wagens rollen voorbij, overdekt met dikke lappen, die soms opwaaien. Dan ziet ze grote ronde kazen liggen, maar ook goud en zilver schitteren. Op een open kar liggen koperen pannen, handmolens en met ijzer beslagen kisten. Op weer een andere kar liggen twee reusachtige wijnvaten.

In de achterhoede ziet ze koeien, buitgemaakte paarden, geiten en varkens, opgedreven door ruiters en voetknechten. Plotseling hapt Marije naar adem. Eén paard loopt alleen. Dwars over het zadel ligt onbeweeglijk een man. Een gesneuvelde ridder? Hij moet een hoge heer geweest zijn, omdat het leger hem niet zomaar ergens heeft begraven, maar hem meeneemt. Gewonden ziet ze nu ook, liggend op de bagagewagens, of wankelend in het zadel.

‘Als ze mij maar niet zien...’

Ze weet niet eens of het vriend of vijand is, die daar voorbijtrekt door de lange vallei. Ze weet niet of ze van dit leger iets te vrezen of te hopen heeft, maar ze durft het risico niet te nemen en drukt zich nog dichter tegen de vochtige grond.

Zeker een uur lang blijft ze zo liggen en kijken, tot de optrekkende kou haar weer overeind jaagt. De zon breekt nu

helemaal door, giet bakken licht uit over de vallei en de omringende heuvels, maar de wind blijft kil. Ze ziet het leger afbuigen in de richting van het westen. Dan rent ze de heuvel af, terug naar Victor. Gehoorzaamend aan het instinct van de zwerver – want dat is ze al weken – zinkt ze op de knieën en trekt zoveel knollen uit de grond als haar zadeltas maar bergen kan. De boeren uit deze streek schijnen toch allemaal gevlucht te zijn. Daarna weet ze eigenlijk niet goed wat ze moet doen.

‘Heilige Moeder Maria, bescherm me,’ fluistert ze onwillekeurig.

Victor heft het hoofd op en kijkt haar aan, zijn hoef schraapt over de rulle aarde. Hij kauwt nog op het groen van de knollen, maar zijn ongeduld is duidelijk.

‘Ja vriend, we gaan verder,’ zegt Marije vast. ‘Ik weet niet precies wat ik heb gezien. Waren dat Engelsen, op plundertocht in de Franse gewesten? Over zulke dingen heb ik horen spreken thuis. Nou ja, we zullen ze wel ontwijken, Victor. Ze zijn afgebogen naar het westen, wij gaan naar het zuiden.’ Ze kijkt omhoog naar de zon en bepaalt zo haar richting. Ze bestijgt Victor en rijdt stapvoets verder, telkens omkijkend, maar ze ziet niemand.

Een hele tijd later doemt in de verte een donkere massa voor haar op. Dat moet een reusachtig woud zijn. Opgelucht slaakt ze een zucht; in een bos kan ze zich verbergen. Ze heeft nu immers voor een paar dagen voedsel en water zal er wel te vinden zijn. Ze spoort Victor aan en ontdekt dat haar angst is

verdwenen. Zo nadert ze onwetend het grote woud achter Crécy...

Het bos ontvangt haar zwijgend en mooi. De bomen ruisen, de eerste herfstbladeren dalen doodstil naar de grond, waar de zon tovert met lichtvlekjes. Boven haar hoofd tierelieren de vogels. De grond, zacht geworden door de vele regens, veert onder Victors hoeven. Marije krijgt opeens zin om te zingen, in de afgevallen bladeren te rollebollen, in een boom te klimmen, lekker mal te doen. Ze is intussen zo verliefd op Frankrijk dat ze dit het mooiste woud vindt dat ze ooit heeft gezien. Veel en veel mooier dan de bossen in het Vlaamse land.

Ze probeert het gefluit van de vogels te beantwoorden. Ze kijkt omhoog naar de boomkruinen, die naar de overdrijvende wolken schijnen te prikken. Vrij is ze! Een bedelaarster, een zwerfster, maar vrij, vrij...! Het blij besef daarvan doorgolft haar, doet haar alle ellende en gevaar van de afgelopen weken vergeten. Ze voelt zich een in lompen verpakte prinses, op zoek naar Tristan-in-de-witte-wapenrusting.

Zou ze al in Bretagne zijn? Of is dat nóg mooier?

Vergeten zijn nu de zielige vluchtelingen, de brandende boerenhoeven, het wegtrekkende leger. Marije klopt Victor op de hals.

‘Zulke narigheden kan een reiziger overal ontmoeten, nietwaar?’ zegt ze hardop tegen het dier. In haar eenzaamheid

tijdens haar tocht heeft ze zich aangewend tegen het paard te praten. ‘Maar om een woud als dit te vinden, fonkelend in de zon, moet je naar Frankrijk gaan. Geloof me Victor, ik zal niet eens verbaasd zijn als we straks plotseling op de Graalburcht stuiten. Of als we een kasteel in de lucht zien zweven. In een woud als dit is alles mogelijk. Het is net een sprookje.’

Diep ademend van verrukking rijdt ze verder, stapvoets. Blij dat ze leeft, dankbaar zelfs voor de wanhoop die haar op de vlucht heeft doen slaan. Ha, wat weten de geldschrapende Bruggelingen van dit woud? Van sprookjes die werkelijkheid zijn? Niets. Je moet alles achter je durven laten om het te vinden.

Eensklaps briest Victor. Hij steigert, werpt haar bijna af. Ze grijpt zich vast aan het zadel en kijkt rond. Wat...?

Dan verstijft ze van ontzetting.

Op de bosgrond, tussen de varens, ligt een spiernaakte man, dood en gruwelijk verminkt. Vliegen kruipen over zijn verwoeste gezicht, kraaien rukken aan zijn blauwgetinte vlees. Zijn verkrampte handen omklemmen nog een afgebroken tak. Marije gilt en wendt in paniek de teugels. Het woud is opeens niet mooi meer, het is een oord van verschrikking geworden. De binnenvallende zonnestralen veranderen in scherpe lansen, met een dodelijke dreiging. Het getierelier van de vogels krijgt een sinistere bijklank.

In wilde haast stormt ze weg van de dode. Maar dan ziet ze er nog meer, half weggezonden in de modder, van alle bezittingen en kleren ontdaan. De kraaien krijsen, de

aasvliegen zoemen geërgerd. Marije sluit de ogen en geeft Victor de sporen. Weg, weg van dit gruwelijke!

Dieper en dieper dringt het paard het woud in. Marije meent stemmen te horen, ze spert haar ogen weer open en verandert van richting. Hier staan de bomen dicht opeen, een pad is er niet meer. Opeens staat Victor trillend stil en snuift hoorbaar. Daarna hinnikt hij zacht. Ruikt hij iets? Nu ruikt Marije het ook, overal om haar heen. Een geur van verrotting en ontbinding komt met de wind mee. Hoeveel doden liggen er in dit bos, naakt uitgeplunderd en niet eens begraven? En waarom liggen ze hier? Wat is er gebeurd?

Ze durft niet meer rond te kijken. Onbeweeglijk blijft ze in het zadel zitten, met bonkend hart en zwetend van angst. Hoe komt ze hier ooit weer uit? Ze weet dat ze verdwaald is. Ze ziet niets dan bomen en nog eens bomen. Elk richtinggevoel heeft haar verlaten. Onder zich voelt ze Victor trillen. Het paard is moe. En zenuwachtig.

Na enige minuten van starre paniek dringt het tot haar door dat ze naar iets donkers en stevigs staart, weggestopt tussen het geboomte. Omdat Victor niet meer gehoorzaamt als ze hem aanspoort, stijgt ze af en trekt het paard aan de teugels met zich mee, terwijl ze voorzichtig die donkere muur nadert, of wat het dan ook is.

Wat ze heeft ontdekt is een houthakkershutje, opgetrokken van takkenbossen en dunne stammetjes. Haar eerste impuls is

er weer vandoor te gaan, te proberen een uitweg uit dit vreselijke bos te vinden, maar Victor schudt zijn manen. Ze kijkt om naar het dier en eindelijk valt het haar op hoe mager hij is geworden. De harde weken van hun zwerftocht hebben veel van zijn krachten gevergd. En van de hare.

Ze aarzelt nog steeds en kijkt omhoog, naar de lucht. De middag is al een eind op streek. Ze betwijfelt of ze vóór de duisternis invalt een weg uit het woud gevonden zal hebben. Ze staat stil, luistert scherp. Heel ver weg klinken bijlslagen. Wie hakt daar? Mensen die te vertrouwen zijn, of degenen die de dode mannen hebben geplunderd? De hut zou een goede schuilplaats kunnen zijn, al is het maar voor één nacht.

Met het keukenmes dat ze van huis heeft meegenomen stevig in haar kleine vuist geklemd, nadert ze de wrakke deur, die half openhangt. Ze rukt hem verder open en wacht. Er gebeurt niets. In de hut stinkt het naar schimmel en rotte bladeren, naar pijn en opgedroogd bloed. Ze stapt de schemerige ruimte binnen en kijkt rond.

In een hoek op de grond ligt een donkere massa, die nu zwakjes beweegt. 'Water...'

Haar hart staat stil. Ze wil vluchten en kan niet.

'Water... in godsnaam...' fluistert de bundel in de hoek.

Het is een mens - en hij spreekt Frans!

Buiten liggen nog plassen genoeg. Zelfs in de smerige hut, vlak voor haar voeten, ziet Marije een plas regenwater glanzen. Degene die daar ligt te kreunen moet er wel ernstig aan toe zijn, als hij dat beetje water niet eens kan bereiken.

Haar ogen beginnen aan de duisternis in de hut te wennen. Ze ziet een ijzeren helm liggen. Voorzichtig raapt ze hem op, veegt de binnenkant schoon met de zoom van haar wambuis en dompelt de helm in het plasje water. Aarzelend, klaar om weg te rennen, buigt ze zich over de liggende man en duwt de rand van de helm tegen zijn lippen. Hij drinkt gulzig, het water stroomt langs zijn mondhoeken en stoppelbaard. Ze voelt dat zijn kleren vochtig zijn. Het dak van de gammele hut schijnt flink te lekken; voor de regen vind je hier binnen weinig beschutting.

De man ligt weer stil, de ogen gesloten. Peinzend kijkt Marije op hem neer. Moet ze bang zijn voor een stervende? Ze begrijpt dat hij bij de mannen heeft gehoord die nu naakt en uitgeplunderd in het woud liggen. Op de een of andere manier is hij aan de slachting ontkomen.

Ze laat nog wat water tussen zijn gebarsten lippen lopen. Meteen slaat hij de ogen op.

‘Dank je, jongen,’ fluistert hij hees.

Hij lijkt zelfs even te glimlachen, maar terstond vertrekt zich zijn gezicht weer.

‘Heb je pijn?’ vraagt Marije.

‘Ja.’

Zijn gescheurde kleren zitten vol bloed- en moddervlekken. Waar is de wond? Juist als ze ernaar wil vragen, herinnert ze zich Victor, die nog buiten staat. Ze springt op en loopt de hut uit.

‘Jongen, kom terug,’ smeekt de gewonde.

Natuurlijk komt ze terug, mét het paard. Ze trekt Victor met moeite door de lage deuropening. Gewillig als altijd buigt hij diep zijn edel hoofd. De hut kraakt als hij zich naar binnen wringt.

‘Een paard...’ fluistert de gewonde verbaasd.

‘Je denkt toch niet dat ik hem buiten laat staan, als lokkertje voor plundersaars?’ zegt Marije snibbig. Ze neemt het dier het zadel af en schuift dat als een kussen onder het hoofd van de man. Uit de zadeltas haalt ze een knol, schilt hem en snijdt hem in kleine repen. Ze doopt zo’n reepje in regenwater en duwt het tussen de lippen van de gewonde. Hij kauwt langzaam en moeilijk.

Hij moet het op die natte vloer wel koud hebben, bedenkt ze. Zorgzaam spreidt ze haar mantel over hem uit. Daarbij raakt ze even zijn linkerarm aan en hij schreeuwt het uit. Dus daar is de wond! Voorzichtig snijdt ze zijn mouw verder open en dan ziet ze het. Het vlees hangt er grafeld bij, overdekt met geronnen bloed.

‘Ik kreeg een pijl in mijn arm,’ kreunt de man. ‘Moest hem er met geweld uittrekken.’

‘Ik zal je verbinden,’ belooft Marije.

Als klein, wild meisje is ze zich menigmaal de armen en benen kapot gevallen en ze weet uit ervaring dat een stevig verband veel pijn wegneemt. Uit haar bundeltje haalt ze haar linnen hemd en ze scheurt het in repen. Van buiten de hut haalt ze een paar grote, natte eikenbladeren, die ze op de wond legt, waarna ze het linnen eromheen bindt.

‘Dat helpt...’ De man probeert zijn hoofd op te heffen maar valt uitgeput terug.

‘Blijf liggen en ga slapen,’ zegt Marije. ‘Ik waak wel.’

Ze ziet zijn ogen dichtgaan. Dan staat ze op en gaat aan het werk.

Ze zoekt eerst wat buigzame takken bijeen, bindt ze aan elkaar met een twijgje en heeft dan een bezem. Daarmee veegt ze alle modder en vuiligheid uit de hut. De paardenvijgen die Victor intussen heeft laten vallen, gooit ze niet weg. Ze heeft wel eens gehoord dat paardenmest een uitstekend middel is om ontstoken wonden mee te behandelen. Ze gaat op zoek naar een flinke waterplas en vult de ijzeren helm tot de rand. Ze scharrelt sprokkelhout bijeen dat niet te nat lijkt en legt het op een zonnig plekje verder te drogen. Bij dat alles doet ze haar best niet naar de naakte dode te kijken, die veertig meter verder tussen de varens ligt, onder een wolk van vliegen. Ze heeft nu iets belangrijks te doen.

Eenmaal hoort ze stemmen en duikt snel weg tussen het struikgewas. Een eindje verderop ziet ze vier mannen voorbijsjokken. Ze kan niet zien of het boeren of soldaten zijn; die lijken trouwens allemaal op elkaar. Alleen ridders en huurlingen dragen herkenbare kledij. Verschil tussen een gewone voetknecht en een boer is er nauwelijks.

De gewonde in de hut zal ook wel een soldaat zijn, bedenkt ze.

Bij het vegen heeft ze op de vloer van de hut een korte

strijdbijl gevonden die ze gebruikt om hout te hakken, nadat de boeren weer verdwenen zijn. Ze stelt zich even voor hoe tijdens een veldslag de voetknechten met dit soort bijlen op elkaar inhakken, en ze huivert.

Bij het vallen van de avond krijgt ze eindelijk een vuurtje gaande, midden in de hut. Van stevige takken maakt ze een driepoot, waartussen ze de ijzeren helm kan klemmen, zodat ze water kan warmen. De gewonde slaapt nog – of is hij dood?

Geschrokken raakt ze zijn ongeschoren wang aan en meteen slaat hij de ogen op. Grote, heldergrijze ogen zijn het, met een gouden tint. Of lijkt dat maar zo bij het licht van het vuur?

‘Dorst...’

Ze giet hem halfwarm water in, propt nog een stukje knol tussen zijn tanden.

‘Geen honger...’

‘Natuurlijk heb je geen honger, je bent doodziek! Maar ik wil dat je eet. Je hebt kannen bloed verloren, je bent te zwak om te staan.’

Het is of ze tegen haar jongste broertje spreekt.

‘En je moet snel op krachten komen, zodat we hier weg kunnen gaan. Ik zag daarstraks mannen door het bos dwalen, op zoek naar buit. En bijt nu even op je tanden, ik ga je verband vernieuwen.’

De natte eikenblaren hebben de wondkorsten zacht gemaakt. Met lauw water dept Marije het gescheurde vlees. De man bijt inderdaad op zijn tanden maar geeft geen kik.

Met haar mes peutert ze de wond zoveel mogelijk schoon en legt er een kompres met paardenvijgen op.

‘Wat doe je toch, jongen,’ fluistert de man. ‘Het stinkt...’

‘Paardenmest trekt de brand eruit. Heeft je moeder je dat niet geleerd?’

Ze ziet hem glimlachen ondanks zijn pijn en ze is blij dat ze hem heeft kunnen helpen. Hoe oud zou hij zijn? Uit het ingevallen gezicht met de baard van een paar dagen kan ze niet veel opmaken. Maar hij heeft een krachtige hals zonder rimpels, een glad hoog voorhoofd, waarop donkerblond haar kleeft. Ze strijkt die lokken weg en kijkt vriendelijk op hem neer.

‘Ik bedoel het goed,’ zegt ze.

‘Jongen, je bent een engel uit de hemel. Hoe is je naam?’

Ze aarzelt.

‘Noem me maar Martijn.’

‘Martin? Waar kom je vandaan? Je spreekt Frans als een Bruggeling.’

‘Niet praten,’ roept ze verschrikt. ‘Je bent te zwak.’

‘Ik ben Berton de Fleur en ik kom uit Melle.’

Ze heeft geen flauw idee waar dat ligt.

‘Melle?’

‘In de Poitou.’

Nu weet ze nog niets. Maar één ding is haar duidelijk: ze heeft met een rasechte Fransman te doen, met een zoon van het sprookjesland.

‘Hoe oud ben je, Berton de Fleur?’

‘Twintig.’

‘Dan heb je nog dertig jaar te leven als je mij mijn gang laat gaan,’ zegt ze nuchter en ze duwt hem weer een stuk knol tussen de tanden.

Marije is in haar element. De oude trots van de poortersdochter uit Brugge doorgloeit haar. Zij is de baas, zij geeft de bevelen. De vernedering van haar lange reis, waarbij ze zo vaak heeft moeten bedelen of stelen, valt van haar af.

Ze werpt nog wat takjes op het vuur en ziet de rook wegtrekken door gaten en kieren en door de half openstaande deur. Victor, die er toch wel last van heeft, snuift onrustig.

‘Moet dat paard binnen blijven?’ vraagt de gewonde bang. ‘Straks trapt hij op me.’

‘Victor is een verstandig dier en zal je niet vertrappen. Ik durf hem niet buiten te laten. Er zwerven kerels met messen rond. En hij is alles wat ik bezit.’

Ze laat Berton nog wat drinken. Maar kan water weggestroomd bloed vervangen? Hij moet iets goeds te eten krijgen, pap of soep.

Morgen zal ze wel op zoek gaan.

Ze sluit de deur, dooft het vuurtje. Het wordt meteen aardedonker in de hut. Stil knielt ze in een hoek en bidt: ‘Lieve Moeder Maria, laat niemand ons hier vinden...’

Dan rolt ze zich in haar meisjesrok en valt uitgeput in slaap, maar met het vleesmes stevig in haar rechterhand geklemd.

3 Spannende uren

De volgende ochtend is het opnieuw helder weer. Dicht bij de hut vindt Marije braamstruiken, tjokvol vruchtjes. Hun sap heeft de kleur van bloed. Ze warmt water, vernieuwt het verband, sprokkelt hout, verzorgt Victor. Ze snijdt een rauwe knol heel fijn en voert de brij vermengd met bramen aan de gewonde.

‘Het is al het voedsel dat ik je kan geven,’ zucht ze. Maar Berton de Fleur is er al een stuk beter aan toe. Marijes goede zorgen verkwikken hem. Bovendien is hij van nature een sterke, jonge vent die tegen een stootje kan.

‘Ik dacht dat ik hier zou sterven,’ bekennt hij zacht, ‘maar toen kwam jij, jongen, als door de hemel gestuurd.’

Marije antwoordt niet. Stil ligt hij naar haar te kijken.

‘Ik begrijp niets van je,’ zegt hij. ‘Je hebt zulke zachte handen en zo’n fijn gezicht. Wat kom je doen in Frankrijk? Waarom ben je niet in Brugge gebleven?’

‘Ik ben op weg naar Bretagne,’ zegt Marije aarzelend. ‘Is dat nog ver?’

Berton knikt ernstig.

‘Hoe ver? Waar ben ik hier eigenlijk?’

‘Dit is Picardië.’

‘O.’

‘Om in Bretagne te komen, moet je eerst nog heel Normandië door.’

‘O.’

‘In welk deel van Bretagne moet je zijn? Heb je daar familie wonen?’

‘Je praat te veel,’ zegt Marije boos.

Die middag, als ze denkt dat hij slaapt, inspecteert ze haar klerenbundeltje om te zien of er nog iets bij is wat ze als verband kan gebruiken. Maar Berton slaapt niet. Tussen halfdichte oogleden ligt hij naar haar te kijken en hij ziet hoe ze een kostbare rok uitvouwt en een gebloemd jakje oprolt.

‘Hoe komt je aan die mooie kleren, Martin?’

Geschrokken drukt ze de stof tegen zich aan. Dat gebaar onthult de waarheid.

‘Hé, je bent geen jongen! Je bent een meisje!’

Marije springt op. ‘Verraad me niet,’ sist ze.

‘Aan wie zou ik je kunnen verraden? Maar nu begrijp ik alles. Die zachte handen, dat lichte stemmetje...’

‘Het is niet veilig om als meisje alleen te reizen, daarom heb ik me verkleed en doe of ik een jongen ben,’ legt ze uit.

‘Dat zal je gedacht zijn! Maar wie is die domoor die een lief, jong ding als jij naar Bretagne stuurt, zonder bagage of geleide?’

‘Ik ben zelf die domoor. Ik ben van huis weggelopen. Mijn ouders wilden me laten trouwen met een jongen die ik verafschuw.’

‘Dat is toch heel gewoon,’ meent Berton.

‘In Frankrijk ook?’ vraagt Marije teleurgesteld.

‘Allicht! Meisjes zijn het eigendom van hun vader, hij kan

met hen doen wat hij wil.'

Ze steekt haar neusje omhoog.

'Ik ben niemands eigendom. Met mij zal geen mens kunnen doen wat hij wil. Ik heb er niet om gevraagd om een meisje te zijn.'

'Wat een hoogmoedig kind ben je!'

'Scheld me maar uit!' Marije stampvoet. 'Ik heb je leven gered en als dank mag je op me spugen omdat ik mijn familie te schande heb gemaakt.'

'Lieve kind, ik minacht je niet,' zegt hij moe. 'Ik vind het schitterend wat je hebt gedaan. Ik ken geen meisje dat er genoeg moed voor zou hebben gehad.'

'Meen je dat, Berton?'

Ze knielt weer naast hem neer. De grijsgouden ogen glijden nieuwsgierig over haar gezicht.

'Ja, nu zie ik het duidelijk, je bent een meisje. En nog heel jong.'

'Vijftien.'

'En dan zo eigengereid! Help me eens overeind.'

Overwegend dat hij toch te zwak is om haar kwaad te doen, gehoorzaamt Marije.

Hij leunt met zijn rug tegen de wand en blijft haar maar aanstaren, met een mengeling van verbazing, bewondering en spot.

'Hoe kon je nog zo ver komen, heelhuids?' mompelt hij. 'Als ik weer op krachten ben zal ik een liedje op je maken.'

Niet-begrijpend kijkt ze hem aan.

‘Ik ben jongleur,’ legt hij uit. ‘Muzikant, zanger, trompetter, heraut, wat je maar wilt.’

‘Muzikant?’ Ze denkt opeens weer aan de boerse doedelzakspeler op het huwelijksfeest. Maar dan ziet ze dat het rechteop zitten hem pijn doet.

‘Wacht, ik zal een draagverband voor je arm maken.’

Ze scheurt roekeloos de mouwen van haar mooie jakje en bindt ze om zijn hals, zodat de gewonde arm erin kan hangen. Ze is blij dat hij overeind is gekomen, al heeft hij aan alle zijden steun nodig.

‘Ik begrijp het nog niet goed,’ zegt ze nadat ze samen een stuk knol hebben gedeeld. ‘Als je muzikant bent, hoe komt het dan dat je soldaat werd?’

‘O, ik was zo dom om dienst te nemen in het contingent soldaten dat de stad Melle naar het leger van koning Philippe stuurde, om de Engelsen uit Frankrijk te jagen.’

‘Aha. Is het gelukt?’ vraagt Marije hoopvol. ‘Ik bedoel: voordat je gewond werd?’

Bertons mond valt open.

‘Maar weet je dan helemaal niets, kind? We werden verslagen, en hoe!’

‘De... de Fransen?’

‘Vernietigd werden we! Vier dagen geleden of zoiets, ik ben de tel kwijt. Hier, vlak bij Crécy.’

‘Was er dan een veldslag?’ vraagt ze verbijsterd.

Opeens herinnert ze zich weer de legertroep die ze door de vallei heeft zien wegtrekken. Het zegevierende Engelse

leger, beladen met buit en gevangenen.

‘Maar dat kan toch niet,’ fluistert ze ontdaan.

Berton de Fleur steunt met zijn hoofd tegen de wrakke hutwand. Moeizaam vertelt hij: ‘De Engelse troepen waren al wekenlang bezig het graafschap Ponthieu in Picardië te verwoesten en de Franse ridderschap zou daar iets tegen doen. En zo werden ze opgeroepen: al de hoge heren met hun trots en vechtlust. Elke stad die een paar dappere mannen te missen had, stuurde hen naar het noorden. Dat was goed bedoeld, een bewijs dat het volk ook niets van de invallers moest hebben, maar... Nu ja, ik moet zeggen dat we bij de ridders niet erg welkom waren. Hoe dan ook, ik ging ook mee, als trompetter en koerier. Ik beloofde mezelf later een heldendicht te maken op de grote overwinning. Maar het werd de smadelijkste nederlaag die je je kunt voorstellen.’

‘Kunnen de Franse ridders dan niet vechten?’ vraagt Marije bevend.

‘O ja, ze doen niets liever. Je hebt nog nooit zo’n krijgsvolke volk gezien, meisje. In hun ogen is oorlog voeren het mooiste wat er bestaat. Als er toevallig geen oorlog is, máken ze er wel een. Maar het valt niet mee om in dit land met een groot leger de vijand op te sporen, want die zit ook niet stil af te wachten. Dagenlang trokken we achter de Engelsen aan; telkens als we dachten ze te kunnen insluiten, ontglipten ze ons weer. Tot we ze eindelijk te pakken kregen, hier bij Crécy. We waren allemaal moe, we hadden geforceerde marsen moeten maken. Toen de Engelsen

ontdekten dat ze waren ingesloten, verschansten ze zich op de heuvel van Wadicourt, boven Cr cy. Koning Philippe, die ons zelf aanvoerde, wilde de beslissende veldslag een dag uitstellen, omdat onze achterhoede ons nog niet had ingehaald en de paarden doodop waren. Maar toen had je onze dappere ridders moeten horen! Uitstel? Geen sprake van, ze waren doodsbenuwd dat de vijand hun nogmaals zou ontsnappen en dat de eer van de veldslag hun zou ontgaan.

De Engelsen, beseffend dat er geen ontkomen meer aan was, hadden zich stevig op hun heuvel ingegraven en ze hadden het voordeel van het terrein. Links en rechts kleine bossen, overal tussen hun linies struikgewas, waar ze zich verdekt konden opstellen en waar ze hun boogschutters in hinderlaag konden leggen. Bovendien hadden ze donderbussen bij zich.'

'Donderbussen?'

'Dat is een nieuwe uitvinding. Een donderbus is een grote, bronzen bus op een houten onderstel. De soldaten stoppen er een ronde, stenen kogel in en een geheimzinnig goedje, buskruit geheten. Ik weet niet waarvan ze dat maken; er komt zwavel aan te pas, daarom stinkt het als de hel wanneer je het in brand steekt. Het zal wel een uitvinding van de duivel zijn, want als er vuur bij het buskruit komt, is het of de wereld vergaat: een steekvlam, een knal als de donder... De Engelsen stoppen dat helse poeder in hun donderbussen, daarna zo'n stenen kogel, houden er een brandende lont bij en boem! Het buskruit verbrandt met een geweldige slag, de kogel vliegt

uit de bus met zoveel kracht dat hij door vijftig ridders in stormloop heen ploegt en er minstens tien ter aarde werpt. Je kunt je wel voorstellen wat die kogels uitrichten tussen het ruitervolk...'

'Ontzettend,' fluistert Marije.

Berton knikt moe.

'Toch waren de Engelse boogschutters gevaarlijker dan die paar donderbussen. De stenen kogels kunnen een flinke ravage veroorzaken, maar een donderbus opstellen en laden kost uren. En bijna niemand durft met dat helse buskruit om te gaan. Maar die boogschutters! Ze stonden met honderden opgesteld achter de bosjes en hagen. Toen de Franse ridders hun stormloop begonnen, reden ze recht op die hagel van pijlen af en dat werd een slachtpartij, onbeschrijflijk! De pijlen vlogen van alle zijden op hen aan, vlijmscherp, ze joegen dwars door de leren bepantsering heen. En als ze geen mannen troffen, dan troffen ze wel paarden... Je had het moeten zien, meisje, de arme dieren die de pijlen in hun flanken en borst kregen en gillend begonnen te steigeren of trappelend van pijn over de grond rolden, in modder, slik en vuiligheid. Daar ging het trotse ridderleger roemloos ten onder... De helft van onze ruiters was al uitgeschakeld voor het tot een handgemeen kon komen.'

Marije denkt even na.

'Wat konden de ridders anders doen dan aanvallen?' prevelt ze eindelijk.

'Wachten! Die hele nederlaag was niet nodig geweest, want

we hadden de Engelsen binnen een week op de heuvel van Wadicourt kunnen uithongeren en tot overgave dwingen. Maar dat wilden de ridders niet, ze wilden vechten volgens de regels van de heilige ridderschap. De vijand hield zich niet aan die regels, die gebruikte zijn verstand. De Engelsen vochten voor hun leven en voor het behoud van hun buit. Ze hadden hun donderbussen goed opgesteld, hun boogschutters mooi in hinderlaag gelegd en hun paarden naar achteren gestuurd om ze te sparen. De Engelse ruiters vochten te voet! Zo iets zou nooit in het hoofd van een Franse ridder opkomen. Toch waren het juist hun strijdrossen die de chaos veroorzaakten, omdat de dieren de pijlen in hun borst kregen, hun berijders afwierpen en in paniek vertraptten. De Engelse ridders hoefden de van hun paard gestorte Fransen alleen maar te komen afmaken of hen gevangen te nemen. Want weet je, de Engelsen hebben maling aan eer, glorie en schone schijn. Ze zetten tegenover het fierste ridderleger van Europa een paar honderd boeren-met-pijl-en-boog en maken van de hooggeroemde ridderschap een bloederige pan pap.’

‘Je spreekt zo bitter, Berton. Dat komt omdat je pijn hebt.’

‘Ik ben bitter omdat ik het gezien heb, meisje.’

‘Hoe raakte jij gewond? En hoe wist je te ontkomen?’

‘Ik herinner het me nauwelijks,’ zegt Berton zacht. ‘Als trompetter had ik tot taak de aanval te begeleiden en aan te vuren. Wist ik veel! Ik had nooit eerder aan een veldslag deelgenomen en was precies zo onnozel als onze roemruchte adel. Blazend op mijn hoorn stormde ik samen met onze

voorhoede de heuvel op en reed net als de anderen in de hinderlaag. Al meteen werd mijn arme paard onder me weggeschoten. Ik stormde te voet verder, zwaaiend met mijn bijl, maar een volgende pijl doorboorde mijn bovenarm. Eerst voelde ik het nauwelijks, de roes van de stormloop had ook mij te pakken. Ik wist niet wat ik deed, ik brulde van bloeddorst en ik wilde doden, doden! Voor mij uit daverde de voorhoede en opeens zag ik de linie in chaos veranderen. Wie nog te paard zat, keerde om en draafde terug, recht op onze tweede aanvalslinie af, want ons leger had zich in drie bataljons opgesteld, zoals dat hoort. De teruggeworpen voorhoede botste met een harde klap op de ridders die achter hen kwamen en er ontstond een hopeloze verwarring. En midden in die verwarring bleven de pijlen maar vallen en een stenen kogel ploegde erdoorheen... Toen besepte ik dat we tegen de Engelsen niet waren opgewassen en ook dat ik gewond was. De pijn in mijn arm werd plotseling ondraaglijk, ik zag het bloed over mijn kleren stromen. Je gaat dood, Berton, dacht ik. Al mijn strijdlust verdween, ik liet me vallen en rolde een greppel in; daar zonk ik half weg in de blubber en wachtte. Wat kon ik anders doen? Hoe de slag verder verliep weet ik niet, ik durfde niet meer op te kijken. Er sprongen paarden over mijn hoofd en elk moment verwachtte ik een doodschop. Mijn arm bloedde, ik trok de pijl uit mijn vlees en toen verloor ik nog meer bloed. Mijn trompet was ik kwijt, ik had alleen mijn strijdbijl nog. Uit de mêlee hoorde ik een afgrijselijk lawaai opstijgen. De Fransen

en Engelsen hadden elkaar bereikt en vochten man tegen man. Heb je ooit een gewond paard in doodsnood horen gillen, meisje? Dat vergeet je van je leven niet meer... Opeens dacht ik: gedraag je niet als een lafaard, Berton. Je ligt hier dood te bloeden en als je straks voor de Grote Rechter staat, moet je kunnen vertellen hoe dapper je stierf. Ik beet op mijn tanden, kroop tegen de rand van de greppel op, stak mijn hoofd boven het gras en keek...'

Hij rilt even.

'... en daar zag ik ze vluchten, onze dappere ridders op hun strijdrossen, achtervolgd door de Engelsen. Ik zag hoe ze zich met tientallen tegelijk overgaven en de wapens strekten. En ik zag de reserve met onze koning Philippe in de verte verdwijnen... Maar ook zag ik hoe de vluchtende ridders hun eigen voetvolk ondersteboven reden en vertrapten in hun haast om een goed heenkomen te zoeken. Nog steeds werd er op de helling hevig gevochten, maar alle lust om mee te doen scheen weggevloeid met mijn bloed, of misschien door wat ik daar zag: lafheid! Moest ik, een eenvoudige muzikant en trompetter, wonderen van dapperheid verrichten, terwijl de hoge heren en beroepssoldaten de benen namen?'

'Waren het werkelijk Franse ridders die zich overgaven?' fluistert Marije ontsteld.

'O ja, met tientallen! Voor hen is dat zo erg niet. Ze worden krijgsgevangen gemaakt en kunnen zich vrijkopen tegen een hoog losgeld. Dat geld persen ze hun boeren af en daarna gaan ze weer vrolijk verder met oorlog voeren en de grote

heer spelen. Maar het arme voetvolk! Dat werd door de eigen heren vertrapt, door de vijand neergesabeld, afgemaakt, of als vee aan elkaar gebonden en met stenen bekogeld.'

Uitgeput houdt hij op. Marije legt haar ijskoude handje tegen zijn voorhoofd. Ze ziet dat het verhaal hem vermoeit, maar ze is zo nieuwsgierig naar het vervolg dat ze zich er niet toe kan brengen hem met rust te laten.

Als hij blijft zwijgen, vraagt ze zacht: 'Maar hoe kwam je hier?'

'Ik moet een tijdje buiten bewustzijn zijn geweest, want toen ik weer opkeek was het donker. Ik zag schimmen over het slagveld gaan, ze hielden vlammeende toortsen omhoog en plunderden de doden. Doden overal! Ik dook snel weer weg en kroop langzaam naar beneden, in de richting van het dorp Crécy, dat in brand stond. De slag was voorbij en voor ons verloren gegaan. Ik verging van de pijn maar ik wilde niet in handen van de Engelsen vallen. Want ik bezit niets dan mijzelf. Gewone gevangenen, waaraan niets te verdienen valt, slaan ze met stenen de tanden uit de mond, als ze ze al in leven laten... Ik weet niet precies meer wat ik deed. Ik kroop en rustte en kroop weer verder, geloof ik. Ik was duizelig en doodmoe. Pas tegen de ochtend bereikte ik dit grote woud achter het dorp, maar ook hier was de hel los. De jacht op vluchtende ridders en gewonden was nog in volle gang. Ik verstopte me tussen de struiken en dankte God dat het weer begon te regenen. Ik schijn de hele dag tussen die struiken gelegen te hebben en nu en dan geslapen te hebben. Ik

voelde me zwak en ellendig. Mijn wond brandde als vuur. Ik had nog steeds mijn bijl en nam me voor, mijn leven duur te verkopen als de plunders me zouden ontdekken... ze vonden me niet. Later, toen het opnieuw avond was geworden, kroop ik verder, steeds dieper het bos in; ik wist nauwelijks meer wat ik deed. Ik heb niets om voor te leven, geen vrouw, geen kind, geen heer en geen bezit, en toch wilde ik niet sterven, toch wilde ik als een gewond dier een veilig plekje vinden... Het moet uren later zijn geweest toen ik met mijn bonzend hoofd tegen de wand van dit krot stootte. Het duurde een tijdje eer het tot mij doordrong dat ik een schuilplaats had gevonden. Het werd weer licht, ik strompelde naar binnen en zag een naakte dode in een hoek liggen. Ik begreep dat deze hut al door de plunders was doorzocht... Misschien zouden ze terugkeren, misschien niet. Ik had in elk geval de kracht niet nog verder te gaan.'

'Waar is die dode?' vraagt Marije rondkijkend.

'Die heb ik met veel moeite naar buiten gezeuld en een eind verderop tussen de varens laten vallen; ik was te zwak om de stakker te begraven. Ik was halfblind van pijn en ellende, in twee dagen had ik niets meer te eten gehad, mijn arm brandde en klopte... Ik had mijn dorst kunnen lessen in de plassen regenwater, maar als ik probeerde overeind te staan, draaide de hele wereld om me heen. Ik sleepte me terug naar de hut en zakte in elkaar. Hoe lang ik hier heb gelegen voor jij mij vond, weet ik niet.'

Met gesloten ogen leunt hij tegen de wand, het lange

verhaal heeft hem uitgeput. Marije strijkt even over zijn verwarde haren.

‘Hoe krijg ik je hier uit, Berton,’ mompelt ze ongerust. ‘Ik denk niet dat je kunt rijden. Je wond is niet zo ernstig als ik eerst dacht, maar je hebt te veel bloed verloren. Je moet versterkend voedsel hebben. Ik weet niet waar ik dat vandaan moet halen. Zelfs de knollen raken op; ik heb nog maar twee kleintjes. Toe, ga liggen en rust uit, ik zal nog wat bessen zoeken.’

Ze schuift het zadel onder zijn hoofd, dekt hem toe met haar warme mantel en wacht tot hij slaapt. Dan haalt ze weer armen vol lang, droog gras voor Victor en laat het paard drinken uit de tot de rand gevulde helm. Ze loopt gebeden te prevelen zonder het zelf te merken, alleen uit gewoonte. Maar terwijl haar lippen mompelen, werkt haar geest in een heel andere richting. Hoe krijgt ze die arme jongleur uit dit afschuwelijke bos? Even overweegt ze te proberen alléén de veiligheid te bereiken, al weet ze niet in welke richting ze die moet zoeken. Maar ze heeft Berton de Fleur niet in het leven teruggeroepen om hem nu in de steek te laten. Zijn hulpeloosheid heeft iets ontroerends en hij is nog zo jong!

Toen ze vermagerd en wanhopig uit Vlaanderen kwam, heeft Frankrijk haar begroet met hartelijkheid en gastvrijheid. Voor haar gevoel moet dat nu op de een of andere manier worden terugbetaald. Berton de Fleur is een zoon van dit sprookjesland; hem aan zijn lot overlaten betekent zwarte ondankbaarheid.

Heel vaag beseft Marije dat ze nog een andere reden heeft om te blijven. Ze vindt deze jongleur erg sympathiek. Als Jan van Gauwe zulke eerlijke, goudgrijze ogen had gehad, zou ze niet uit Brugge zijn weggelopen...

Berton worstelt zich weer overeind en kijkt om zich heen.

‘Wat doe je, meisje?’

‘Ik denk,’ antwoordt ze kort. Ze gaat snel naast hem zitten, bang dat hij anders zal omvallen en op zijn kapotte arm terecht zal komen. Ze stopt bramen en knolbrij in zijn mond.

‘Vertel me iets over jezelf,’ verzoekt Berton, moeizaam kauwend. ‘Ik weet nog niets van je. Niet eens je ware naam.’

‘Ik ben Marije Wartelsdochter.’

‘Mireille?’

‘Marije.’

Daarop breekt hij zijn tong.

‘Ik kan dat niet goed uitspreken,’ prevelt hij. ‘Mag ik je Marie noemen, net als de Heilige Maagd? Wacht, ik weet nog een betere naam voor je. Je hebt zulke stralende ogen en een blanke huid, die oplicht als de dag aanbreekt. Voortaan noem ik je Marie-Claire. Die naam past precies bij je. Marie-Claire.’

Marije glimlacht. Het klinkt als een gedicht.

‘En waarom ben je uit Brugge weggelopen? Alleen voor die jongen?’ vraagt Berton nieuwsgierig.

Opeens begint ze te vertellen: over haar kindertijd, haar wanhoop, haar vlucht. Ze is zoveel weken alleen geweest, het doet haar goed een lang gesprek te kunnen voeren met

iemand die geduldig luistert. Ze ziet hoe Berton steeds verbaasder kijkt.

‘Dus je was rijk,’ zegt hij eindelijk.

‘Ach rijk... We hadden het goed, dat wel. In de ogen van arme meisjes moet ik een geluksvogel zijn geweest. Ik heb nooit honger gekend, in de winter was het huis goed verwarmd, ik had mooie kleren. Maar wat is dat waard als je niet vrij kunt zijn? Als je niet mag leven zoals je wilt? Denk je, Berton, dat zilveren tralies aangenamer zijn dan ijzeren?’

De jongleur glimlacht, gaat er wat gemakkelijker bij zitten. Opeens wordt hij heel ernstig.

‘Lieve Marie-Claire,’ prevelt hij waarschuwend. ‘Vrouwen hebben geen recht op vrijheid. Als ze die toch voor zich opeisen, verliezen ze hun ziel.’

Marije wordt koud van angst.

‘Zijn vrouwen dan geen mensen?’ fluistert ze ontdaan. Opeens komt haar wilde trots weer boven, de lust om de hele wereld te trotseren.

‘Je bent al net als alle anderen,’ moppert ze. ‘Nu je je wat beter voelt, wil je meteen de baas over me spelen. Maar dat wil ik niet, hoor je, ik wil het niet! Dan had ik net zo goed kunnen blijven waar ik was.’

‘Inderdaad,’ knikt Berton. ‘Hoewel...’

Hij glimlacht weer.

‘Misschien,’ zegt hij zacht, ‘past jouw opstandigheid wel in Gods plannen met onze wereld. Misschien is het goed dat er van tijd tot tijd vrouwen worden geboren zoals jij bent: die

zich niet aan door mensen opgestelde regels houden. Maar waarom wil je met alle geweld naar Bretagne? Woont daar familie van je?’

Tristan op zijn witte paard wilde ik zoeken, denkt ze beklemd. Die jongemeisjesdroom lijkt nu opeens onwezenlijk, een sprookje.

‘Ach, ik ben een dwaas,’ fluistert ze beschaamd. ‘Ik droomde van een dappere ridder, van een held die mij zou liefhebben en beschermen. Een soort Tristan.’

‘En ter wille van die droom heb je alles wat je veiligheid kon bieden achter je gelaten en je in het avontuur gestort?’

‘Ja,’ zegt Marije fier.

‘En nu ben je op weg naar Bretagne...’ Hij grinnikt even. Zie je wel, hij lacht haar uit! Als Marije, woedend alweer, naar hem opkijkt, ziet ze alleen zijn ogen, want het begint al te schemeren. Maar die ogen stralen haar warm toe.

‘Bretagne,’ mompelt hij. ‘Het land dat langzaam te gronde gaat door burgeroorlog en Engelse invasies. Het land waar de puinhopen roken en de bandieten zich verzamelen. Grote God, Bretagne! Als er één land is waar jouw dromen tot splinters zullen worden geslagen, is het daar wel!’

‘Ik weet er niets van,’ prevelt ze ongelukkig.

Zijn hand kruipt naar haar schouder.

‘Marie-Claire, meisjelief, dat land is niets voor jou. Een Tristan zul je er niet vinden, hoogstens bloeddorstige krijgslieden die zich ridder noemen en elkaars bezittingen verwoesten, of die ter wille van hun handelsbelangen hun

land verkopen aan de Engelsen.’ Hij schudt het hoofd, maar intussen is het zo donker geworden dat ze hem nauwelijks meer kan zien. Ze hoort alleen zijn stem: warm en licht, soms trillend van zwakte.

‘Ik wilde, Marie-Claire, dat mijn weggevloeide bloed niet al mijn kracht had meegenomen. Ik wilde dat ik je kon beschermen. Want hoe zuiver en dapper je ook bent, meisje, je zult te gronde gaan als je denkt dat je moederziel alleen je vrijheid kunt bevechten. Deze wereld duldt geen vrouwen die menen dat ze volledig mens zijn...’

Ze denkt opeens aan haar stugge, liefdeloze moeder. Hoe is die zo geworden? Ze huivert; hij voelt het onder zijn hand.

‘Wilde je maar bij mij blijven, Marie-Claire,’ zegt hij dromerig. ‘Ik ben een vrij man, ik heb de vrijheid van de vogels in de lucht en van de vos in de wouden. Ik bezit geen voet grond, maar ik heb ook geen meester en ik ben aan niemand trouw verschuldigd. Aan jouw goede zorgen dank ik mijn leven. Ik zou je in ruil daarvoor zoveel kunnen leren: schrijven, gedichten maken, muziek... Ik zou je beschermen, je de mooiste steden en prachtigste landschappen tonen, ik zou...’

De tranen springen in haar ogen. Nooit eerder heeft iemand haar iets moois beloofd, voor haar durven opkomen. En deze gewonde jongleur, die niet op zijn benen kan staan, fantaseert een toekomst voor haar, belooft haar bescherming en onderwijs, maar bovenal: de heerlijke vrijheid!

Zwaar drukt zijn hand op haar schouder, een hand die

steun zoekt omdat hij anders niet overeind kan blijven zitten. Ze voelt hoe hij tegen haar aan leunt, doodzwak en uitgeput. Wie is de sterkste? En hij spreekt over bescherming! Ze glimlacht tegen het duister.

‘Ga slapen, vriend,’ fluistert ze. Ze steunt hem als hij zich naar adem snakkend in liggende positie schikt. Hij zinkt meteen weg in een soort verdooving.

Arme Berton, denkt ze verdrietig. Als hij niet spoedig iets behoorlijks te eten krijgt, heb ik hem voor niets verpleegd...

De volgende ochtend gaat Marije met dichtgeknepen neus bramen plukken. Het woud van Crécy stinkt. De knollen zijn op. Zelfs de waterplassen beginnen uit te drogen nu al dagenlang de zon schijnt. In de verte hoort ze dof bijlslagen weerklinken. De boeren komen blijkbaar hout halen om hun huizen weer op te bouwen. Ze dwaalt af, wanhopig op zoek naar iets eetbaars.

Waarom vind ik niet een gewond konijntje, een halfdode haas, een patrijs met gebroken vleugels, denkt ze. Waarom stuurt God ons niet iets, zodat ik soep kan maken voor Berton? Hij wordt zwakker in plaats van sterker.

Eensklaps stokt haar adem en ze staart naar de zachte bosgrond. Paardensporen. Verse indrukken! Daar, een eindje verder, verse paardenmest! Er zijn ruiters voorbijgekomen, nog geen twee uur geleden. Engelsen?

Angstig kijkt ze rond. Ze ziet niemand, hoort ook niets, uitgezonderd de bijlslagen in de verte. De bomen staan dicht

opeen, het onderhoud verhindert dat ze verder dan tien meter voor zich uit kan zien. In paniek rent ze naar de hut; ze heeft moeite die terug te vinden.

‘Berton,’ roept ze, binnenvallend. ‘Er zijn ruiters in het woud. Ik zag hun sporen.’

Hij opent de ogen en heft het hoofd op.

‘Wat voor ruiters?’

‘Ik weet het niet, ik heb ze niet gezien... alleen hun sporen zag ik. Wat moeten we doen als ze ons ontdekken?’

Moeilijk werkt Berton zich omhoog tot hij met zijn rug tegen de wand zit, bleek en uitgeteerd. Een schim van een man.

‘Neem je paard en maak dat je wegkomt, Marie-Claire. Moge God je behoeden.’

‘Ik alleen?’

‘Ik ben te zwak.’

‘Probeer het, ik zal je helpen. Probeer te gaan staan. Toe dan!’

Ze slaagt erin hem omhoog te slijpen, hem langs de wand van de hut opduwend, terwijl hij zich met zijn gezonde arm optrekt. Misschien doet ze hem pijn. Daarvan laat hij niets merken. Maar nauwelijks staat hij op zijn voeten of zijn knieën begeven het en hij stort neer.

‘Ik heb de kracht niet,’ kreunt hij. ‘Vlucht, meisje, voor ze onze hut ontdekken. Besef wat je te wachten staat als je in handen valt van soldaten.’

Ze knielt bevend bij hem neer.

‘Maar jij dan, Berton?’

Ze trekt wanhopig aan zijn schouder.

‘Ik kan je niet in de steek laten! Gisteren heb je me een toekomst beloofd!’

‘Gisteren waren er geen ruiters in het woud. Ga nu, snel!’

‘Nee.’

Ze hijst hem met veel moeite weer op in zithouding, steunt hem. Dan pakt ze de bijl die voor hun voeten ligt.

‘Gisteren, Berton, heb je me duidelijk gemaakt dat ik in mijn eentje geen enkele kans heb. Ik weet dat je de waarheid sprak. Jij hebt, in jouw toestand ook geen kans als ik je nu in de steek laat. En ik heb je niet uit de put van de dood gehaald om je nu weer terug te duwen. Ik blijf.’

Hij is te zwak om nog te protesteren. Stil zitten ze bijeen, met rammelende magen, bang en verschrikt, warmte zoekend bij elkaar.

‘Wie die ruiters ook mogen zijn, Marie-Claire,’ zegt Berton bezorgd, ‘Engelsen, Fransen of plunderaars... ze zullen jou niet sparen, meisje. Het is oorlog. Elke hulpeloze vrouw is buit.’

‘Ik ben niet hulpeloos,’ gromt Marije verbeten. Haar hand omklemt de strijdbijl.

Wordt dit het einde van haar wilde avontuur? Heeft ze de moerassen van Vlaanderen getrotseerd, de hoon van de mensen op zich geladen om hier in het woud van verschrikking om te komen, vechtend als een vos in doodsnood? Want Marije is niet van plan om in handen van

wie dan ook te vallen en een levende prooi te worden van soldaten, plunderslaars of bandieten. Ze heeft een wapen en ze zal zich verdedigen.

Ze had gekozen voor het leven van een vrij mens. Daartoe heeft ze zich gekleed in mannenkleden. Dan zal ze ook sterven als een vrij mens. Samen met Berton de Fleur, haar vriend.

De laatste weken zijn eigenlijk te veel voor haar geweest. Ze is zo jong, een kind eigenlijk nog. Hoop en de droom van Bretagne hebben haar gedurende haar vlucht op de been gehouden. Roekeloos heeft ze zich door moeilijkheden geworsteld en telkens haar moed teruggevonden. Maar nu is ze doodgelopen in het woud van Crécy: ondervoed, bang, bedreigd. In plaats van een ridder op een wit paard, heeft Frankrijk haar een eenvoudige muzikant geschonken, die een toekomst voor haar heeft gefantaseerd, misschien omdat hij ook een dichter is. Maar deze Berton de Fleur is haar opeens meer waard dan de droom. Hij is de werkelijkheid.

Zo stevig omklemmt ze de bijl dat haar knokkels wit worden. Ze kruipt nog dichter tegen de jongleur aan.

Victor heft het hoofd op en hinnikt. Van buiten klinkt antwoord. De ruiters hebben de hut ontdekt!

Marije voelt de jongeman sidderen en de adem inhouden. Een onzichtbare hand klopt op de wrakke deur.

‘Is hier iemand?’ klinkt een diepe mannenstem.

Victor verraadt hen. Het paard heeft er genoeg van op stal

te staan, zijn maal te moeten doen met wat gras en bladeren. Hij mist zijn haver, de zoete knollen en malse klaver van het vrije veld. Ongeduldig schraapt hij met zijn hoef over de grond, hij briest en stamp. De deur wordt opengerukt.

Scherp afgetekend tegen het zonlicht staat een lange, donkere gestalte op de drempel. Marije knippert tegen het felle licht dat binnenstroomt. De zon glanst op de kale schedel van de man; de kap is van zijn hoofd gegleden. Dan pas dringt het tot Marije door dat het een monnik is. Ze kan haar ogen niet geloven. Verbijsterd laat ze de half opgeheven bijl uit haar handen glippen.

‘Vrede zij met u,’ zegt de monnik verbaasd. Hij komt verder naar binnen, zijn ogen glijden onderzoekend over de twee zittende figuren. ‘Mijn naam is Dom Ignatius, ik kom uit de abdij van Forest-Moustier. Wie zijn jullie?’

Verlegen wil Marije opstaan, maar ze durft Berton toch niet los te laten. De jongleur mompelt iets, maar zo zacht dat niemand hem verstaat.

‘Ik heet Martin, vader,’ zegt Marije dan snel. ‘Dit is mijn... mijn broer Berton. Hij is gewond.’

De monnik knielt bij hen neer.

‘Ik zie het. Is het ernstig?’

‘Alleen zijn arm, maar hij heeft veel bloed verloren, dat maakt hem zo zwak. En we hebben niets meer te eten...’

De monnik zoekt even tussen de plooien van zijn donkere pij en steekt Berton een stuk brood toe. Brood! Het water loopt Marije in de mond. Berton pakt het aan met zijn

gezonde hand, probeert het te breken; zelfs daarvoor mist hij de kracht. Ze neemt het hem af, propt brokjes in zijn mond. Als iemand voedsel nodig heeft is hij het wel. Zelf kan ze nog wel even wachten.

‘Heb jij geen honger, Martin?’

‘Ja vader,’ antwoordt Marije, hevig opgelucht omdat de monnik haar voor een jongen aanziet. ‘Maar ik ben gezond en sterk. Mijn broer is doodzwak.’

Dom Ignatius knikt en kijkt naar Victor.

‘Is dat zijn paard?’

‘Mijn broer werd gewond in de slag. Hij slaagde erin deze hut te bereiken en aan de plundersaars te ontkomen. Ik vond hem en verpleegde hem. Het paard is van ons. Ik durfde het niet buiten te laten, vanwege de plundersaars.’

‘Heel verstandig. Waar komen jullie vandaan?’

‘Uit de... de Poitou.’

‘De Poitou? Maar je spreekt heel anders, jongen!’

Marije gaat daar wijselijk niet op in.

‘Help ons, vader, ik smeed u. Mijn broer heeft verpleging en versterkend voedsel nodig.’

‘Ja. Denk je dat hij kan rijden?’

‘Beslist niet.’

‘En jij, Martin?’

‘O ja.’

‘Wacht, ik zal de anderen roepen. Breng dat paard maar vast naar buiten.’

Ze legt Berton neer terwijl de monnik wegloopt. Even raakt

ze zijn wang aan.

‘Vergeet het niet, ik heet nu weer Martin,’ fluistert ze.

Ze staat op, verbaasd dat haar knieën zo week aanvoelen en haar hart zo bonst. De wilde angst van daarnet is nog niet weggeëbd. Daarna probeert ze Victor naar buiten te duwen. Gemakkelijk gaat het niet; het dier is stijf geworden en is schichtig voor het felle licht. Maar Dom Ignatius keert spoedig terug met nog drie monniken en ze helpen haar. Victor briest en steigert, Marije probeert hem te kalmeren en te zadelen. Haar handen beven, ze kan nog niet helemaal verwerken dat ze gered zijn, dat de ruiters géén soldaten waren. Intussen dragen de monniken de halfbewusteloze Berton de hut uit.

Uit hun woorden maakt Marije op dat ze in de abdij van Forest-Moustier hadden gehoord dat in het woud achter Crécy nog doden moesten liggen die geen christelijke begrafenis hadden gekregen. Ze waren die ochtend meteen op weg gegaan om de lijken in het graf te leggen, maar op een overlevende hadden ze niet gerekend.

‘Anders hadden we wel een wagen meegebracht.’

Marije, denkend aan de kraaien en vliegen, slaat dankbaar een kruis.

‘We zullen je broer voorlopig opnemen in de abdij,’ vervolgt Dom Ignatius. ‘Ons gastenverblijf ligt vol gewonden. Jij kunt ook meekomen om te helpen.’

Marije knikt gretig. Het wonder waarom ze heeft gebeden is geschied. Achter de dikke muren van de abdij zullen ze veilig zijn. Berton kan er herstellen. Ze moet er alleen voor zorgen

dat niemand van de benedictijnen ontdekt dat ze een meisje is. Want dan zullen ze haar van Berton scheiden en dat wil ze niet.

Victor, weer wat handelbaarder geworden, begint te grazen naast de paarden van de monniken. Marije wrijft hem af met handen vol droog gras, klopt hem op de hals, spreekt hem sussend toe. Ze klimt in het zadel. De monniken hijsen Berton op een van hun eigen paarden, Dom Ignatius zet zich achter hem en houdt hem overeind.

Daarna rijden ze stapvoets in de richting van het klooster.

Het is niet ver; toch doen ze er lang over. Tijdens die rit van enkele mijlen komen ze echter geen mens tegen.

Eerst durft Marije nauwelijks rond te kijken, maar spoedig ontdekt ze dat de meeste doden al zijn opgeruimd. De wind verstuift de stank van ontbindend vlees. De zon schijnt op de bomen, die de prachtigste kleuren vertonen: rood, goud, groen, geel en donkerbruin. Guldenroede en hennepnetel bloeien nog. De vogels jubelen. Hoog in de blauwe lucht schalt een late leeuwerik. Frankrijk wordt weer mooi voor Marije.

Langzaam vloeien angst en schrik uit haar weg. Haar hartslag bedaart, ze krijgt weer oog voor de schoonheid om haar heen, voor de vrede van de ruisende bladerkronen en de wiegende gang van de kleine stoet. De wanhoop van de laatste uren begint plaats te maken voor een juichend optimisme. Berton de Fleur heeft haar niet voor niets zijn bescherming en een nieuwe toekomst beloofd; die zijn nu

geen droom meer, maar kunnen werkelijkheid worden.

Marije Wartelsdochter is niet langer alleen op de wereld. Ze heeft een trouwe vriend verworven, die haar zal inwijden in de geheimen van de muziek en de dichtkunst. De verwaarloosde en vertwijfelde Marije uit de stad Brugge is in het woud van Crécy door een dichter omgetoverd tot Marie-Claire, een vrij mens.

Ze begint zich te voelen als een insect dat uit de cocon komt kruipen.

Ze moet nog even wachten tot haar lijf droog is en haar vleugels zijn volgepompt met lucht. Maar dan kan het nieuwe leven beginnen, het leven van reizen, dansen, zingen...

Het woud om haar heen wordt lichter en dunner. Als een jubeling van kleuren in het heldere licht ziet ze opeens de open velden van het klooster Forest-Moustier. Van verwoesting is hier geen spoor te bekennen. De witte muren van de abdij rijzen uitnodigend voor haar op, een poort zwaait open. Marie-Claire glimlacht en klopt Victor op de hals.

4 De derde man

Dom Ignatius had gelijk: het gastenverblijf van de abdij op de eerste verdieping boven de voorraadkamers ligt vol gewonden en zieken. Het zijn Fransen en Engelsen, Bretons, Henegouwers, Vlamingen, Duitsers en Genuezen, bijna alle huurlingen uit één van beide legers. Ze liggen op harde strozakken of gewoon op de houten vloer. Anderen, al bijna hersteld, zitten in de vensternissen en staren naar buiten. De voertaal is Frans, ofschoon de dialecten sterk verschillen. Van onderlinge vijandigheid is echter geen sprake. Dit zijn gewone mensen van lage afkomst, bereid in dienst te treden bij iedere heer die van hun kracht gebruik wil maken. Huurlingen zijn vechtmachines voor wie alleen soldij of buit telt.

Marie-Claire voelt zich tussen die rauwe mannen, die vloeken, kreunen, dobbelen, snauwen en ruwe grappen verkopen, allesbehalve op haar gemak. Gelukkig voor haar komt het in niemands hoofd op om te vermoeden dat zij geen jongen is. Ze blijft zo dicht mogelijk bij Berton de Fleur, die een strozak in een hoek heeft gekregen, en ze verpleegt hem ijverig. De monniken van de abdij doen menslievend werk. Ze vragen niemand naar zijn politieke kleur. Rustig verbinden zij verwondingen, delen pap uit in de ochtend, soep in de namiddag. Ze spalken gebroken botten en voeren kruidenthee aan hen die door koorts geplaagd worden. Ze

ruimen braaksel en uitwerpselen op, bidden en troosten. Marie-Claire, die zich Martin laat noemen, begint de monniken al spoedig te helpen. Berton de Fleur knapt zienderogen op. Zijn koorts is geweken, de wond heelt snel. 's Nachts kruipt Marie-Claire dicht tegen hem aan, bang voor al die kerels om haar heen. Hun wapens hebben ze moeten afgeven, die worden door de benedictijnen bewaard in de voorraadkamers. Wie genezen is en vertrekt, kan zijn wapens terugkrijgen, eerder niet. Maar zonder Bertons strijdbijl en haar eigen mes voelt Marie-Claire zich allesbehalve veilig. Berton merkt het en spreekt haar zachtjes moed in.

‘We blijven hier niet lang, broertje. Zodra ik kan rijden zullen we de monniken bedanken en weggaan. Zeg maar naar welk deel van Frankrijk je wilt reizen. We zijn zo vrij als vogeltjes – en elke streek is mooi. Iets verdienen kunnen we overal.’

‘Ik wil naar Bretagne,’ antwoordt ze koppig.

‘Ach broertje, je weet niet wat je zegt. Waarom niet naar Rouaan of Reims? Op de grote jaarmarkten kunnen we ons fortuin maken.’

‘Ik houd niet van steden.’

‘Rouaan is anders dan Brugge, denk ik.’

‘Is Bretagne dan geen mooi land?’

‘Ik ben er nooit geweest,’ moet Breton bekennen. ‘Ik ken alleen de Poitou en een deel van Normandië.’

‘Vertel eens iets over Melle. Is dat een grote stad?’ vraagt Marie-Claire nieuwsgierig.

‘Nee, het is een gewone provinciestad, maar het ligt prachtig, boven op een rotsplateau, te midden van golvende velden en machtige wouden. De Poitou is tamelijk vlak, maar Melle ligt aan de voet van de heuvels. Een dagreis van Poitiers. Bovendien is Melle een doorgangstad, het ligt precies op een van de reisroutes die de pelgrims volgen als ze op weg zijn naar Santiago de Compostela. Daarom heeft Melle drie grote kerken en één daarvan... Martin, broertje, ik moet je iets vertellen over mijn jeugd,’ zegt Berton opeens zacht en ernstig. ‘Ik ben een vondeling. Ik weet niets van mijn afkomst of familie, ik sta helemaal alleen op de wereld.’

‘Net als ik,’ zegt Marie-Claire.

‘Ja... zie je wel dat we bij elkaar horen?’

‘Vertel verder over Melle.’

‘Ik werd gevonden op de trappen van de Saint-Hilaire. Dat is de grote abdijkerk even buiten de stadsmuren van Melle. Welke ongelukkige vrouw daar haar zuigeling te vondeling heeft gelegd, heeft nooit iemand kunnen ontdekken. De monniken van Saint-Hilaire namen me op en brachten me groot. Ze leerden me lezen en schrijven; toen ze ontdekten hoe muzikaal ik was, werd ik koorknaap en kanunnik Capucci gaf me les. Het was de bedoeling dat ik ook priester zou worden, maar daarvoor bleek ik toch niet geschikt. Ik dichte liever spotliedjes en liefdesliederen dan vrome gezangen. Toen ik zestien jaar was, bezorgde kanunnik Capucci mij een baantje als stadsmuzikant en koerier; dat beviel me wel. En toen de oproep van koning Philippe door liet land schalde,

besloot ik soldaat te worden. Een roemrijke veldslag begeleiden met trompetgeschal en tromgeroffel, later de slag bezingen in een groot heldengedicht – ach, dat leek me zo mooi! Dappere daden zou ik verrichten, ik zou Frankrijk bijstaan in haar donkere uren, de Engelsen het land uitranselen... dát zou ik allemaal doen. Je ziet wat ervan terecht kwam: niets. Op het veld van Crécy zijn mijn dromen tot splinters gebeukt.

Ik heb mijn les geleerd en nu wil ik nog maar één ding: rondtrekken als een vrij man, liedjes zingen op jaarmarkten en dorpsfeesten. Overal komen waar gelachen, gezongen, gedanst wordt en mijn bijdrage leveren aan de feestvreugde. Lijkt jou dat niet heerlijk?’

‘Ja. Wil je dan niet meer terugkeren naar Melle?’

‘Later, als ik veel geld heb verdiend en kanunnik Capucci trots op me kan zijn. Ik heb veel aan die priester te danken. Hij was als een vader voor me.’

‘Maar als je niet weet wie je ouders waren,’ zegt Marie-Claire, ‘hoe kom je dan aan zo’n mooie naam? Berton de Fleur, dat klinkt als een gedicht.’

Berton grinnikt zacht.

‘Toen de monniken mij vonden, een schreeuwende zuigeling op de stenen trappen van de Saint-Hilaire, lag er naast mijn hoofdje een roos, een sneeuw witte roos... Alsof mijn arme moeder mij daarmee onder de hoede van de Heilige Maagd had gesteld. Alsof ze de hemel wilde smeken haar kind niet in de steek te laten. Natuurlijk maakte dat

indruk op de monniken. Het verloren kindje, in oude doeken gewikkeld, met naast zich die mooie, witte roos, dat beschouwden ze als een teken uit de hemel. Op dit kind moesten ze zuinig zijn! Ze doopten mij Berton en gaven me de achternaam De Fleur. Weet je broertje, ik heb geen flauw idee wie mijn moeder was, maar één ding is zeker: ze kon denken. Ze kon raden welk effect die ontroerende witte roos zou hebben op degenen die mij vonden...'

'Dus je zou de zoon van een edelman kunnen zijn,' fantaseerde Marie-Claire romantisch.

'Inderdaad. En in Melle denkt iedereen dat ook, al werd er in de omgeving nergens een kind van edel bloed vermist. Kanunnik Capucci is er zelfs van overtuigd dat ik de zoon ben van een hoge edelman die de boerenmeisjes niet met rust kon laten. Ik weet het niet, hoor. Voor mij is dat niets meer dan een legende. Ik fantaseer liever over mijn moeder, die me die witte roos meegaf. Ze moet ondanks haar wanhoop veel van me gehouden hebben en erover hebben nagedacht hoe ze toch iets voor me kon doen, al was ze blijkbaar niet in staat me groot te brengen. Ik wilde dat ik wist wie ze was... het moet een ontroerende vrouw zijn geweest.'

Even denkt Marie-Claire aan haar eigen moeder, die stugge, trotse vrouw, bij wie ieder teder gevoel al lang geleden is opgedroogd. Ze zucht.

Berton vervolgt zacht: 'Juist die twijfelachtige afkomst van mij maakte dat ik trompetter in het ridderleger kon worden. Voor gewone mensen van lage afkomst is dat niet weggelegd.'

Maar na wat ik bij Crécy heb zien gebeuren, heb ik het idee dat mijn vader een ridder geweest kan zijn, ver van mij afgeduwd. Ik geloof er niet meer in. Ik wil dat niet meer geloven. Mijn vader zal wel een rondtrekkende trouvère zijn geweest...'

In een andere hoek van het gastenverblijf ligt een man die hardnekkig weigert het ding dat hij bij zich heeft, aan de monniken af te geven. Tot Marie-Claire's verwondering dringen de benedictijnen ook niet aan. Nieuwsgierig geworden naar wat het is dat die zieke in zijn armen koestert, gaat ze de volgende ochtend eens kijken.

Op de dikke strozak ligt een magere jongeman. Ze knielt bij hem neer en legt haar hand tegen zijn gloeiende voorhoofd. Verbaasd slaat hij de ogen op en plotseling ziet Marie-Claire wat hij zo fanatiek tegen de borst klemmt. Het is een prachtige viola, donkerbruin en diepglanzend.

'Bent u een muzikant?' fluistert ze.

Hij lijkt nog jong, slechts enkele jaren ouder dan Berton de Fleur. Maar hij ziet er uitgeteerd uit, zijn scherpe neus steekt ver naar voren. Naast de strozak duikt een monnik op met een kom kruidenthee.

'Dit is een trouvère,' zegt de monnik kort. 'Hoe voelt u zich nu, seigneur?'

'Beter,' prevelt de zieke. Zijn ogen draaien naar Marie-Claire. 'Wie is dit?'

'De jongere broer van een gewonde krijgsman. Martin, let

even op deze heer, wil je, en geef hem de thee. Zorg dat hij zich niet blootwoelt, hij heeft koorts.'

Heer? denkt Marie-Claire.

De trouvère ligt onder een oude paardendeken. Marie-Claire laat hem drinken, legt weer haar hand op zijn hoofd.

'Bent u hier al lang?' vraagt ze terwijl de monnik wegloopt naar een andere patiënt.

'Sinds gisteren...'

'Mijn broer,' zegt het meisje, 'is eigenlijk geen soldaat; hij is een jongleur.'

'Werkelijk?'

'Wilt u kennis met hem maken? Hij zit daarginds bij het venster. Ik denk dat hij nu wel sterk genoeg is om tot hier te kunnen lopen. Wacht, ik zal hem roepen.'

Ze gaat Berton halen, terwijl ze denkt: Hoe komt een trouvère in dit gezelschap verzeild?

'Er ligt daar een lotgenoot van je, Berton. Een echte trouvère. Hij wil je spreken.'

Dat moet Berton zien!

Niet lang daarna zijn beide mannen in druk gesprek gewikkeld. De trouvère, die zich Jean d'Ailly noemt, blijkt de jongste zoon te zijn van een verarmde edelman uit Picardië. Hij verdient zijn brood met reizen langs kastelen, het bezingen van heldendaden en het opzeggen van lange heldengedichten. Overvallen door koorts heeft hij zich de vorige dag laten opnemen in de abdij van Forest-Moustier,

maar op een gastenverblijf vol gewonde krijgslieden had hij niet gerekend. Al die mannen, bebloed, gehavend en verminkt, vervullen Jean d'Ailly met ontzetting. De stank die zij verspreiden doet hem walgen. Hij is vóór alles een dichter. Hij houdt van goed klaargemaakte spijzen, van fraaie kleren en mooie vrouwen. Niet van het ruwe krijgsbedrijf, al is het zijn beroep om alle dappere helden uit het verleden te bezingen. Berton de Fleur vindt hem vermakelijk. Hij spreekt de zieke moed in, zoals hij de vorige dagen Marie-Claire moed heeft ingesproken.

‘Over een week bent u hersteld, seigneur d'Ailly, en dan zult u weer door de baronnen ontvangen worden. U heeft daar een prachtig instrument. Het moet heerlijk zijn de viola te kunnen bespelen en erbij te zingen.’

‘Ja,’ zegt de trouvère, blij dat hij een ontwikkeld man heeft ontmoet en met hem over muziek kan praten. ‘En als de koorts me niet overvallen had, was ik nu al in Rouaan geweest. Ik wilde daar de winter doorbrengen.’

‘Dat was ik ook van plan,’ zegt Berton. ‘Seigneur, heeft u er bezwaar tegen als mijn broer en ik ons bij u aansluiten? Ik ben jongleur van beroep, ik kan trompet, doedelzak en orgel spelen. En ik ken honderd liederen.’

Jean d'Ailly aarzelt even. Met de ogen meet hij Bertons lange gestalte. ‘Heb je een instrument?’

‘Niet meer. Mijn trompet ging verloren in de slag. Zodra ik wat geld heb verdiend koop ik een doedelzak. Een dure viola heb ik me helaas nooit kunnen veroorloven.’

‘Zing je goed?’

‘Iedereen zegt het.’

‘Mooi. En je broer Martin?’

‘Martin moet nog veel leren,’ antwoordt Berton glimlachend, ‘maar hij heeft een goed verstand, een mooie stem en oor voor poëzie.’

Wat weet Berton daarvan? denkt Marie-Claire vrolijk. Maar ze zegt niets. Berton zal wel weten wat hij doet.

‘Ik geloof dat we met ons drieën een mooie groep kunnen vormen,’ knikt Jean d’Ailly verheugd.

Marie-Claire giet hem nog wat kruidenthee in en kijkt verwonderd op hem neer. Is dit nu een edelman? Zijn kleren zijn van betere stof dan die van Berton, en zeker beter dan het versleten knechtenpak waarin zij nog altijd rondloopt. Hij heeft mooie bruine ogen, maar dat is ook het enige edele trekje dat ze aan hem kan ontdekken. Wat ze ziet is niets anders dan een arme drommel met een dichtersziel. Even verdwaald en eenzaam als zijzelf was en nauwelijks een man te noemen. En toch... Ze beseft dat wanneer de familie van Jean d’Ailly rijk genoeg was geweest, hij eerst schildknaap en later ridder zou zijn geworden. Want hij is van edel bloed...

Maar Jean d’Ailly valt toch wel mee. Nu hij onverwachts een paar vrienden heeft gevonden, gaat hij sneller vooruit. In gedachten ziet hij zich als leider van het groepje dat ze zullen vormen. En als hij ooit weer ziek wordt, zullen er vrienden bij hem zijn om hem te helpen.

Op een avond, op hun eigen strozak, fluistert Marie-Claire Berton in het oor: 'Ik begrijp het niet goed. Waarom wil je dat we ons bij die trouvère aansluiten? Ik vind hem wel aardig, maar erg sterk lijkt hij me niet.'

'Om vele redenen,' antwoordt Berton. 'Ik zal veel van hem kunnen leren. En hij is van adel, broertje. Voor hem gaan de poorten van de burchten en koopmanshuizen open. Voor ons, gewone muzikanten, blijven ze dicht. In gezelschap van een jonge edelman, ook al is hij misschien een derderangs trouvère, zullen we overal toegang hebben. Begrijp je het nu?'

'Ja.'

'Meestal reizen trouvères in gezelschap van een of meer jongleurs, om hen te begeleiden of om hen te dienen. Dat deze alleen rondtrok geeft te denken... hij moet doodarm zijn. Daarom is hij blij dat wij ons bij hem willen voegen. Wij zullen zijn waarde verhogen - en hij de onze.'

'Je bent slim, Berton.'

'Zoals mijn moeder,' glimlacht hij.

Binnen twee weken zijn zowel Jean d'Ailly als Berton de Fleur voldoende op krachten gekomen om de monniken te kunnen bedanken voor hun goede zorgen. Omdat ze geen geld hebben, hebben ze voor de benedictijnen een nieuw Marialied geschreven. Berton zingt dat tijdens de hoogmis. Marie-Claire, die achter in de kapel neerknielt, heft verrukt het hoofd op. Het is de eerste maal dat ze haar beschermmer uit volle borst hoort zingen en haar hart loopt vol. Zij is het

die deze zanger uit de afgrond van de dood heeft opgehaald en in het lied hoort ze zijn dankbaarheid doorklinken. Ook Jean d'Ailly is dik tevreden. Na de mis zegt hij: 'Je hebt een mooie, lichte stem, Berton de Fleur. Als je even goed de doedelzak bespeelt als je keel, ben je een waardig reisgenoot voor een beroemde trouvère als ik.'

Victor wordt uit de stal gehaald. De monniken hebben goed voor het dier gezorgd, het is weer krachtig en glanzend. Ook Jean d'Ailly blijkt een paard te bezitten, een grijsgrauwe knol die niet veel waard is. Jaloers kijkt hij toe als Berton en Marie-Claire beiden op Victor plaatsnemen.

'Dat is een mooi dier...'

Marie-Claire draait zich half om in het zadel en kijkt naar de abdij die in de herfstzon ligt te schitteren met witte muren en leien daken. Vele herstelde gewonden zijn al vertrokken; het gastenverblijf is niet meer zo vol. Toch is ze blij dat het nieuwe leven nu kan beginnen en dat ze eindelijk weer zichzelf zal kunnen worden. Ze wuift opgewekt naar de portier, die hen uitgeleide heeft gedaan. Daarna draven ze weg in zuidelijke richting.

Maar vóór ze Marie-Claire kan worden is het nodig dat Jean d'Ailly de waarheid te horen krijgt omtrent het 'broertje' van Berton de Fleur.

's Avonds, als ze kamperen op een grazig plekje tussen de heuvels en het stuk vlees roosteren dat de monniken hun hebben meegegeven, vertelt Berton de Fleur alles aan de trouvère. Jean d'Ailly luistert verwonderd naar het verhaal

over Marie-Claire's avonturen.

‘Dus... Martin is een meisje?’

‘Martin bestaat niet. Dit is Marie-Claire, het avontuurlijkste en liefste meisje van de wereld,’ lacht Berton. Jean d’Ailly moet het even verwerken. Eensklaps herinnert Marie-Claire zich haar bundeltje. Ze pakt het op, duikt ermee in een bosje en komt even later te voorschijn, gekleed in de dure lakense rok en haar geborduurde jakje. Zonder mouwen...

‘Ja Jean, ik ben een meisje,’ zegt ze vrolijk. En dan, vleierend: ‘We hebben je toch niet teleurgesteld, hoop ik?’

De trouvère springt op van de boomstronk waarop hij zat, grijpt haar handen en kust die vol geestdrift.

‘Een zwervende prinses,’ roept hij uit, ‘op zoek naar haar verloren geliefde!’

Als dichter is hij verzot op ongewone gebeurtenissen en verrassingen. ‘Marie-Claire, je bent een schatje! Kom aan mijn hart.’

Glimlachend trekt ze haar hand terug en doet een stap achteruit.

‘Hoor je dat, Berton? Zodra hij merkt dat ik een meisje ben, begint hij me te commanderen. Nee, Jean d’Ailly, ik kom aan niemands hart en bovendien ben ik geen prinses.’

‘Maar je bent mooi!’

Jean d’Ailly, de vrouwenkenner, loopt verrukt om haar heen.

‘Als je het vuil van je gezicht wast, je haar laat groeien en juwelen draagt, zul je koningen en prinses aan je voeten zien

liggen. Vreemd dat ik nu pas zie hoe zacht je huid is en hoe je ogen stralen.'

Hij geniet heel duidelijk van de verrassing, die Berton de Fleur en zijn 'broertje' hem hebben bezorgd.

Marie-Claire grinnikt.

'Ik heb geen koning voor mijn voeten nodig. Ik wil alleen maar muziek maken. Berton heeft me beloofd dat hij me alles zal leren wat hij weet.'

Jean d'Ailly knikt opgetogen. Hij vindt de hele toestand heerlijk romantisch. 'Bij de Heilige Denis, je bent net een sprookje, Marie-Claire!'

Ze zwijgt en schudt peinzend het hoofd. De ellende die ze in het woud van verschrikking heeft doorgemaakt was niet sprookjesachtig geweest, bedenkt ze. Evenmin als haar eenzame tocht door de moerassen van Vlaanderen en haar angst voor plundersaars. In welke wereld leeft deze jonge edelman?

En opeens denkt ze weer aan de zwervende sprookspreker in Brugge. Een armoedige man die prachtige verhalen kon vertellen over heldendaden en eeuwige liefde, maar die een onschuldig meisje om haar oren sloeg ter wille van twee duiten.

Berton de Fleur is naast haar komen staan en slaat zijn arm om haar schouders.

Ze voelt zijn warmte tegen haar blote arm; dat ontroert haar diep.

‘Marie-Claire is mijn bruid,’ zegt de jongleur vast.

Ze houdt de adem in. Verbaasd, verbluft zelfs. Daarover hebben ze nooit met elkaar gesproken. Een beetje geschrokken kijkt ze opzij. Het licht van het kampvuurtje speelt over zijn gezicht. Berton is ruim een hoofd groter dan zij. Hij is breedgeschouderd, slank en ze houdt van dat gezicht met die goudgrijze ogen. Maar trouwen...?

Ze heeft zijn leven gered, haar lot verbonden aan het zijne. Het is of ze hem haar leven lang heeft gekend. Maar hij is niet de Bretonse held voor wie ze uit Brugge is gevlucht. Niets dan een arme zwerver is hij, een kind van het toeval.

Hij kijkt op haar neer. Ze ziet het gouden licht in zijn ogen dansen.

‘Wil je me hebben, Marie-Claire?’

Hij laat haar de vrije keus. Haar hart begint te bonken.

Jean d’Ailly is minstens zo verbaasd als zij. Hij kijkt snel van de een naar de ander en kucht waarschuwend.

‘Berton de Fleur,’ zegt hij zacht. ‘Je bent een jongleur. Jongleurs trouwen niet.’

‘Ik wel, als Marie-Claire me hebben wil,’ antwoordt Berton opgewekt. Hij drukt het meisje nog dichter tegen zich aan en zegt dan opeens weer ernstig: ‘Ik ben geen man voor de huiselijke haard en een vaste verblijfplaats. Toch weet ik dat Marie-Claire net als ik niets liever wil dan rondtrekken door het land. Zij is geen gewoon meisje, Jean. Ze is als de vlinders onder Gods vrije hemel. Zoals de vlinders is ze teer en kwetsbaar en zal er op haar schoonheid gejaagd worden. Als

haar echtgenoot zal ik haar tegen deze boze wereld kunnen beschermen.'

Spreekt hij nu tegen Jean of tegen haar? Marie-Claire haalt diep adem en komt tot een besluit. De spannende uren in de hut bij Cr cy hebben hen aaneengeklonken, beseft ze. Toen was ze bereid samen met hem te sterven als ze hem niet had kunnen redden. Nu is ze bereid hem te volgen waarheen het lot hen maar zal leiden. Berton de Fleur is geen sprookjesridder op een wit paard, met een kasteel op de achtergrond. Hij is de harde werkelijkheid die hij niet tracht te ontkennen, zoals Jean d'Ailly, maar waarvan hij desondanks iets moois probeert te maken.

'Ja,' zegt ze helder.

Jean d'Ailly knippert met de ogen, nog niet bekomen van zijn verbazing. 'Nu ja,' zegt hij, half onwillig, 'dan zijn jullie dus verloofd. Dat is eigenlijk ook wel interessant. Mijn gelukwensen, kinderen.'

Hij kust Marie-Claire, omhelst Berton en neemt weer plaats bij het kampvuurtje.

'We moeten het vieren,' beslist hij. Uit zijn zadeltas haalt hij een kruik wijn, waaruit hij eerst een paar slokken neemt en die hij daarna aan Marie-Claire overreikt. Terwijl de kruik rondgaat, begint hij zacht te zingen, een oud, Frans liefdesliedje. Berton valt in. Marie-Claire pikt snel de melodie en de woorden op. Als de kruik leeg is en het vlees opgegeten, zijn ze werkelijk in feeststemming en zingen uit volle borst, alles wat hun maar invalt. Hun stemmen blijken

goed bij elkaar te passen en verheugd knikken ze elkaar toe. Berton ziet er zielsgelukkig uit. Marie-Claire voelt zich veilig en geborgen. Jean d'Ailly, zonder een moment te vergeten dat hij van adel is en dus van betere klei gebakken dan zijn begeleiders, koestert zich in de warmte van hun vriendschap en bewondering. Hoe ongewoon dat paartje tegenover hem ook is, ze hebben een einde gemaakt aan zijn jarenlange eenzaamheid. Vaderlijk glimlacht hij hen toe.

Nu breekt er voor Marie-Claire een nieuw leven aan. Ze reizen naar Rouaan en brengen er de winter door – heel anders trouwens dan ze had verwacht. Eerst dacht ze dat hun leven zou bestaan uit optreden op markten, kermissen en bruiloften in de open lucht, en dat ze na de voorstelling met de hoed zouden moeten rondgaan, zoals de sprookspreker in Brugge. Maar zo'n rondreizende verteller is iets heel anders dan een echte trouvère! De man met wie ze in Brugge klappen had uitgewisseld, kon niets anders dan verhalen navertellen in zijn eigen woorden. Hij was geen scheppend kunstenaar zoals Jean d'Ailly of Berton de Fleur, die oude en nieuwe vertellingen op rijm en muziek kunnen zetten.

Nee, er is geen sprake van dat ze met de hoed rondgaan. In de grote steden wonen de rijke kooplieden en die houden ervan de adel na te apen, zich als ridders te kleden en te gedragen. Want hoeveel geld ze bezitten of verdienen, ze zijn toch maar gewone mensen zonder blauw bloed en dat hindert hen.

Daarom zijn ze er trots op wanneer ze een adellijke trouvère in huis kunnen halen...

Jean d'Ailly kent de ijdelheid van de eliteburgers en buit die uit. Daarbij laat hij geen moment zijn trots varen. Hij vernedert zich niet, hij deelt gunsten uit. Hij verwáárdigt zich hun dure, stenen huizen te betreden, hun feesten op te vrolijken met muziek, zang en romantische balladen. Maar hij laat zich er goed voor betalen...

Marie-Claire leert snel en gretig. Berton koopt voor zichzelf een doedelzak, voor haar een tamboerijntje. Ze verdienen flink geld en spoedig kan ze zich mooie japonnen veroorloven. Jean heeft zijn oude paard verkocht aan de vilder, maar Marie-Claire wil geen afstand doen van Victor. Ze huren in Rouaan een huisje en wachten daar de lente af, intussen zingend en dansend voor ieder die iets te vieren heeft. Ze begrijpt nu waarom Berton zich bij de jonge edelman heeft aangesloten.

Enkele dagen na hun aankomst in Rouaan neemt Berton haar mee naar de kerk Notre-Dame en wijst haar op de gebeeldhouwde portalen.

‘Ik houd niet zo van de kathedralen van Noord-Frankrijk,’ zegt hij. ‘Eigenlijk vind ik de zware kerken van de Poitou, met hun innerlijke harmonie, mooier dan dit stenen kantwerk. Maar dit portaal moet je gezien hebben, Marie-Claire. Je staat er zelf op afgebeeld.’

Nieuwsgierig kijkt ze omhoog. Boven de zware deuren van het linkerportaal is de geschiedenis van Johannes de Doper in

steen uitgehouwen. Zijn gevangenneming, zijn onthoofding... Maar in het midden van die uitgebeelde gruwelen danst prinses Salomé haar sluierdans. Ze staat daarbij op de handen, de benen omhoog geworpen, de sluiers golven om haar heen, zó doorzichtig dat ze de vormen van haar mooie lichaam laten doorschemeren. Die dans, pure gratie, beneemt Marie-Claire de adem.

‘Een slecht meisje, die Salomé,’ grinnikt Berton. ‘Maar is ze niet prachtig? En is het geen godswonder dat een eenvoudige ambachtsman, wiens naam niemand zich meer herinnert, zoiets fijns en doorzigtigs uit steen kon hakken? Jij lijkt op die Salomé, Marie-Claire. Telkens als ik naar je kijk, moet ik aan dit portaal denken. Ik heb je toch niet beledigd?’

Marie-Claire, te vol voor woorden, schudt het hoofd. Ze begrijpt wat Berton bedoelt, al vergelijkt hij haar met een heidense prinses. Geen belediging maar een compliment.

‘Die vroegere steenhouwer moet een meisje gekend hebben zoals jij bent, liefste. Teer en kwetsbaar, vol licht, vol vreugde, een vlindertje in de zomer...’

Berton neemt haar hand.

‘Als de lente komt, Marie-Claire, neem ik je mee naar Melle, mijn geboortestad. En daar zullen we trouwen. In de Saint-Hilaire.’

Brugge lijkt opeens duizenden mijlen ver weg, iets uit een ver verleden, in een andere wereld.

De winter verstrijkt en verontrustende berichten bereiken de

stad. Na hun grote overwinning bij Crécy zijn de Engelse legers onder aanvoering van hun koning Edward III opgetrokken naar de havenstad Calais. Calais houdt maandenlang dapper stand, maar de belegering gaat door en Franse hulptroepen trekken af zonder slag te durven leveren. Zal Calais, de poort tot Noord-Frankrijk, verloren gaan?

Verder schijnt er in het land, uitgezonderd in Bretagne, nog een betrekkelijke rust te heersen. De winter verhindert grote veldtochten. In Rouaan, die vrolijke hoofdstad van Normandië, wordt door de stadsbestuurders weliswaar besloten de muren en poorten te versterken, maar van de oorlog merkt Marie-Claire hier nauwelijks iets.

En zodra de lente is aangebroken gaan ze weer op weg. Om het reizen te vergemakkelijken koopt Jean d'Ailly een kleine huifkar. Victor wordt ervoor gespannen; nu is hij karrenpaard geworden. Maar gewillig als altijd zolang Marie-Claire hem toespreekt, trekt het makke dier hen door het ontwakende land.

Zingend zitten ze naast elkaar op de bok. Berton de Fleur houdt de teugels:

De mooie tuin vol lieflijkheid
waar God in goedertierenheid
de koningslelie plantte
in goud en blauw en stralend wit.
Zo is de tuin van het lieflijke Frankrijk.

Bloem van vrede en van gerechtigheid,
bloem van geloof en openhartigheid,
bloem van liefde en bloem ontbloeid
in goedheid en in ridderlijkheid.
Zo is de tuin van het lieflijke Frankrijk.

Het wordt Marie-Claire's lievelingslied. De woorden komen er niet zo op aan, ze maken er allerlei variaties op. Alleen het refrein blijft steeds hetzelfde:

Zo is de tuin van het lieflijke Frankrijk.

En Marie-Claire ziet hoe waar het is. Al haar kinderdromen worden werkelijkheid in dit land, dat zo groot en mooi is. Ze geniet van de hoge Seine-oeveren die baden in groen en bloemenpracht, van de bloeiende berm langs de landwegen, van de jonge loten die opschieten uit de vruchtbare aarde. De wouden ruisen. Burchten beheersen zwaar en dreigend de valleien. Ze bewondert de welvaart van de bevolking. In de herbergen worden ze bediend door goedgeklede knechten, ze drinken uit tinnen bekers. De kleinste stadjes hebben een kerk zo groot als een kathedraal. Over de hobbelige wegen trekken in lange processies de handelskaravanen: muil dieren die de waren torsen, zware wagens geladen met wijnvaten, kisten en zakken. Op de heuveltoppen, dijken en stadsmuren draaien de wieken van de ronde windmolens. In de valleien liggen de dorpjes, de

huizen gebouwd van leem-met-stro, versterkt met latten en balken en dikwijls bestreken met kleurig pleisterwerk. In de steden zijn veel huizen van steen opgetrokken. Maar ook de houten huizen hebben een leien dak. Onder de luifels van de winkels liggen schatten uit de hele wereld opgetast: reukwerken uit Arabië, smeedwerk uit Spanje, wierook uit Egypte, laken en kant uit Vlaanderen, barnsteen uit het Oostzeegebied, glaswerk uit Syrië. Maar ook appels uit Normandië, kaas uit de Cantal en Auvergne, schapenvlees uit de Poitou, wittebrood uit de grote bakkerijen, honingkoeken en pasteien.

Dan komen ze in de provincie Poitou en eerst valt die Marie-Claire tegen. Het land is vruchtbaar maar vlak, het landschap vrij eentonig. Maar Poitiers, de hoofdstad, is toch weer een verrassing. Omgeven door wouden ligt de stad hoog op een rotsplateau. Van de weergangen kun je uitzien over het omringende land en de kerken in Poitiers zijn van een oosterse pracht.

Een dagreis van Poitiers ligt Melle, Bertons geboorteplaats. Dit Melle, niet groot maar schatrijk, verwelkomt Berton de Fleur met vreugde. Menige burger herkent de vondeling, het pleegkind van de Saint-Hilaire. Kanunnik Capucci, van Italiaanse afkomst en een zeer muzikaal man, komt hun op de trappen van de eeuwenoude kerk stralend tegemoet.

‘Welkom, mijn zoon! Welk een vreugde je weer te zien,’ zegt hij hartelijk, terwijl hij Berton omhelst. ‘We vreesden dat

je was omgekomen bij Crécy. Het doet mijn oude hart goed te ontdekken dat je gezond en wel bent.' Daarna glijden zijn vlugge ogen over de deftig geklede Jean d'Ailly en blijven nieuwsgierig rusten op Marie-Claire en de kleine huifkar.

'Ik zie, Berton, dat je niet alleen bent gekomen.'

'Vader,' zegt Berton eerbiedig, 'dit is Jean d'Ailly, een adellijke trouvère die zich over mijn armoede heeft ontfermd en mijn leermeester is geworden. En dit lieve meisje is Marie-Claire, mijn bruid. We zijn naar Melle gekomen om te trouwen.'

'God zegene je mijn zoon,' antwoordt de kanunnik plechtig. Maar dan opeens, heel nuchter: 'Is ze niet erg jong?'

'Bijna zestien jaar, vader.'

Berton vindt het beter om te zwijgen over het feit dat Marie-Claire uit Brugge komt en nog familie heeft. Omdat ze minderjarig is, kan ze eigenlijk niet trouwen zonder toestemming van haar vader. Daarom zegt hij: 'Ik vond haar in een door oorlog verwoeste streek. Ze heeft niemand op de wereld. Maar ze is even zuiver als de witte parels van de Heilige Maagd en ze heeft recht op een eerlijk bestaan.'

De kanunnik, een mensenkenner, gelooft er maar de helft van. Keurend glijden zijn ogen over Marie-Claire, die hem glimlachend recht aankijkt.

'Berton, Berton, dat is echt weer iets voor jou. Een bruid kiezen zonder bruidsschat,' mompelt de priester berispelend.

'O, maar Marie-Claire heeft geen bruidsschat nodig. Ze is goed en lief en ze heeft een helder verstand.'

Dat zal wel, denkt de kanunnik. Maar wat is dat voor een deerntje dat in mijn tegenwoordigheid niet eens de ogen neerslaat? Kent ze geen eerbied? Marie-Claire ziet de afkeuring in de ogen van de kanunnik opvlammen en steekt haar beide handen uit.

‘Zegen ons, vader Capucci,’ zegt ze helder. ‘Berton heeft me zoveel over u verteld, hij vereert u als een vader. Ik begrijp nu waarom. U bent een edel en verstandig mens.’

Toe maar; dat hoogmoedige kind waagt het, hem te beoordelen? De kanunnik doet geërgerd een stap terug.

‘Weet je niet, mijn dochter, dat jongleurs beter niet kunnen trouwen?’ bromt hij streng.

‘Ja vader, jongleurs zijn niet honkvast,’ antwoordt Marie-Claire argeloos. ‘Maar ik ben niet bang. Ik houd van reizen en trekken, ik houd van dit land, het is zo mooi en groot en vriendelijk. En het is heerlijk om muziek te maken, te zingen en te dansen...’

Ik ben niet bang, heeft ze gezegd. Dus dát is het! Berton de Fleur, zijn geliefde maar lastige leerling, heeft ergens in dat barbaarse noorden, waar de oorlog woedt, een meisje gevonden dat moed bezit, zich van niemand de mindere voelt – en daarom heeft de domoor reddeloos zijn hart verloren. Bezorgd schudt de priester het hoofd.

En toch...

Hij kent zijn pleegkind goed genoeg om te weten dat Berton de Fleur een nuchtere jongen is, die zich door schone schijn niet om de tuin laat leiden. Dit meisje bezit een prille

schoonheid, maar ze heeft meer dan dat alleen. Haar gratie is echt, niet aangeleerd. Haar hartelijkheid is geen komedie, maar komt van binnenuit. Ze zal voor Berton méér worden dan een trouwe huisvrouw, die slechts onderdanigheid en dienstbaarheid kent, zoals de vrouwen uit Melle. Dit kind is iets bijzonders en Capucci begrijpt hoe Bertons dichterhart voor haar openging.

‘Je bent welkom, mijn dochter,’ spreekt de kanunnik. Hij twijfelt nu niet meer. God wil het zo.

Ze trouwen op een stralende dag in mei, in de kerk van de Saint-Hilaire. Jean d’Ailly zingt mee in het koor, zijn heldere stem klinkt boven alles uit. Marie-Claire en Berton de Fleur leggen de handen ineen, beloven elkaar eeuwige trouw. Kanunnik Capucci ziet het bewogen aan. Hij is trots op zijn vroegere leerling, die het ondanks zijn jeugd al heeft gebracht tot jongleur in dienst van een adellijke trouvère. Hij is ook al verzoend met dat jonge vrouwtje, dat inderdaad precies bij Berton past. Vroom vouwt de kanunnik de handen en buigt het hoofd.

‘Moge God deze vlinderlichte kinderen bijstaan, in voorspoed en tegenspoed,’ bidt hij stil. ‘Ze zijn zo mooi en zo vol hoop. En de wereld is zo slecht.’

Na een uitbundig bruiloftsfeest, waarbij vooral Jean d’Ailly zijn beste beentje voorzet, verlaten ze Melle weer. Marie-Claire zit weer op de bok van de kleine huifkar, spreekt Victor

toe, verwent het paard. Ze bloeit helemaal op. Niets is er overgebleven van het wanhopige poortersdochtertje uit Brugge. Berton koopt een luit voor haar en ze leert erop spelen als een edelvrouw. Op de marktplainen en kermissen van Frankrijk zingt en danst ze alsof ze nooit anders heeft gedaan. In de huizen der rijken draagt ze roerende balladen voor. Haar ongewone verschijning (vrouwelijke jongleurs zijn zeldzaam) betovert de burgers en kasteelheren. Maar als de mannen achter haar slanke figuurtje de brede schouders van Berton de Fleur zien opdoemen, bedenken ze zich wel tweemaal eer ze het wagen haar iets onbehoorlijks toe te voegen.

Zo trekken ze rond met hun drieën. De ene maand baden ze in overvloed, worden juichend op de schouders genomen, kortom, voelen ze zich als koningen op doorreis. Enkele weken later keert de fortuin hun de rug toe en worden ze beschouwd als gevaarlijke zwervers; of ze worden bestolen, gevangen gezet en moeten zich loskopen. Soms lijden ze honger en kou, worden uitgejouwd en met stenen bekogeld. Maar de tegenslag duurt nooit lang. In een volgende plaats worden ze weer met vreugde binnengehaald om een feest op te luisteren. Of een edelman nodigt hen uit op zijn burcht, waar ze zijn verveling en die van zijn huisgenoten komen verdrijven. Ze mogen deelnemen aan jachtpartijen en toernooien bijwonen. Ze leren hoofse manieren en eten soms van zilveren borden.

De winters brengen ze gewoonlijk door in een grote stad:

Reims, Bourges, Rouaan, Poitiers. Maar zodra de lente aanbreekt worden ze opnieuw onrustig, spannen Victor voor de huifkar en vertrekken: langs burchten en heuvels, over riviertjes en rotsland. Maar of ze spelen in ridderzalen of op marktplainen, dat maakt voor hen nauwelijks verschil. Overal waar ze komen brengen ze vrolijkheid, muziek, vreugde en ook nieuws. Spoedig krijgt Marie-Claire haar bijnaam: Gods Vlindertje. Jean d'Ailly, die beseft dat zijn groeiende roem vooral te danken is aan zijn beide jongleurs, blijft een trouwe vriend. En al is Calais gevallen en een Engels bolwerk geworden, al organiseren Engelse troepen en Navareense plunderbenden strooptochten tot diep in het land, voor deze drie kinderen-van-het-licht schijnt de oorlog niet te bestaan. Ze ontwijken de bedreigde plaatsen en lijken speciale beschermengelen te hebben.

En hoe heerlijk is het om muziek te maken, gedichten voor te dragen, jong te zijn! Ze reizen: onbekommerd, zonder zorg voor de toekomst, vrij en gelukkig.

Tot de zomer van 1349...

5 De blonde engel en de dood

Sinds een paar weken had de kleine Matthis Cuvelier het moeilijk met de wereld. Hij begreep er niets meer van. Waarom keek zijn vader zo somber en dronk hij zoveel? Waarom praatte zijn moeder steeds met buurvrouwen over wat beter was: wijn of azijn? Daarbij had tante Amélie, die in de hele buurt bekend stond als ‘de heks’, altijd het hoogste woord. ‘Azijn!’ riep ze uit. ‘De professoren in Parijs hebben het zelf gezegd. Azijn is het beste voorbehoedmiddel.’ Maar dan klaagde moeder Cuvelier dat de prijzen voor azijn hemelhoog gestegen waren en dat er toch goedkopere middelen moesten zijn om de dood te ontgaan. Meteen begonnen de buurvrouwen weer te roepen dat rook van balsemhout ook een probaat middel was.

‘Balsemhout kost zeker niets!’ riep tante Amélie verontwaardigd. ‘Gewone mensen als wij kunnen dat toch niet betalen.’

Waarna moeder haar kleine Matthis plotseling in de armen knelde, hem zoende en riep: ‘Als ons engeltje maar gespaard blijft...’

Angstig vroeg Matthis zich af waar ze het toch over hadden.

De stad Amiens, waar hij woonde, voelde zich al heel lang bedreigd. Tijdens de invallen van de Engelsen waren vele geruïneerde boeren in wanhoop naar de stad vertrokken, in

de hoop daar werk en voedsel te vinden; Amiens was overvol. Voor velen was er werk, want de nabijheid van de vijandige troepen en vooral de val van Calais hadden het stadsbestuur doen besluiten een nieuwe muur te laten bouwen, die ook de buitenwijken moest beschermen. Oom Joseph, de man van tante Amélie, werkte er ook aan. Matthis' vader was knecht in een grote kuiperij (zijn naam Cuvelier betekende Kuiper). Dat beroep ging over van vader op zoon; ook kleine Matthis zou over een paar jaar in dezelfde werkplaats terechtkomen. En kuipers verdienden goed geld. Het was alleen jammer dat Cuvelier er de laatste tijd zoveel van naar de herberg bracht.

‘Waarom zwoegen en sparen?’ riep hij, wanneer zijn vrouw hem verwijten maakte. ‘Over vijf weken zijn we allemaal dood. Laten we van het leven genieten zolang het nog kan.’ Maar dan begon moeder te huilen en sloeg vroom een kruis boven Matthis en zijn beide zusjes.

‘Daag de hemel niet uit, lieve man,’ smeekte ze.

Matthis begreep er steeds minder van. Er dreigde iets, de mensen waren bang, zó bang als ze nooit eerder waren geweest. Hij voelde het en kon het geen naam geven. Van pure angst en verwarring begon hij dan luidop te zingen. Onmiddellijk staakten de buurvrouwen hun eindeloze gesprekken, streken hem over de haren en prevelden: ‘Hoor dat engeltje nu toch...’

‘Ik ben nog geen engeltje,’ riep Matthis verontwaardigd, want met al zijn acht jaren hing hij fanatiek aan het leven. Tante Amélie omhelsde hem en fluisterde: ‘Moge Sint

Sebastiaan je bijstaan, kleine zanger,’ wat de zaak alleen nog maar verwarder maakte.

Voor veel geld kocht Matthis’ moeder een stukje perkament, volgeschreven met geheimzinnige tekens en voorzien van een primitief plaatje. Dat spijkerde ze op de voordeur. Vader zag het en haalde de schouders op. ‘Denk je de dood buiten de deur te kunnen houden met een tovermiddel?’ bromde hij.

‘Maar het is gezegend door de geestelijkheid,’ protesteerde moeder, die een onwankelbaar vrome vrouw was.

Matthis’ stem en muzikaliteit hadden een tijdje geleden de aandacht getrokken van kanunnik Béthune, die had voorgesteld Matthis op te nemen in het koor van de kathedraal. Dat betekende dat de jongen naar de kloosterschool moest. Vader Cuvelier had natuurlijk bezwaar gemaakt.

‘Mijn grootvader en mijn vader waren kuipers, ik ben een kuiper, Matthis zal er óók een worden.’ Maar moeder vond dat ze haar enige zoontje de kans om Latijn te leren niet mocht onthouden. Wie weet kon Matthis voorzanger of zelfs priester worden. Omdat ze zo vroom was en dagelijks naar de kerk ging, waarbij ze haar kinderen meestal meenam, kende Matthis al veel gezangen uit het hoofd. En altijd als hij zat te zingen, draaiden de mensen hun hoofden naar hem toe.

Hij hield vooral van de kathedraal, waar dagelijks muziek was. Maar dat was niet de enige reden: hij keek ook graag naar

de mooie beelden aan de machtige voorportalen. Daar stond Maria, die bescheiden het hoofd naar de engel Gabriël wendde. Ze hield de ogen neergeslagen en luisterde naar de engel, die haar kwam vertellen dat ze de Moeder van de Verlosser zou worden. Matthis kon nooit genoeg naar die beelden kijken. Hij vond dat Maria op zijn eigen moeder leek, maar niet dat hij eruitzag als die engel, wat de buurvrouwen ook mochten beweren. Wat hem even sterk boeide was een ander beeld: dat van een ridder in het volgende portaal. Ook die stond daar vol waardigheid en vrome aandacht, alsof hij zo in een psalmgezang zou kunnen uitbarsten.

De laatste weken was het drukker dan ooit in de geweldige kathedraal. Veel mensen die zich anders alleen op zondag of op heiligendagen lieten zien, liepen nu in en uit, op alle uren van de dag. De priesters konden wel aan de gang blijven met de biecht afnemen. Iedereen scheen doodsbang voor iets te zijn. De wierookvaten verspreidden hun troostende geuren met meer intensiteit dan vroeger en er werd fanatiek gebeden.

Toch leek het tegelijkertijd alsof het in de overvolle stad stiller was dan anders. De bedelaars, die zolang Matthis zich heugen kon de trappen van de kathedraal bezet hadden gehouden, waren door het stadsbestuur verjaagd. De varkens in de nauwe straten knorden en wroetten als altijd, hun Hieronymusbelletjes klingelden. De kinderen speelden, de marktkooplui schreeuwden, de wagens reden ratelend door de poorten en over de bruggen, maar toch hing over alles een

druk van angst en afwachting. Soms vergezelde Matthis oom Joseph naar de nieuwe muren en klom hij in de hoogste toren, vanwaar hij het omringende land kon overzien: de heuvels van Picardië, de wouden, velden en bosjes. Maar daar gebeurde niets bijzonders. De boeren ploeterden, over de weg reden ruiters en karren. In de verte zag hij soms gewapende mannen voorbijgalopperen, voorafgegaan door een vaandeldrager. Maar dat was alles wat je van de oorlog merkte; Amiens werd niet bedreigd. De Engelsen lieten zich niet zien; ze hadden Calais genomen en een deel van de Ponthieu bezet, daar scheen het voorlopig bij te blijven. Soms hielden de vijanden strooptochten naar het binnenland; ze verwoestten abdijen en dorpen, maar de sterke stad Amiens vermeden ze. Matthis begreep nog altijd niet waarvoor de mensen dan zo bang waren.

Intussen was het vooral tante Amélie die onheilsberichten verspreidde. Waar ze ze vandaan haalde was Matthis een raadsel.

‘In Avignon schijnt de helft van de bevolking vorig jaar gestorven te zijn. Ik heb horen vertellen dat er in Marseille geen mens is ontkomen, het is een verlaten stad geworden. Gisteren vertelde een zijdekoopman mij dat de eerste slachtoffers in Parijs al gevallen zijn. Parijs, denk je dat eens in! Nu zal het niet lang duren voor ook wij aan de beurt komen.’

‘Domme geruchten,’ bromde Matthis’ vader. ‘Hoe kun je weten wat er in Avignon is gebeurd, of – nog gekker – in

Marseille? Eer zo'n bericht ons heeft bereikt is het honderd keer veranderd en aangedikt. Laat je toch niet zo bang maken!'

Bang waarvoor? dacht Matthis.

Maar moeder geloofde elk woord. Ze sloeg een kruis en fluisterde: 'Ach God, waaraan heeft uw arme volk dit verdiend?'

Opeens, alsof de bliksem bij hem insloeg, begreep Matthis het, begreep hij het gefluisterde woord dat hij had opgevangen en waardoor de angst, de onrust en onzekerheid verklaard werden: de pest was in aantocht! 'Al in het vorige jaar heeft de ziekte gewoed in Florence, Genua en in vele delen van Zuid-Frankrijk. Ze is tijdens de winter verdwenen, maar deze zomer is het erger dan ooit. Half Italië is ontvolkt. De Duitse landen, Hongarije en Frankrijk worden besprongen en nog steeds schuift de Zwarte Dood verder naar het noorden,' vertelde men elkaar op straat.

Al die woeste geruchten joegen de mensen de doodsangst op het lijf. Men vertelde ook dat de joden de bronnen vergiftigd hadden. In Straatsburg hadden de wanhopige burgers alle joden vermoord en verbrand, maar geholpen had het niets: in Straatsburg stierven de mensen toch als ratten. In Dijon hadden ze de joden uitgemoord, en toch woedde de pest er zoals hij een halfjaar tevoren in Avignon had huisgehouden. Uit Reims kwamen berichten over de eerste doden - en over jodenvervolgingen - trouwens, de hele Champagne scheen al aangetast te zijn. En Matthis

begreep: de dood kwam naderbij. De dood, die niemand spaarde, de Zwarte Dood, door de joden over de christenheid uitgeroepen!

Want natuurlijk moest iemand de schuld krijgen. Het was niet mogelijk God verantwoordelijk te stellen voor zoiets ontzettends. God strafte zondaren en goddelozen, God zond van tijd tot tijd een ramp om de christenen aan te manen goed en vroom te blijven. Maar dit was iets anders, dit was zó duivels en verschrikkelijk dat alleen zij die niet in de god van de christenen geloofden, het verzonnen konden hebben. De joden dus. Zij hadden de putten, bronnen en rivieren vergiftigd, opdat iedereen zou sterven. Dat was bewezen!

Hadden de rechters in Straatsburg niet in het huis van een joodse handelaar een leren zakje met vergif gevonden? Hadden de joden in Avignon en Dijon niet op de pijnbank bekend dat hun enige doel was, de hele christenheid uit te roeien? Hadden de joden in Rome, Pisa en Florence niet hetzelfde bekend? Weliswaar nadat ze dagenlang waren gefolterd, maar toch, ze hadden het toegegeven. Dus was het waar. Dus was de zondebok gevonden en konden de vrome mensen, die begrepen dat de ramp niet meer was af te weren, zich bij voorbaat wreken. Was er een mooiere gelegenheid denkbaar dan jodenmoord om er de verstikkende angst op af te reageren?

‘Onzin,’ bromde Matthis’ vader, toen er in zijn huis over werd gesproken. ‘De joden hebben de putten niet vergiftigd.

Waarom zouden ze dat doen? Ze sterven even snel als een christenmens. Dat is immers óók bewezen.' Gezond verstand moest het natuurlijk afleggen tegen angst en paniek. Tante Amélie, de 'heks', liep het al door de hele buurt uit te schreeuwen: 'De joden doen het ons aan - dood aan de joden!'

De poorten van Amiens werden gesloten. Vluchtelingen uit andere streken werden niet meer toegelaten, want het was bekend geworden dat juist zij de pest meebrachten. Maar wie zich niet lieten tegenhouden waren de horden ratten en muizen, die altijd wel een gaatje vonden om een stad binnen te dringen. Wat niet kon worden geweerd waren wind, regen en zon. Wat niet als schuldige aan de grote sterfte werd aangemerkt, was het vuil dat in alle straten, stegen en binnenplaatsen lag opgehoopt.

En wie zou op het idee kunnen komen dat het vlooien waren die de ziekte verspreidden, vlooien die van de besmette knaagdieren oversprongen op mensen, varkens en honden?

Het was een vreemde winter geweest, zacht en regenachtig. In plaats dat de ingekapselde insecten waren doodgevroren, de ratten en muizen van hongersnood waren omgekomen zoals in andere jaren, vormden ze deze lente een ware plaag. Maar niemand legde het verband tussen de vochtige, warme winter en de ontelbare parasieten. De professoren van Parijs hadden van de koning de vorige zomer al opdracht gekregen de oorzaken en bestrijdingswijze van de pest te bestuderen. Ze

deden hun best, die geleerde heren en ze gaven een geschrift uit dat vol onzin stond – maar waarin toevallig ook enkele wijze raadgevingen waren binnengeslopen, al beseften ze dat zelf niet. Zo had de ervaring geleerd dat wijn en azijn goede voorbehoedmiddelen waren, om te drinken of om je ermee in te wrijven. Dat laatste was natuurlijk het verstandigste, want vlooiën haten zure luchtjes. Dikwijls schoon lijfgoed aantrekken scheen eveneens het besmettingsgevaar te verminderen. Allicht! Geurige kruiden branden, reukwerkjes onder de neus houden, vooral niet baden, zo min mogelijk water drinken: zin en onzin stonden zo door elkaar. De doktoren raadden balletjes aan van samengeknepen Arabische gom met allerlei reukwerken erin: kamfer, laurier en aloë, rozenwater en walnoten. De meeste recepten waren erg ingewikkeld; ze bevatten dure grondstoffen en gewone mensen konden er nauwelijks aan komen. Voorschriften waren er genoeg, te veel zelfs, de mensen hadden maar voor het kiezen. Meestal kozen ze voor het onzinnige. Ze wreven zich niet in met azijn, maar dronken het. Ze reinigden hun huizen niet, ruimden hun binnenplaatsen niet op, maar zetten overal stinkende potjes met vuiligheid neer, aanbevolen door de talloze kwakzalvers.

Die kwakzalvers deden dat jaar gouden zaken. Ze vulden flesjes met slootwater en verkochten dat op markten en in dorpen als een onfeilbaar middel tegen de pest. Wie het spul innam kreeg ook meestal de pest niet, want hij stierf voor die tijd al aan tyfus of cholera. Overigens was het verschil tussen al

die ziekten de meeste mensen toch niet duidelijk.

Andere bedriegers verkochten poedertjes en pillen. De poeders bestonden uit gemalen krijt en kinderen met zwakke beenderen werden er sterker van. De pillen bestonden uit geverfde schapenkeutels en hadden nauwelijks enige uitwerking. Tante Amélie brouwde natuurlijk ook allerlei drankjes, maar Matthis' vader joeg haar met haar vieze flesjes de deur uit.

De liederlijkheid in de stad nam hand over hand toe. Vader Cuvelier was de enige niet die de laatste weken van zijn leven wilde genieten. Wie niet dronk of feestvierde, liep de kerken plat met gebed en boetedoening de toorn des hemels af te wenden. Tot de eerste dode in de armenwijk viel. Het volk liep te hoop, bekeek het lijk en deinsde terug. De donkere builen in de liesstreek tekenden zich duidelijk af. De pest was Amiëns binnengeslopen.

Ontsteld door dat bericht greep Matthis' moeder haar beide dochtertjes en riep de jongen toe haar te volgen. Ze snelde regelrecht naar de kathedraal. De zusjes huilden, want moeder liep te vlug en sleurde hen voort. Matthis draafde gehoorzaam achter hen aan. Het was een mistige, bedompte dag; de modder in de straten glom, ofschoon het niet meer regende. Toen ze het plein voor de grote kerk bereikten, bleef de jongen opeens staan. Zijn moeder merkte het niet, ze liep door en verdween in de schemerige, hoge ruimte, de zusjes met zich meetrekkend. Matthis stond stil, keek, keek

nog eens, overstelt door bewondering.

Wat hem aan de grond nagelde was een paard. Het dier stond midden op het plein en werd door een knecht aan de teugel gehouden. Zo'n prachtig paard had Matthis nog nooit gezien. Het leek in niets op de zware werkpaarden die de karren trokken, of de paardjes waarop de burgerwacht soms uitreed. Dit edele dier was aangekleed! Van de schoften af hingen kleurige kleden, geborduurd in felle kleuren en met goud-en-zilverdraad. Ook het zadel was prachtig bewerkt en van de fijnste kwaliteit leer. In de leerlooiersstad Amiëns hadden zelfs de kleine kinderen daar oog voor. De stijgbeugels leken van zilver. Op zijn edel hoofd droeg het paard blauwe en groene pluimen. De staart, golvend en diep glanzend, zwiepte heen en weer om de vliegen weg te houden. De knecht staarde dom voor zich uit en liet zich samen met het nobele dier aangapen door voorbijgangers en omstanders. Want ze trokken wél de aandacht!

Dat moet het paard van een koning zijn, dacht Matthis verrukt.

Het was niet het paard van een koning, maar van een groot heer: ridder Albert de Corbie. Deze ridder lag geknield voor het grote beeld van Onze Lieve Vrouwe van het hoofdaltaar in de kathedraal - en hij bad vurig. Matthis zag hem meteen toen hij eindelijk de hoge kerk was binnengegaan. Hij begreep dat dát de eigenaar van het machtige strijdros daarbuiten moest zijn. Op zijn tenen naderde de jongen de

biddende ridder.

Zijn moeder zag hij niet meer. Die zou wel met zijn zusjes bij een zijaltaar knielen. Hij ging haar ook niet zoeken; hij bleef staan bij het hoofdaltaar, waar hij als kleine jongen eigenlijk niet mocht komen, en hij keek met diepe bewondering naar die machtige heer, die zich ter aarde had geworpen voor het stenen Mariabeeld, dat hoog troonde boven het Allerheiligste. De ridder zag er schitterend uit. Onder zijn golvende bovenkleed, in groen en blauw, schemerde zijn pantserhemd. Zijn metalen handschoenen lagen naast hem. De gouden sporen aan zijn puntschoenen blonken in het licht dat door de gebrandschilderde ramen in duizend flonkeringen over hem heen viel. Hij had in overgave de handen gevouwen en keek smekend op naar Onze Lieve Vrouwe. Zijn gordel met zwaard had hij afgedaan en voor zich op de treden van het altaar gelegd. Daarnaast lag zijn helm, ook met groene en blauwe pluimen versierd. Zijn schild, met de vier kwartieren, stond rechtop tegen de onderste tree.

‘Moeder Gods, troosteres van allen die in nood zijn, verhoor mij,’ hoorde Matthis de ridder bidden. ‘Moeder der hoop, Moeder der schone liefde, verhoor mij...’

Het gewone volk was op eerbiedige afstand blijven staan, maar Matthis was zo onder de indruk dat hij nu ook knielde, naast een pilaar. Bidden deed hij echter niet. Hij kon geen oog afhouden van die prachtige gestalte in volle wapenrusting, die zich zo nederig voor de Maagd had neergeworpen. ‘Wees

mijn voorspraak in de hemel voor mijn vrouw en kinderen, o Sterre der Zee, opdat zij mogen leven...’

De stenen Maria keek star neer op de ridder, die zich voor Haar vernederde. Matthis hield niet van dit beeld. De Maria buiten in het portaal, met de engel, vond hij veel mooier dan deze strenge moeder met het kind op haar arm. Zij straalde in majesteit, ze was groot en onbereikbaar, geen echte moeder van het volk. De Maria in het portaal daarentegen was stil, ingetogen, boog het hoofd, maar glimlachte met zoveel innige vreugde... De ridder greep naar zijn gordel, trok het zwaard uit de met juwelen ingelegde schede.

‘Ter wille van het bloed dat ik voor u heb gestort, o Moeder van het Krijgsbedrijf, ter wille van de wonden die ik heb ontvangen in de strijd tegen uw vijanden, smee ik u: laat de Zwarte Dood mijn mesnie voorbijgaan. Spaar mijn huis, mijn vrouwen en kinderen, spaar mijn dienstknechten en pachters, spaar mijn soldaten, mijn vee. Laat deze verschrikking van ons wijken. Ik smee u, Moeder der Levenden, red ons.’

Matthis voelde dat er tranen over zijn wangen begonnen te lopen. Hij dacht even aan zijn eigen moeder, biddend aan de voeten van de heilige Sebastiaan. Misschien prevelde zij dezelfde woorden, maar die konden natuurlijk nooit zoveel uitwerking hebben als het gebed van een machtig heer, die in al zijn pracht knielde voor de Lieve Vrouwe en haar zijn zwaard aanbood. Een zwaard dat een fortuin waard was!

Steeds meer mensen kwamen de kerk binnen en

verzamelden zich op enige afstand van de ridder. Niemand lette op het jongetje. En al die mensen raakten diep onder de indruk van het feit dat een machtig seigneur, die zeker in zijn kasteel een eigen kapel bezat, naar Amiëns was gekomen om in de kathedraal te bidden. Ze fluisterden onder elkaar, stootten elkaar aan; sommigen vielen voor alle zekerheid ook maar op de knieën.

Het was drukkend in het hoge kerkschip. Vocht glinsterde op de pilaren, op het Mariabeeld, op de muren.

Opeens ging er een schok door het volk en daarna een opgewonden gefluister. Een paar handen wezen trillend omhoog. Matthis keek op en toen zag hij het ook. Het Mariabeeld schreide. Duidelijk zag hij een traan over de stenen kin rollen, langs het kleed dat in stijve plooiën neerhing, om daarna uiteen te spatten op het altaarkleed. Nóg een traan... Toen hield het op.

Twee heilige tranen had de Moeder Gods geschreid. Een wonder!

Had de ridder het ook gezien? Hij bood Maria nu zijn schild en legde dat bij zijn zwaard voor het altaar. Een priester baande zich haastig een weg door het opdringende volk; Matthis herkende kanunnik Béthune. Iemand wees de geestelijke vol ontzag op het natte plekje dat door de twee tranen was gemaakt.

Nu lag natuurlijk iedereen op de knieën en veel inniger dan daarstraks. Matthis trilde van top tot teen. Zijn achtjarige

hersentjes konden nauwelijks verwerken wat hij had gezien: een wonder! Een echt wonder! Het hoge kerkschip draaide om hem heen, het flonkerende licht dat door de ramen naar binnen viel, veranderde in kleurige vlammen. Het kind drukte zich tegen de pilaar en snikte zacht van pure vreugde en extase. Wilde melodieën bruisten door zijn hoofd, hij zong zonder het te beseffen.

Toen hij een tijdje later weer normaal kon zien, merkte hij dat de ridder was opgestaan en met de bisschop stond te praten. Kanunnik Béthune stond erbij, heftig knikkend en wijzend naar het altaar. Het volk bad hartstochtelijk.

Op dat moment ontstond er grote opschudding bij de hoofdingang. Zes doodgravers droegen een baar binnen waarop een gestorven meisje lag. Onder het witte doodskleed lag ze in verwrongen houding, het gezicht was met een donker waas overdekt. De familieleden liepen erachter, zacht snikkend en handenwringend. Het volk deinsde terug, maakte ruim baan voor de dragers en de treurende stoet. De bisschop snelde toe en sloeg een kruis; de koster luidde de doodsklok. De dochter van schepen Jean Karély was die nacht gestorven aan de pest. Amiëns, al wekenlang in de greep van angstige afwachting, begon aan de grote sterfte.

Nu zouden er maandenlang, op elk uur van de dag, baren met slachtoffers de kerk worden binnengebracht. Nu zouden de doodsklokken onafgebroken kleppen en de gulzige massagraven zouden hun prooi opslokken. Het sluiten van de

poorten, het verjagen van de vieze bedelaars, de recepten en reukwerken, de pomanders van de professoren in Parijs, de drinkgelagen en bidstonden – het had allemaal niets geholpen. Amiëns was onherroepelijk aan de beurt. Had de stenen Maagd daarom geschreid? Om het onafwendbare?

Matthis zag ridder Albert de Corbie weggaan. Hij rende de heer na. In het verhoogde portaal bleef hij staan en zag hoe de ridder naar het wonderpaard liep, de knecht wegsnauwde, zich in het zadel wierp en wegreed. De dienstknecht draafde er te voet achteraan.

Intussen kwamen uit alle straten en stegen mensen naar de kathedraal hollen, zonder dat ze er meteen durfden binnengaan. Het verhaal over het wonder van het schreiende beeld en tegelijk de mare over de aan de pest bezweken schependochter gingen als een lopend vuurtje door de stad. Matthis zag hoe de toestromende mensen de ridder de doorgang versperden. Het paard, afgericht op toernooien en veldslagen, bleef staan en wachtte rustig op de bevelen van zijn meester.

De ridder riep iets, de gouden sporen flitsten. Het nobele dier kwam onmiddellijk in beweging en stormde recht op de menigte af, die gillend uiteenstoof. Slechts een oude vrouw kon niet zo snel weggkomen en werd door de stampende hoeven omvergelopen. Kermend bleef ze liggen. Seigneur de Corbie keek niet naar haar om en draafde weg, de hijgende knecht achter hem aan.

Matthis had alles gezien en nu was hij nog meer onder de indruk. Die hooghartige ridder, die misschien duizend mensen onder zijn bevelen had, die zich koudweg kon veroorloven oude vrouwen onder de voet te rijden, had in de kerk toch maar nederig liggen bidden. Het moest heerlijk zijn om ridder te zijn, een glanzend zwaard met edelstenen te bezitten en dat te kunnen offeren aan de Heilige Maagd. Het moest onvoorstelbaar gelukkig maken om een paard te bezitten dat zoveel rustige kracht uitstraalde en dat zo onvoorwaardelijk gehoorzaamde. En wat moest een man hoog en edel zijn om aan een stenen beeld tranen te kunnen ontwringen!

Diep ontroerd draaide Matthis zich om en keek op naar de engel van de Verkondiging. Zacht fluisterde hij: 'Heilige Gabriël, zeg tegen God dat ik ook ridder wil worden.'

Het was hem opeens of zijn hartje te groot was geworden voor zijn borst. Wat stelde dat nu voor: kuiper? Of zelfs koorzanger? Dan was je toch maar een burger, een onbelangrijk mens, geduld op deze aarde om er bescheiden enkele jaren door te brengen tot God je riep. Na je dood zou God je precies zo'n bescheiden plaatsje in de hemel aanwijzen. Neen, ridder moest je zijn! De wereld behoorde toe aan de edele heren, zij waren machtiger dan de kerk, machtiger dan de heiligen zelfs, machtiger bijna dan God. Voor een hoge edelman als ridder de Corbie stortte zelfs de Heilige Maagd twee tranen!

Binnen in de kathedraal werd intussen de dodenmis voor

de dochter van schepen Karély afgeraffeld en het meisje werd snel begraven. De wierookvaten werden opnieuw gevuld. Alle deuren, ook die aan de zijkant van de kerk, werden wijd opengegoot, het volk drong binnen. Nu de dode verwijderd was, durfde men eindelijk. En iedereen wilde het beeld aanstaren, dat had gehuild.

De dagen die volgden waren verwarrend, zeker voor kleine Matthis, die bijna geen uur meer thuis was op de dag. Nieuwsgierig, gegrepen door het vele onverklaarbare dat hij toch wilde doorgronden, zwierf hij door de stad. Hij sprak met niemand, maar ving alles op wat anderen zeiden. Alle geruchten, de angst, de opstandigheid van mensen die tegen God rebelleerden, van mensen die de duivel aanriepen, de sermoenen van de predikers die op alle straathoeken kwamen opduiken – het bereikte hem en wonderlijk genoeg werd hij er heel kalm van. Hoe meer de paniek om zich heen greep, hoe rustiger hij werd. Hij besepte dat zelf niet – ach, hij was nog zo klein! – maar hij behoorde tot het mensenslag dat immuun is voor paniek. Hij kon bang worden, maar als iederéén bang was, werd hij rustig. Matthis was een vreemd jongetje.

De bisschop verordonneerde een grote processie, waarbij het wonderbeeld van Maria de hele stad moest worden rondgedragen. De gildemeesters belastten zich met die eervolle taak; Matthis liep ook mee, in een sneeuwwit koorhemd, want de geestelijken wilden alle zeilen bijzetten

om de hemel te vermurwen en wat zou méér effect hebben op de beschermheiligen dan de zuivere stem van een onschuldig kind? Sloffend liep hij mee in de stoet, een klein kruisbeeld in de handen, zingend uit alle macht – hij vond het heerlijk!

Maar halverwege zakte een van de dragers op straat in elkaar, spuwde bloed en stierf ter plaatse. Toen raakte het volk pas goed in paniek. Een pest die zó toesloeg kon niet anders dan afkomstig zijn van de duivel. Dus van de joden.

In massa, het Mariabeeld met zich meenemend, trokken de burgers op naar de Korenmarkt, waar enkele joden woonden. Die waren nog van Engelse afkomst. Hun vaders waren een halve eeuw tevoren gevlucht voor de vervolgingen in Engeland. In Frankrijk hadden ze – ja, toen nog wel – een gastvrij onderkomen gevonden, nieuwe zaken geopend, bijgedragen aan de welvaart van de steden. Maar nu herinnerde het volk zich opeens dat deze joden eens Engelsen waren geweest, dus vijanden. Bovendien was bewézen dat zij verantwoordelijk waren voor het uitbreken van de pest. Ha, ze zouden die gifmengers wel eens mores leren!

Matthis werd meegesleurd. Hij holde hijgend met de menigte mee, niet goed begrijpend wat er allemaal gebeurde. Voor het huis van Mozes Jacob, die geld uitleende tegen onderpand, hielden de burgers stil en begonnen te schreeuwen. Matthis, die niets dan ruggen voor zich zag, klom op de luifel van een winkel aan de zijkant van het pleintje,

want dit moest hij zien! Hij scheurde zijn witte hemd, maar hij merkte het niet. Hij zag hoe een paar sterke mannen de deur van het jodenhuis inbeukten en hoe Mozes Jacob met zijn huilende zoon Isaïc even later de straat op werd gesleurd. De burgers dwongen de twee joden om te knielen en de voeten van het Mariabeeld te kussen. Ook eisten ze van de joden dat deze de handen op de stenen voeten zouden leggen en zouden zweren dat ze de vergiftiging van de waterputten berouwden. Maar de ongelukkigen weigerden die vernederende leugen uit te spreken. Onmiddellijk brak er een compleet oproer uit. Terwijl priesters bezorgd probeerden het kostbare Mariabeeld in veiligheid te brengen, werden de joden geslagen en geschopt. Zeker veertig mensen bestormden nu de woningen en haalden iedereen eruit die zich trachtte te verstoppen: vrouwen, huilende meisjes, kinderen, tot een zuigeling toe. Veel stadgenoten stonden in de schuld bij Mozes Jacob en zijn vrienden; dit was dus meteen een mooie manier om van die drukkende schulden af te komen. De woningen werden grondig geplunderd, de joden werden over de straat gesleept, naakt en bloedend, tot ze stierven onder vuistslagen en geworpen stenen.

Een mooi meisje met lang donker haar wist zich los te rukken en weg te rennen, maar ze werd onmiddellijk nagezeten door schreeuwende mannen en tierende vrouwen. Matthis, star van schrik, zag hen om een hoek verdwijnen; daarna hoorde hij alleen nog een hoge gil, toen niets meer. Even later werd het bebloede lijk van het meisje door drie

kerels teruggesleept en in de vlammen van een der brandende woningen geworpen.

Want natuurlijk moesten de huizen van de joden, nadat ze waren leeggehaald, ook nog in brand worden gestoken. Pas toen een paar andere huizen die aan christenen toebehoorden eveneens begonnen te branden, veranderde de volkswoede in hulpvaardigheid en werden lange kettingen gevormd die emmers water doorgaven. Vergiftigd water? Hoe het ook zij, van de westzijde van de Korenmarkt bleef niet veel over. Later vertelde men dat drie pestlijders, die hun bed niet konden verlaten, in de grote brand moesten zijn omgekomen.

Matthis had het van zijn hoge zitplaats af allemaal gezien, verstijfd van ontzetting maar toch met grote, starende kinderogen. Minder dan ooit begreep hij wat er in volwassen mensen omging. Hij liet zich van de luifel zakken, baande zich een weg door de drukte en probeerde het beeld van dat vluchtende meisje kwijt te raken. Maar het bleef hem achtervolgen; hij kon zich niet voorstellen dat zo'n mooi jong wezentje met de duivel bevriend had kunnen zijn. Haar laatste gil bleef in zijn oren zitten, een trillende noot vol doodsangst en pijn. Zelfs toen hij wanhopig begon te zingen, raakte hij die klank niet kwijt.

Het uitroeien van de joden van Amiëns hielp niet. De burgers die op deze gewelddadige wijze van hun schulden

bevrijd waren, vierden feest en bedronken zich. Anderen sloten zich op in hun huizen en hoopten met vasten en bidden het noodlot te kunnen afwenden. Toch telde Amiëns een week later negentig doden en binnen twee weken ruim vierhonderd.

In en om de kerken werden diepe kuilen gegraven, tot aan het grondwater toe, om de slachtoffers ter aarde te kunnen bestellen. Het luiden van de doodsklokken werd verboden, want het onophoudelijke kleppen van de klokjes vergrootte de angst en de paniek. Er was gebrek aan doktoren, aan priesters, en vooral aan doodgravers. Haveloze boeren van het platteland kwamen naar de stad om zich als verplegers en dragers te verhuren tegen hoge lonen, maar deze aanvulling van werkkrachten was maar tijdelijk. Ook zij stierven meestal snel.

Nu werden er buiten de muren massagraven aangelegd. Karren en sleden met slachtoffers reden elke ochtend naar buiten en kwamen leeg weer terug om opnieuw een lading te halen...

Wonderlijk genoeg vielen in de wijk van de leerlooiers de minste doden: slechts vier. De van zure wijn doortrokken herbergknechts bleken er ook wel tegen te kunnen. En de burgers fluisterden onder elkaar dat de doodgravers een geheim kenden dat ze alleen wilden toevertrouwen aan degenen die er honderd florijnen voor over hadden.

De geneesheren en priesters stierven even snel als de burgers; zelfs de woonwijken van de rijken werden niet

gespaard, al schenen zij meer weerstand te kunnen bieden dan het lagere volk. De burgerzin, het wederzijds hulpbetoon, de burenhulp verminderden sterk. Brak in een woning de pest uit, dan verlieten de gezonde familieleden in grote haast het huis en lieten de zieke aan zijn lot over. Toch bleek dat van nature sterke mensen die werden aangetast, de ziekte konden overleven, mits ze zorgvuldig werden verpleegd. Maar wie durfde een pestlijder verplegen?

De hele dag rookten de vuren waarin de kleren van de doden werden verbrand. Maar niet alleen de mensen stierven, ook varkens, kippen, honden en katten vielen dood op straat neer en wie zo'n kadaver aanraakte, was twee uur later ziek.

Matthis begreep het allemaal niet zo goed. Hij begon pas bang te worden toen zijn beide zusjes ziek werden. Toch beweerde moeder dat de kinderen aan iets anders leden dan aan de pest: ze hadden geen builen. En moeder liep niet weg. Zij waakte dag en nacht bij de kinderen, tot ze begraven werden. Diezelfde middag probeerde tante Amélie de kleine Matthis een drankje aan te bieden dat er groezelig uitzag, maar dat volgens haar een onfeilbaar middel was. Matthis' vader hoorde het en sloeg het flesje uit haar handen.

'Heb je daarmee mijn dochters soms ook vergiftigd, heks?' brulde hij. Tante Amélie ging er op een holletje vandoor en liet zich niet meer zien. Vader Cuvelier ging naar de herberg en bedronk zich, vloekend van machteloos verdriet. De

kuiperij waar hij werkte was gesloten, de meester was gevlucht en maakte een voetreis naar een bedevaartsoord, in de hoop zo de pest te kunnen ontgaan.

Het voedsel in de stad begon schaars te worden. De schepenen lieten de voorraadschuren openen en graan uitdelen. Zelfs vaten wijn werden naar buiten gerold en verdeeld onder de bevolking alsof Amiëns belegerd werd. Toch lieten de Engelsen zich niet zien. Die hadden in Calais en in de Ponthieu zelf met grote sterfte te kampen en staken haastig de zee over om op hun winderige eiland de pest te ontlopen. Ze ontliepen de ziekte niet, ze namen haar mee...

Matthis dwaalde door de stad, waar het meeste werk was gestaakt. Waarom nog werken? De dood sloeg toe, hier, daar, overal. Niemand kon voorspellen wie het volgende slachtoffer zou zijn. Over de hele stad hing een vieze stank; de kadavers van ratten, honden en varkens lagen in de goot, zwart en onooglijk. Slechts weinig mensen waagden zich buiten, uit sommige huizen waarvan de vensters openstonden, klonken opeens jammerklachten. Een kar van de opruimingsdienst daverde langs het jongetje heen. Ruwe voerlui kwamen de dode dieren weghalen om die buiten de stad te begraven. Dieren die niet waren aangetast waren voorlopig veilig voor het slagersmes, want niemand durfde meer vers vlees te eten.

Na een tijdje kwam Matthis toch weer daar waar hij het liefste was, in de kathedraal. Het koor zong. Vreugde ontwaakte in zijn hartje en hij zong mee, heel hoog en zuiver.

Bij de altaren stonden tientallen ruwhouten baren met doden, die wachtten op hun begrafenis. Dit waren de rijkere. De armen die niets aan de kerk konden schenken, werden zodra ze waren gestorven snel uit de huizen gehaald en naar het massagraf buiten de muren gebracht. Daar stond dan een priester te bidden en met wijwater te sprenkelen, maar het kwam ook voor dat deze priester het liet afweten en dat de slachtoffers van de pest zonder wijding ter aarde werden besteld. Het volk morde. De ziekte waarde rond zonder onderscheid te maken tussen hoog en laag, tussen jong en oud. Maar zodra iemand was gestorven werd het standsverschil weer belangrijk. Wat door de dood gelijkgestreken was, werd door de mensen weer hoog verheven of diep vernederd.

Dat de geneesheren faalden was iets waarover niemand zich verbaasde. Dat vieze wijven die zich als verpleegsters verhuurden, dat niet deden uit menslievendheid maar om zo gauw mogelijk rijk te worden, was ook iets wat men kon begrijpen. Maar de priesters! Juist nu zij het hardst nodig waren, lieten sommigen van hen hun kudde in de steek. Tientallen waren de stad ontvlucht en hadden zich verschanst in de kloosters tussen de heuvels. Anderen kwamen alleen hun plicht doen bij schatrijke pestlijders – voor de gewone burgers hadden ze geen tijd. Zo kon het gebeuren dat je achter een doodkist twaalf geestelijken telde, die vrome liederen zongen, met kwasten zwaaiden en de overledene plechtig naar het graf begeleidden, terwijl op hetzelfde

ogenblik zeven gewone burgers in een put werden gesmeten, met ongebluste kalk werden begoten en daar, ongewijd en ongetroost, het Laatste Oordeel moesten afwachten. Het volk sprak er schande van!

De priesters die wél hun plicht deden – en dat waren er heel wat! – gingen van besmet huis naar besmet huis en overleefden dat geen drie weken. Kanunnik Béthune stierf. De zangschool was gesloten, de missen werden nu gezongen door leken, maar het waren er elke dag minder. Toen het volk ontdekte dat het niets uitmaakte of je wel of niet de mis bijwoonde – dood ging je toch – liepen de kerken leeg en nam de goddeloosheid toe.

Zoals bij elke ramp die mensen treft, werd de pest gezien als een straf voor zonde en goddeloosheid. Fanatieke predikers hielden niet op het volk voor te houden dat de ellende te wijten was aan ongehoorzaamheid aan Gods wetten. Anderen beweerden dat dit het einde van de wereld inluidde, dat straks de bazuinen van de engelen zouden schallen om het Laatste Oordeel aan te kondigen. Zij joegen de toch al angstige mensen de stuipen op het lijf met hun dreigementen: helse pijnen, eeuwige verdoemenis, gruwelijke folteringen zouden de gestorvenen wachten als ze zich niet snel en ter plaatse bekeerden. Vader Cuvelier, een nuchter en verstandig man als hij niet dronken was, vervloekte die fanatiekelingen en verbood Matthis naar hen te gaan luisteren. Maar Matthis ging toch; de verschrikkelijke visioenen die de predikers opriepen verrukten hem. Hij hield van alles wat

groot, machtig, daverend en overweldigend was.

Maar ook de stilte trok hem aan, het verhevene, de pure schoonheid van de portaalbeelden, de verfijnde melodieën van de kerkzangen. De druk die over de stad lag en die alle geluiden scheen te smoren als een wattendeken, het totaal veranderde beeld van de plaatsen die hij zo goed kende, fascineerden hem. Dagelijks ging hij kijken naar het Mariabeeld in de kathedraal, maar het huilde niet meer. Twee tranen had de Maagd voor Amiëns gestort, niet meer. Misschien stortte ze de rest van haar verdriet uit over de provincies waar ook de pest woedde en waar de mensen stierven bij duizenden. Matthis kon zich levendig voorstellen dat in de hemel Maria dag en nacht schreide en toch tranen tekortkwam om er zelfs maar twee aan elk getroffen dorp, aan iedere geteisterde stad te schenken.

Om weer geld te verdienen verhuurde vader Cuvelier zich als doodgraver. Daarmee verdiende hij goed, maar gevaarlijker werk was niet denkbaar. Van de andere doodgravers hoorde hij het grote ‘geheim’ en hoe je je afdoende tegen de pest kon beschermen. Je moest dan te middernacht naar het massagraf gaan, een kikker fijnwrijven tegen de pestbuilen van een gestorvene, en daarna de dode kikker in een lapje gewikkeld om je hals dragen. Eenmaal per dag moest je er je handen en voeten mee insmeren – dan bleef je gezond. Bij sommigen werkte het middel inderdaad, anderen werden binnen drie dagen zelf begraven. Dat het geheimzinnige gedoe met de kikkers in werkelijkheid gelijk

stond met een soort serum-inenting wist natuurlijk nog niemand. Maar mensen die volslagen onwetend zijn, zijn daarom nog niet dom: ze hebben ogen in hun hoofd en ze leren van ervaring. De kikkertovenarij had voor een aantal doodgravers gunstige gevolgen gehad en dus probeerden ze het allemaal, met vijftig procent kans dat ze het overleefden. Ook voor Matthis had vader Cuvelier zo'n toverbolletje gemaakt, dat hij nu onder zijn kleren droeg. Moeder had er niets van willen weten; volgens haar riekte de kikkertovenarij naar heidense praktijken. Zij vertrouwde onvoorwaardelijk op het pestpapiertje dat aan de deur gespijkerd was en op de gebeden die zij dag en nacht ten hemel zond. Ze was er nog altijd van overtuigd dat de dood van haar beide dochtertjes, kleuters nog maar, niet aan de pest te wijten was, maar aan het drankje dat ze blijkbaar van tante Amélie hadden gekregen. In de vervuilde, stinkende stad stierven tientallen mensen aan heel andere kwalen dan aan De Ziekte, maar al die doden werden met de pestlijders op één hoop gegooid. Wie in deze zomer het loodje legde was het slachtoffer van de joodse samenzwering, en daarmee uit.

Op een avond, toen Matthis thuiskwam van zijn dagelijkse zwerftocht, vond hij zijn vader wanhopig met de handen onder het hoofd aan tafel zitten.

‘Breng je moeder wat te drinken, Matthis, ze is ziek.’

Het kind schonk wat lichte wijn in en bracht die bij haar. Bijna niemand durfde meer water te drinken en dat was maar

goed ook. Matthis schrok van het magere, lijdende gezicht dat hem vanuit de bedstee aanstaarde; stank walmde hem tegemoet. Zijn moeder dronk dorstig en zonder te proeven, ze scheen het benauwd te hebben. Matthis waagde het de dekens weg te slaan om ze recht te kunnen trekken. In haar lies zag hij een dikke bobbel. Schreeuwend holde hij naar zijn vader.

‘Moeder heeft een buil! Moeder heeft de pest!’

Hij stormde naar buiten, snikkend en opeens helemaal in paniek. Tot nu toe was hij kalm geweest, hij vertrouwde op de toverkikker. Maar nu scheen de wereld om hem heen ineen te storten. De snelle dood van de beide zusjes had hem niet zo aangegrepen als dit: zijn moeder die ziek was. Zonder moeder kon hij niet leven.

Hij struikelde over een dode hond en sprong gillend van afschuw weer overeind. Een vrouw ving hem op.

‘Wat is er met jou aan de hand, mijn engeltje?’

Het was tante Amélie. Hé, leefde die nog? Matthis had haar in weken niet gezien.

‘Moeder,’ snikte hij, over zijn toeren. ‘Moeder heeft een buil.’

Tante Amélie liet hem bijna uit haar handen vallen. Verschrikt deinsde ze terug.

‘Christeneziele!’ Ze sloeg een kruis en deed nog een stap terug. ‘Kom niet dichterbij, Matthis. Blijf daar staan.’

‘Mag ik met u mee naar huis, tante Amélie?’

‘Geen sprake van! Ja, ik ga me daar de pest in huis halen,

alsof ik nog niet genoeg zorgen heb, nu de levensmiddelen zo duur worden. Er is al nergens meer azijn te krijgen.'

Het was niet aan haar te merken; ze stonk zuur.

'Ga naar huis, kind, je vader zal je nodig hebben.'

Ze nam haar rokken bijeen en draafde weg, de andere kant op. Matthis keek haar verontwaardigd na. Zó woedend was hij, dat hij zijn verdriet even vergat.

'Heks,' riep hij haar na, 'lelijke toverkol! Je hebt mijn zusjes vermoord!'

Juist kwam er een priester langs.

'Stil jongen, niet zulke lasterlijke taal uitslaan,' vermaande hij. Matthis klampte hem meteen aan.

'Moeder is ziek, ze heeft u nodig, vader.'

'Houd me niet op, jongen, ik ben bij een stervende geroepen. Bij vier stervenden.' Hij liep snel door, zijn habijt afkloppend. In die dagen was de epidemie op haar hoogtepunt.

Twee dagen later begroef Matthis zijn moeder in de parochiekerk, naast de beide zusjes. Vader Cuvelier stond er bleek en zwijgend bij, kerngezond. Matthis hilde, bevoelde intussen angstig zijn oksels en liezen, maar hij bespeurde niets verdachts. Hij was alleen maar mager geworden.

'Jou heb ik tenminste nog,' zei zijn vader hees. Zijn kleren roken naar zure wijn. Matthis keek op naar het vertrouwde gezicht, dat hij liefhad en soms vreesde. 'Kan ik zonder moeder toch nog ridder worden?' vroeg hij kleintjes.

‘Alles kan – en niets kan op deze wereld,’ antwoordde zijn vader bitter en verstrooid.

Maar de volgende dag zat Cuvelier alweer in de herberg, waar hij zijn spaargeld verdrong, terwijl Matthis thuiszat en geen raad wist met zichzelf. Hij kon het allemaal niet meer verwerken. Als zovelen in de stad was hij halfgek, volstrekt wanhopig en helemaal verdoofd. Hij wilde zingen om zichzelf te troosten, maar hij durfde niet. Mocht je zingen als je moeder pas gestorven was?

Diezelfde avond verloor kleine Matthis ook nog zijn vader. Cuvelier kreeg bij een herberggruize een messteek waaraan hij doodbloedde. Drie mannen brachten hem thuis en Matthis, die naar bed was gegaan, stond weer op en bleef verslagen bij het lijk zitten. Maar hij besepte nauwelijks dat hij nu een wees was.

De eenzaamheid wikkeld hem in een deken van dof verdriet. Niets wist hij, behalve dat hij nu nooit en nooit een ridder zou kunnen worden. Afgestompt door zijn verbijstering, niet wetend wat te doen, waarheen te gaan, sjouwde hij in de vroege ochtend alweer door de stad. Hij had zelfs vergeten te eten, ofschoon op de schappen thuis nog brood en kaas lag. Hij klopte aan bij tante Amélie, die hem scheldend van haar drempel joeg. Een eindje verder stuitte Matthis op de kar waarmee de doden van die nacht werden opgehaald.

Zodra er in een huis een zieke was gestorven, spijkerden de familieleden een zwarte doek aan de deur, als teken voor de

doodgravers. Matthis dacht aan zijn vader en herinnerde zich nu dat hij verzuimd had het teken op de deur aan te brengen. Hij rende terug; de deur stond open, maar zijn vader was er niet meer. Wie had hem weggehaald?

Opnieuw stormde hij naar buiten en hij zag de kar vol doden in de richting van de Oostpoort gaan. Lag zijn vader erop? Langzaam volgde hij de krakende wagon naar het pestveld buiten de muren. Een priester stond biddend voor de kuil. Matthis, in zijn verwarring en met een vage hoop diep in zijn hart, stelde zich naast de geestelijke op, vouwde de handen en hief een kyrie aan, terwijl de doden met een doffe slag één voor één in de kuil werden geworpen. Hij herkende de grote, in doeken gewikkelde gestalte, of meende die te herkennen. Zo begroef hij zijn vader, die toch niet aan de pest was gestorven.

En nu?

Verdoofd door wanhoop begon Matthis te lopen, met zijn rug naar de stad. De velden ontvingen hem zwijgend en leeg. Matthis, het kind met de zilveren stem, wilde niet meer leven. Hij wilde doodgaan onder de struiken, op de top van een der heuvels die Amiëns omgaven, dicht bij de hemel waar zijn moeder op hem wachtte. Hij wilde... hij wist niet wat hij wilde. Zijn voeten bewogen zich automatisch en nog steeds zong hij, telkens datzelfde kyrie waarmee hij zijn vader had begraven en dat door zijn hoofdje bleef malen. Kyrie eleïson. Heer, erbarm u. Requiem aeternam dona eis. Heer, geef hun de eeuwige rust.

Vijf weken lang had hij dat dagelijks horen zingen in de kathedraal en nu bleef het door zijn hoofd galmen, uit zijn keel komen. Kyrie eleison...

Hoe lang hij liep, zong, dwaalde, hoe ver hij zich van de stad verwijderde wist de kleine Matthis niet. Onder zijn voeten groeide gras. De weg die hij volgde was er een die alleen door pachters werd gebruikt. Een gewone landweg was het, omzoomd door hoge struiken en bloeiend onkruid. De weg was met gras begroeid en dat liep licht.

De zon klom hoger, bereikte het hoogste punt, begon weer te dalen. Matthis liep. Slof, slof, slof, zette hij de ene voet voor de andere, zonder te beseffen wat hij deed, moe door de doorwaakte nacht en toch niet in staat stil te blijven staan, zich neer te leggen. Honger kneedde zijn maag, hij merkte het niet. Hij huiverde soms, zonder te begrijpen waarvoor hij zo bang was, of wat hem voortdreef. Misschien joeg de rust van het uitgestorven land rondom hem die angst door zijn benen. Misschien was hij bang voor de schemering, die over enkele uren zou aanbreken. Of was hij op de loop voor zijn totale, ondoordringbare eenzaamheid? Denken kon hij niet meer, zijn gevoel was afgestompt door te veel verdriet. Het kwam hem voor of de hele wereld was doodgegaan en hij moederziel alleen was overgebleven.

Amiëns, ver achter hem, was niet meer te zien als hij omkeek. Hij vond een beekje en leste gedachteloos zijn dorst. Het water klotste in zijn lege maag. Nu zag hij een

andere graseg, die hij meteen begon te volgen zonder idee waar die zou uitkomen. Soms liep hij stil door, dan opeens zong hij weer. Zijn zilveren stemmetje, trillend van wanhoop, rees en daalde, zijn voeten sleepten zich voort. Hij dacht er niet bij na, maar hij was ervan overtuigd dat deze mooie, groene weg met de roodgetinte struiken aan weerszijden en met de witte bloemenhagen in de bochten hem regelrecht naar de hemel zou voeren.

De zon verdween achter een heuvel, een fris avondwindje streek langs zijn natte gezicht, hij rilde. Opeens drong de geur van gebraden vlees zijn neusgaten binnen. Hij stokte, schudde zijn doffe hoofdje en werd zich bewust van zijn grote honger. Instinctief begon hij weer te lopen in de richting van die geur, zingend als een leeuwerik.

De weg maakte weer een bocht, de struiken weken enigszins terug en toen keek Matthis – nee, niet in de hemel, hij keek in de hel.

Vuur!

En achter dat vuur stonden twee duivels, beschenen door de rode gloed. Twee duivels met rode beenbekleding, bruine korte broeken en rood gloeiend wambuis; van de zilverstiksels schenen vonken af te springen. In de snel toenemende schemering speelde het licht van het vuur ook over hun gezichten en gaf er een helse tint aan. Over het kampvuur heen keken ze verbaasd naar het jongetje, dat uit het niets zingend was komen opduiken – maar nu opeens zweeg.

Doodstil staarde Matthis naar het tafereel voor hem. Hij was te uitgeput en te verschrikt om het op een lopen te zetten. Hij kon alleen nog maar staan: volslagen lam, niet in staat een spier te verroeren.

Boven het vuurtje hing een braadspit waaraan een stuk vlees gaar werd. Naast de mannen stond een vijfpotig krukje, waarop helse werktuigen lagen.

Matthis' oog viel erop, hij zag dat het een viola en een doedelzak waren, maar in zijn kinderfantasie groeiden de dingen uit tot folterinstrumenten uit de hel. Dat de duivels gewoon twee mannen waren zagen zijn ogen ook wel, maar zijn verstand wilde het niet meer opnemen. Hij had verwacht de hemel binnen te lopen, niet in het vagevuur te belanden.

Toen briepte op de achtergrond een paard en dat leidde de aandacht van de jongen even af. Plotseling zag hij het dier. Het graasde rustig in de brede berm naast de weg. En nog iets ontdekte hij: een huifkar. Nu drong het eindelijk tot hem door: de wezens bij het vuur waren geen duivels, het waren reizigers die een maaltijd klaarmaakten.

Het was vooral de aanblik van de huifkar die Matthis' angst enigszins tot bedaren bracht. De wagen had iets huiselijks. Dagelijks had hij zulke karren over de weg naar Amiëns zien komen, over bruggen zien bonken, door de straten zien rijden. De tegenstelling tussen deze huiselijke wagen en de platte kar vol doden waar hij deze ochtend achter had gelopen, trof hem diep. Hij keek niet meer naar het vuur of naar de mannen, maar strak naar de reiswagen, zich met de

ogen vastklampend aan dit ene voorwerp dat zo veilig leek. En zonder het zelf te merken begon hij weer te zingen, alsof hij met zijn stem die vertrouwenwekkende wagen naar zich toe kon lokken om erin weg te schuilen...

6 Een wonderkind

Marie-Claire slaat de achterflap van de huifkar open en springt op de grond. Meteen verstijft ze en kijkt stomverbaasd naar het wezen dat aan de andere kant van het kampvuurtje staat te zingen.

Beschenen door de vlammen ziet ze een kleine engel staan, met een vuil gezichtje en lange blonde haren, die zacht krullen in de zomeravondwind. Tussen de rode, halfgeopende lippen parelen hagelwitte tanden. Er komt een melodie uit dat mondje: aarzelend, heel zacht, maar haarzuiver. ‘Kyrie eleïson...’

De kleine engel beeft. In het vlammenlicht lijken zijn ogen violet en wonderlijk groot.

Het is de doodsengel, flitst het door haar heen. Ze ziet hoe ook Jean d’Ailly de verschijning aanstaart; hij is doodsbleek geworden.

Ontzet klemt ze de handen ineen. Maar dan draait Berton de Fleur zich half naar haar om en zegt: ‘Begrijp jij waar dat kind zo plotseling vandaan komt?’

Kind...?

Maar natuurlijk is het een kind!

Lachend om haar eigen schrik rent ze naar voren.

‘Pas op!’ schreeuwt Jean d’Ailly angstig. Maar Marie-Claire is al bij het jongetje en buigt zich over hem heen. Het kind zwijgt nu. Verloren en verdrietig kijkt het naar haar op. Ze

pakt de handjes en knielt bij hem neer.

‘Wie ben je?’ vraagt ze zacht.

Ze krijgt geen antwoord. Gulzig hangen de violette ogen aan haar gezicht. Marie-Claire ziet nu dat ze in werkelijkheid blauw zijn. De magere vingertjes omklemmen de hare, schijnen een boodschap van wanhoop en verlangen over te brengen. Een wilde tederheid welt in haar op.

‘Wat scheelt eraan, jongetje? Heb je honger?’

Het kind knikt, blijft haar maar aanstaren, alsof het wonderen van haar verwacht. Dan werpt het een verlegen blik in de richting van de twee mannen en het vuur.

‘Je hoeft niet bang te zijn,’ zegt Marie-Claire hartelijk. ‘Dit zijn vrienden. Kom bij het vuur. Arm kind, je trilt helemaal.’

Ze tilt Matthis van de grond en draagt hem naar het krukje. Berton schiet toe, neemt snel de instrumenten weg. Jean pakt ze aan en brengt ze in veiligheid in de huifkar. Hij keert terug met een warme mantel, die hij zelf omslaat. Zodra de zon zakt, krijgt hij het koud.

Marie-Claire heeft intussen het jongetje op het krukje neergezet en strijkt het troostend over de blonde haren.

‘Hier, eet,’ zegt Berton, terwijl hij een mes grijpt en een flink stuk vlees afsnijdt. Matthis pakt het gretig aan, brandt er bijna zijn vingers aan, maar hij is zo uitgehongerd dat hij er meteen zijn tanden in zet. Jean d’Ailly, nog niet geheel bekomen van de schrik, ziet het hoofdschuddend aan.

‘Vertel ons eerst eens wie je bent en waar je vandaan komt,’ zegt hij ongeduldig. Marie-Claire vlamt meteen op.

‘Laat hem,’ zegt ze streng. ‘Zie je niet dat het kind doodmoe is? Misschien heeft het de hele dag nog niets gehad.’

Ze schenkt een kom verdunde wijn voor de jongen in en stopt hem een tweede stuk vlees toe. Matthis heeft nog geen woord gesproken.

‘Het schijnt een stadskind te zijn,’ merkt Berton op, wijzend op Matthis’ schoenen. ‘Boerenkinderen dragen die dingen niet.’

‘Kom je uit Amiëns?’ vraagt Jean d’Ailly. Matthis knikt benauwd, met volle mond.

‘Dat is nog vier mijl! Hoe kom je dan helemaal hier terecht?’

‘Laat die jongen toch met rust,’ zegt Marie-Claire weer. ‘Hij zal het ons later wel vertellen.’

Dankbaar kijkt Matthis naar haar op en even glimlacht hij. Het volgende moment lijkt het of hij in tranen zal uitbarsten. Snel legt Marie-Claire haar handen weer op zijn hoofd.

‘Wees maar niet bang, jongetje, wij doen niemand kwaad.’

Matthis, gerustgesteld, leunt moe tegen haar aan. Het is warm bij het vuur. Nu zijn geweldige honger is gestild, kan hij nauwelijks zijn ogen openhouden. Marie-Claire ziet het en neemt hem in haar armen.

‘Je bent uitgeput, arme stakker. Kom maar.’

Met een korte hoofdbeweging beduidt ze Jean d’Ailly dat hij opzij moet gaan. Dan draagt ze Matthis naar de huifkar en legt hem voorzichtig neer op een schapenvacht. Het kind valt

meteen in slaap. Ze kijkt nog even op hem neer, strijkt vertederd een blonde lok van zijn voorhoofd, kust zijn wang en glimlacht. Nadat ze zich ervan heeft overtuigd dat hij vast in slaap is, keert ze terug naar het vuur. Ze neemt nu zelf ook een stuk vlees en staart in de vlammen.

‘Een verdwaald jongetje...’ mompelt ze medelijdend.

‘Als je het mij vraagt is dat kind niet goed wijs,’ bromt Jean d’Ailly, die van zijn leven niet meer zal vergeten hoe onmenselijk hij is geschrokken.

Berton neemt een slok wijn en schudt het hoofd.

‘Deze zomer,’ zegt hij dromerig, ‘kun je overal verlaten kinderen aantreffen. De hemel alleen weet, wat dit kind heeft moeten doormaken en waardoor het zo ver van huis is afgedwaald. Maar heb je hem horen zingen? Als zilveren klokjes, door engelen geluid...’

Marie-Claire knikt. Het beeld van het jongetje, zoals het daar op het gras stond, beschenen door het vuur; dat beeld van uiterste verlatenheid laat haar niet meer los. Eens was zij ook zo volstrekt alleen en verdwaald, ze weet wat het betekent. En dit kind is nog zo klein, ze schat het niet ouder dan een jaar of zeven, acht...

Maar zij had, bijna drie jaar geleden toen ze uit Brugge vluchtte, in haar eenzaamheid nog de troost gehad van een dier. Deze jongen had helemaal niets...

Niets?

En die stem dan? Hij had lopen zingen, als een engel. Dat was misschien zijn hele bezit: een stem zo zuiver als de

amethyst in haar broche. Aan die stem had hij zich vastgeklampt, daarachter had hij zich verscholen, als achter een schild. Die stem had hem door het stille land gedragen, de boze geesten en demonen op een afstand gehouden, hem naar hun kampvuurtje gedreven, alsof de hemel dat zo heeft gewild. Onwillekeurig slaat Marie-Claire een kruis.

Berton en Jean d'Ailly bekijken het wonder van Matthis' plotselinge verschijning van de praktische kant.

'Als die jongen werkelijk uit Amiëns komt, zal hij ons morgen kunnen vertellen hoe de toestand daar is,' zegt Berton nuchter.

'Het zal er niet beter zijn dan in andere steden,' fluistert Marie-Claire beklemd. 'Dood, angst en verdriet.'

'Amiëns is een leerlooiersstad. Het is bekend dat God de leerlooiers spaart en dat ze de pest ontgaan,' beweert Jean d'Ailly.

'Dit kind stonk niet naar leerlooiers, het stinkt helemaal niet, al is het vuil,' antwoordt Marie-Claire. 'En het is ook geen arm kind. Zijn kleren zijn uit één stuk.'

'Ik denk toch dat het uit een ambachtsfamilie komt,' fantaseert Berton.

'Ambachtslieden zijn niet zo muzikaal,' grijnst Jean d'Ailly. 'Die zingen als kraaien.'

'En dit kind kan zingen als een engel,' knikt Berton.

'Willen jullie wel geloven dat ik heel even van hem schrok, toen hij zomaar uit de schemering kwam opduiken?' zegt Jean, zijn vingers aflikkend.

‘Dat heb ik gemerkt,’ lacht Marie-Claire. ‘Jullie stonden allebei stokstijf. En ik... Vreemd eigenlijk, dat een mens bang wordt als hij denkt een engel te zien. Hemelwezens bestaan toch uit louter goedheid en licht?’

‘Het komt door deze gruwelijke zomer,’ zucht Jean. ‘Zoals nu heeft de wereld er nooit uitgezien. De mensen sterven als vliegen en tegelijk gebeuren er overal wonderen. Beelden schreien, andere beelden zweten. In droge landstreken ontspringen heldere bronnen, de bessenstruiken bloeien voor de tweede maal, de wolven zijn plotseling uit de bossen verdwenen. In Arras heeft het bloed geregend, in Bourgondië kwamen kikkers uit de hemel vallen. Dan hoor je opeens een engel het kyrie zingen, zo zuiver en zo verdrietig dat je hart uit je borst springt – en achteraf blijkt het gewoon een verdwaald jongetje te zijn.’

‘Laten we maar gaan slapen,’ stelt Marie-Claire voor.

Ze doven het vuurtje en kruipen in de huifkar. Marie-Claire slaat haar armen om het slapende kind en drukt het tegen zich aan. Haar hart is vol medelijden met zijn eenzaamheid.

Van de vroege ochtenden, als de hele wereld fris en nieuw schijnt en de eerste vogels in gezang uitbarsten, houdt ze het meest. Daarom kamperen ze tijdens hun zomerse zwerftochten zo graag. In een benauwde, kleine kamer van een herberg merk je niets van het koele ochtendbriesje, van het opengaan van de bloemkelken, van de dauwdruppels die glinsterend aan de grassprietjes hangen. Marie-Claire is dan

ook altijd het eerste op, maakt het vuur aan, kookt pap en praat tegen Victor of tegen de struiken waaronder het ritselt. Ze haat de jachtstoeten die op namiddagen door de wouden daveren, het wild voor zich uit jagend, met blaffende honden en schreeuwende drijvers. Alleen de valkenjacht kan in haar ogen genade vinden. Die is niet zo lawaaiig en minder wreed.

Ze houdt meer van het land dan van de stad en kan niet verdragen dat de rust en de harmonie van Gods schone schepping verstoord worden. Ze is niet bang voor spinnen of salamanders, ze rilt niet bij het zien van een pad of een grasslangetje. Ze houdt van alles wat leeft, beweegt, deel uitmaakt van de zomer. In planten, dieren en mensen ziet ze de bewijzen van Gods goedheid en scheppingsdrang. Daarom is ze dankbaar voor alles wat de hemel over haar uitstort: zonlicht, regen, wind en onweer, kleuren en vormen. En ze weet met grote stelligheid: God heeft Frankrijk boven alles lief en daarom is dit land zo mooi, afwisselend en vol vreugde. Neuriënd wast ze zich in het heldere water van een beekje. Ze roert in de pap, proeft even en gaat dan de mannen roepen. Jean d'Ailly en Berton komen geeuwend te voorschijn. Marie-Claire tilt het jongetje van de schapenvacht en zet hem weer op het krukje.

‘Eet, jongen. Je hebt lang en vast geslapen.’

Matthis Cuvelier wrijft in zijn ogen, eet dankbaar de lekkere pap en daarna probeert hij te vertellen hoe hij zo ver van de stad terecht is gekomen. Daarbij gooit hij alles door elkaar: de dood van zijn zusjes en moeder, tante Amélie die hem heeft

uitgestoten, de ridder die de stenen Maagd aan het huilen heeft gebracht, de put waarin hij het dode lichaam van zijn vader heeft zien verdwijnen, de jodenmoord en de toverkikker. Hij grijpt naar zijn hals en begint opeens te huilen; hij is de toverkikker kwijt! Aan zijn verhaal is geen touw vast te knopen.

Terwijl Marie-Claire hem troost, broemt Jean d'Ailly ontevreden: 'Zie je wel. Dat kind is niet goed wijs.' Marie-Claire neemt het onmiddellijk voor Matthis op.

'Als jij zoveel ellende had doorgemaakt zou je ook halfgek zijn geworden,' zegt ze vinnig. 'Hoeveel krankzinnige mensen zijn we de laatste weken niet tegengekomen? Was de moord op de joden niet een teken van waanzin? Geen zinnig mens gelooft toch dat zij de bronnen vergiftigd hebben? Voorzover ik er iets van heb begrepen is dit kind een wees. We moeten het maar bij ons houden, het heeft niemand meer op de wereld.' Ze strijkt Matthis weer over de blonde krullen. Berton de Fleur begint te lachen.

'Marie-Claire zou zich zelfs over een verdwaald varkentje ontfermen als ze de kans kreeg,' zegt hij trots.

'Wees blij dat ik zo'n goed hart heb,' antwoordt ze fel. 'Anders zaten jullie beiden hier geen roggepap te eten, met een buidel vol geld aan jullie gordels.'

Ze doet zelden een beroep op hun dankbaarheid, behalve wanneer de beide mannen het wagen haar tegen te spreken. Want al is de adellijke Jean d'Ailly in naam de leider van hun groepje, in werkelijkheid is het meestal Marie-Claire die de

beslissingen neemt. Ze kunnen niet tegen haar op. Na enig tegenstribbelen buigen ze gewoonlijk voor haar sterke wil en intuïtieve wijsheid. Want onder al haar goedheid schuilt in Marie-Claire een steenharde kern. En nu zij besloten heeft zich over de kleine Matthis te ontfermen, zal ze dat ook doen. Onherroepelijk trouw aan zichzelf.

Berton grijnst en klopt het jongetje op de knie.

‘Wil je echt bij ons blijven, Matthis? Het is een onrustig bestaan, hoor. We zijn altijd onderweg.’

Matthis kijkt vragend op naar Marie-Claire. In zijn ogen is ze even lief en mooi als de Maria uit het kerkportaal te Amiëns. Ze knikt hem vriendelijk toe.

‘Bent u dan voortaan mijn moeder?’ vraagt hij zacht.

‘Ik zal je grote zuster zijn,’ belooft ze hartelijk.

Matthis knikt. Dan vestigen zijn blauwe ogen zich op Jean d’Ailly, in wie hij de leider heeft herkend.

‘Ik wil wel,’ fluistert hij verlegen. ‘En later... later wil ik ridder worden.’

‘Welja, waarom geen koning?’ zegt Jean spottend.

‘Plaag hem niet, het is nog maar een kind,’ sust Marie-Claire.

Berton tilt de jongen van het krukje en houdt hem boven zijn hoofd. ‘Matthis,’ zegt hij ernstig, ‘je zit vol dromen. Dromen verdwijnen zodra je wakker wordt. Maar je zit ook vol muziek en melodieën, dat hebben we gisteravond gehoord. En daarmee, beste jongen, kun je de hele wereld doorkomen en overal je brood verdienen. We gaan een

zanger van je maken, Matthis!’

Het kind begrijpt niet veel van die toespraak, maar het knikt gretig.

Zodra Berton hem neerzet loopt hij naar Marie-Claire en drukt zijn gezicht tegen haar rok. Het enige dat goed tot hem is doorgedrongen, is de belofte van muziek en nog meer muziek.

‘Ja, ik wil blijven,’ fluistert hij bijna onhoorbaar.

Vanaf dat moment heeft Jean d’Ailly drie jongleurs.

Niet lang daarna breken ze op. Ze besluiten niet naar Amiëns te gaan, waar de pest nog zo hevig woedt. Marie-Claire zit naast Berton op de bok en heeft de kleine Matthis op haar schoot genomen. De negentienjarige pleegmoeder van een hooguit achtjarig jongetje. Ach, wat doet het ertoe! God zelf heeft dit kind op haar weg geplaatst. En ze is blij met het geschenk van de hemel.

De rust van het land verbaast Matthis. Gisteren, in zijn angst en verdriet, is die hem nauwelijks opgevallen. Nu kijkt hij met grote ogen rond.

‘Waar is iedereen?’

Berton wijst naar de rijke velden waar het halfrijpe koren staat te wuiven, naar weilanden met verwaarloosd vee.

‘De stilte van na de schepping is teruggekeerd in de wereld,’ zegt hij droevig. ‘Te weinig boeren om te oogsten.’

Jean d’Ailly, die in het binnenste van de huifkar een gedicht probeerde te maken (hij is te deftig om te mennen) steekt zijn

hoofd naar voren. ‘Ja,’ zegt hij. ‘Het wonderlijkste van alles is dit: nooit eerder heeft het land zoveel vrucht gedragen als juist deze zomer. Twee jaar lang zijn er in het noorden misoogsten geweest, maar nu bloeit en groeit alles alsof het niet op kan. Geen schaap of het wierp twee lammeren. Geen merrie of het wierp een prachtig veulen. De veestapels verdubbelen zich en de mensen worden weggemaaid voor zij van die hemelse zegeningen kunnen profiteren.’

Kleine Matthis probeert te begrijpen wat hij zegt. Alles wat hij wérkelijk begrijpt is dat hij bij wonderlijke mensen beland is. Ze spreken prachtig Frans, maar gebruiken moeilijke woorden. Ze zijn goed gekleed en vriendelijk, maar ze spreken over heel andere dingen en op een heel andere manier dan hij het thuis gewend was, van zijn vader of van tante Amélie. Hij zal er nog aan moeten wennen. En hij neemt zich voor heel erg zijn best te doen.

Later op de dag zien ze akkers waar nog wel boeren, knechten en vrouwen aan het werk zijn, maar minder dan gewoonlijk. Ze passeren dorpen waar alleen nog mensen in de kracht van hun leven wonen. Kleine kinderen en oude mensen zijn ten offer gevallen aan de pest.

De ziekte houdt immers vooral huis onder hen die weinig weerstand kunnen bieden. Onder bedelaars, leprozen, lijders aan andere kwalen, armen en zwakken. De handel is bijna stil komen te liggen, want veel steden houden de poorten gesloten in de hoop daardoor het noodlot te kunnen ontgaan.

Maar net zomin als in Amiëns kunnen ze de pest buiten de muren houden.

Toch wordt het spelersgroepje van Jean d'Ailly nog in veel plaatsen met vreugde begroet. De angstige burgers hebben behoefte aan afleiding, ontspanning en nieuwtjes. Ofschoon er nauwelijks een familie te vinden is die geen reden heeft om te rouwen, proberen de overlevenden hun angst en verdriet te vergeten met zang, drank en vrolijkheid. Ambachtslieden laten hun werkplaatsen in de steek om op het marktplein te komen luisteren naar de wonderverhalen van de trouvère Jean d'Ailly. Of om te lachen om de spotliedjes van Berton de Fleur. Om Marie-Claire aan te gapen als zij zingt van eeuwige liefde en verdrietige minnaars. Maar al spoedig komen de mensen vooral luisteren naar het blonde jongetje, dat bloemen om zich heen strooit en met zijn zuivere stem de leeuweriken uit de hemel zingt. Marie-Claire heeft haar pleegkind schoongeboend tot zijn krullen glanzen als gesponnen goud. Ze kleedt hem in blauw en wit, als een ridderkind. Ze schenkt hem haar tamboerijntje met zilveren bellen. Matthis doet zijn best zich aan te passen aan de drie mensen die zich over hem hebben ontfermd. Hij leert snel en ijverig, zijn muzikaal begrip is groot en hij heeft een goed geheugen. Marie-Claire kan tevreden zijn.

De muzikanten verdienen dus toch goed deze zomer, want geld kan nu eenmaal niemand meenemen in zijn graf. Dat besef maakt dat burgers en edellieden er vrijgevig mee

omspringen. ‘Laat ons dansen en genieten, morgen zijn we dood,’ wordt de leus.

Toch kan Frankrijk ertegen. De woeste verhalen die de ronde doen over totaal ontvolkte steden en landstreken zijn sterk overdreven, maar zoals elk gerucht dat honderden mijlen reist, worden de onheilstijdingen aangedikt en tot het onmogelijke opgeblazen. Het sterftecijfer is hoog, maar het zijn in hoofdzaak de zwakkeren en de oververmoeiden, zoals dokters en priesters, of zij die te vaak aan besmetting worden blootgesteld, die worden weggerukt. Vooral in de steden, waar de mensen te dicht opeen wonen, slaat de pest grote gaten in de bevolking. En de doktoren, die de mensen afraden regelmatig te baden, hebben meer slachtoffers op hun geweten dan duizend kwakzalvers bij elkaar – maar dat beseffen ze niet. Zomin als Marie-Claire, Berton de Fleur en Jean d’Ailly beseffen dat ze hun leven redden door hun voorkeur voor kamperen in het open veld en door hun aangeboren zindelijkheid.

Al liggen vele velden braak, al beieren de doodsklokken over de akkers en worden er maandenlang meer mensen begraven dan geboren, het leven gaat door. Na de eerste vreselijke weken wordt er overal weer aangepakt. In de uitgedunde families worden in snel tempo nieuwe kinderen ter wereld gebracht. Wie zijn kroost aan de pest heeft verloren, houdt binnen een jaar een zuigeling ten doop. Wie man of vrouw verloor, hertrouwt en begint opnieuw. De weesjes worden liefderijk opgenomen en vertroeteld, ze

hebben het overleefd en men moet zuinig zijn op de nieuwe generatie. Marie-Claire is beslist niet de enige die van de ene dag op de andere een kind rijker is geworden!

Zodra de ziekte in een bepaalde streek is uitgewoed, beginnen de overlevenden aan het herstel. Het verwilde vee wordt bijeengedreven en opnieuw verdeeld. Doodarme dagloners worden vrije pachters op verlaten boerenhoeven. Ridders en edelen, die hun hele leven niet anders hebben gedaan dan oorlog voeren of toernooien afreizen, rapen nu hun energie bijeen en laten ploegen, bouwen en smeden. Ze verhogen de lonen en staan hun pachters bijzondere voorrechten toe. Ze moeten wel, willen ze niet tot armoede vervallen bij gebrek aan werkvolk. Kloosters en abdijen breiden hun bezittingen uit ten koste van verarmde edelen. De monniken beginnen meteen de woeste gronden te ontginnen. Voor hen die de pestgolf overleven bieden de rijkdommen van de Franse bodem ongekende mogelijkheden om fortuin te maken.

Jean d'Ailly en zijn groepje jongleurs bekommeren zich nauwelijks om bezit; het zwerven zit hun in het bloed. Ze zijn jong en zorgeloos. Dat ze alle vier aan de ziekte zijn ontkomen beschouwen ze als een wonder, maar lang staan ze er niet bij stil. De hemel is hun gunstig gezind geweest. Daarvoor danken ze de hemel en dat is dat.

Ze besluiten de komende winter in Parijs te gaan doorbrengen.

Parijs is maandenlang in de rouw geweest. Behalve dat de

stad een kwart van haar bevolking heeft verloren, is ook het koningshuis getroffen. Koning Philippe heeft zijn vrouw aan de pest verloren. Ook kroonprins Jean, die de titel hertog van Normandië draagt, is weduwnaar geworden. Maar de heersers treuren niet lang en kiezen een nieuwe bruid. Dat geeft de Parijzenaars nieuwe moed en de koninklijke bruiloften trekken veel volk aan. Sinds de grote nederlaag bij Crécy, de talrijke Engelse invallen en de inname van Calais door de Engelse koning, wordt er in de Franse hoofdstad ook hard gewerkt aan een nieuwe muur, die niet alleen de binnenstad maar ook de buitenwijken moet omsluiten. Dat doet werkvolk toestromen. Het Franse hof leeft verkwistend. Menige zijdekoopman, zilversmid, juwelier en wapensmid verdient goud aan de prachtlievendheid van het hof en de ridderschap. Jean d'Ailly huurt een huisje met een stal niet ver van de Place de Grève en installeert zich om met zijn kunst Parijs te veroveren.

De plotselinge dood van koning Philippe VI, kort na zijn nieuwe huwelijk, dreigt even een domper op de feestvreugde te zetten. Maar zoals altijd geldt ook hier de leus: 'De koning is dood, leve de koning!' Jean II bestijgt de troon, wordt te Reims gekroond en doet feestelijk zijn intocht in de hoofdstad, waarbij wijn en aalmoezen niet gespaard worden. Dichters, zangers, muzikanten en kunstenaars beleven gouden tijden. De stad gonst van bedrijvigheid, het volk danst in de nauwe straten, loopt bij elke gelegenheid te hoop om optochten vol pracht en praal aan te gappen. Elke edelman die

zich te paard met groot gevolg vertoont, wordt hartelijk toegejuicht. Lange processies, gildeoptochten, bruiloftsstoeten kronkelen vrijwel dagelijks door het centrum in de richting van de Notre-Dame. Het leven bestaat uit lachen, plezier maken, zaken doen, hard werken en vrolijke ontspanning na de dagtaak. Frankrijk leeft nog – nee, Frankrijk leeft weer!

Jean d'Ailly voelt zich in dit bruisende centrum van de wereld wonderwel thuis. Hij gaat gekleed in zijde en fluweel, hij pronkt als een jonge haan. Maar zó ijdel kan hij niet worden, of diep in zijn hart beseft hij dat hij zijn groeiende roem toch hoofdzakelijk te danken heeft aan hen die hem dienen: aan Bertons muziek, aan Marie-Claire's gratie, en vooral aan Matthis' engelenstem en ontroerende kinderlijkheid.

Matthis bezit de gave zijn toehoorders in extase te brengen. De koopmansvrouwen, die zich dikwijls vervelen, overstelpen het kind met snoepgoed, liefkozingen en geschenken. Zijn schitterende hoge stem, zo zuiver als een saffier, brengt iedereen de tranen in de ogen. Wie hem hoort, voelt het verlangen naar iets goeds in zijn hart ontwaken.

De nogal oppervlakkige Parijzenaars geven dan uiting aan hun ontroering door het kind te verwennen, te knuffelen en een paar zilverstukken in zijn handjes te stoppen.

Matthis ondergaat dat alles met enige verbijstering. Hij heeft nog zoveel te leren dat Jean d'Ailly hem nauwelijks tijd gunt om te spelen, een beetje over straat te slenteren, kattenkwaad uit te halen. De vreselijke gebeurtenissen in Amiëns hebben

van Matthis een ernstig kind gemaakt, maar toch gaat dikwijls zijn hart uit naar de balspelende jongens op de Place de Grève, of naar de appels stelende schoffies langs de Seine-kades. Maar hij is een wonderkind, hij moet zingen en studeren, optreden in rijke burgerhuizen of meelopen in processies. En hij schikt zich omdat hij toch veel is gaan houden van de mensen die zich over hem hebben ontfermd. Langzamerhand begint hij meer te begrijpen van de gesprekken die ze met elkaar voeren en die dikwijls over muziek, politiek of de oorlog gaan. Hij is Marie-Claire toegedaan als een hondje. Hij bewondert Berton, die zo groot en sterk is en zo virtuoos de doedelzak bespeelt. Hij is een beetje bang voor Jean d'Ailly, die hevig moppert wanneer Matthis zijn huiswerk niet heeft gemaakt, omdat hij liever met de jongens op straat ging spelen.

Terwijl Matthis' succes toeneemt, gaat de stem van de trouvère achteruit. Hij hoest veel. In zijn gedichten begint iets door te klinken van angst en wanhoop. Marie-Claire geeft daarvan de stadslucht de schuld.

‘Zeelucht heb je nodig Jean,’ zegt ze op een avond in februari, als de staag neerdalende sneeuw de Seine-kaden bedekt en zij alle vier dicht om het haardvuur in hun huisje geschaard zitten. ‘De zoute wind zal die kwade dampen uit je borst verdrijven.’

Ze wonen nu al langer dan een jaar in Parijs en het begint Marie-Claire goed te vervelen. Ze heeft heimwee naar de

ruimte, het heuvelland, de stille wouden.

‘Ik denk,’ zegt Berton ernstig, ‘dat Jeans kwaal wordt veroorzaakt door het krampachtige leven dat we in deze stad leiden. Het is niet goed dat we dagelijks doorgaan voor méér dan we zijn. Jean moge dan edel bloed hebben; Marie-Claire, Matthis en ik zijn maar gewone mensen van lage afkomst. Toch gedragen we ons alsof we allemaal even adellijk zijn als Jean. Om de Pariijzenaars te plezieren moeten we in dure stoffen gekleed gaan en als edellieden door de straten wandelen. De Pariijzenaars zijn veel te prachtlievend. Zoals ze hun kerken bouwen, vol overbodige tierlantijnen, zo richten ze ook hun leven in: veel drukte, veel frutsels, maar elke innerlijke zekerheid ontbreekt.’

Het is de eenvoudige man uit de provincie die spreekt. Jean d’Ailly kan het er natuurlijk niet mee eens zijn.

‘Schaam je toch niet voor je twijfelachtige afkomst, Berton. Je bent een dichter zoals ik. Muziek en dichtkunst adelen een mens. En Matthis werd door de hemel op onze weg gebracht om nog meer glans te geven aan ons bestaan. Kwaadspreken over het leven dat we hier leiden, is je ondankbaar tonen tegenover hemelse gunsten.’

‘Onzin. De schone schijn waarin we ons baden is niets meer dan schijn,’ betoogt Berton koppig. ‘We kleden ons als jonge edelen. Wanneer Marie-Claire naar de mis gaat, begeleid door Matthis die haar gebedenboek draagt, gaan gewone burgers eerbiedig voor haar opzij, alsof ze een prinses is. Dat lijkt heel mooi, maar als ik jou dan weer hoor

hoesten, besef ik opeens dat we niet beter zijn dan een groep zwervers, overgeleverd aan het klimaat. Met geen ander bezit dan wat we in onze buidels dragen en met geen andere toekomst dan nog meer zwerftochten. En juist dat zwerven trekt me aan. Dat heb ik dit laatste jaar meer gemist dan iets anders. Ik zal het eerlijk bekennen, Jean. Parijs, zo vrolijk en druk als het is, verveelt ons. Ik zal blij zijn als de sneeuw daarbuiten is weggesmolten en we weer op reis kunnen gaan.'

'Ja, heerlijk!' roept Marie-Claire.

'Ik had juist willen voorstellen om voor altijd in Parijs te blijven,' zegt Jean teleurgesteld. 'We hebben nergens zoveel geld verdiend als hier. Zelfs niet in Rouaan. En 's zomers is hier genoeg te beleven. Dan beginnen de grote toernooien weer en er komen duizenden pelgrims op doortocht in de stad. Waarom plannen maken voor nieuwe tochten? Iedereen in Parijs kent ons nu, bewondert ons. In deze stad kunnen we ons fortuin maken.' Zijn stille hoop, nog eens voor het hof te mogen optreden, spreekt hij niet uit, maar zijn vrienden kennen die.

'We kunnen toch een volgende winter teruggaan naar Parijs,' stelt Marie-Claire voor. 'Een hele zomer buitenlucht zal je goeddoen, Jean.'

'Misschien...'

'Trouwens, ik wil naar Bretagne,' zegt ze onverwacht. Stomverbaasd staart Jean d'Ailly haar aan.

'Dat is toch dwaasheid!'

Marie-Claire weet het. In Bretagne wordt al bijna tien jaar

een verwoede strijd geleverd tussen twee hoge edelen, die beiden recht menen te hebben op de titel (en voorrechten) van hertog. De ene edelman, Charles de Blois, wordt in die strijd gesteund door de koning van Frankrijk, die nog familie van hem is. De tegenpartij, met Jean de Montfort aan het hoofd, deed toen onvermijdelijk een beroep op de hulp van koning Edward III van Engeland, die al vele jaren in oorlog is met Frankrijk en die prompt Engelse troepen in Bretagne aan land heeft gezet.

Tien jaren burgeroorlog in Bretagne betekent dat het land langzaam te gronde dreigt te gaan. Charles de Blois had zes jaren tevoren een belangrijke veldslag verloren en was daarbij gevangengenomen door de Engelsen. Hij bevindt zich nog steeds in Londen, omdat hij de waanzinnig hoge losprijs voor zijn vrijheid niet bijeen heeft kunnen brengen. Dat heeft de Bretons niet verhinderd de strijd gewoon voort te zetten. Het land aan de westkust is dus letterlijk in tweeën gescheurd. Het noordelijke gedeelte heeft zich bijna geheel achter Charles de Blois geschaard, de zuidkant heeft de havens opengesteld voor Engelse troepen en de partijgangers van Jean de Montfort. De Engelse koning maakt van die toestand misbruik door steeds meer soldaten op Franse bodem te zetten, en vindt er een duivels genoeg in de door hem veroverde gebieden in Bretagne via hoge belastingen leeg te zuigen – al gebeurt dat dan in naam van zijn vriend Jean de Montfort.

Het arme, verscheurde, door burgeroorlog geteisterde

Bretagne is dus niet bepaald een land waar jongleurs heen zouden gaan om snel rijk te worden. Dat alles weet Marie-Claire en het is de reden dat ze na haar huwelijk met Berton nooit meer over Bretagne heeft gesproken. Maar de náám van dat land heeft door de jaren heen zijn betovering voor haar behouden. En nu is die naam haar plotseling ontvallen, in haar heimwee naar de zee, de zoute wind. Misschien ook uit bezorgdheid voor Jeans gezondheid.

‘De zeelucht zal Jeans keel goeddoen,’ houdt ze vol.

‘Maar daarvoor hoeven we toch niet juist naar Bretagne,’ roept Jean. ‘Normandië grenst ook aan de zee en de lucht is daar net zo zuiver.’

‘Dat weet ik wel. Maar hoe kunnen wij, met een eerlijk hart, het liefdesleed van Tristan en Isolde bezingen, als we het vaderland van Tristan nooit gezien hebben?’

Dat is een gewichtig argument voor de zangers. Met de Tristan-liederen hebben ze altijd veel succes. Die liederen zullen ze met meer vuur kunnen zingen wanneer ze het vaderland van de arme, dolende ridder uit eigen ervaring kennen. Jean aarzelt.

‘We zouden de komende zomer naar de Mont Saint-Michel kunnen gaan,’ mompelt hij eindelijk.

‘En de frisse zoute wind zal je genezen, Jean,’ zegt Marie-Claire hartelijk. ‘Ik weet er alles van, ik ben opgegroeid onder die wind.’

Jean kijkt naar haar. Hij ziet een zeer jonge vrouw, tintelend van gezondheid en levenslust. Hij zucht jaloers.

‘Ja...’

‘Bretagne, dat lijkt me wel spannend,’ zegt nu ook Matthis. Als verreweg de jongste van hun groep, een leerlingetje nog maar, heeft hij niets in te brengen. Maar hij weet ook wel hoezeer hun roem van zijn stem afhangt. Dat maakt hem vrijmoedig.

‘De Mont Saint-Michel ligt op de grens van Normandië en Bretagne; zoveel last van de oorlog zullen we daar niet hebben,’ meent Berton. Maar Jean heeft al toegegeven.

‘Begin april zullen we vertrekken,’ beslist hij deftig, wetend dat het in werkelijkheid alweer Marie-Claire is geweest die heeft beslist.

7 De bestorming van Fougeray

Het woud is dicht begroeid, donker en somber. Victor heeft moeite om de kleine huifkar over het pad vol kuilen en modderputten te trekken. Marie-Claire zit op de bok en houdt de teugels. Jean d'Ailly, Berton de Fleur en Matthis lopen naast de wagen om het paard niet te veel te belasten. Dikwijls moeten ze zelf meeduwten als de wielen in de modder dreigen weg te zinken. Boven hun hoofden wuiven de boomkronen in de kille wind. De zomer loopt al op zijn eind, want hun reis naar Bretagne is langs vele omwegen gegaan. Eenmaal uit Parijs vertrokken, ongeveer half april, scheen Marie-Claire plotseling geen haast meer te hebben om het land van haar jeugddromen te bereiken. Ze reist, dat is haar genoeg. Toch heeft de langzame tocht, met veel oponthoud in Normandië, Jean d'Ailly goedgegaan. Hij voelt zich weer sterker en in zijn borst is het ruimer geworden. En waarom zou hij zich haasten?

Maar nu zijn ze toch niet ver meer van de Mont Saint-Michel, waar ze de herfst en winter kunnen doorbrengen, want het is een vermaard bedevaartsoord. Het is er altijd druk met pelgrims en handelaren en zelfs de oorlog heeft daaraan niet veel kunnen veranderen.

Tot nu toe hebben ze van de strijd niet veel gezien. Hier en daar zijn ze op verwoeste dorpen of een brandend kasteel

gestuit; dan maken ze snel een flinke omweg. De Franse provincies hebben zich nog niet geheel hersteld van de wonden die door de pest zijn geslagen en de oorlog schijnt zich te beperken tot plaatselijke schermutselingen. In werkelijkheid is er veel meer aan de hand, maar dat beseffen de zangers op dat moment nog niet.

Dit doodstille woud echter, zo ondoordringbaar en dreigend, bevalt de reizigers niet erg.

‘Het ontbreekt er nog maar aan dat we straks op een troep plunderende Engelsen stuiten,’ prevelt Jean d’Ailly. Zijn beenbedekking zit tot aan de knieën onder de modder en hij vraagt zich in stilte af of hij zijn eer zal verliezen als hij zelf op de bok klimt om de teugels te houden.

‘Het is in geen jaren zo’n slechte zomer geweest,’ geeft Berton toe. Ver voor hen uit klinken bijslagen. Dat hoor je dikwijls als je door een bos trekt, dus ongerust maken ze zich er niet over. Maar als ze de plaats waar gehakt wordt bereiken, houden ze verwonderd stil. Want in plaats van vier of vijf houthakkers zien ze tientallen zwaargewapende mannen.

Berton de Fleur aarzelt geen moment. Hij springt naar de bok en grijpt zijn oude strijdbijl, die naast Marie-Claire ligt. Jean d’Ailly deinst terug, de hand aan zijn dolk. Marie-Claire houdt Victor in en slaat haar wijde mantel dicht om zich heen. Ook zij vertrouwt het niet.

De mannen hebben hun werk gestaakt en kijken dreigend naar de huifkar. Ze zien er weliswaar niet uit als soldaten -

eigenlijk lijken ze gewone boerenjongens, in vesten van schapenvacht met eenvoudige, leren gordels en zonder bepantsering – maar er is iets in hun houding wat Marie-Claire onmiddellijk aan oorlog, bloed en strijd doet denken. De bijlen die zij hanteren zijn vechtbijlen, niet de gewone werktuigen van een boer. In hun gordels steken lange messen en strijdhamers. Bijna allen dragen nauwsluitende kapjes op het hoofd, geen hoeden of helmen. En toch... Berton grijpt het paard Victor bij het hoofdstel. Marie-Claire laat zich snel van de bok glijden en stelt zich op achter haar man.

Een ogenblik staren de troep mannen en de vier reizigers elkaar zwijgend aan. Dan treedt de leider van de kerels naar voren.

Marie-Claire knippert geschrokken met de ogen. Ze voelt hoe Matthis' hand in de hare kruipt. Achter zich hoort ze Jean d'Ailly plotseling zijn adem inzuigen en ze ziet hoe Berton onwillekeurig de schouders naar achteren trekt. Want nooit hebben ze zo'n vervaarlijk en lelijk mens gezien.

Het is een zware, bijna vierkant gebouwde kerel, zó donker van uiterlijk dat hij een morenkind lijkt. Hij heeft een afschuwelijk platte neus, een hangsnor, giftig groene ogen, een kin als een rotsblok, een laag voorhoofd waar het zwarte haar verward overheen hangt. Ongelooflijk gespierde armen, benen als boomstronken en een stem als de klank van een gebarsten klok. Met die stem vloekt en tiert hij. Hij loopt hun tegemoet, heft zijn bijl en schreeuwt hun toe, in een afgrijselijk dialect: 'Wat moet dat hier, hè? Nom de Dieu, wie

zijn jullie?’

‘Goed volk,’ antwoordt Berton zo kalm mogelijk. ‘We zijn jongleurs op weg naar de Mont Saint-Michel.’

‘Jongleurs, huh?’ De vierkante kerel grijnst gemeen. Hij mist een voortand. Marie-Claire ontdekt opeens dat hij nog maar een jonge vent moet zijn. Dat hij zoveel ouder lijkt, komt omdat hij zo’n zwaar, gedrongen lichaam heeft. Hij komt nog dichterbij, log als een beer, staat nu recht voor hen en nu zien ze dat hij ook veel langer is dan ze verwacht hebben. Zijn hele verschijning bestaat uit gezichtsbedrog. Van dichtbij is hij iets ontzagwekkends: één geweldige bundel spieren en kracht. De diepliggende, lelijke ogen schieten heen en weer, meten Berton, daarna de op zijn benen trillende Jean d’Ailly. Ze kijken onderzoekend naar Marie-Claire, die met de armen om Matthis heen die blik probeert te weerstaan.

‘Muziek, huh? Dansen, zingen, lachen! Nom de Dieu, dat hebben we hier net nodig. Zorgeloze vlindertjes in een door oorlog verpest land! Zijn jullie gek geworden? Weten jullie dan niet dat de weg naar de Mont Saint-Michel sinds kort is afgesloten? Stommelingen. De Engelsen zitten overal, tot zelfs in Fougerey!’

‘M... meent u dat?’ piept Jean d’Ailly. Fougerey is de plaats waar ze gehoopt hadden de nacht te kunnen doorbrengen. En Jean is als de dood voor Engelse soldaten.

De krachtpatser grijnst weer en kijkt minachtend naar de magere trouvère. Snuivend schreeuwt hij plotseling: ‘Maar ze

zullen er niet lang blijven! Morgenochtend gaan wij ze eruit donderen. Tot zolang moeten jullie maar geduld hebben.'

Berton kijkt langs de geweldenaar heen, naar de mannen met bijlen en messen.

'Zomaar eventjes?' laat hij zich ontvallen. 'Met een handjevol mannen en twintig strijdbijlen? Dat zou ik wel eens willen zien.'

De spierbundel lacht zo hartelijk dat Marie-Claire hem bijna sympathiek begint te vinden. Wie die lelijkerd ook mag zijn, een vijand is hij niet. Hij doet haar eerder denken aan een struikrover, maar dan wel een Franse. En misschien is hij niet zo boosaardig als hij eruitziet; hij blijkt in elk geval bereid tot een gesprek.

'Engelsen op hun huid zitten is ons dagelijks werk, liedjeszanger. Het kasteel van Fougeray staat bekend als onneembaar en er is een bezetting van zeventig man. Maar morgenavond zal er niet één Engelsman meer achter die dikke muren zitten, morgen neem ik dat kasteel in en ik jaag al die kale avonturiers over de kling, zowaar ik Bertrand du Guesclin heet.'

Matthis rukt zich opeens los van Marie-Claire en loopt op de geweldenaar toe.

'Bent u dat?' roept hij opgewonden. 'Bent u heus Bertrand du Guesclin?' Zijn blauwe ogen beginnen te stralen.

Niemand kan wekenlang langs de grenzen van Bretagne reizen zonder die naam hier of daar op te vangen. Marie-Claire slaakt een zucht van verlichting, al vindt ze nog steeds

niet dat de man er vertrouwenwekkend uitziet. Maar Matthis is al zijn kinderangst verloren. Hij danst om de krachtpatser heen.

‘Du Guesclin! De echte!’ roept hij opgetogen.

‘En niemand minder.’ De vent klopt de jongen even op de krullen en knikt hem toe. Dan draait hij zich om en wenkt zijn mannen dat ze kunnen voortgaan met hun werk.

‘Mooi paard heb je daar, liedjeszanger. En wie is dit, die magere graat?’

Jean doet een stap naar voren, zo waardig mogelijk.

‘Ik ben Jean d’Ailly, een trouvère. Dit is mijn jongleur Berton de Fleur, de jongen heet Matthis en zij daar,’ hij wijst op de vrouw, ‘is Bertons echtgenote: Marie-Claire. Bijgenaamd Gods Vlindertje.’

‘En daar ziet ze naar uit ook,’ knikt de spierbundel bewonderend. Hij grijnst tegen Marie-Claire en schreeuwt over zijn schouder: ‘Mannen, hebben jullie het gehoord? Dit lieve meisje is getrouwd en jullie blijven er dus af! Begrepen?’

‘Later word ik ook een ridder,’ zegt Matthis, zich weer naar voren dringend. Du Guesclin kijkt op hem neer met gefronste wenkbrauwen.

‘Dacht je dat dat zomaar gaat, Matthis?’ Hij snuift weer, half verbitterd. Daarna dwalen zijn ogen af naar Marie-Claire.

‘Je bent een schoonheid, liefje. Maar je man ziet er stevig genoeg uit om je te beschermen. Aan het werk jullie,’ schreeuwt hij opeens weer tegen de houthakkers. ‘En houden jullie je opmerkingen maar voor je!’

Tot Marie-Claire zegt hij, half verontschuldigend: ‘Het zijn ruwe boeren en ze zijn geen deftige, mooie dames gewend. Maar ik houd ze wel in toom.’

Marie-Claire glimlacht tegen hem. Ze ziet hoe de kerels weer beginnen te hakken. Soms kijkt een van hen even schuw in haar richting, maar niemand waagt het zelfs maar een brutale opmerking te maken. Du Guesclin heeft er inderdaad goed de wind onder.

‘Jullie zijn welkom,’ kraakt hij, nadat hij zich ervan heeft overtuigd dat de huifkar geen vijandelijke soldaten of spionnen herbergt. ‘Morgen kunnen jullie bij de bestorming van Fougeray aanwezig zijn, dan kun je er later een liedje op maken, Berton de Fleur.’

Matthis loopt nog steeds opgewonden om de man heen. Want natuurlijk hebben ook de zangers onderweg gehoord over de partizanengroep van Bertrand du Guesclin. Als er één man is die het de partij van Jean de Montfort en zijn Engelse hulptroepen lastig maakt, is hij het wel. De wonderlijkste verhalen worden over Du Guesclin verteld, vooral onder het volk. Hoe sterk hij is, hoe slim en vermetel hij te werk gaat. Toch is Bertrand du Guesclin niets dan de oudste zoon van een herenboer, weliswaar behorend tot de lagere adel, maar in feite meer boer dan edelman.

De hoge heren halen hun neus voor hem op, spreken minachtend over de ‘schildknaap Du Guesclin’ die wel nooit ridder zal worden, want daarvoor is hij te arm. Hij verschijnt

soms op toernooien in een wapenrusting die iedereen aan het lachen maakt. Het lachen vergaat de heren dan wel, wanneer Du Guesclin goed op gang komt en de ene ridder na de andere uit het zadel wipt, om daarna met de prijs van de dag te gaan strijken. Wat doet die herenboer met de gewonnen geldbuidel? Zich eindelijk eens een behoorlijke wapenrusting aanschaffen? Nee, hij rijdt lachend weg en betaalt zijn handvol boerensoldaten hun achterstallige soldij uit. Deelnemen aan toernooien is een dure geschiedenis, want de ridders en edellieden wedijveren met elkaar om zo mooi mogelijk uitgedost en op de kostbaarste paarden het strijdperk te betreden. Dan te moeten verliezen van een boerenpummel met nét nog een adellijke naam, is meer dan de trots van de ridders kan verdragen. Maar wie in het openbaar zijn minachting toont en het waagt Du Guesclin in zijn gezicht te beledigen, krijgt daarvoor zo'n verschrikkelijke afstraffing, dat men het beter vindt voortaan achter zijn rug kwaad van hem te spreken. Bertrand du Guesclin schijnt zich van hoon en bespotting echter niets aan te trekken. Hij is geschapen om te vechten. Al jaren zwerft hij met zijn troep bijeengeraapte boerenjongens door de wouden, heuvels en velden van Bretagne, waar hij Engelse verkenningstroepen, foeragerende soldaten en bandietenbenden overvalt en in de pan hakt. Nooit laat hij het aankomen op een regelrechte veldslag. In hinderlaag liggen, afwachten, zijn kansen waarnemen, dat is zijn methode. Op die manier bezorgt hij de vijand meer last en schade dan het hele Franse ridderleger bij elkaar. Hij is

populair bij het volk, terwijl de adel hem minacht.

Dat is wat de zangers van Du Guesclin weten – van horen zeggen. Daarom ook is hun verrassing zo groot als nu blijkt dat ze oog in oog staan met de gewelddenaar van Bretagne. Vooral Matthis is geestdriftig.

‘Bent u een ridder?’ vraagt hij gespannen. Hij kan zich niet voorstellen dat de schrik van de Engelsen iets anders kan zijn.

‘Nee, jongen. Tot nu toe heeft niemand tijd gehad Du Guesclin tot ridder te slaan,’ antwoordt de spierbundel bitter. De waarheid is natuurlijk dat hij het niet kan betalen. De bezittingen van zijn vader zijn te gering. Er wonen rijke Du Guesclins in Bretagne, maar Bertrand behoort juist tot de verarmde tak en daarom telt hij niet mee.

Maar het is Matthis niet ontgaan hoe de boerenleider snel Marie-Claire in bescherming heeft genomen en zijn mannen heeft verboden zelfs maar naar haar te kijken. Zoiets getuigt van ridderlijkheid.

Alleen... de vent is zo lelijk! Matthis zucht diep. Hij wil niets liever dan de geduchte boerenleider vereren als een dappere held, maar waarom moet die held er dan uitzien als een boosaardige kobold?

Intussen hakken de mannen onverdroten verder. Het lijkt wel of ze voor een hele winter brandhout moeten inslaan.

‘Wat gaat u met al dat hout beginnen?’ vraagt Berton verwonderd. ‘Is uw legerkamp zo groot, Du Guesclin?’

‘Mijn eigenlijke legerkje opereert in het woud van Taillas. Ik

heb hier alleen deze verkenningstroep. Nee hoor, met dat hout gaan we morgen het kasteel van Fougeray innemen.'

'Met...? Dat begrijp ik niet.'

Du Guesclin grijnst.

'De hoofdzaak is dat de Engelsen het niet begrijpen als we hun die takkenbossen cadeau komen doen,' zegt hij raadselachtig.

Eindelijk vindt hij dat het genoeg is. Het hout wordt opgeladen en naar het kamp gebracht. Jean d'Ailly en zijn groepje volgen. Nu ze zo dicht in de buurt van de Engelsen zijn, vindt de trouvère het veiliger om zich voorlopig bij Du Guesclin en zijn Bretonse boeren aan te sluiten. Jean vindt die krachtpatser wel een griezel, maar hij begrijpt dat hij niets van hem te vrezen heeft. In deze oorlog staan ze aan dezelfde kant.

Het kamp van Du Guesclin lijkt in niets op een echte legerplaats. Geen tenten, geen wagens, evenveel paarden als mannen. Er branden kleine, handig opgebouwde vuren waarboven vlees te roosteren hangt. Een zak met wijn gaat van hand tot hand; het blijkt verdunde, lichtzure wijn te zijn die de dorst lest zonder dronkenschap te veroorzaken. Het kampement ligt goed verscholen tussen struiken en bomen en de Bretons schijnen zich er volstrekt veilig te voelen.

'Ik begrijp er nog steeds niets van,' prevelt Jean d'Ailly. 'Hoe denkt u met zo'n handjevol mannen een goed verdedigd kasteel te kunnen innemen?' Hij heeft al zo vaak

heldengedichten voorgedragen dat hij zich verbeeldt alles van oorlogvoering af te weten.

‘Een paar dagen geleden kreeg ik in het woud van Taillas bericht dat Bramborc, de commandant van fort Fougeray, met een man of dertig was vertrokken, om ergens anders Engelse troepen te versterken. Dat vertrek wordt weliswaar geheimgehouden, maar ik heb een goede inlichtingendienst en weet precies wat er overal omgaat. Ik raapte onmiddellijk een stel mannen bijeen en wat we maar aan snelle paarden konden vinden en ging op weg. Want dit is mijn kans! Bramborc is geen kleine jongen. Wie de vesting stevig in handen heeft, beheerst de weg naar de kust. Maar nu zit Fougeray zonder commandant en zal gemakkelijk te verrassen zijn. Bovendien heb ik de dorpers op mijn hand. O nee, trouvère, maak je niet ongerust, dat varkentje kelen we morgen wel even. Die vervloekte Engelsen weten niet dat Du Guesclin in aantocht is. Ze denken dat ik nog altijd in het woud van Taillas zit.’

‘En nu wilt u een oersterke vesting innemen met takkenbossen,’ zegt Jean met nauwelijks verborgen spot.

‘Nee, met dit,’ antwoordt Bertrand, terwijl hij bliksemsnel de bijl uit zijn gordel trekt. Jean deinst terug.

‘Zing liever iets voor ons, trouvère,’ gromt de lelijkerd goedmoedig. ‘Het vechten kun je aan mij overlaten.’

Marie-Claire, die de krachtmens steeds aardiger begint te vinden, is onmiddellijk bereid. Ze geeft Matthis een wenk, grijpt haar luit en samen met de jongen zingt ze haar

lievelingslied:

Zo is de tuin van het lieflijke Frankrijk.

Tot haar verbazing krijgt Bertrand du Guesclin er tranen van in de ogen. ‘Nom de Dieu,’ vloekt hij ruw, ‘en dan te bedenken dat die verdomde Engelsen alleen maar gekomen zijn om de lieflijke tuin te verwoesten, de vrede te verstoren, de bloem te vertrappen en de koningslelie op het gemene hoofd van Edward III te planten! Dat moeten we voorkomen!’ Hij ziet er dreigend genoeg uit om te geloven dat hij het meent. Marie-Claire lacht hem toe. Iemand die Frankrijk liefheeft is haar vriend.

‘Bretagne is ook erg mooi,’ zegt ze zacht.

‘Het is prachtig en de grond is goed,’ knikt Bertrand. Het is nu de boer die spreekt, niet de krijgsman. ‘Nergens in Europa wordt het vee zo vet, nergens is het gras groener of zijn de mosselen zo groot. De zee levert voedsel; we hebben honderden vissersdorpen, duizenden scheepjes, we hebben rivieren die diep het land binnendringen, woeste kusten, sterke havensteden en de zwarte, vruchtbare aarde... Ja, Bretagne was een goed land.’

‘Was?’

‘Vóór de Engelsen kwamen...’

Marie-Claire kijkt opzij naar het koboldgezicht, waarover het licht van het vuur speelt. Naar de granieten kin die uit de rotsen van de wilde kust gehakt schijnt te zijn, naar de woeste,

zwarte haardos, de stekende oogjes. Dus zó ziet Tristan er in werkelijkheid uit, denkt ze verwonderd. Lelijk als een aap, sterk als een beer, onbehouwen, ruw. Het paard dat hij berijdt is niet wit, het is een bruingle knol die hij heeft gestolen van de Engelsen. Waar is zijn sneeuw witte wapenrusting, zijn kasteel aan de zee, zijn treurende geliefde? Nee, die horen thuis in een sprookje, in een droom van dichters. De echte held van Bretagne is een boer die niet lezen en schrijven kan, die liever een strijdbijl zwaait dan elegant het zwaard te hanteren. Voor de werkelijke held van Bretagne gaan alle verfijnde dames gillend op de loop. En dichters zoals Jean d'Ailly schrikken zich een ongeluk als hij maar naar hen kijkt...'

Ze grinnikt.

'Heeft u een vrouw, Bertrand du Guesclin?' vraagt ze zacht. Hij snuift weer, vol bitterheid.

'Nom de Dieu, als mijn vader eerder overlijdt dan ik, word ik heer van La Motte-Broons. Ken je dat landgoed, Marie-Claire? Je kunt het te voet in een halve dag rondlopen. Nee, voor een vrouw ben ik te arm.'

'Mijn man bezit geen voet grond,' werpt Marie-Claire tegen, 'desondanks lijden we geen honger.'

'Jij draagt meer juwelen dan mijn moeder ooit bezeten heeft,' geeft Du Guesclin toe. 'Maar om te kunnen trouwen zal ik toch wat meer bezittingen moeten hebben.' Plotseling komt er iets dromerigs over hem. 'In Dinan woont een meisje, de dochter van een vriend van mij... Ze is nog heel

jong, maar mooi! Zo'n vrouw zou ik later willen hebben.'

'Aha, er is dus toch een geliefde op de achtergrond,' roept Marie-Claire romantisch. Du Guesclin haalt de vervaarlijke schouders op.

'Tiphaine is zich nauwelijks van mijn bestaan bewust. Ze studeert. Thomas Ragueneel, haar vader, is de rijkste koopman van Dinan, haar moeder is van adel. Denk je dat zo'n familie haar knappe dochter aan mij zal geven? Een meisje dat niet alleen mooi is, maar ook een geleerde?'

'Waarom niet? U bent een ridderlijk man.'

'Ik ben een boer,' antwoordt hij woest. 'Zo word ik genoemd en ze hebben gelijk. Daarom heb ik een dure eed gezworen, dat ik niet eerder zal trouwen of ik moet ridder zijn geworden. Tiphaine Ragueneel is te goed voor een armoedige schildknaap.'

Dan gaan ze slapen. De zangers trekken zich terug in de huifkar. Het piepkleine leger van Bertrand du Guesclin slaapt gewoon op de harde bosgrond. Er wordt wel zorgvuldig de wacht gehouden. Morgen zullen ze even de onneembare vesting van Fougeray veroveren...

Bij het ochtendkrieken breken ze snel op en van de weemoedige stemming van de vorige avond is niets meer over. Kort en afgebeten geeft Du Guesclin zijn bevelen. Hij stuurt tien man met een deel van de takkenbossen weg, met de opdracht om de honderd voet een hoop brandhout op het pad te laten vallen.

‘Waarvoor is dat?’ vraagt Jean d’Ailly, die het toch al geen prettig vooruitzicht vindt straks getuige te moeten zijn van een bestorming. Stel je voor dat die spierbundel eist dat hij meedoet!

‘Een list,’ antwoordt Du Guesclin stug.

Met de overige twintig man en de huifkar neemt de partizanenleider een andere weg. Marie-Claire begrijpt er niets van. De splitsing van de toch al kleine krijgsmacht lijkt haar waanzin. Maar ze zegt niets. Zwijgend rijden ze een tijd door het bos, dat plotseling ophoudt, ongeveer een halve mijl voor het kasteel Fougeray.

‘Verstop de wagen,’ beveelt Du Guesclin. ‘En houd je gedekt, mannen.’ Weggedoken langs de bosrand kijken ze over de vlakte naar de vesting. Die ziet er inderdaad onneembaar uit. De gracht is breed. Een zware voorburcht met twee torens, dan een ophaalbrug en weer een poort, met een valhek en geflankeerd door ronde donjons. Hoe kunnen dertig man – nee, het zijn er nog maar twintig! – zoiets bestormen?

In het dorpje, niet ver van de vesting, roert zich nog niemand. De huizen daar zijn alle omgeven door veel groen, struiken en bomen. Of zich daar mensen verborgen houden is van hieruit niet te zien.

‘Nu, dan gaan we maar,’ beslist Du Guesclin plotseling. ‘Mannen, de takkenbossen.’

Opeens begrijpt Marie-Claire wat de bedoeling is. Want een heel eind verderop ziet ze mannen uit het bos komen. Ze

dragen hout. Zoveel, dat ze er bijna schuil onder gaan, maar Marie-Claire twijfelt geen moment: dat zijn Engelsen!

Heeft Du Guesclin geweten dat deze ochtend Engelse soldaten het bos in zouden gaan om brandstof te halen?

‘Ja,’ bromt de krachtpatser, ‘en daarom heb ik brandhout op hun weg laten strooien, zo voor het oprapen, dat hen steeds dieper het woud inlokke. Zo kregen wij de tijd om Fougeray van de andere kant te benaderen.’

De Bretons hebben hun paarden veilig tussen de bomen gestald en beginnen zich nu zelf ook met takkenbossen te beladen, evenals Du Guesclin. Snel lopen ze in de richting van de voorburcht. Marie-Claire, verborgen tussen het kreupelhout, kijkt hen gespannen na.

De Bretons zijn onherkenbaar door al dat hout dat zij dragen. De wachters bij de poort houden hen dan ook voor hun Engelse kameraden. De poort gaat open, de ophaalbrug zakt, het valhek wordt piepend opgedraaid.

In de verte naderen de échte Engelsen, ook een man of dertig, maar die zijn door de poortwachters nog niet opgemerkt en zelf verwachten ze evenmin onraad.

Du Guesclin en zijn mannen strompelen, zwaar tillend aan hun vracht, over de brug, alsof ze bijna bezwijken onder het gewicht van de brandstof. Maar nauwelijks zijn ze onder de hoofdboort gekomen of ze laten hun takkenbossen vallen, trekken hun strijdbijlen en springen naar voren. Nu pas ontdekken de wachters dat ze de verkeerden hebben

binnengelaten. Slechts één van hen krijgt de kans een hoorn te grijpen en alarm te blazen, eer hij door de bijlen van de Bretons wordt gedood.

Nu is het toch tot de houthalende Engelse soldaten doorgedrongen dat er iets aan de hand is. Ze laten hun vracht vallen en rennen naar de vesting om de binnengedrongen Bretons in de rug aan te vallen. Op hetzelfde ogenblik komen tien boeren te paard het bos uit: de groep die de misleidende houtstapels heeft neergelegd. Zij bereiken bijna gelijktijdig met de Engelsen de ophaalbrug en er ontstaat een wild gevecht.

In het kasteel zelf is de verrassing zo groot dat de Engelse bezetters nauwelijks weten wat hun overkomt. Ze rennen het hoofdgebouw in, achtervolgd door Du Guesclin en zijn mannen. Maar nu komen van alle kanten, van de muren en uit de kamers, nog meer soldaten en knechten, die de Bretons in de rug vallen. Alles bijeen ziet het er niet naar uit dat Fougeray al genomen is. Du Guesclin is binnen, maar gewonnen heeft hij nog niet. De tegenstand is fel.

De groep op de brug heeft zich verplaatst naar de binnenhof, de brug is nu zo goed als leeg.

Matthis herinnert zich opeens zijn kinderdromen. Om ridder te worden moet je dapper zijn. Maar je wordt geen ridder door je aan de rand van een woud te verstoppen en toe te kijken hoe anderen strijd leveren. Eer het tot Marie-Claire doordringt wat de jongen van plan is, grijpt hij een stuk hout

en zet het op een lopen, regelrecht naar de vesting.

‘Berton, houd hem tegen!’

Bij Berton de Fleur zit de haat tegen de Engelsen er diep in. Hij omklemt zijn oude strijdbijl en rent achter Matthis aan. Jean d’Ailly klampt zich angstig vast aan een boom.

‘Berton de Fleur, ik verbied je...’ piept hij, maar de jongleur hoort hem niet. Hij wil Matthis inhalen eer die de poort bereikt zal hebben. Maar nu begint ook het dorp mensen uit te spuwen. Gewapend met rieken, zeisen, hooivorken en hamers komen ze achter de heggen vandaan en stormen naar het kasteel. Even lijkt het alsof Berton de Fleur en Matthis hun aanvoerders zijn geworden. Marie-Claire ziet de hele meute over de brug daveren en onder de hoofdboort verdwijnen.

Matthis, niet van plan zich door zijn pleegvader te laten terugroepen, springt lenig over de dode soldaten die onder de poort liggen – in hoofdzaak Engelsen – en stormt de binnenplaats op. Hier zijn gevechten van man-tegen-man gaande. Uit het kasteel zelf klinkt een verschrikkelijke herrie, een ijselijk geschreeuw. Matthis glipt langs de strijdenden heen, zwaaiend met zijn stok, met Berton op zijn hielen en gevolgd door tientallen dorpers.

‘Hierheen!’ hoort hij de gebarsten stem van Du Guesclin schreeuwen. Zij aan zij rennen Matthis en Berton een gang door, slaan een hoek om en staan opeens in een reusachtige keuken. Op de drempel ligt een dode Bretonse boer. Het

vuur onder de schouw brandt nog; in een hoek van het vertrek, met de rug tegen de muur en hakkend met zijn bijl, staat Du Guesclin, ingesloten door minstens tien tegenstanders, die met keukenmessen, haardtangen en poken op hem inslaan. Het bloed loopt hem over het gezicht en de handen. Berton vergeet Matthis. Samen met de jongen en de dorpers werpt hij zich zonder aarzelen in de strijd en spoedig weten ze de partizanenleider te ontzetten.

‘Oef, Nom de Dieu!’ vloekt Du Guesclin als hij eindelijk bevrijd is en even tijd krijgt het zweet en bloed uit zijn ogen te wrijven. Hij grijnst tegen de jongleur en diens van bloed druipende bijl. ‘Je kwam net op tijd, liedjeszanger. Twaalf tegen één is een beetje te veel van het goede, zelfs voor Du Guesclin.’

De dorpers zijn al bezig de keuken te plunderen. Maar dan komt een boer binnenrennen.

‘Bertrand, de Engelsen geven zich over!’

‘Sla ze dood, allemaal,’ antwoordt de leider ruw. ‘We maken geen gevangenen.’

‘Moet dat?’ vraagt Berton geschrokken.

‘Ja, het moet.’ Du Guesclin luistert even met een schuin hoofd naar de jammerklachten die uit het binnenste van de vesting opstijgen. Zijn oog valt op Matthis, die hem bewonderend aanstaart. Hij wordt plotseling woedend en geeft Berton, zijn redder, een stomp voor de borst.

‘Denk je dat ik voor mijn plezier zo wreed ben?’ snauwt hij. ‘Als ik die vervloekte Engelsen spaar, vermoorden ze morgen

weer een paar onschuldige boeren. Ze weten van geen ophouden.’ En vloekend, zwaaiend met zijn bijl stuift hij de keuken uit, de dorpers toeroepend hem te volgen. Ook Matthis, dol van geestdrift, wil mee, maar Berton grijpt de jongen in de nek en sleurt hem terug.

‘Laat me gaan,’ gilt Matthis kronkelend. ‘Ik wil vechten.’

Berton antwoordt niet. Hij stapt over de doden heen, Matthis met zich meetrekkend. Hij gaat naar buiten en steekt de binnenplaats over. Achter zich hoort hij de vergeefse smeekbeden van de Engelse soldaten die man voor man worden afgeslacht. Hij loopt de brug op en stuit daar op Marie-Claire en Jean d’Ailly.

‘Montjoye!’ juicht Marie-Claire. ‘Leve Frankrijk!’ Ze wijst vol vreugde naar de grote ronde toren waar de lelievlag wordt gehesen. ‘Bertrand du Guesclin heeft woord gehouden, hij heeft Fougeray ingenomen. O Berton, wat een man!’

Ze moet opzij, want langs haar heen stroomt nog meer volk de vesting binnen. De doden worden ruw opzij gesleept. Eindelijk merkt ze dat Berton haar vreugde niet deelt. Hij leunt tegen een brugpaal en ziet er bleek en misselijk uit.

‘Je bent toch niet gewond?’ roept ze angstig. Berton schudt het hoofd. ‘Ga niet naar binnen, Marie-Claire,’ zegt hij moeilijk. ‘Het is een slachtpartij daar...’

Hij houdt nog altijd Matthis vast, die huilt van teleurstelling omdat hij geen Engelsen mag doodslaan.

‘En Du Guesclin, leeft hij nog?’ vraagt Marie-Claire snel.

‘Hij is een beetje gehavend, maar daar kan hij wel tegen,’

antwoordt Berton bitter. ‘Voorlopig heeft hij het te druk met Engelse koppen inslaan om pijn te voelen.’

Met afkeer werpt hij zijn bijl op de grond. Matthis raapt het ding bliksemsnel op en bewondert de bloedvlekken. Berton kijkt wanhopig naar zijn vrouw.

‘Wat gebeurt er met Frankrijk, Marie-Claire? We zijn toch een beschaafd volk? Maar dit is je reinste barbaarsheid. Zijn we barbaren of Fransen, liefste?’

‘In de eerste plaats Fransen,’ antwoordt Marie-Claire fier. ‘En als de ridderschap geen kans ziet ons land te beschermen, dan moeten we het zelf doen.’

‘Misschien heb je gelijk.’ Moedeloos laat Berton het hoofd hangen. ‘Toch schaam ik me,’ fluistert hij. ‘Ik heb zeker drie man gedood...’

‘Berton was geweldig,’ roept Matthis geestdriftig. ‘Hij heeft Du Guesclin het leven gered – en ik ook! We hebben meegeholpen om Fougeray in te nemen. Echt waar.’

Berton zwijgt. Bij Crécy was ik een lafaard en kroop weg in een sloot, denkt hij moe. Vandaag heb ik gedood en Du Guesclin gered. Word ik eindelijk een man, of een wild beest net als de anderen?

In zijn oren klinkt nog de verbitterde stem van de partizanenleider: ‘Als ik die vervloekte Engelsen spaar, vermoorden ze morgen weer een paar onschuldige boeren.’

Misschien heeft ook Du Guesclin gelijk en is wreedheid onvermijdelijk en noodzakelijk. Maar Berton de Fleur weet dat hij er nooit aan zal wennen. Marie-Claire kijkt naar hem

en begrijpt wat er in hem omgaat. Ze legt een koele hand in zijn nek.

‘Je mag het Du Guesclin niet kwalijk nemen, liefste. Hij vecht voor Frankrijk. Voor óns Frankrijk.’

Voor haar is dat voldoende verontschuldiging. Een verdediger van Frankrijks kusten kan in haar ogen geen slecht mens zijn.

‘Het is oorlog, Berton, en dan gebeuren zulke dingen. Kop op, je hebt nu stof voor een heldendicht.’

Berton blijft zwijgen. Hij weet dat hij dat nooit zal kunnen schrijven. Dat moet Jean d’Ailly later maar doen. En Jean doet het alsof hij erbij is geweest...

8 De bedrogen commandant

Als de Engelse commandant Bramborc hoort dat zijn vesting Fougeray door Bertrand du Guesclin is heroverd, slikt hij met moeite zijn verbazing weg en stamelt: 'Hoe is dat mogelijk? Er moet verraad in het spel zijn geweest! Spreek op, wie heeft de poorten voor de Bretons geopend? Want met geweld kan het Du Guesclin nooit gelukt zijn de vesting te nemen. De muren zijn te hoog, de bezetting was te talrijk en er staat een donderbus op de weergangen.'

De koerier die Bramborc de onheilstijding heeft gebracht, beeft. 'De verdedigers hebben dapper en tot de laatste man gevochten, seigneur,' zegt hij bang.

'Tot de laatste man! Is niemand ontkomen?'

'Du Guesclin kent geen genade, heer. Gevangenen maken interesseert hem niet. Hij is geen ridder, hij vecht als een boer of een dier.'

Bramborc is verbijsterd. Geen gevangenen maken? Wat dom. Juist het maken van krijgsgevangenen is een voordelige bezigheid. Die losprijzen kunnen aardig oplopen! Maar dan herinnert hij zich dat Fougeray tijdens zijn aanwezigheid geen ridders herbergde, alleen knechten en gewone soldaten.

'Omdat de hele bezetting was uitgemoord, duurde het zo lang eer het bericht tot ons doordrong, heer,' vervolgde de bode. 'Het is al drie weken geleden...'

'We moeten Fougeray terug hebben!' dondert Bramborc

woedend.

‘Optrekken tegen die donderbus op de muren?’ vraagt de bode benauwd.

‘Met vijfhonderd man kunnen we het kasteel opnieuw innemen! Vertel me dan ten minste dat Du Guesclin bij dat gevecht is omgekomen,’ roept Bramborc.

‘Nee seigneur, hij leeft. Hij viert elke avond feest in de grote zaal met een groepje jongleurs. Het schijnt zelfs dat er een echte trouvère bij is.’

‘We gaan hem belegeren en dan zullen we eens zien hoe lang hij plezier beleeft van die potsenmakerstroep.’

‘De winter staat voor de deur, seigneur.’

‘Je denkt toch niet dat ik me door een Bretonse boer laat afschrikken?’ schreeuwt de commandant vloekend. ‘Winter of geen winter, ik zal Fougeray terugkrijgen.’

Maar er gaan maanden voorbij eer Bramborc zijn bedreiging waar kan maken. Eerst moet hij geld en voldoende manschappen bij elkaar krijgen. Het geld moet uit Engeland komen, de soldaten moet hij overal in Bretagne bijeenzoeken. Edward III, eveneens woedend over het verlies van Fougeray, stuurt versterkingen over zee. Desondanks kost het samenstellen van een leger en het africhten van de nieuwkomers commandant Bramborc nogal wat tijd.

De Engelsen trekken er nooit zomaar op af, op goed geluk en hopen op Gods bijstand, zoals de Franse ridders. Ze nemen de moeite zich zorgvuldig voor te bereiden. Hun successen in deze oorlog bewijzen dat dat de beste tactiek is.

Intussen heeft Bertrand du Guesclin zich behaaglijk ingericht in het kasteel. Hij heeft nog een aantal Bretonse soldaten uit Taillas laten komen en op de lange winteravonden mag de groep van Jean d'Ailly de Bretons bezighouden met muziek en zang. Na de natte zomer is de winter vroeg ingevallen, met stormen en natte sneeuwbuien. Voor verder reizen voelen de zangers dan ook niet veel. Hier zitten ze veilig en beschut en Du Guesclin is opwindend gezelschap. Van poëzie heeft hij geen verstand; als kind gaf hij al meer om wilde spelletjes met boerenjongens dan om studie. Maar hij houdt van muziek. Marie-Claire leert hem met veel geduld zijn eigen naam te schrijven, maar de geweldenaar heeft moeite de ganzenveer in zijn stevige knuisten te houden, die beter geschikt zijn om een strijdhamer te zwaaien, een lans te stoten en zwaardhouwen uit te delen, dan lettertjes op papier te tekenen.

Toch worden ze goede vrienden. Du Guesclin behandelt Marie-Claire als een edelvrouw, hij heeft groot respect voor haar verstand en ze heeft een verzachtende invloed op hem. Jean d'Ailly voelt zich thuis op het kasteel; hij vindt het prettig om nu en dan, als het weer het toelaat, over de muren te paraderen en zich in te beelden dat het zijn burcht is. De tienjarige Matthis is ervan overtuigd dat hij eens een groot ridder zal worden en hij kan niet genoeg luisteren naar de verhalen over listen en hinderlagen van de Bretons. Zelfs Berton heeft het naar zijn zin: hij heeft nu tijd om nieuwe composities te schrijven en Matthis les te geven. De tijd vliegt

voorbij.

Maar dan breekt de lente aan en Bramborc kan eindelijk optrekken met een legermacht van zeker vijfhonderd man om Fougeray te omsingelen.

Du Guesclin, die overal zijn spionnen heeft, is al op de hoogte van hun nadering. En hij weet ook dat Fougeray een beleg niet zal kunnen doorstaan. De grote voorraden levensmiddelen die de Bretons na de inname van het kasteel in de voorraadkamers hebben aangetroffen, raken op. De dorpers hebben ook niet veel meer te missen. Toch schijnt de partizanenleider zich geen zorgen te maken. Hij neemt Berton, op wie hij zeer gesteld is geraakt, mee naar de weergangen en wijst op het naderende Engelse leger.

‘Wat zeg je me daarvan? Ik had ze verwacht – maar niet zoveel.’

‘Dat houden we nooit,’ zegt Berton somber. ‘Wij hebben hier maar zestig man, hooguit.’

Du Guesclin knikt.

‘Het wordt trouwens tijd dat ik me weer bij mijn troepen in de wouden voeg,’ zegt hij luchtig, ‘want ik krijg herhaaldelijk klachten van de boeren uit de omtrek van Taillas. Mijn neef Olivier de Mauny is een beste vent, maar hij is niet in staat de Bretons de nodige discipline bij te brengen. Als ik er niet bij ben, plunderen ze net zo hard als de invasietroepen en dat is niet de bedoeling. Wij zijn er om Frankrijks grenzen te beschermen, niet om vernielingen aan te richten.’

‘Mijn ervaring is,’ prevelt Berton bitter, ‘dat het voor het

volk weinig verschil maakt of het te doen heeft met vijandelijke troepen of met de eigen verdedigers; geplunderd wordt er toch. Het zijn altijd weer de boeren die het slachtoffer worden.'

'Niet waar ik het bevel voer,' gromt Du Guesclin.

Berton kijkt de ijzervreter peinzend van terzijde aan. Hij begrijpt nog altijd niet veel van Du Guesclin. Het ene ogenblik kan die zich ontpoppen als een razend intelligente kerel, het andere ogenblik is hij niets dan een ruwe boer, vol grappen en dulle invallen.

'Laten we maar naar binnen gaan,' zegt de Breton kalm.

'Wilt u geen uitval laten doen?' vraagt Berton verwonderd. 'Nu de omsingeling nog niet is voltooid, kunnen we ons misschien een doortocht banen.'

'En veertig van mijn zestig man verliezen?' stuift Du Guesclin op. 'Ik prakkiseer er niet over!'

'Wat wilt u dan doen? U op genade of ongenade overgeven?'

'Onmogelijk! Mijn familie heeft geen geld om me weer los te kopen. Zie je Berton, ik had eigenlijk gehoopt dat koning Jean ons troepen zou sturen om ons af te lossen. Maar de koning schijnt zijn handen vol te hebben aan Normandië en Picardië, waar ook steeds Engelse troepen landen. Hier in deze uithoek van het rijk moeten we het blijkbaar zelf opknappen. Nu, dat is precies wat ik ga doen.'

'Hoe dan?' vraagt Berton weer. 'Tegen die vijfhonderd man zijn we niet opgewassen.'

‘Nee, maar dat weet Bramborc nog niet.’

‘Hij zal er gauw achter komen wanneer hij aanvalt.’

‘Die aanval moeten we dan voorkomen.’

‘Hoe?’

Maar Du Guesclin loopt weg. Hoofdschuddend volgt de jongleur hem naar binnen. In de grote zaal vinden ze Marie-Claire, Matthis en Jean d’Ailly. Marie-Claire vraagt bezorgd: ‘We worden omsingeld, niet?’

‘Ja, morgen zal er geen muis meer door kunnen,’ zegt Berton. Jean d’Ailly verbleekt.

Du Guesclin gespt zijn zwaard los en laat het met een harde klap op de tafel vallen.

‘Tot morgen hebben we nog tijd,’ zegt hij rustig. Hij laat zich neervallen op een gebeeldhouwde bank met een kaarsrechte leuning. ‘Ben je bang, Marie-Claire?’

‘Met u en Berton aan mijn zijde? Natuurlijk niet,’ lacht ze.

‘Zing dan iets voor me, vrouwtje. Ik wil aan Tiphaine Ragueneel denken.’

‘Voor de laatste maal zeker,’ mompelt Jean d’Ailly, die wél bang is.

Du Guesclin glimlacht.

‘Vrienden, maken jullie je niet ongerust, we komen er wel uit. Berton de Fleur stelde me voor een uitval te wagen eer de omsingeling door de Engelsen is voltooid. Als ik dat doe, zal ik er wel doorheen komen, en jullie misschien ook, als je me dicht op de hielen blijft. Maar ik zal het grootste deel van mijn mannen verliezen en dat wil ik niet. De verovering van

Fougeray heeft me zeven manschappen gekost – dat is al te veel. Zeven gezinnen méér om schadeloos te stellen, daarvoor heb ik het geld niet. Nog meer gesneuvelden zouden me ruïneren.’

‘Ik heb nog nooit gehoord van een kapitein die schadeloosstelling betaalt aan de familie van gevallenen,’ zegt Jean d’Ailly minachtend.

‘Nee, maar ik doe dat wel. Drommels, die kerels hebben gevochten voor het behoud van Franse grond, ze zijn hun leven erbij ingeschoten. Moeten hun vrouw en kinderen dan omkomen van de honger? Dat zou een schande zijn! Hun zonen, die nu nog over de vloer kruipen op handen en voeten, zal Frankrijk over twintig jaar hard nodig hebben.’

Met schitterende ogen kijkt Marie-Claire over de tafel heen naar de krachtpatser.

‘Weet u Bertrand, u bent de eerste edelman die ik met verstand over de toekomst hoor praten,’ zegt ze.

‘Ik zou niet meer in leven zijn als ik niet nu en dan mijn hoofd had gebruikt,’ bromt Du Guesclin.

‘U probeert Bretonse mensenlevens te sparen,’ zegt Berton, ‘en dat kan ik waarderen. Daarmee handelt u als een christen. Maar Engelse soldaten zijn ook christenen – en van de bezetting van Fougeray heeft u er niet één willen sparen.’

‘Je hebt gelijk, jongleur,’ antwoordt Du Guesclin zonder ergernis. ‘En ik heb je ook gezegd waarom ik zo wreed ben. Wat komen de Engelsen hier doen? Roven en plunderen, anders niet. Ik weet ook wel dat Edward III meent dat hij

recht heeft op de Franse troon en niet Jean II. Maar dat is een voorwendsel voor de invallen. Oorlog wordt nooit gevoerd ter wille van het recht, maar ter wille van de buit. Zo was het vroeger, zo is het nu en zo zal het blijven tot aan de Dag des Oordeels. Welke mooie voorwendsels de koningen en heersers ook verzinnen om hun troepen te kunnen inzetten, in wezen gaat het altijd om De Buit. Om macht, om handelsbelangen, om grond – kortom: om de buit! Met Edward III is het precies zo. Hij is koning van Engeland, maar wat is Engeland nu helemaal? Een eiland aan de rand van de wereld. Voorbij dat eiland houdt de wereld op en is er alleen nog maar oceaan. Engeland zelf is koud, nat, dunbevolkt en arm. Maar aan deze zijde van de zee ligt Frankrijk, waar de honing uit de bomen druipt, de wagens met goud over de wegen rollen en de hele zomer de zon schijnt. Waar de beste wijndruiven ter wereld rijpen, hele provincies overdekt zijn met goudgeel koren en waar de kathedralen de hemel kussen. Waar honderdduizend merries jaarlijks een volbloedveulen werpen en door ossen getrokken ploegen de vette grond openscheuren, opdat er nog meer rijke oogsten kunnen opschieten. Waar de mensen vriendelijk en behulpzaam zijn, waar prachtige muziek wordt gemaakt, waar de vermaardste zilversmeden en juweliers wonen en de burgervrouwen gekleed gaan in zijde en brokaat, als prinsessen. Dus: een land waar heel wat te halen valt. En daarom komen die vervloekte Engelsen het halen. Edwards aanspraken op de Franse troon zijn een welkome aanleiding om voortdurend Frankrijk

binnen te vallen en met een paar duizend avonturiers flink aan het plunderen te slaan. Moeten wij ons dat laten welgevalen? Natuurlijk niet. Elke dode Engelsman is één rover minder. Want wie op de Engelse schepen de zee oversteekt, komt hier om te stelen. En elke Engelsman aan wie ik het leven schenk, begint morgen opnieuw te plunderen en weerloze Franse boeren dood te slaan om zich te kunnen verrijken. Ik ben niet zo bloeddorstig, vriend, maar ik heb niet om de oorlog gevraagd. Nu hij er is, kan ik niet anders doen dan meevechten en helpen Frankrijk te verdedigen.'

'U hoeft zich tegenover ons niet te verontschuldigen, Bertrand du Guesclin,' zegt Marie-Claire helder.

'Nee. Maar je man kan niet ophouden mij mijn wreedheid te verwijten en dat hindert me. Ik heb liever dat Berton de Fleur mijn vriend is. Vijanden heb ik al genoeg.'

Berton glimlacht.

'Ik ben uw vriend, Du Guesclin. Maar ik haat bloedvergieten.'

'Ik ook, Berton, en daarom probeer ik zuinig te zijn op mensen. Ik weet niet wat er waar is van al de verhalen die de priesters ons doen, over hemel, hel en vagevuur. Ik kan hun geschriften niet lezen en ze kunnen me nu wel vertellen wat erin staat, maar ik kan het niet controleren. Zaken die ik niet zelf kan overzien, wantrouw ik meestal, dat is mijn boerenaard. Daarom vraag ik mij af: wat gebeurt er met een dode man? Gaat zijn onsterfelijke ziel naar de hemel, de hel, naar ik-weet-niet-waar of is hij gewoon helemaal dood?'

‘Dat is ketterij!’ roept Jean d’Ailly geschrokken.

‘Dat zal wel, trouvère. Maar als doodgaan niet erg is, omdat je daarna zoveel gelukkiger zult worden, waarom huilen je nabestaanden dan zo om je? Ik heb dat nooit begrepen... Vanwaar komt dat verdriet, dat toch zo echt is? Daarom heb ik het rare gevoel dat doodslaan een onverantwoordelijke verspilling is, omdat op het bloed altijd de tranen volgen. Maar hier in Frankrijk loopt geen Engelsman rond die niet minstens vier Fransen heeft omgebracht en die niet van plan is er nog zeker tien naar het hiernamaals te sturen. Daarom sla ik Engelsen dood, want dat spaart mensenlevens. Ik wilde dat ik een priester kende die me haarfijn kon uitleggen wát ik eigenlijk aan het doen ben, want zelf kom ik er niet uit.’

‘Bertrand du Guesclin,’ zegt Marie-Claire warm, ‘u bent de wonderlijkste vent die ik ooit heb ontmoet.’

‘Dat zeggen er meer, vooral de hoge heren die altijd de mond vol hebben over riddereer en christendeugden, maar die op een paar mensenlevens meer of minder niet kijken en die denken dat een boer of een dier geen gevoel heeft. Ik heb tientallen keren een boer horen gillen van pijn, net als een paard. Ik weet uit ervaring dat een lansstoot in een ridderhart even dodelijk is als in een boerenhart. Mensen zijn mensen, of ze nu in een hut of in een paleis geboren zijn. Tot nu toe heb ik maar één verschil kunnen ontdekken...’

‘Ga verder,’ roept Marie-Claire opgewonden. ‘Waarin zit dat verschil?’

Du Guesclin tikt tegen zijn voorhoofd.

‘Hier. De ene mens is slimmer dan de andere en durft na te denken. Je hebt verstandige boeren, slimme burgers en oerdomme edelen, omgekeerd heb je ook stomme boeren, suffige poorters en intelligente ridders. Begrijpen jullie wat ik bedoel? Het doet er helemaal niet toe, hoe de omgeving van je wieg eruitzag, van hoe edel bloed je bent – het doet er verschrikkelijk veel toe, hoe het er hierbinnen bij je uit ziet. En dat is iets wat de Fransen maar niet willen inzien. Zij stellen een hoge geboorte gelijk met bekwaamheid – en dat is verkeerd. Een hertog kan hier connétable en hoogste bevelhebber worden, al kan hij nog niet tot tien tellen. Een boerenjongen blijft een boerenjongen, al heeft hij meer hersens dan tien maarschalken bij elkaar. En dat de Engelsen in deze oorlog steeds maar winnen, komt omdat het Edward III niet kan schelen of iemand die hem wil dienen van hoge of lage afkomst is. Als hij maar hersens heeft. Zijn beste kapitein, Robert Knolles, heeft hij uit de goot opgeraapt. In Engeland kan zelfs een schaapherder tot ridder geslagen worden, als hij maar blijk geeft van een helder verstand. In Frankrijk kijkt men alleen naar wat je hébt, niet naar wat je bent. Dat is de hele ellende.’

Jean d’Ailly durft de geweldenaar niet tegen te spreken, maar schelden op de adel kan hij niet verdragen. Daarom zegt hij zuur: ‘Intussen worden we toch maar mooi omsingeld.’

‘Ja, en nog wel door ridder Bramborc, die om de dooie dood niet dom is!’ grijnst Du Guesclin behaaglijk. Hij wrijft zich zelfs in de handen. ‘Bramborc is een waardig

tegenstander voor Bertrand du Guesclin, geloof dat maar, vriend.'

'Dat is dan misschien prettig voor u, omdat u weer eens uw moed zult kunnen bewijzen,' foetert Jean, 'maar voor ons is het niet zo leuk. Wij zijn niet van die vechtjassen, wij zijn kinderen van de vrede.'

Du Guesclin laat zich door de trouwvère niet op stang jagen.

Grinnikend zegt hij: 'Afgelopen herfst ben ik Bramborc te slim af geweest en dat vergeeft hij me niet. Daarom trekt hij nu met vijfhonderd man tegen ons op. Maar ik zal hem nog een keer te slim af zijn. Ik moet wel, wil ik mijn zestig Bretonse boeren kunnen redden. Daarbij heb ik de hulp nodig van een intelligent man. Jij, Berton de Fleur!'

'Ik?' vraagt de jongleur verbaasd.

'Jij zult morgen mijn koerier zijn en voor me gaan onderhandelen.'

'Met de Engelsen?'

'Precies. Trek je mooiste kleren aan, zet je plechtigste gezicht op en gedraag je als een edelman wanneer je voor Bramborc staat. Omdat je als afgezant van Du Guesclin komt, voor wie Bramborc respect heeft, zal hij je goed ontvangen. Jij verkoopt hem de vesting Fougeray en dan zal ik weer voldoende geld hebben om de families van de gesneuvelden te helpen, mijn mannen hun soldij uit te betalen en nieuwe wapens te kopen. Maar eerst gaan we morgenochtend een beetje spelen met de donderbus die hierboven op de weergang staat.'

‘U wilt Fougeray verkopen?’ vraagt Jean d’Ailly verbluft.

‘Ja, trouvère, en ik zweer je, ik zal er een goede prijs voor maken.’

Marie-Claire kijkt naar zijn lelijke gezicht, ziet dat hij het meent en barst in lachen uit.

‘Bertrand du Guesclin,’ roept ze uit, ‘als u nog één keer durft te zeggen dat Tiphaine Raguenel te goed voor u is, zal ik u in uw gezicht voor domoor uitmaken. Zij mag dan een geleerd meisje zijn, uw hersens doen beslist niet voor de hare onder.’

De volgende ochtend blijkt de omsingeling van Fougeray voltooid te zijn. Waar je ook staat op de weergangen, overal om je heen zie je de kampvuren en tenten van de Engelsen. Zelfs belegeringswerktuigen worden aangesleept en opgebouwd. Du Guesclin, met de zangers naast zich, kijkt het grijnzend aan. Matthis’ hart begint sneller te kloppen als hij in de verte een ridder voorbij ziet galopperen, hoog op een prachtig strijdros. Al is dat dan een vijand, hij zou zó met de man willen ruilen.

Jean d’Ailly bedenkt dat het toch zijn nadelen heeft om voor burchtheer te spelen. Met heimwee denkt hij terug aan Parijs, waar hij voor mooie vrouwen en welgedane burgers zijn liederen zong. Waarom is hij ooit zo dom geweest om de veiligheid van de hoofdstad te verlaten? Hij is ervan overtuigd dat hij binnen een week niet meer in leven zal zijn, ondanks de snoeverijen van Bertrand du Guesclin.

Ook Marie-Claire weet niet goed wat zij van de toestand denken moet. Du Guesclin schijnt zo zeker van zijn zaak en ze heeft vertrouwen in de geweldenaar. Zijn uitspraak van de vorige dag: 'Ik zou niet meer in leven zijn als ik niet nu en dan mijn hoofd had gebruikt' geeft haar moed. Du Guesclin is niet voor één gat te vangen en hij schijnt precies te weten wat hij doet. In Bretagne voert hij al bijna tien jaar oorlog tegen de Engelsen, hij kent zijn tegenstanders en hun strategie en tot nu toe was hij hen altijd te glad af. Zou het hem dan nu niet lukken?

Du Guesclin wendt zich tot een paar van zijn soldaten.

'Laadt die donderbus en geef Bramborc de volle laag, mannen. Eén keer.' De mannen gaan aan het werk. Een halfuur later dondert het kanon. De dikke stenen kogel vliegt hoog over de hoofden van de Engelsen en ploft midden in hun kampement, tussen de paarden. Twee man worden gedood en zeker dertig paarden rukken zich los en slaan op hol.

'Te hoog gericht,' moppert Du Guesclin. 'Nog een keer en dan wat lager.' De donderbus verstellen, opnieuw laden, terwijl het ding eerst nog moet afkoelen, kost heel wat tijd. Bovendien hebben ze in het geheel maar vijf kogels tot hun beschikking, want zware stenen glad en rond beitelen is een monnikenwerk waaraan twee man dagen achtereen bezig zijn. Veel kruit bezitten ze evenmin. Hoe meer kruit erin wordt gestopt, hoe heviger de ontploffing en hoe krachtiger de kogel

wegvliegt, maar te veel kruit kan de hele donderbus uit elkaar doen spatten... Du Guesclin geeft de zangers een wenk om wat op afstand te blijven. Je kunt nooit weten met die helse wapens.

Het afschieten van het kanon stelt eigenlijk weinig voor, het is slechts een middel om Bramborc schrik aan te jagen.

Het Franse leger gebruikt nog nauwelijks kanonnen. Het zijn de Engelsen die de donderbussen hebben ingevoerd, voor het eerst bij Crécy.

Berton weet te vertellen dat Parijs over twee kanonnen beschikt, die eigendom zijn van de koning. Maar of ze ooit worden gebruikt...?

Terwijl vier man met het vuurwapen bezig zijn, staart Du Guesclin naar het Engelse kamp, waar intussen de orde wordt hersteld. De gevluchte paarden worden opgevangen en alle dieren worden verder naar achteren gebracht.

‘Voortmaken!’ roept hij de mannen toe. Hij wendt zich plotseling tot Marie-Claire: ‘Die ellendelingen gebruiken tegenwoordig al buskruit om muren op te blazen, nadat ze ze eerst hebben ondermijnd,’ vertelt hij. ‘Dat zullen ze zeker met Fougeray doen als ze de kans krijgen. Ik wens daar niet op te wachten, want als ze er eenmaal in slagen een bres te slaan, blijft niemand van ons in leven, zelfs jij niet, Marie-Claire.’

Jean d’Ailly slaat een kruis en begint ijverig te bidden. Maar Marie-Claire knikt Du Guesclin toe.

‘Ik weet het vriend, ik heb al meer oorlog gezien.’ Tussen

de plooiën van haar kleed haalt ze een kleine, vlijmscherpe dolk te voorschijn.

‘Vrouwen zijn minder weerloos dan u denkt, Bertrand.’

‘Marie-Claire, jij hebt het hart van een man in het lichaam van een vrouw.’

De donderbus is geladen. Het tweede schot werpt een twintigtal Engelsen van de been en sticht opnieuw verwarring bij de paarden. De partizanenleider knikte tevreden.

‘Zo, nu weet Bramborc in elk geval dat Du Guesclin de uitdaging aanneemt. Het is jouw beurt, Berton de Fleur. Tijd om te gaan onderhandelen. Neem afscheid van je vrouw en ga met God. Ik verwacht je binnen een uur terug.’

Een kwartier later verschijnt Berton de Fleur, met witte vlag en ongewapend, plotseling in het Engelse kamp en eist op hoge toon toegang tot commandant Bramborc. De Engelse kapitein ontvangt de koerier van Du Guesclin in zijn legerent, nieuwsgierig naar de eisen. Maar hij rolt bijna van verbazing van zijn veldstoeltje als Berton hem mededeelt dat Du Guesclin bereid is het kasteel te ontruimen tegen betaling van vijftigduizend goudfrancs.

‘Hoe durft hij!’ raast Bramborc. ‘Denkt die idioot soms dat hij ons kan weerstaan als we stormlopen?’

Berton buigt beleefd.

‘Met vierhonderd goed gewapende en goed getrainde mannen en met een donderbus op de muren, waarvoor we vijftig kogels hebben liggen – waarom niet?’ zegt hij met een stalen gezicht. Bramborc verbleekt.

‘Vijftig kogels?’

‘En een vat vol kruut.’

‘Dat is onmogelijk!’

‘We hebben een hele winter de tijd gehad ons goed voor te bereiden, seigneur.’

‘Jullie hebben nog geen honderd man daarbinnen.’

‘U vergist zich, seigneur. Du Guesclin heeft zijn hele legermacht in het kasteel samengetrokken en bovendien aanzienlijke versterkingen gekregen van de bevolking.’

‘Vierhonderd? Kom nou, zoveel mensen kan die vesting niet bergen.’

‘We zitten opeengepakt, dat is waar. Maar die grote krijgsmacht zal Bertrand du Guesclin in staat stellen de verdedigers van de muren voortdurend te laten aflossen en aanvullen. U komt er nooit doorheen.’

‘Als je heer over zo’n grote legermacht beschikt dat hij elke aanval met succes kan afslaan, waarom biedt hij de vesting dan te koop aan?’ vraagt Bramborc, die inderdaad niet dom is.

Maar op die logische vraag is Berton voorbereid.

‘Bertrand du Guesclin heeft meer te doen dan hier in Bretagne een kasteel bezet te houden. Hij wil naar Parijs om de hoge heren daar te vertellen dat ze de oorlog anders moeten aanpakken. Om naar Parijs te gaan heeft hij geld nodig, veel geld. Dat geld bezit u. Fougeray bezit hij. Daarom is zijn voorstel: gelijk oversteken. Hij trekt weg met zijn leger, u krijgt de vesting terug.’

Bramborc lacht dat de tranen hem over de wangen rollen.

‘Die logge beer wil naar Parijs om de maarschalken de les te lezen? Dat is een kostelijke mop! Ik zie dat u gevoel voor humor hebt, Berton de Fleur. Goeie genade, die mop is me wel een paar duizend écu’s waard. Ik wil die boer wel eens goed vernederd zien worden. Du Guesclin naar Parijs om... Ha, hoe denkt u dat hij daar ontvangen zal worden? Als een held? Vergeet het! De heren zullen driemaal zo hard lachen als ik nu doe.’

Berton vertrekt geen spier.

‘Van hoon heeft Bertrand du Guesclin zich nooit iets aangetrokken.’

‘Nee? Wacht dan maar tot hij in Parijs komt en niet eens tot het hof wordt toegelaten. De hoge heren daar zullen zich de wet laten voorschrijven door een ongeletterde boer! Ik dacht dat Bertrand du Guesclin meer verstand had dan zoiets onzinnigs te willen ondernemen. Maar ik wil het zien, waarachtig, die mop mag ik me niet laten ontgaan. Vertel je meester dat ik bereid ben Fougeray over te nemen voor twintigduizend francs, met vrije aftocht voor zijn hele leger.’

‘Vijftigduizend,’ antwoordt Berton koud. ‘Seigneur, vergeef het mij, zo luidt mijn opdracht.’

‘Twintigduizend is al wat ik ertegenaan kan gooien, Berton de Fleur. En zeur nu niet langer. Du Guesclin kan zich voor dat bedrag van top tot teen in het nieuw steken, zodat hij niet langer een Engelse ridder van zijn paard hoeft te slaan om een strijdros te hebben. En dan houdt hij nog genoeg over om er alle Parijse herbergiers gelukkig mee te maken. Stel je

voor: Du Guesclin naar Parijs! Het is te dol om over te praten. De heren zullen zo hard om hem lachen dat we het hier kunnen horen – als ze hem tenminste niet meteen opknopen.’

Berton buigt afgemeten.

‘Ik zal de mededeling overbrengen, seigneur,’ zegt hij rustig. Dan neemt hij afscheid en verlaat waardig het kamp. Hij moet nog drie keer heen en weer. Ten slotte worden de vijanden het eens over een bedrag van vijftienduizend goudfrancs. Du Guesclin, de zangers en de zestig Bretons verdwijnen zonder slag of stoot en diep in de nacht. Zó snel zijn ze weg, dat de Engelsen veel te laat beseffen dat ze niet aan vierhonderd soldaten doortocht hebben verleend, doch aan hooguit een achtste deel. In de vroege ochtenduren naderen ze voorzichtig de vesting, want ze vrezen een hinderlaag. Maar de kasteelpoorten staan open, alle vertrekken zijn leeg, nog geen reepje leer is er meer te vinden. Dan begint het tot Robert Bramborc door te dringen dat hij andermaal in het ootje is genomen.

De Bretons zijn intussen te ver weg om ze nog met succes te kunnen achtervolgen. Bramborc is weer meester van Fougeray, maar ten koste van zijn hele oorlogskas...

Gaat Bertrand du Guesclin werkelijk naar Parijs? Hij is wel wijzer. In het woud van Taillas verzamelt hij het restant van zijn troepen, herstelt de discipline, betaalt achterstallige soldij uit, vergoedt de klagende boeren de gestolen levensmiddelen

en maakt zich klaar voor een nieuwe veldtocht. De jongleurs, die voorlopig genoeg oorlog hebben meegemaakt, nemen hartelijk afscheid van hem.

‘We gaan door naar de Mont Saint-Michel,’ zegt Jean d’Ailly. ‘Maar als we ooit terugkeren naar Parijs zullen we uw lof op alle straathoecken bezingen.’ Hij is ontzaglijk blij dat hij zonder kleerscheuren uit het avontuur van Fougeray te voorschijn is gekomen.

Marie-Claire kust de ijzervreter op beide wangen.

‘Houd goede moed, Bertrand. Ik ben er zeker van dat Tiphaine op u zal wachten. Als iemand een lieve, verstandige vrouw waard is, bent u het wel.’

‘God zegene je, Marie-Claire. Dankzij jou heb ik een andere kijk op de vrouwen gekregen. Jullie hebben me een vrolijke winter bezorgd, kinderen, en ik hoop jullie in de toekomst nog eens terug te zien. Marie-Claire, als je ooit een beschermer nodig hebt, roep dan Du Guesclin, want ik ben je toegewijde vriend. Berton, wees zuinig op je vrouw. Zoals zij zijn er niet veel.’

Voor Matthis is het nog het moeilijkst om afscheid te nemen van zijn grote held. ‘Mag ik niet bij u blijven?’ vraagt hij smekend. ‘Ik wil ook een dappere soldaat worden.’

De partizanenleider klopt de jongen even op het blonde haar.

‘Du Guesclin vecht niet met kinderen in zijn leger,’ bromt hij goedmoedig. ‘Word jij maar zanger jongen, je hebt een prachtige stem. Maar als je over vijf jaar nog niet van plan bent

veranderd, ben je welkom.’ Hij ziet hoe Marie-Claire het hoofd schudt. ‘Ik mag die jongen wel, vrouwtje,’ voegt hij er snel aan toe.

Matthis is blij. Hij neemt zich voor zich bij Du Guesclin aan te sluiten zodra hij oud genoeg is. Zijn kinderdroom ‘ridder worden’ is nog springlevend.

Twee dagen later komen de reizigers aan de vlakke kust op de grens tussen Bretagne en Normandië. Matthis is de eerste die de grijze zee ontdekt en ofschoon hij nooit eerder de zee heeft gezien, stoot hij een wilde kreet uit. Berton brengt de huifkar tot stilstand en ze stappen allemaal uit om te kijken.

Het eiland Mont Saint-Michel, als een kegel uitstekend boven het ondiepe wad, lijkt te zweven op een vage mist, veroorzaakt door opstijgende waterdamp. Als een Nieuw Jeruzalem hangt het daar in de vochtige, zoute lucht, omgeven door onzichtbare trillingen: een burcht op wolken gebouwd. De zon breekt door en overgiet het wonderbare bouwsel met goudkleurig licht. De vonken schijnen van de puntige daken te slaan.

Rondom de rots waarop de abdij is gebouwd, glinstert het water; het is juist vloed. Drijft het eiland, zweeft het of is het bezig op te stijgen? Het lijkt voortdurend van plaats te veranderen, maar dat is gezichtsbedrog. Het licht, dat wonderlijk mooie licht dat aan de Bretonse kust zo’n merkwaardige goudblauwe tint kan aannemen, geeft aan het eilandje iets bovenaards, alsof men recht in de hemel kijkt.

Marie-Claire ademt diep van verrukking. Naast haar fluistert Berton: ‘Wat mooi!’ en Matthis zegt helemaal niets meer. Hij kijkt alleen maar, met open mond en bonzend hart. Jean d’Ailly staat te glunderen, alsof hij die wonderbaarlijke schoonheid zelf te voorschijn heeft getoverd.

Boven de hoge torenspitsen van de abdij die de in zee liggende rots bekroont, lijken nevelachtige gestalten te zweven. Engelen? Aan de voet van het machtige bouwwerk onderscheiden ze huisjes met puntdaken, als het ware opklimmend naar de kerk, die helemaal bovenaan staat. Hier en daar pieken boomtoppen boven de huizendaken uit. De machtige muren rond het eiland, zeker twintig meter hoog, lijken nietig tegenover de hoogoprijzende abdij. De donjons, ronde verdedigingstorens, wenden hun buitenzijden afwerend naar de zee; ze staan met hun fundamenteën in het water en lijken onneembaar.

De zangers kunnen er niet bij komen voor de eb zal zijn ingetreden. Dat betekent wachten. Veel pelgrims, op weg naar het rotseiland, kamperen al langs de met hard gras begroeide kust, eveneens in afwachting van het ogenblik dat de wateren zich zullen terugtrekken en het mogelijk zal zijn de Mont Saint-Michel te voet te bereiken. Slechts enkele uren per dag kan dat, bij laag water, en dat juist geeft een extra bekoring aan het pelgrimsoord.

Op het vasteland bevindt zich een grote herberg, waar reizigers die moeten wachten op het keren van het getij zich kunnen verfrissen. Volgens een bepaling die al eeuwenlang

geldt, mogen wel ruiters het rotseiland betreden, maar wagens niet. De straatjes onder de abdij zijn trouwens te smal en te steil; dikwijls bestaan ze uit stenen trappen.

Ook de jongleurs moeten hun huifkar, Victor en een groot deel van hun bagage achterlaten in de herberg. Ze hebben honger gekregen en verdienen hun middagmaal met zingen en spelen voor de andere gasten.

Voorals Matthis kan maar niet genoeg krijgen van de aanblik van de Mont Saint-Michel. Steeds weer loopt hij naar buiten en kijkt, kijkt...

‘Hoe zijn ze op het idee gekomen daar een klooster te bouwen?’ vraagt hij verbaasd. Jean d’Ailly weet het.

‘Vijf eeuwen geleden werd de bisschop van Avranches, Aubert geheten, bezocht door een verschijning van de aartsengel Michaël, die de sidderende bisschop beval een kapel te stichten op het rotseiland. De bisschop gehoorzaamde en wijdde de kapel aan zijn hemelse opdrachtgever, de aartsengel Michaël. In de loop der tijden werd om die kapel heen een machtige abdij gebouwd en het is een pelgrimsoord van grote faam geworden. Waar veel pelgrims komen, komt handel, dus je begrijpt dat ook de Engelsen een begerig oog hebben laten vallen op een plek waar zoveel vrome reizigers komen. Ze hebben het echter nooit kunnen innemen. De Mont Saint-Michel wordt door de aartsengel zelf beschermd.’

‘Ze zullen het ook nooit krijgen, die vervloekte Engelsen,’ zegt Berton grimmig. ‘Als er iets is wat Frans is en Frans moet

blijven is het dit eiland wel. Diep in het binnenste van de rots liggen de graftomben van vroege Karolingische koningen van Frankrijk.'

'Ik dacht dat de koningen van Frankrijk in Saint-Denis bij Parijs worden begraven,' zegt Marie-Claire.

'De laatste eeuwen wel. Maar lang geleden werden hun stoffelijke overschotten naar dit eiland gebracht. Het is heilige grond, liefste.'

'Het water zakt!' roept Jean ongeduldig.

Stil staan ze te kijken hoe langzaam, tergend langzaam het wad rondom het eilandje droogvalt. Pelgrims lopen opgewonden door elkaar. De zon zakt weg, werpt een vuurrode gloed over de wegtrekkende zee, hult de Mont Saint-Michel in vlammen en vuurtongen. Marie-Claire klemt de handen ineen.

'Wat is Frankrijk prachtig,' fluistert ze. 'Nu weet ik waarom ik lang geleden Brugge moest verlaten. Om dit te kunnen zien, onder de wonderhemel van Bretagne.'

De tranen lopen over haar wangen.

'Berton,' zegt ze bewogen, 'ik ben zo gelukkig...'

9 Matthis' demon

Marie-Claire, haar man en vrienden brengen een heerlijke zomer door op de Mont Saint-Michel. Ze hebben succes, ze hebben altijd geld in hun buidel. De oorlog lijkt ver weg, aan het andere einde van de wereld, maar dat is schijn, want Frankrijk begint steeds heviger te lijden onder de geselingen van verwoesting en plundering.

Niet slechts Engeland is de vijand. Aan alle kanten liggen volkeren op de loer om zich dik te grazen op de welige weilanden van het rijkste land van Europa. In het noorden ligt het handeldrijvende Vlaanderen, weliswaar een Franse provincie, maar telkens in opstand en in het geheim de bondgenoot van de Engelse koning. In het oosten, van Henegouwen tot Italië, loeren vorsten op de kans om iets af te knabbelen van de grenzen. Ten zuiden van Bretagne ligt de Poitou, dat vroeger Engels gebied was maar nu Frans is. De Engelsen willen het terug hebben. Verderop langs de zuidwestkust ligt Guyenne, dat toebehoort aan de Engelse koning, ofschoon de bevolking een Frans dialect spreekt. Dat wil de Franse koning terug hebben. De Gascogners in Guyenne voelen echter niets voor aansluiting bij Frankrijk. Ze haken net als de Bretons naar onafhankelijkheid en ze geloven dat ze onder het Engelse bewind beter af zijn dan onder Franse heerschappij. Nog verder naar het zuiden, grenzend aan het Guyenne van de Gascogners, ligt het

piepkleine koninkrijk Navarra. Dat wordt geregeerd door de jonge, mooie Karel van Navarra, de schoonzoon van de Franse koning Jean II.

Maar juist Navarra vormt een geweldige bedreiging.

Want al stelt dat koninkrijkje niet veel voor en bestaat het in hoofdzaak uit onvruchtbaar bergland, Karel van Navarra heeft grootse plannen. Als naaste familielid van het Franse koningshuis bezit hij niet alleen het kleine Navarra, maar ook geweldige landgoederen in Normandië, een erfenis van zijn moeder en grootmoeder, die Franse prinsessen waren. En zijn vrouw is ook weer een Franse prinses... Op grond daarvan meent Karel van Navarra dat hij recht heeft op de titel van hertog van Normandië. Jean II, zijn schoonvader, die hem deze titel ook min of meer had beloofd, bedenkt zich later en benoemt zijn eigen zoon Charles tot hertog. Tot grote woede van koning Karel, die zich tekortgedaan voelt. ‘Met Karel van Navarra zal Frankrijk nog een hoop last krijgen,’ voorspelt Berton de Fleur. Hij heeft een goed oog voor politiek. ‘Als Karel zijn zin niet krijgt, zal hij gemene zaak gaan maken met de Engelsen. Dat doet iedere edelman die ruzie heeft met het Franse hof.’

Marie-Claire wil het niet zo donker inzien.

‘De enige echte vijand is Engeland,’ houdt ze vol. ‘Wat kunnen al die andere kleine vorsten en hertogen beginnen tegen een land als Frankrijk? Eén woord van koning Jean en ze worden verpletterd.’

‘Dacht je?’ bromt Berton ontevreden. ‘Waarom wordt dat

woord dan niet gesproken? Geloof me, Marie-Claire, deze oorlog zal zich eindeloos blijven voortslepen, want Edward III geeft het nooit op en hij weet steeds meer bondgenoten voor zich te winnen.'

'Jullie mannen proberen alles altijd zo ingewikkeld te maken,' antwoordt ze luchtig. Ze wil er verder niets over horen en het ideaalbeeld dat ze zich gemaakt heeft over haar zelfverkozen vaderland niet laten verstoren. Berton zwijgt. Hij wil haar niet ongerust maken. Nog steeds is hij zeer verliefd op zijn jonge vrouw. Op een dag, als hij haar op de muren van de Mont Saint-Michel ziet staan, beschenen door de avondzon, loopt zijn hart zo vol geluk dat hij een lied voor haar maakt waarin hij heel zijn grote liefde uitzingt.

Gelijk de ochtend die met koele bries
door de zingende boomtoppen stuift,
gelijk een toren met een gouden kruis
en een portaal met stenen beelden
onder de witte wolken van Bretagne,
zo mooi ben jij, o liefste mijn!

De zon op middaghoogte, warm en fel
verft de blauwe lucht met gouden tinten.
De schelpen schuren langs de rotsen,
zeedistels doen de duinen geuren
onder de hoge hemel van Bretagne.
Zo mooi ben jij, o liefste mijn!

Als rode muren om een hete stad,
als een engel op een regenwolk,
als een bloem verkleurend in de berm
of het flitsend lemmet van een dolk
onder de hoge hemel van Bretagne,
zo mooi ben jij, o liefste mijn!

Geen ridder, koning of keizer had haar een kostbaarder geschenk kunnen geven, beseft ze. Ze vouwt het gedicht op, stopt het in haar keurslijf en draagt het op haar hart.

De tijd glijdt voorbij en na hun verblijf op de Mont Saint-Michel hervatten ze hun zwerversleven. Invallen van Navarrese, Engelse en Gasconse plundertroepen en de voortdurende burgeroorlog in Bretagne maken dat hun reizen moeilijker worden en dat ze vaker de bescherming van een grote, sterke stad moeten opzoeken. Maar als ze in de herfst van 1354 in de buurt van Melle komen, besluiten ze in Bertons geboorteplaats de winter door te brengen.

Jean d'Ailly heeft er niets op tegen. Aan Melle bewaart hij prettige herinneringen en Bertons heimwee kan hij begrijpen. Kanunnik Capucci is zeer verheugd zijn pleegkind terug te zien; zelfs Marie-Claire ontvangt hij hartelijk. Dat ze nog steeds geen brave huisvrouw is geworden vergeeft hij haar meteen, als hij ziet welk een mooie, fiere vrouw ze is en hoe gelukkig ze Berton heeft gemaakt. Op aanraden van de priester kopen de zangers zelfs een huisje in de schaduw van

de Saint-Hilaire. Zo zullen ze voortaan een vast tehuis hebben, waarnaar ze kunnen terugkeren als de jaren gaan tellen en het reizen hun begint te vermoeien. Het is vooral Jean d'Ailly die een huis wil kopen. Zijn gezondheid baart hem zorgen, de druk op zijn borst is toegenomen, zijn stem wordt hees. Hij voelt dat hij niet oud zal worden, maar vóór hij sterft wil hij bezit verwerven. Niet enkel rinkelende zilverstukken in zijn buidel die er de volgende dag toch weer uitvliegen, maar écht bezit: een stukje grond, een eigen huis – zoals het een edelman betaamt. In Melle of ergens anders, dat doet er voor hem niet toe.

Marie-Claire heeft haar twijfels over die aankoop. Verwachten de mannen nu van haar dat ze een eerzame huisvrouw wordt? Spinnen, weven, koken, kaarsen maken, bier brouwen, brood bakken... ze zou niet weten hoe ze dat moet doen. Juist om aan zo'n leven van eentonigheid en hard werken te ontkomen, is ze Brugge ontvlucht. Ze moet nog te vaak denken aan haar stugge, ongelukkige moeder. Nee, voor de huishouding moet maar iemand anders zorgen. Zij gaat liever bij kanunnik Capucci les nemen in Latijn en kerkmuziek.

De priester weet wel iemand die Marie-Claire's huisvrouwentaak kan verlichten: een oude vrouw die haar familie heeft verloren en van liefdadigheid leeft. Het mensje blijkt geen aangename huisgenote; ze doet de hele dag niets dan mopperen en brommen. Maar ze kookt heerlijk en dat is de hoofdzaak.

Matthis vindt er niets aan. Hij haat de wintermaanden waarin er niet gereisd kan worden. En Melle is in zijn ogen maar een gat, niet te vergelijken met Parijs of Rouaan.

Sinds de jongen in Bretagne Bertrand du Guesclin aan de gang heeft gezien, droomt hij nog slechts van oorlog voeren en heldendaden verrichten. De mooie, machtige ridder in de kathedraal van Amiens kan hij maar niet vergeten. Wat is daarmee vergeleken een jongleur, of zelfs een trouvère als Jean d'Ailly? Niets... Een ridder moet je zijn, in een glanzende wapenrusting, op een edel strijdros. De bezitter van een sterke burcht, met honderden mensen onder je bevelen. Dat is pas leven!

Op een nacht droomt hij van ridder de Corbie, die de Heilige Maagd aan het schreien had gebracht, daarna wegreed op zijn prachtige paard en een arme oude vrouw ondersteboven schopte. En plotseling is het of de bliksem bij hem inslaat. Hij schrikt wakker, gaat rechtop zitten en ziet dat nooit vergeten voorval uit zijn kinderjaren opeens met andere ogen. Hoe kon een christenridder, die juist getuige was geweest van een wonder, zo wreed zijn tegenover een medemens? Had ridder de Corbie dan niet de eed afgelegd dat hij armen en zwakken zou beschermen? Maar dat zielige oude mensje had hij zonder meer omvergereden en hij keek niet meer naar haar om...

Hij denkt aan Bertons verbitterde verhalen over de slag bij Crécy, waar de ridders het voetvolk vertraptten, en zijn hart wordt koud. Zou Berton dan gelijk hebben? Bestaan de oude

ridderidealen niet meer? Leven die alleen nog maar in de gedichten en liederen van de trouvères en is het niets dan schone schijn?

Van dat moment af lijkt Matthis te veranderen. Hij is intussen opgegroeid tot een stevige jongen, die soms geen raad weet met zijn lang geworden armen en benen. Turend in Marie-Claire's spiegel ziet hij hoe zijn vroegere engelengezichtje benig en onregelmatig begint te worden. Hij is onhandig, laat alles uit zijn vingers vallen, hij struikelt over zijn eigen voeten en steekt vol ongeduld. Dat vervelende, saaie Melle!

Die eindeloze winters, met hun stormen, sneeuwvlagen, natte kille wind! Waar is de tijd gebleven dat hij lekker ondeugend langs de Seine-kaden zwierf, een appeltje stal van een kraampje, meisjes plaagde en kattenkwaad uithaalde in de Notre-Dame? De paar jongens die hij in Melle heeft leren kennen, hebben geen tijd om met Matthis op avontuur uit te gaan; die moeten werken. Meisjes van zijn leeftijd ziet hij ook zelden, die komen nauwelijks zonder geleide op straat. Hij voelt zich eenzaam en onrustig.

De ene dag studeert hij als een razende, de andere dag kan hij zijn hoofd er niet bij houden en drijft het ongeduld hem naar buiten. Dan gaat hij wandelen tussen de kale velden of kijken naar de watermolen. Hij krijgt een netheidsmanie en wast zich viermaal daags. Een maand later vindt hij er een duivels genoegen in om er smerig bij te lopen en snauwt hij Marie-Claire af als ze hem daarvoor een standje geeft.

Hij weet geen raad met zichzelf.

Wat Matthis nog het meest in verwarring brengt is dat hij op een dag zijn pleegmoeder ziet als een jonge vrouw. Tot op dat ogenblik heeft hij haar gewoon als een plaatsvervangster van zijn dode moeder beschouwd. Dat ze jong en mooi is, is hem nauwelijks opgevallen. Bertons verering en Jeans beleefdheid tegenover Marie-Claire vond hij alleen maar raar. Maar op een heldere dag in februari, terwijl ze bij de haard met de oude maarte staat te praten, ziet hij het opeens: Marie-Claire is verrukkelijk. De tegenstelling tussen het gerimpelde oudje met haar kromme rug en zijn pleegmoeder, slank en fier in haar mooie japon, treft hem diep. Dan komt Berton binnen, lachend en met rode wangen van de kou. Hij slaat een arm om Marie-Claire's middel, kust haar in de hals... De maarte let er niet op, ze bukt zich over de haard en port in de as. Maar Matthis begint van top tot teen te gloeien en rent naar buiten, naar de eenzaamheid. Hij is schreeuwend jaloers op Berton. Dat is vreemd, want hoe dikwijls is Matthis niet in Marie-Claire's armen gekropen om zich te laten troosten? Dat durft hij voortaan niet meer. Vaag beseft hij dat er iets met hem gebeurt, dat hij verandert, maar hij begrijpt het niet. Hij wil alleen zijn – tegelijk hunkert hij naar gezelschap, vrienden, desnoods een broer! Hij voelt zich verlegen en stuntelig – toch wil hij dat iedereen zich met hem bezighoudt en hem bewondert. Het is allemaal zo tegenstrijdig en verwarrend; hij lijdt er diep onder.

Dan overkomt Matthis iets waarop niemand heeft gerekend: hij wordt ziek. Woelend ligt hij op zijn bed, geplaagd door koorts. Marie-Claire maakt zich hevig ongerust. Ze laat een dokter komen, wil bij hem waken. Maar Matthis zendt haar weg en wil dat de maarte hem verzorgt. Het oude wijfje doet dat rustig en onverschillig. Ze giet hem pap of soep in, dient hem kamillethee toe. De aanwijzingen van de chirurgijn legt ze naast zich neer en ze zegt dat hij niet terug hoeft te komen. Als Matthis onrustig is, trekt ze gedroogde klaproosbollen af in warme wijn en giet hem dat mengselte in; daarna slaapt hij lang en heerlijk.

Deze onverwachte narigheid stuurt al de plannen van Jean d'Ailly in de war, want de zangers staan juist op het punt om naar Poitiers te vertrekken voor de grote jaarmarkt die daar vroeg in het jaar wordt gehouden. Omdat de winter en de aankoop van het huis hun spaargeld hebben uitgeput, besluiten de twee mannen toch naar Poitiers te gaan. Marie-Claire durft haar zieke pleegkind niet alleen te laten en blijft thuis. Het kost haar moeite om afscheid te nemen van Berton, al is het maar voor enkele weken. Matthis knapt trouwens weer op, maar hij is nog zwak. Tegen de tijd dat de mannen terugkomen, zal hij wel hersteld zijn, hoopt ze. Daarna kunnen ze weer echt op reis gaan.

Ze krijgt gelijk, want een week na het vertrek van Berton en Jean d'Ailly loopt de jongen weer rond. Nog wat beverig op zijn benen, maar verder zo gezond als een vis. Hij heeft de hele dag honger en komt zichtbaar bij. Maar wat is er met zijn

stem gebeurd? Met die prachtige, zuivere stem, die nachtegalen jaloers kon maken? Telkens komt er een hees piepgeluid of een vreemd gebrom uit zijn keel. Marie-Claire hoopt dat het vanzelf zal overgaan; het is misschien een nasleep van zijn ziekte. Matthis denkt er zelf anders over.

‘Er zit iets in mijn hals,’ klaagt hij. ‘De duivel heeft zich meester gemaakt van mijn stem. Ik voel het.’

Marie-Claire huivert. Akelige herinneringen komen bij haar op als ze naar hem luistert, terwijl hij probeert de zuivere klanken in zijn keel terug te roepen. Even zingt hij goed, dan is daar opeens weer dat schorre overslaan. Wanhopig houdt Matthis de hand voor de mond.

Marie-Claire wordt bang. Ditzelfde enge geluid heeft ze lang geleden ook gehoord en toen kwam het uit de keel van een jongen die zij verafschuwde: Jan van Gauwe! Ze begrijpt nu wat het is geweest dat van Jan van Gauwe zo’n geniepigerd maakte: hij had natuurlijk ook de duivel in zijn hals zitten! Ze denkt aan Matthis’ vreemde gedrag gedurende de winter, aan zijn wisselende stemmingen, slechte buien, aan de manier waarop hij haar soms afsnauwde. Is hij bezig net zo’n ellendeling te worden als Jan van Gauwe, voor wie ze is weggelopen? Haar eigen, lieve Matthis? Ze kan het zich nauwelijks voorstellen. Ze laat hem stroopjes en venkelthee slikken – niets helpt. Ten einde raad neemt ze Matthis mee naar kanunnik Capucci. Tegen duivels en demonen is maar één macht opgewassen: de kerk.

De kanunnik ontvangt hen vriendelijk en luistert naar

Marie-Claire's verhaal. Dan laat hij Matthis een sanctus zingen en tot hun verbazing begint hij te lachen.

‘Dit is niets om je ongerust over te maken, kinderen,’ zegt hij. ‘Matthis Cuvelier heeft geen demon in zijn hals. Hij krijgt de baard in zijn keel, dat is alles.’

‘Een... een baard?’ stamelt Marie-Claire verbijsterd en onwillekeurig kijkt ze naar Matthis’ gladde kin.

‘Je pleegzoon wordt man. Zijn stem breekt.’

Het wordt steeds gekker. Ontzet staart Marie-Claire de priester aan. ‘Bedoelt u dat zijn stembanden van glas waren? Dat... dat kan toch niet!’

De kanunnik schudt geamuseerd het hoofd. In welke wereld leeft die vrouw? denkt hij. Ze begrijpt de moeilijkste zaken, ze kan al Latijn lezen, maar van de eenvoudigste dingen in het leven weet ze niets.

‘Hoe oud is Matthis nu?’ vraagt hij daarom maar.

‘Dat weten we niet precies. Hij moet ongeveer acht jaar zijn geweest, toen God hem op onze weg plaatste. Dat was in het pestjaar.’

‘Dan is hij nu ongeveer dertien – dat klopt.’

‘Maar dertien is veel te jong voor een baard!’

‘Zo noemen we dat: de baard in de keel. Het zijn natuurlijk geen echte haren.’

‘O.’

‘Luister, Matthis. Je zult die narigheid met je stem nog wel een paar jaar houden, het zal zelfs erger worden. Je bent gewoon bezig om een diepe mannenstem te krijgen. Maar

niet van de ene dag op de andere; zoiets kost tijd.'

Hij wendt zich weer tot Marie-Claire.

'Met mijn koorknapen heb ik dezelfde last. Juist als ze eindelijk de goede noten te pakken krijgen en de missen uit het hoofd kennen, krijgen ze de baard in de keel en moet ik ze wegsturen. Het beste is dat de jongen zijn gebroken stem een tijdlang spaart.'

'Maar zingen is mijn beroep!' roept Matthis verschrikt.

'Ik weet het. Je zult toch geduld moeten hebben. Wie weet welk prachtig stemgeluid je hierna zult krijgen.'

'Duurt het lang?' vraagt Marie-Claire.

'Dat hangt ervan af. Een paar jaar...'

'Een paar jaar!' gilt Matthis ontzet.

Achter zijn ogen voelt hij tranen prikken. Marie-Claire ziet zijn ontredde en slaat snel een arm om hem heen. Ze is opgelucht. Geen duivel in zijn keel, maar een natuurlijk verschijnsel.

'Het is niet eens zeker,' vervolgt de kanunnik ernstig, 'dat zijn stem weer helemaal goed wordt. Ik ken gevallen van jongens die als kind zongen als leeuweriken, tot hun stem brak. Toen ze man waren geworden, bleven ze toch schor. We moeten dat aan Gods goedheid overlaten. Als Hij wil dat Matthis Cuvelier ten eeuwige dagen Zijn schepping bezingt, zal Hij hem in plaats van zijn hoge kinderstem een machtig orgaan geven, dat tot in de hemel kan opstijgen. Heb vertrouwen, kinderen.'

Matthis, die er bijna vijf jaar lang van had gedroomd een

groot krijgsman te worden, raakt volslagen in paniek nu hij hoort dat zijn belangrijkste instrument, zijn stem, voor de eerstvolgende tijd onbruikbaar is geworden. Opeens beseft hij hoeveel muziek voor hem betekent.

‘Drie jaar niet meer zingen – dat houd ik niet vol,’ bromt hij ongelukkig. ‘Ik kan toch niet gaan bedelen.’

‘Je hoeft niet te bedelen,’ zegt Marie-Claire hartelijk. ‘Je bent mijn dierbare pleegkind, we zullen je heus niet laten verhongeren.’

‘Ik zong warempel beter dan Jean d’Ailly,’ mokt Matthis.

‘We zingen alledrie beter dan Jean, maar dat kan hij niet helpen. Hij tobt weer met zijn oude kwaal.’

Matthis is er niet door getroost.

‘Zonder stem ben ik een half mens,’ klaagt hij. Hij heeft ontzettend medelijden met zichzelf.

Kanunnik Capucci raadt de jongen aan vooral veel te bidden.

‘God zendt alle mensen van tijd tot tijd moeilijkheden, om hun standvastigheid en geloof te beproeven.’

Dat kan waar zijn, maar voor Matthis is de wereld ingestort. Treurig neemt hij afscheid van de priester en sloft achter Marie-Claire terug naar huis.

Daar trekt hij zich terug in een hoekje van het woonvertrek en oefent een poosje op Marie-Claire's luit. Door de smalle vensters valt een vroeg voorjaarszonnetje naar binnen. De maarte hanteert brommend potten en pannen. Marie-Claire

rommelt in een klerenkast, zoekend naar zomerjaponnen die vermaakt moeten worden. Ze neuriet zacht, blij met het voorjaar, blij dat er met haar pleegkind niets griezeligs aan de hand is.

Maar bij Matthis ligt vanbinnen alles overhoop.

Drie jaar niet meer zingen! Hij weet hoezeer hun succes te danken is geweest aan juist zijn stem. En dat is nu voorbij. Voortaan zal hij niets zijn dan een eenvoudige jongleur, een begeleider van zangers. Hij zal niet meer door vertederde toehoorders verwend worden met liefkozingen en snoepgoed. De vrouwen zullen niet meer over zijn blonde krullen strijken en hem hun engeltje noemen; zijn kindertijd ligt achter hem, voorgoed. Maar een man is hij nog lang niet. Hij is helemaal niets... Wat zal Jean d'Ailly ervan zeggen? Zal hij niet kwaad worden en uitroepen: 'Wat hebben we aan zo'n jongen, laat hij toch gaan bedelen?' Ach nee, dat is niets voor Jean.

Ik wou dat hij me wegjoeg, denkt Matthis plotseling, dan kan ik mijn eigen leven gaan leiden. Wat zou ik dan gaan doen?

Hij begint te fantaseren. In gedachten ziet hij zichzelf langs de wegen trekken, eenzaam en vrij. Vrij om krijgsman te worden, om dappere daden te verrichten, de Engelsen op hun huid te zitten, zoals Du Guesclin. Ja, vrij om naar Bretagne te gaan! Zou Du Guesclin hem in zijn compagnie willen opnemen? Hij had het beloofd...

Eensklaps houdt hij op met tokkelen, legt de luit op tafel en

gaat bij Marie-Claire staan.

‘Ik wil weg,’ zegt hij hees. Snel kijkt ze op van de japon die ze zit te vermaken.

‘Weg?’ vraagt ze verbijsterd.

‘Ja. Nu ik toch niet meer kan zingen wil ik Frankrijk dienen.’

Ze prikt zich. Zuigend op haar vinger schudt ze het hoofd.

‘Matthis, zeg niet zulke domme dingen, je bent nog maar een kind.’

‘Dat ben ik niet!’ schreeuwt hij stampvoetend. ‘Kanunnik Capucci zegt dat ik bezig ben een man te worden. Dan wil ik ook een man zijn. Ik wil daar niet een paar jaar op wachten, ik wil nu!’

Marie-Claire rilt of iemand een emmer koud water over haar uitgiet. Zo voelt ze zich ook. Een kille angst kruipt in haar omhoog. Met grote ogen kijkt ze naar Matthis, die de laatste maanden zo vreemd doet. Ze werpt haar naaiwerk op de vloer, trekt de jongen naast zich op de bank. Onbewust probeert ze het angstige, eenzame jongetje terug te vinden dat bijna vijf jaar geleden in Picardië bij hun kampvuurtje was komen opduiken en dat haar zo diep had ontroerd. Maar déze Matthis schuift van haar weg, duwt haar handen terug; hij lijkt niet te benaderen.

‘Matthis, wat is er toch met je?’

‘Ik wil weg,’ herhaalt hij stug.

‘Maar waarheen dan? Je hebt niemand op de wereld...’

‘Ik wil naar Bretagne.’

‘Ja Matthis, dat wil ik ook. En ik beloof je dat we zullen gaan, deze zomer nog. Ik wil die woeste kust terugzien en de Mont Saint-Michel waar we zo gelukkig waren, en Du Guesclin weer ontmoeten. Ik denk dat hij nu wel ridder zal zijn geworden en...’

‘Ik wil nu, meteen en op eigen houtje,’ zegt Matthis.

‘Onzin. Wacht tot Berton en Jean uit Poitiers terug zijn. Over een week of drie kunnen we vertrekken. Ik heb ook schoon genoeg van de winter. Straks wordt het buiten weer zo mooi, dan komen de zwaluwen en de ooievaars en alles gaat weer bloeien. We zullen...’

‘Marie-Claire, je begrijpt er niets van. Ik wil niet meer zingen of muziek maken, ik wil vechten.’

‘Je... je wilt soldaat worden? Matthis toch!’

‘Du Guesclin zal mij wel in zijn compagnie opnemen,’ fantaseert de jongen hoopvol. ‘Hij kent me, hij is onze vriend. Marie-Claire, zit niet zo aan me te pulken, ik verdraag dat niet!’

Hij heeft een kleur gekregen en schuift van haar weg naar het uiterste puntje van de bank. Marie-Claire bukt zich, raapt de rok op, zoekt naar de gevallen naald.

‘Je bent gek,’ zegt ze boos en koud van angst.

‘Ik ga toch,’ bromt Matthis koppig. ‘Niemand kan me tegenhouden.’

Marie-Claire buigt zich over haar werk. Radeloos vraagt ze zich af wat ze moet doen.

‘Jij begrijpt er toch niets van,’ zegt Matthis weer, alsof hij

zich achter dat zinnetje probeert te verbergen. Met een ruk heft Marie-Claire het hoofd op.

‘Ik begrijp je beter dan jij denkt, Matthis,’ zegt ze streng. ‘Jij droomt van heldendom, roem en glorie, je zit tot je nek toe vol illusies en fantasieën. Daarmee bewijs je hoezeer je nog een kind bent. Maar je vergist je. Mensen als wij passen niet in een oorlog, wij horen bij de lichte kant van het leven, bij muziek, vrolijkheid en dans. Bloedvergieten, haat en geschreeuw zijn niets voor ons. Jongen, je kent jezelf niet. Jij hebt geen krijgsmansbloed, jij bent een kunstenaar.’

‘Bedoel je dat ik een lafaard ben?’ stuift Matthis op, rood tot achter zijn oren.

‘Geen lafaard. Een geboren trouvère.’

‘Onzin. Frankrijk telt genoeg liedjeszangers en kermisklanten, het is een land vol dichters. Wat het land écht nodig heeft, zijn mannen die weten hoe ze een zwaard moeten hanteren. Luitspelen is vrouwenwerk. Liedjes zingen is goed voor mensen met een zwakke gezondheid, die meer hoesten dan eten. Ik ben sterk, ik...’

‘Waarom schaam je je voor ons, Matthis?’

‘Ik schaam me niet.’

‘Dat doe je wel.’

‘Ik schaam me voor mezelf. Hier zit ik, verwend en vertroeteld, alsof ik een meisje ben. Intussen wordt Frankrijk verpletterd door Engels roofgespuis, door plunderslaars en invallers, die hier geen bliksem te maken hebben en alleen maar door het land daveren om het leeg te stelen. Ik schaam

me omdat ik hen hun gang maar laat gaan. Ik kan niet op een luit tokkelen of smeltende liedjes begeleiden terwijl daarbuiten de dorpen worden verwoest, de bossen branden en de boeren om genade smeken.'

'Matthis, je mag niet weggaan,' roept Marie-Claire vertwijfeld. 'Wacht tot de zomer, wacht tot Berton is teruggekomen.'

'Ik wacht niet,' antwoordt hij wild. 'Berton is net als jij, die ziet ook nog een kind in me.'

'Maar je bent pas ziek geweest.'

'Dat beetje koorts is allang over, dat was niets dan een gewone verkoudheid. In godsnaam, Marie-Claire, laat me gaan. Ik hou het hier niet uit.'

'Matthis, lieve jongen, je bent helemaal over je toeren.'

'Noem me geen lieve jongen, ik ben niet lief en ik wil het ook niet zijn. Ik ben een man.'

'Nog lang niet,' zegt Marie-Claire stug.

'Jawel, en ik ga weg. Als jij me niet helpt, loop ik stiekem weg.'

Ze begrijpt dat hij ertoe in staat is.

'Ik heb een paard nodig,' zegt Matthis, beseffend dat hij nu niet meer kan terugkrabbelen.

'We hebben alleen Victor en daar zijn ze mee naar Poitiers,' antwoordt Marie-Claire opgelucht.

'We kunnen er toch een kopen? Morgen...'

'Zoveel geld heb ik niet in huis.'

'Het hoeft geen mooi paard te zijn, als het maar sterk is.'

Toe Marie-Claire, help me. Houd me niet tegen.'

Ze zucht. Hoe oud was ze zelf toen ze Brugge ontvluchtte? Vijftien en bovendien een meisje. Matthis is nu al breder en sterker dan zij in die dagen was. Heeft ze het recht hem te weerhouden?

Ze betrapt zich erop dat ze zit te rekenen. Hoeveel zal een goed paard kosten? Haar hand glijdt naar haar hals, bevoelt de amethisten broche. Die is nog een geschenk van Berton toen ze trouwden. Het juweel belenen? Berton zal woedend worden. Misschien brengen haar lange oorhangers meer op.

En een paard is niet voldoende, bedenkt ze. Matthis moet ook een zadel hebben, geld voor onderweg, een wapen. Ze besluit dat de jongen het beste een vechtbijl kan meenemen, dat is meteen een praktisch stuk gereedschap voor een reiziger. Maar Berton heeft zijn oude strijdbijl meegenomen...

Haar zwijgzaamheid verontrust de jongen.

'Waarom zeg je opeens niets meer, Marie-Claire? Denk niet dat je me kunt tegenhouden!'

Tot zijn verbazing begint ze te lachen.

'Domoor, schei nu eens uit met zeuren. Ik zit te rekenen.'

'Ja, reken maar,' stuift hij op. 'Reken dan meteen uit hoeveel je me schuldig bent. Jarenlang heb ik schepels vol geld voor jullie verdiend, ik heb recht op mijn aandeel!'

Marie-Claire staat op, het naaiwerk glijdt weer van haar schoot. Ze geeft hem een klinkende oorvijs.

'Daar! Dat is de laatste die ik je ooit zal geven Matthis,' zegt

ze rustig, ‘maar je had hem verdiend. En laat me nu verder met rust, ik heb het druk. Als jij overmorgen wilt vertrekken, heb ik nog heel wat voor te bereiden.’

Ze wijst gebiedend naar de kamerdeur. Matthis sluipt weg, opeens niet blij meer dat ze hem zijn zin heeft gegeven.

Terwijl ze de hele volgende dag eraan besteedt om Matthis zo goed mogelijk voor de reis uit te rusten, staat Marie-Claire in haar hart doodsangsten om de jongen uit. Bij een bevriende paardenhandelaar koopt ze een jonge merrie, met zadel en al, en ze betaalt met haar oorhangers. Ze verpandt haar broche en naait de helft van de opbrengst in een leren zakje. Ze pakt Matthis' kleren in, koopt een korte, handige bijl voor hem, een nieuwe gordel voor over zijn wambuis, een dolk in een leren schede.

Ze is niet van plan nog één woord van protest te uiten, al is ze ervan overtuigd dat hij regelrecht zijn ondergang tegemoet zal rijden. Een bloedeigen zoon had ze niet laten gaan, maar nu meent ze dat ze het recht niet heeft de jongen tegen te houden. Bijna vijf jaar geleden heeft God dit kind aan haar toevertrouwd: een leengoed. Nu neemt God het haar weer af en stuurt het de wereld in. God zal daarmee wel Zijn bedoeling hebben...

Al die vrome overpeinzingen kunnen echter niet verhinderen dat ze toch het gevoel heeft dat ze iets verkeerd doet. Wat kan hem onderweg allemaal niet overkomen! 's Nachts droomt ze van struikrovers, Engelse legers en

verwoestingen. Maar overdag laat ze daar niets van merken, want Matthis loopt rond met zo'n verbeterd gezicht... Als ze hem niet helpt, zal hij zeker zijn bedreiging waarmaken en van huis weglopen. Dan is hij nog veel hulpelozer en zal het hem zeker niet lukken veilig bij Du Guesclin aan te komen.

‘Ga met God, mijn jongen,’ zegt ze zacht, als hij reisvaardig is. ‘Moge de Heilige Maagd je beschermen en vergeet ons niet. Ik zal voor je bidden.’

Ze doet hem uitgeleide tot aan de watermolen. Matthis zou haar graag nog eenmaal omhelsd hebben – hij durft niet. In plaats daarvan kust hij haar hand en klopt haar even op de schouder, alsof ze een vriendje is. Ook zijn hart slaat zwaar in zijn borst; hij is bang en wil het niet laten merken. Dan rijdt hij weg en hij kijkt niet één keer om. Maar hij weet dat ze hem naziet en misschien lang zal blijven staan nadat hij uit het gezicht is verdwenen.

10 Het einde van Jean d'Ailly

Als Jean d'Ailly en Berton de Fleur twee weken later thuiskomen met een goedgevulde geldbuidel, vinden ze tot hun verbazing een zielsbedroefde Marie-Claire in het kleine huis. Snikkend valt ze Berton om de hals.

‘Grote goedheid, wat is er? Matthis... hij is toch niet doodgegaan?’ stamelt Berton verblekend.

‘Zo ziek was de jongen niet,’ mompelt Jean, ook niet op zijn gemak. Hij loopt het woonvertrek binnen en kijkt in de bedstee. Die is leeg. Ligt Matthis begraven in de Saint-Hilaire?

‘Hij is vertrokken,’ zegt Marie-Claire verdrietig. ‘Ik kon hem niet tegenhouden. O Berton, ik mis hem zo!’

Daarna vertelt ze het hele verhaal. Berton kijkt ernstig.

‘Hoe kón je hem laten gaan,’ zegt hij boos.

‘Ik moest wel. Ik... weet wat vrijheid kost, ik heb de mijne ook duur betaald, maar ze was het waard. Wie ben ik om een jongen te verbieden de wereld in te trekken?’

Jean d'Ailly, uitgeput door de korte reis van Poitiers naar Melle, laat zich op de bank neervallen en schuift hoestend de kussens in zijn rug. Hij ziet er slecht uit.

‘Dorst,’ mompelt hij. En als Marie-Claire hem wijn heeft gebracht, zegt hij: ‘Ach Berton, zo erg is het niet dat Matthis is weggegaan. Als hij toch niet meer kan zingen, is dat het verstandigste wat hij kon doen. Ik wed dat hij al in Dinan is. Hij zal Du Guesclin wel vinden.’

‘We moeten hem nareizen,’ roept Marie-Claire. Jean schudt moe het hoofd. Bretagne lijkt opeens ver weg, aan het andere einde van de wereld. Voor het eerst in zijn leven ziet de trouwvère tegen de zomerzwerftochten op.

‘We blijven in Melle,’ zegt hij zacht.

Met open mond staren zijn jongleurs hem aan.

‘De hele zomer?’ vraagt Berton ontdaan.

‘O nee, Jean, dat meen je niet,’ smeekt Marie-Claire. ‘Ik voel de lente in mijn bloed, ik zie de knoppen zwellen en de hemel opklaren – ik wil weg!’

Jean d’Ailly wil niet bekennen hoe ellendig hij zich voelt. Daarom zegt hij, hopen dat ze hem zullen geloven: ‘Het reizen wordt te gevaarlijk. In het zuiden vallen de Gascogners voortdurend onze provincies binnen. In het noordwesten teisteren de Engelsen het land. In het oosten verzamelen zich de bandieten en die gaan nog erger tekeer dan drie Engelse legers bij elkaar. Je hebt geen idee wat er gaande is, Marie-Claire. Hele landstreken worden systematisch verwoest. Afgedankte soldeniers sluiten zich aaneen en voeren oorlog op eigen houtje. Ze plunderen vooral kloosters en abdijen buiten de stadsmuren, of ze slaan het beleg voor een onverdedigde provinciestad en dreigen iedereen te vermoorden, tenzij de bewoners een hoog losgeld betalen. En natuurlijk betalen de poorters dan. Daarna trekt de bende verder, belegert een volgend stadje, laat zich weer afkopen. Intussen persen ze de boeren uit, roven voorraadschuren leeg, stelen het vee. Vraag maar aan Berton – hij weet het

evengoed als ik. Poitiers was vol vluchtelingen en de verhalen die ze vertellen, doen je de haren te berge rijzen.’

Hij houdt even op om op adem te komen en zegt dan nog, doodmoe: ‘Rondreizen wordt levensgevaarlijk.’

Marie-Claire wendt zich tot haar man.

‘Is dat waar, Berton?’

‘Dat van die vluchtelingen is waar,’ geeft hij toe, ‘maar tussen Poitiers en Melle hebben we geen moeilijkheden gehad.’

‘Waarom doet koning Jean er niets tegen?’ zegt Marie-Claire. ‘Als ik de baas was in Frankrijk, zou ik mijn land niet door bandieten en invasietroepen laten teisteren.’

Berton haalt de schouders op.

‘De koning heeft het te druk met het organiseren van toernooien, hoffeesten en jachtpartijen. Hij denkt alleen aan de glorie van de ridderschap en de schittering van het koningshuis. Van het volk trekken de edelen zich weinig aan – maar het volk betaalt de rekening.’

Jean d’Ailly kan geen kwaad van de adel horen. Boos gaat hij rechtop zitten.

‘De ridders doen wat ze kunnen,’ zegt hij hees. ‘Hun roemrijke daden schallen door alle gewesten. Ze zijn een voorbeeld voor de hele christenheid.’

‘Misschien op de kampplaats, met schone vrouwen op de eretribune,’ antwoordt Berton, ‘maar intussen laten ze de Engelsen, Navarrez, Castilianen en Henegouwers hun gang maar gaan.’

‘Berton, ik verbied je om zo minachtend over de adel te spreken,’ zegt Jean d’Ailly mat. Maar er zit geen kracht achter zijn woorden, hij zegt het omdat zijn adellijke afkomst hem verplicht zijn eigen stand te verdedigen. Berton, gehoorzaam, bindt in.

‘Goed, ik geef toe dat we in Frankrijk vele dappere mannen hebben die dag na dag hun leven wagen om ons te beschermen. Maar er zijn er ook, h nderden, die de koning alleen trouw blijven zolang hij goed betaalt. Hoeveel Normandische, Bretonse en Picardische ridders zijn er niet overgelopen naar de Engelsen? Alleen omdat Edward III hun meer geld biedt. En dat kan hij doen, omdat de plundertochten in Frankrijk hem zulke schatten opleveren. Koning Jean raakt steeds dieper in de schuld, omdat hij niet kan verhinderen dat de landerijen van een of andere grote heer worden geplunderd en dan moet hij met schadeloosstellingen klaar staan. Die schadevergoeding gaat niet naar het beroofde volk, maar naar de heren die toch al niets tekortkwamen. Wanneer koning Jean een vijandig kasteel laat belegeren, kost hem dat handenvol geld, maar zodra het is ingenomen, verkoopt de overwinnaar het als de gesmeerde bliksem aan de Engelsen en steekt de opbrengst in zijn eigen zak. Wij hebben dat zelfs Du Guesclin zien doen, uit pure nood. Dat is niet de manier om een oorlog te winnen! We hebben een goed georganiseerd, goed getraind leger nodig, dat het land kan zuiveren van vijftuizend bandieten en dertigduizend Engelsen.’

‘Je zegt zelf dat het de koning daarvoor aan geld ontbreekt,’ merkt Marie-Claire logisch op.

‘Ja. Weet je hoe dat komt?’ vervolgt Berton. ‘Om aan geld te komen moet koning Jean voortdurend beden richten tot de rijke steden. De burgers willen wel hogere belastingen betalen, maar op allerlei voorwaarden. Ze persen de koning steeds meer privileges af en de stadsbesturen krijgen steeds meer macht. Nu neem ik het de burgers niet kwalijk dat ze wat ze met de ene hand toestaan, met de andere hand proberen terug te halen; ze werken er ten slotte voor. Maar hun geld wordt nauwelijks gebruikt om legers op de been te brengen, want de edelen laten het afweten. De ridders trekken zich terug op hun gebieden, ze houden zich bezig met het exploiteren van mijnen, zoutpannen, wouden en ateliers, of ze voeren een beetje oorlog onder elkaar om in conditie te blijven. Intussen liggen de steden zonder bescherming en moeten die maar zien hoe ze zich verdedigen.’

‘En waar blijft het belastinggeld?’ vraagt Marie-Claire nieuwsgierig.

‘Dat verdwijnt in de zakken van corrupte edelen, dat gaat op aan de waanzinnig hoge salarissen van de maarschalken, dat wordt besteed aan dure geschenken voor ridders die dreigen met overlopen...’

‘Toch begrijp ik het niet,’ houdt Marie-Claire koppig vol. ‘Jij beweert dat er dertigduizend Engelsen in Frankrijk zijn. Maar daar kunnen wij toch miljoenen dappere mannen

tegenover zetten?’

‘Boeren zeker,’ snuift Jean minachtend.

‘Waarom niet? Boeren zijn ook mannen die kunnen vechten.’

‘Wou jij de boeren bewapenen, Marie-Claire?’ roept Jean vol afschuw. ‘Dat is toch niet mogelijk! Dat soort mensen staat zo laag, dat is vee op twee benen, dom en zondig. Hun enige ideaal is hun buik vullen en veel kindertjes krijgen. Boeren zijn helemaal niet belangrijk. Volk zal er immers altijd zijn. Omdat jij een vrouw bent, mag je medelijden hebben met het arme volk. Maar je hoeft de boeren niet te verwennen en zeker niet te bewapenen. Stel je voor...’

‘Ja, stel je voor dat ze zich tegen plundersaars konden verzetten,’ kaatst Marie-Claire vinnig terug.

‘Tegen de plundersaars? Vrouw, laat me niet lachen. Als je de boeren gaat bewapenen is het eerste dat ze doen, hun eigen heren kelen.’

‘Dat geloof ik niet.’

‘Boeren klagen altijd,’ zegt hij moe. ‘Regent het? Ach here God, dan kunnen we niet oogsten. Schijnt de zon? Lieve moeder Maria, nu verdort het land. Vriest het? Ja, dan moeten we bij de haard kruipen en wachten tot het God behaagt de lente te sturen. Altijd hebben ze iets te klagen, te zeuren. Ze zijn jaloers en ontevreden. En dat domme, knorrende volk wou jij wapens geven? Dat zou het einde van de wereld betekenen.’

‘Waarom minacht je het volk, Jean?’ vraagt Berton

verwonderd. 'Wij behoren ertoe.'

Jean trekt de neus op.

'Boeren zijn dom en vies, ze hebben geen greintje gevoel voor poëzie. Met zulke wezens kunnen jullie je toch niet vergelijken! Berton heeft edel bloed in de aderen, daar twijfel ik niet aan. Marie-Claire stamt uit een koopmansfamilie... jullie zijn ontwikkeld en beschaafd en staan oneindig hoger dan die ellendige dorpers, die niets weten van ridderlijkheid en een goed leven, die geen oog hebben voor schoonheid en die van de liefde niets begrijpen.'

Hij hoest. Marie-Claire let er niet op, ze is woedend.

'Dat meen je niet, Jean. Hebben we niet dikwijls voor het volk gezongen en gespeeld? Dat wisten de mensen heus wel te waarderen. Ze konden ons geen goudstukken toewerpen zoals de ridders, maar hun glanzende ogen en blijde gezichten waren voor mij beloning genoeg. Dat is de taak die God ons heeft toevertrouwd: vrolijkheid brengen, muziek maken, schittering geven aan de feesten van het volk.'

'Marie-Claire heeft gelijk,' zegt Berton, die zijn vrouw nooit afvalt. 'Toen de pest over de wereld joeg en er zoveel land vrijkwam, omdat de edelen grote stukken moesten verkopen bij gebrek aan werkvolk, heeft menige kleine boer zijn fortuin kunnen maken. En het bleek dat hij verstand genoeg had om een groter bezit te kunnen beheren. Een paar jaar lang is het de boeren goed gegaan en toen ging het heel Frankrijk goed. Maar nu? Nu trekken de plunderende benden door het land en tegenover hen hebben de vrije boeren geen verweer, want

het is hun niet toegestaan wapens te dragen. Ik geloof dat ze best in staat zouden zijn zich te verdedigen, als ze de kans kregen. Maar ze mogen niet. Dus worden de voorraadschuren leeggeroofd, het vee gestolen, de hoeven verbrand, de velden vertrapt. En de hoge heren komen altijd te laat om het te verhinderen.'

'Ach wat,' mompelt Jean onverschillig, 'de boeren kunnen er wel tegen. Schuren zijn snel weer opgebouwd en na een jaar hebben ze een nieuwe oogst. Het ergst vind ik dat het vooral de abdijen zijn die meedogenloos worden geplunderd. De Engelsen moeten halve heidenen zijn, dat ze zelfs de heilige plaatsen niet ontzien.'

'Ze ontzien de abdijen niet, omdat juist daar de gouden vaten, zilveren monstransen, met edelstenen versierde reliekschrijnen voor het grijpen liggen,' knikt Berton. 'Du Guesclin heeft dat heel goed gezien: oorlog wordt gevoerd om de buit. En die rijke buit bevindt zich vooral in de kloosters.'

Marie-Claire stampvoet van puur ongeduld. 'Zijn monniken dan geen mannen die kunnen terugvechten?' roept ze woedend. 'Waarom verschansen ze zich niet, waarom verdedigen ze zich niet?'

'Vrouwtje, wat ben je toch bloeddorstig,' grinnikt Jean d'Ailly. 'De mannen van de vrede met het zwaard – dat is nog doller dan boeren met een strijdbijl.'

'De aartsbisschop van Sens, Guillaume de Melun, staat bekend als een groot krijgsman,' kaatst ze terug.

‘Dat is een hoge edelman,’ zegt Jean.

‘En daarom mág hij? Je houdt er een vreemde logica op na, Jean. Overigens hebben de geestelijken hun schatten niet zelf verdiend of veroverd. Ze beheren de kostbaarheden alleen maar in naam van God. Maar voor die gouden vaten en zilveren kandelaars, voor de dure beelden en ten hemel rijzende kerken hebben duizenden boeren en burgers eeuwenlang kromgelegen. Want het is altijd het volk dat de prijs voor de rijkdom betaalt. Hetzelfde volk dat jij zo minacht.’

Jean d’Ailly grijnst.

‘Daarvoor heeft God het volk ook geschapen, Marie-Claire.’

‘Zou het?’ Ze kijkt twijfelend. ‘Ik weet het niet... Ik ken zoveel aardige, hardwerkende mensen die eigenlijk een beter lot verdienen dan alleen maar zwoegen voor anderen.’

‘Marie-Claire, het is ketterij om zo te praten.’

‘Dat weet ik. Maar soms komen die gedachten vanzelf in me op. Als ik er met kanunnik Capucci over spreek, schrikt hij en verbiedt me te denken. Hij zegt dat het zondig is. En tegelijkertijd zegt hij dat we voor God allemaal gelijk zijn en dat een hoge edelman niet gemakkelijker in de hemel komt dan een arme drommel. Intussen moet ik nederig, godvruchtig en deugdzaam zijn en als ik erover nadenk, noemt hij dat ijdelheid en hovaardij.’ Ze glimlacht even. ‘Maar toen ik, om voor Matthis een paard te kunnen kopen, mijn juwelen verpandde, schudde Capucci het hoofd en zei:

“Jammer, die oorbellen stonden je zo goed.” Zelfs een kanunnik kan blijkbaar niet altijd onderscheid maken tussen de leer en de praktijk. Hij is ook maar een mens.’

Ze loopt de kamer op en neer, hevig opgewonden. Ze voelt zelf wel dat ze vreselijke dingen zegt en er verkeerde denkbeelden op nahoudt, maar ze kan er niets aan doen. Denken gaat vanzelf. Hoe ouder ze wordt, hoe meer ze gaat twifelen aan allerlei zaken die haar als kind heel normaal leken. Ze ziet Jean al diep ademhalen om haar tegen te spreken, maar dan grijpt Berton in.

‘We zijn alledrie onredelijk vandaag,’ zegt hij sussend. ‘Dat komt omdat Matthis is weggegaan en we hem missen. We hebben verdriet. Van dat verdriet geven we zomaar iemand de schuld. Jean scheldt op het volk, ik op de adel en Marie-Claire op de geestelijkheid, maar we bedoelen: was Matthis maar hier.’

Marie-Claire staat stil en kijkt naar hem. Waaraan heeft ze het verdiend dat God haar zo’n man heeft gegeven, zo verdraagzaam en altijd bereid haar partij te kiezen, hoezeer ze ook mag doordraven? Toch komt er nogmaals een verboden gedachte bij haar op: Niemand heeft mij Berton gegeven, dat heb ik zelf gedaan. Hij was bijna dood toen ik hem vond. Ik heb hem gered en daarna nooit meer losgelaten.

Ze is blij dat de maarte binnenkomt met een dampende schotel linzen. Het eten leidt de gedachten af. Jean kan nauwelijks iets naar binnen krijgen, Berton heeft honger en

eet voor twee. Marie-Claire eet bijna niets. Ze piekert.

‘Wat ben je nu van plan, Jean?’ vraagt ze nadat de oude maarte de tafel weer heeft leeggeruimd. ‘Moeten we werkelijk de hele zomer hier blijven?’ Jean is bij de haard gekropen, gewikkeld in een warme mantel. Desondanks rilt hij van de kou.

‘Ja,’ prevelt hij. ‘Reizen is te gevaarlijk geworden.’

Hij bedoelt: ik kan het niet meer, ik ben te ziek. Maar Marie-Claire merkt het niet.

‘Sinds wanneer zijn wij bang voor de gevaren van de weg?’ vraagt ze hooghartig. Berton geeft haar een wenk dat ze moet zwijgen. Verbaasd kijkt ze naar haar man.

‘Wat is...?’

Jean geeft zijn weerstand op.

‘Ik ben ziek,’ zegt hij moeilijk. Hij strompelt naar zijn eigen kamer, rolt uitgeput in bed, zonder de kracht te hebben zich eerst uit te kleden. Marie-Claire, hevig geschrokken, roept de maarte. Eindelijk begint het tot haar door te dringen dat Jean er slecht aan toe is. De maarte maakt weinig omslag. Ze stopt de zieke goed in, laat hem wat drinken en volgt Marie-Claire naar het woonvertrek. Daar gaat ze recht voor haar meesteres staan. ‘Die maakt het niet lang meer,’ zegt ze koud, wijzend op de tussendeur. ‘Ik denk dat zelfs longkruid hier niet meer zal helpen.’

Marie-Claire slaat de handen voor haar gezicht. Vreemd, denkt ze. Ik heb het al jaren zien aankomen en nu overvalt het me toch. Jean is nooit sterk geweest, vooral deze winter is

hij hard achteruitgegaan. Maar ik zag het niet, ik wilde het niet zien...

Ze begint te bidden en schaamt zich.

Diezelfde nacht krijgt Jean d'Ailly een bloedspuwing en daarna is hij niet meer in staat zijn bed te verlaten. De maarte verpleegt hem, met dezelfde nuchtere onverschilligheid die ze bij Matthis' koortsaanval had getoond. Ze geeft niets om de mensen voor wie ze werkt. Ze is te oud om bij jonge mannen in de smaak te willen vallen. Voor Marie-Claire voelt ze een soort minachting omdat die niet leeft zoals een getrouwde vrouw behoort te doen. Ze doet haar plicht, omdat ze ervoor wordt betaald. Ze heeft een hoekje om te slapen, een houten nap om uit te eten; meer verwacht ze niet van het leven. Nu is dan een van haar meesters bezig dood te gaan; dat vindt ze heel gewoon en ze wordt er niet warm of koud van.

Maar Marie-Claire is in deze dagen tot niets in staat. Ze heeft medelijden met Jean, ze probeert hem moed in te spreken, zijn lijden te verzachten; tegelijk is ze diep in haar hart één brok ongeduld. Waarom moet hij juist nu zo ziek zijn, terwijl zij ernaar hunkert om naar Bretagne te gaan en Matthis terug te vinden? Ze schaamt zich voor haar ongeduld, ze vecht ertegen, maar ze kan er niets aan doen. Berton, kalm en betrouwbaar als altijd, steunt zijn doodzieke vriend zoveel hij kan.

In de laatste week van maart sterft Jean d'Ailly na weer een

hevige bloedspuwing. Hij wordt begraven in de Saint-Hilaire. Opnieuw is Marie-Claire verbaasd over zichzelf. Nu het voorbij is voelt ze geen opluchting, alleen een werkelijk, diep verdriet.

Die avond bij de haard met Berton huilt ze flink uit.

‘Waarom vind ik het zo vreselijk dat Jean ons heeft verlaten?’ vraagt ze. ‘Het mag een wonder heten dat hij het nog zolang heeft volgehouden. Hij is nooit goed gezond geweest, hij wist dat hij niet oud zou worden. Maar ik zal hem zo missen. Jean had zijn fouten, soms was hij verwaand en toch was hij een goed mens, ik hield veel van hem.’

‘Hij was een vriend, liefste en het doet altijd pijn om een goede vriend te verliezen,’ zegt Berton zacht.

Marie-Claire knikt en kijkt de kleine kamer rond. In de haard brandt vuur, de avonden zijn nog kil. Buiten regent het, een vruchtbaar voorjaarsregentje, bijna zonder wind. De goten gorgelen. Waar zou Matthis zijn?

Berton schijnt haar gedachten te raden.

‘Maak je geen zorgen om de jongen, liefste. Ik weet zeker dat hij veilig bij Du Guesclin is aangekomen.’

Ze zucht droevig.

‘Onze wereld brokkelt af, Berton. Eerst ging Matthis weg, nu hebben we Jean verloren... O, ik had de jongen nooit moeten laten gaan, maar ik kon hem niet tegenhouden. Ik begreep te goed wat hem hinderde. Matthis is ijverig en het falen van zijn stem wierp hem ondersteboven. Hij kan niets half doen. Hij wil de zaken altijd in het groot aanpakken en

zich helemaal kunnen geven aan zijn idealen. Niet meer zingen betekende voor hem nog maar half leven.'

Stil staart ze in de vlammen. Berton houdt haar hand vast, zijn zwijgende troost doet haar goed.

Dan opeens kijkt ze op, haar ogen schitteren.

'Berton! Besef je wat het betekent dat we voortaan zonder Jean...? Ik bedoel, we hebben geen meester meer. We zijn weer even vrij als in het begin, maar nu is alles anders geworden. We kennen het vak, door en door. We zijn zelf trouvères! We hebben niemand meer nodig om de deuren van koopmanshuizen en burchten voor ons te openen, onze leertijd is voorbij.'

Berton knikt. Datzelfde heeft hij ook al overdacht. Jean is dood, maar zijn erfenis is hun toegefallen - al zijn manuscripten, muziekbladen en instrumenten, evenals zijn aandeel in het huis. Jeans liederen leven nog, in hun hoofden en harten. En de wereld ligt voor hen open...

'Draai er niet omheen, liefste. Je wilt zo snel mogelijk vertrekken.'

'Ja, ja! Ik wil Matthis...'

'Je wilt niet alleen om Matthis naar Bretagne gaan. Je wilt dat land terugzien, de golven op de rotsen zien breken, de Mont Saint-Michel uit zee zien oprijzen, de vierhonderd vlaggetjes in de haven van Dinan zien wapperen, op de muren van Saint-Malo staan en de vissers zien uitvaren. En vooral wil je onze vriend Bertrand du Guesclin terugzien.'

'Ja, ja!'

‘Ik ook, liefste. En daarom zullen we gaan, binnen een week.’

In de volgende dagen brengt Berton de reiswagen in orde. De oude maarte zal in het huis blijven wonen om het in orde te houden. Ze vindt het best. Ze begrijpt toch niets van mensen die in deze woelige tijd op reis willen gaan, met alle kans dat ze onderweg worden overvallen en vermoord. Maar als ze het risico willen nemen, moeten ze dat zelf weten. Victor wordt voor de huifkar gespannen en dan reizen Berton de Fleur en Marie-Claire door het ontwakende land. Het is nu volop lente.

Marie-Claire kan het niet laten haar lievelingslied aan te heffen:

De mooie tuin vol lieflijkheid
waar God in goedertierenheid
de koningslelie plantte
in goud en blauw en stralend wit.
Zo is de tuin van het lieflijke Frankrijk.

De verwoestingen die zij passeren probeert ze niet te zien. Bloemen bedekken de ruïnes van platgebrande dorpen. Wildbloeiende struiken overwoekeren de ingestorte muren van vernielde vestingen. De holle vensteropeningen van geplunderde abdijen gapen haar aan. De boeren zijn schuw en wantrouwend geworden en bekijken de reizigers met argwaan. Marie-Claire denkt: Al die moeilijkheden zijn maar

tijdelijk, Frankrijk zal zich weer herstellen. Het is te groot, te machtig, het is niet kapot te krijgen. En vol hoop barst ze opnieuw uit in een lied:

In april als alles ontluikt,
en uit het gras de bloemen bloeien
zingt de leeuwerik in de dageraad
zijn vele trillers om het genot
van het nieuwe, zachte voorjaar.

Ik hoor in het struikgewas
een vogeltje zijn eigen wijs zingen.
Het voorjaar en het viooltje
en de stem van de nachtegaal,
brengen mij tot jubelen.

Ik hoor het geluid van het beekje
in zijn bedding van kiezelsteen.
De egel scharrelt onder de struiken.
Hoe heerlijk is uw schepping, o Heer,
hoe heerlijk is de lente!

Maar het charmante liedje kan niet verhinderen dat in haar hart een verstikkende angst groeit. Hoe verder ze naar het noordwesten trekken, hoe meer vernielingen ze zien. Puin. Half Bretagne lijkt in puin te liggen. Ze moeten afwijken van hun route. Ze slagen erin plunderbendes te ontwijken, maar

geen moment voelen ze zich veilig. Intussen winnen ze overal inlichtingen in. Waar is Du Guesclin? Waar is Matthis?

11 spoken uit het verleden

In Rennes, de hoofdstad van noordelijk Bretagne, horen Marie-Claire en Berton de Fleur wat er ongeveer gaande is. De Franse maarschalk Arnoul d'Audrehem is er dankzij de hulp van Du Guesclin in geslaagd enkele gebieden van invallers te zuiveren. Waar de troepen zich nu bevinden weten de burgers van Rennes niet; waarschijnlijk in het noordwesten. De trouvères vernemen ook dat de vader van Bertrand du Guesclin intussen is gestorven. De ijzervreter heeft dus bezit kunnen nemen van zijn erfdeel: La Motte-Broons, het landgoedje waar je in een halve dag omheen kunt lopen. Maar tot ridder geslagen is hij nog steeds niet...

Wel heeft koning Jean hem als legerkapitein erkend en dat betekent dat de strooptochten van de geweldenaar voortaan een wetig tintje hebben. Hij is niet langer een bandiet, een partizaan die op eigen houtje tegen de Engelsen vecht. Hij is nu soldaat in dienst van Frankrijk en ontvangt soldij.

Maar waar is hij? Kapiteins met een legertje duiken dan hier, dan daar op; de oorlog is beweeglijk. Verder trekkend informeert Berton overal, maar de Bretonse boeren durven een Fransman die zonder accent spreekt nauwelijks inlichtingen te geven. Alle niet-Bretons worden gewantrouwd. Eindelijk komt Berton erachter dat maarschalk d'Audrehem zich in de omgeving van het plaatsje Bécherel schijnt op te

houden. Hopend daar dan ook Du Guesclin aan te treffen, trekken de trouvères door de vallei. 's Middags zien ze, hoog op een rotsplateau, een machtig kasteel. Omdat van de ronde torens de lelievlag wappert, een bewijs dat de vesting in Franse handen is, besluit Berton er aan te kloppen. Wellicht weten ze hier waar hij Du Guesclin kan vinden. Misschien is hij er zelf.

De poortwachters ontvangen de reizigers met het gewone wantrouwen, maar na enig heen-en-weer gepraat mogen ze de binnenplaats oprijden. Dat gaat vlot! Maar nauwelijks zijn ze binnen of achter hen dreunt de poort dicht, het valhek zakt en uit alle bijgebouwen komen soldaten. Marie-Claire en Berton worden op staande voet gevangengenomen en in de kerkers van kasteel Montmuran opgesloten.

Wat is hun misdaad?

Geen enkele. Het is een misverstand.

Maarschalk d'Audrehem bevindt zich inderdaad op kasteel Montmuran en hij is bang. Twee weken tevoren is een groot Engels invasieleger geland in het zuidwesten, onder aanvoering van Hugh de Calverley: een reus van een kerel met rood haar en – naar men zegt – een kind van de duivel. Dwars door Bretagne marcheert die roodharige verschrikking, vastbesloten de Franse maarschalk te vinden en te verslaan. D'Audrehem is zich van die berichten een hoedje geschrokken. Hij weet niet hoe hij de vesting Montmuran moet verdedigen tegen de oprukkende Hugh de Calverley,

want hij heeft te weinig manschappen tot zijn beschikking en het kasteel verkeert in slechte staat. Toch mag hij onder geen beding de burcht prijsgeven, want die beheerst het hele dal. De maarschalk is radeloos, vooral omdat hij evenmin weet waar Bertrand du Guesclin zich ophoudt. D'Audrehem heeft al een bode naar La Motte-Broons gestuurd, maar daar is de vechtjas niet. Waar dan? De maarschalk beseft dat alleen de potige Bretonse kapitein de vesting Montmuran kan redden. Waar hangt die duivelse kerel dan toch uit?

Twee argeloze reizigers, die toevallig voorbijkomen en ook al naar Du Guesclin informeren, hebben daarom het wantrouwen van de Franse soldaten opgewekt. Die twee zullen wel spionnen zijn, vooruitgestuurd door Hugh de Calverley. Dat Engelse duivelskind wil natuurlijk ook weten of Du Guesclin in de buurt is. Voor de held van Bretagne heeft zelfs Hugh de Calverley respect...

Marie-Claire en Berton de Fleur worden elk afzonderlijk opgesloten in kleine kerkers. De jonge vrouw wordt niet geboeid, zoveel eerbied heeft men nog wel voor haar. Opgewonden loopt ze de nauwe cel op en neer. Het stinkt er naar weggeworpen vuil en het is er donker. Ratten schieten als zwarte schimmen langs de muren, waar het vocht afdruipt. In de met ijzer beslagen deur zit een kijkgaatje, daardoor valt enig licht naar binnen omdat op de gang een fakkel in een houder brandt. Sinds haar vlucht uit Brugge heeft Marie-Claire zich niet zo opgesloten en machteloos gevoeld. Alles in

haar komt in opstand tegen deze onverdiende gevangenschap. En ze weet niet eens waarom!

Elke andere vrouw had misschien de handen gewrongen, smekend om genade. Niet Marie-Claire. Ze vermoedt dat haar gevangenschap een misverstand is en eigenlijk is haar grootste angst dat de soldaten Berton de Fleur kwaad hebben gedaan. Hebben ze haar man gefolterd, gedood? Of is hij net als zij opgesloten?

Ze begrijpt opeens waarom Matthis vroeger altijd ging zingen wanneer hij verdriet had of bang was. Zij is nu ook bang. Diep in haar binnenste ontstaan melodieën, allerlei versregels vallen haar in. Dat brengt haar op een idee.

Ze gaat op haar tenen staan, loert door het kijkgat in de deur. Ze ziet niets dan een stukje van de stenen gang en links van haar de walmende flambouw. De koude trekt op langs haar voeten en rug, het is nog vroeg in de lente en de avonden zijn kil.

Misschien is Berton in net zo'n kerker opgesloten, denkt ze. Komt zijn deur ook uit op deze gang, met een kijkgat?

In dat geval moet het mogelijk zijn hem met haar stem te bereiken, zodat hij kan horen dat er met haar niets ergs is gebeurd.

Ze doet een stap terug, haalt diep adem en zingt zo luid ze kan:

Gelijk de ochtend die met koele bries
door de zingende boomtoppen stuift,

gelijk een toren met een gouden kruis
en een portaal met stenen beelden
onder de witte wolken van Bretagne,
zo mooi ben jij, o liefste mijn.

Het is het lied dat hij enige jaren tevoren op de Mont Saint-Michel heeft gemaakt. Háár lied. Als hij het hoort zal hij weten dat ze aan hem denkt en hem wil troosten.

Het antwoord komt bijna onmiddellijk. Hol, vreemd en schijnbaar van ver weg dringt Bertons stem tot haar door:

Ik ben Tristan die zoveel liefhad,
en die lief zal hebben tot hij sterft.

Dus Berton leeft! Hij kan zelfs nog zingen. Opgelucht begint ze te antwoorden, als zware voetstappen en gekletter van wapens tot haar doordringen. Geschrokken zwijgt ze, terwijl de zware grendels worden verschoven en de deur van haar gevangenis openzwaait. Op de drempel staat een man in een zwart kostuum afgezet met lichtgrijs bont. Achter hem gluren twee wachters met toortsen in de hand nieuwsgierig over zijn schouder. Het licht flakkert over het gezicht van de donkere man en Marie-Claire krijgt plotseling het gevoel dat zij hem kent... 'Wie zingt hier?' snauwt hij haar toe.

'Dat was ik,' antwoordt ze rustig, ofschoon haar hart roffelt. 'Mag ik weten waarom men mij hier vasthoudt? Ik heb geen kwaad gedaan.'

‘Je schijnt je anders best te amuseren, je zong uit volle borst,’ zegt de man onvriendelijk. Zelfs zijn hese stem komt haar vaag bekend voor. Maar bij is niet gewapend en Marie-Claire vermoedt dat hij een klerk is. Waar heeft ze hem eerder gezien? Het wil haar niet te binnen schieten. Omdat hij zo bars optreedt, durft ze het hem ook niet te vragen.

‘Waarom zou ik niet zingen?’ zegt ze daarom, op goed geluk. ‘Ik ben onschuldig - en zingen is mijn beroep.’

De man trekt een van de wachters de toorts uit de handen en laat het volle licht op haar gestalte schijnen. Hij maakt een verraste beweging en bestudeert nauwkeurig haar gezicht.

‘Je bent mooi,’ bromt hij. ‘En ik heb je eerder gezien...’

Dus toch!

Marie-Claire maakt een soort buiging en doet als terloops een stap terug, want iets in het gezicht van die man bevalt haar niet. Nu staat ze met de rug tegen de muur.

‘Je naam, vrouw?’ vraagt de klerk kortaf.

‘Marie-Claire, echtgenote van Berton de Fleur, een bekend trouvère,’ zegt ze fier.

De man fronsd de wenkbrauwen en kijkt twijfelend. Blijkbaar zegt haar naam hem niets.

In een andere kerker, aan het eind van de gang, zingt Berton. Zijn ongerustheid klinkt door in zijn stem. Waarom antwoordt Marie-Claire niet meer?

‘Is dat je man, die daar zo’n lawaai maakt?’ gromt de klerk minachtend.

‘Ja heer. Hij oefent voor ons volgend optreden.’

‘Vreemde mensen zijn jullie. Jullie zouden nog op de treden van het schavot zingen, geloof ik. Kom mee. Ik heb bevel je bij de maarschalk te brengen.’

‘Maarschalk Arnoul d’Audrehem?’ vraagt Marie-Claire blij. ‘Dus die is hier! Dat is goed nieuws...’

‘Volg me.’

Opgelucht dat ze de akelige kerker kan verlaten en brandend nieuwsgierig waarom de maarschalk háár laat komen, en niet Berton de Fleur, trippelt ze achter de klerk aan. Weer vraagt ze zich af waar ze de man eerder gezien kan hebben. In haar zwervend bestaan heeft ze zoveel hoge heren, administrateurs, klerken en kooplieden ontmoet, dat het haar niet verbaast dat ze hem niet meteen kan thuisbrengen. Ze rekent erop dat zijn naam haar nog wel te binnen zal schieten. Hoewel... háár naam heeft geen blik van herkenning op zijn gezicht gebracht. En toch heeft hij gezegd: ik heb je eerder gezien. Het is allemaal nogal raadselachtig.

Maarschalk Arnoul d’Audrehem bevindt zich in de ridderzaal in gezelschap van een aantal ridders, schildknapen, adviseurs en adellijke dames. Als Marie-Claire wordt binnengebracht kijkt hij fronsend op van de paperassen waarin hij zit te bladeren. De dames hebben zich rondom de schouw geschaard. Ridders en officieren staan bij d’Audrehem.

Op de lange eikenhouten tafel liggen gordels met degens, fraai bewerkte dolken met koperen greep, brieven en documenten. Er staat ook een geopend kistje, tot de rand

gevuld met goud- en zilverstukken. Het ziet er allemaal indrukwekkend uit, maar Marie-Claire raakt niet snel onder de indruk van vertoon van rijkdom.

‘Is dat de vrouw?’ vraagt d’Audrehem bars. Marie-Claire treedt naderbij, maakt een buiging en zegt helder: ‘Gegroet, maarschalk van Frankrijk. Ik ben Marie-Claire, de vrouw van Berton de Fleur. Mijn man is een van de beroemdste trouvères van Frankrijk. Wilt u zo goed zijn mij uit te leggen waarom wij gevangen werden genomen?’

Bluffen in moeilijke omstandigheden heeft ze van Du Guesclin geleerd.

‘Zwijg! Vragen stellen doe ik.’

Marie-Claire buigt weer, nu zwijgend.

‘Spreek op! Wat komen jullie hier doen?’

‘We zijn op doorreis, messire. Overal waar wij komen brengen we vreugde en nieuws.’

‘Aan liedjes hebben we hier geen behoefte. Wat is het nieuws?’

Ze begrijpt hem niet goed en blijft hem verwonderd aanstaren.

‘De poortwachters hebben me gemeld dat je man informaties van hen los probeerde te krijgen.’

‘Ja heer. We zoeken...’

‘Wie bewijst dat jullie geen spionnen zijn van Hugh de Calverley?’

Marie-Claire opent de mond, sluit hem weer en kan van verontwaardiging geen woord uitbrengen. De gedachte dat zij

– zij! – wordt aangezien voor een spionne van Frankrijks vijanden maakt haar zo razend dat ze alle voorzichtigheid uit het oog verliest.

‘Wij!’ stoot ze eindelijk uit. ‘Wij... spionnen?’

Haar stem slaat over. Maar nu begrijpt ze opeens waarom d’Audrehem haar heeft laten roepen voor een ondervraging en niet Berton. Een vrouw is gemakkelijk bang te maken en zal eerder geheimen prijsgeven als hij een grote mond tegen haar opzet! Maar dan kent hij Marie-Claire niet!

‘Ik weet dat het slecht gaat met de oorlog,’ valt ze uit, ziedend van verontwaardiging, ‘maar dat mag geen reden zijn om vreedzame burgers zonder meer van verraad te beschuldigen, alleen omdat ze toevallig voorbijkomen en de weg vragen.’

‘Houd die brutaliteiten voor je, vrouw,’ schreeuwt de maarschalk, net zo woedend. ‘Bedenk wie je voor je hebt.’

De officieren en dames drommen nu om hen heen, terwijl ze opgewonden onder elkaar fluisteren. Marie-Claire richt zich hoog op en kijkt de kring rond.

‘Als iemands hart bloedt voor het lot van ons schone Frankrijk, is het het mijne wel,’ spreekt ze vast. ‘Groter smaad dan beweren, dat ik, ik een vijand zou zijn, kan men mij niet aandoen. Ik heb het recht om tegen zo’n beschuldiging te protesteren.’

‘Wat recht en onrecht is, maak ik uit, vrouw,’ bast de maarschalk. Ze wijkt geen duimbreed.

‘U heeft het recht om mij te ondervragen, maar niet om mij

zonder meer te beschuldigen van verraad. Ik zal u zeggen wat ons doel is. Wij zijn op weg naar Bertrand du Guesclin, die onze beste vriend is. Mijn man heeft Du Guesclin enkele jaren geleden het leven gered. Bovendien is mijn pleegzoon bij Bertrand; ik verlang ernaar de jongen terug te zien. Omdat we niet weten waar de heer van La Motte-Broons zich ophoudt, informeerden we overal naar hem. Dat is alles. Het is geen reden om ons zomaar gevangen te zetten en in een vieze kerker op te sluiten, alsof we misdadigers zijn. Ik weet niet wie Hugh de Calverley is, maar het klinkt nogal Engels en dus is hij mijn vijand.'

Tot haar verrassing glimlacht de maarschalk opeens.

'Bertrand du Guesclin is jullie vriend?'

'Inderdaad, messire.'

De maarschalk wordt nu iets vriendelijker.

'Is je man van adel?' vraagt hij snel en zelfs met enige bezorgdheid.

Marie-Claire verbijt haar ergernis. Ze zegt trots: 'Bijna. Mijn man is een vondeling en werd opgevoed door de monniken van de Saint-Hilaire in Melle. Gezien zijn talenten en grote gaven wordt in Melle aangenomen dat hij de zoon is van een edelman.'

'Dat vrouwtje heeft beschaving,' mompelt de maarschalk. Hij kijkt met wat meer respect naar haar en roept plotseling:

'Jean! Breng me pen en papier. Kun je lezen, vrouw?'

'Schrijven ook.'

'Nog beter. Straks vertel je me nog dat je gedichten kunt

maken.'

'Waarom niet?' Marie-Claire werpt het hoofd in de nek en declameert voor de vuist weg:

Om te rijmen, om verzen te maken,
om een goede brief te dicteren,
om zo nodig goed te schrijven
op perkament zowel als op papier,
om een lang gedicht samen te stellen,
ben ik in de wieg gelegd, o edele heer.

De maarschalk glimlacht. Intussen schuift zijn klerk hem papier en inkt toe.

'Het schijnt dat ik jullie verkeerd heb beoordeeld.'
D'Audrehem wijst naar de tafel. 'Ga zitten, neem de pen en schrijf een verklaring dat jij en je man naar Bretagne zijn gekomen om Bertrand du Guesclin te bezoeken, die zich heeft belast met de opvoeding van jullie pleegkind. Schrijf!'

Het is natuurlijk een truc om te zien of ze niet heeft gelogen. Marie-Claire vertrekt geen spier, schuift een bankje bij, doopt de ganzenveer in de inkthoorn en gehoorzaamt zonder aarzelen. Ze is vlug klaar.

'Jean, lees voor!'

De zure klerk wacht tot de inkt droog is en leest hardop de verklaring voor. Er staat geen woord te veel in. De maarschalk knikt.

'Mooi. En vertel me nu waar jij en je man Du Guesclin

hoopten aan te treffen.'

'Dat zei ik u al, we weten het niet. We hoopten hem in uw leger te vinden.'

'Hier is hij niet.'

'Is hij dan misschien op zijn landgoed?'

'Ook niet. Du Guesclin is verdwenen.'

'Verdwe...' Marie-Claire legt de hand onder het hoofd en denk snel na. Ze ziet opeens hoe de klerk Jean haar gespannen aankijkt.

'Verdwenen? O, maar dan heb ik wel een vermoeden waar we Bertrand kunnen vinden!'

'Spreek vrouw, waar dan?'

Het schijnt nogal dringend te zijn, bedenkt ze. Ze voelt hoe de vele ogen met spanning naar haar kijken. Kennelijk hebben ze de ijzervreter nodig. Even aarzelt ze nog, dan schept ze moed en zegt: 'Dat is een mededeling die ik alleen kan doen in het bijzijn van mijn echtgenoot. Want het is een groot geheim, dat Bertrand ons eens heeft toevertrouwd.'

'We hebben geen tijd voor geheimen en uitvluchten,' snauwt de maarschalk. 'Jean, ga die muzikant halen.'

Terwijl de secretaris de zaal uitloopt en Marie-Claire hem nakijkt, krijgt ze weer sterk het gevoel dat ze hem moet kennen. Het is geen prettig gevoel. Deze Jean, wie hij verder ook moge zijn, heeft geniepige ogen die haar al die tijd wantrouwend hebben aangestard. Ook hij staat zich blijikbaar steeds af te vragen: waarvan ken ik haar toch?

Met bonzend hart wacht ze op de komst van Berton. Zouden de wachters hem mishandeld hebben? De deur gaat open en hij treedt binnen. Tot haar opluchting mankeert hij niets, behalve dat hij vuil is geworden en dat zijn handen nog gebonden zijn. Marie-Claire vliegt op hem af, kust hem en maakt zwijgend de touwen rond zijn polsen los.

‘Liefste, hebben ze je niets...?’ sist Berton haar toe.

‘Sst, alles is in orde.’

‘Zeg eens,’ gromt de maarschalk. ‘Wie heeft bevolen zijn boeien af te doen?’

‘Onze onschuld staat toch vast?’ antwoordt Marie-Claire over haar schouder. ‘U kunt Bertrand du Guesclins beste vriend de schande niet aandoen met gebonden handen rond te lopen.’

‘Wat is er met Bertrand?’ vraagt Berton onmiddellijk, terwijl hij zijn pijnlijke polsen masseert.

‘Hij is zoek, liefste. Maar jij en ik weten wel waar hij is, nietwaar?’

‘Weten wij...’ stamelt Berton. Marie-Claire geeft hem snel een knipoogje en fluistert: ‘Tiphaine...’

Berton begint te lachen.

‘Ja natuurlijk! De heer van La Motte-Broons gaat op vrijersvoeten!’

Als ze de verbazing van de maarschalk ziet, zegt Marie-Claire vriendelijk: ‘Du Guesclin zal wel in Dinan zijn. Daar woont het meisje dat in stilte door hem wordt aanbeden.’

‘En zijn troepen dan?’

Berton haalt de schouders op.

‘Du Guesclins mannen kennen tientallen schuilplaatsen in de wouden. Ze zullen rustig wachten tot hij terugkomt van zijn uitstapje.’

De aanwezige dames fluisteren en giechelen. Ze vinden het een grappig idee dat de lelijkste man van Bretagne in het geheim een meisje bezoekt op wie hij verliefd is. Een van de edelvrouwen zegt spottend: ‘Wie dat meisje ook is, ik heb medelijden met haar.’

Geprikkeld draait Marie-Claire zich om en kijkt naar de dame. Die is nog jong, en heel fraai om te zien.

‘Vrouwe,’ zegt ze zacht, ‘waarom minacht u de verstandigste man in Frankrijk? Hij vecht toch ook voor uw belangen?’

‘Du Guesclin is dapper,’ knikt de edelvrouw, ‘maar zo lelijk...’

‘Genoeg,’ roept de maarschalk. ‘Later krijgen de dames tijd genoeg om over de waarde van Bertrand te twisten, op het ogenblik hebben we andere zorgen. Jean, schrijf een bevel uit. De heer van La Motte-Broons moet zich met zijn troepen onverwijd bij ons leger voegen. Schrijf erbij dat hij zich moet haasten als hij Hugh de Calverley voor wil zijn. Heb je dat? Berton de Fleur, ik zal je een paard lenen en geld geven voor de reis. Zorg dat je vóór de ochtend aanbreekt de stad Dinan hebt bereikt en dit bevel aan Du Guesclin ter hand hebt gesteld. Ik verwacht je morgenavond terug. Je vrouw blijft hier, als mijn gijzelaarster, zodat ik er zeker van kan zijn dat je mijn bevel uitvoert. Als je morgenavond niet terug bent mét

Du Guesclin, zal ik je vrouw laten terechtstellen.'

Berton verbleekt. 'Ik laat Marie-Claire hier niet achter,' zegt hij woedend. 'Bovendien is het over een uur donker. In de duisternis zal ik de weg naar Dinan niet kunnen vinden. Het is nieuwe maan.'

'Het is oorlog, Berton, en ik geef hier de bevelen,' dondert de maarschalk.

Marie-Claire legt haar hand op Bertons arm.

'Ga maar, liefste,' zegt ze zacht. 'Tart hem niet. Ik heb begrepen hoe dringend het is. De Engelsen rukken op naar Montmuran en deze dames hier vrezen voor hun eer en hun leven. Wees ridderlijk en ga Du Guesclin halen, de enige die Montmuran zal kunnen redden.' Met stemverheffing vervolgt ze: 'Mij zal niemand kwaad doen. Ik stel me onder bescherming van de maarschalk van Frankrijk en hij is een edel man.'

'Ze zullen je vermoorden wanneer ik Du Guesclin op de een of andere manier mis rijd,' roept Berton angstig.

'Nee, liefste, dat zullen ze niet.' En opeens, weer heel zacht: 'Ken je me nu nog niet, Berton? Voor de dag om is, wind ik al deze hoge heren om mijn vinger. Het zijn maar dreigementen... Zie je niet dat ze bang zijn? Ze hebben Bertrand nodig.'

Intussen heeft d'Audrehem zijn handtekening onder het bevel gezet en hij overhandigt de gezegelde brief aan Berton de Fleur.

'Ga,' zegt hij streng. 'Er is geen tijd te verliezen.'

Voor Berton is er geen ontkomen meer aan. Hij heeft geen bezwaar tegen de rit die hem is opgedragen, maar hij ziet ertegenop Marie-Claire achter te laten in een burcht die tjokvol zit met ruwe soldaten. Ze slaat de armen om zijn hals.

‘Ga met God, liefste,’ fluistert ze. ‘Ik houd onderwijl dit edele gezelschap wel bezig met muziek en zang.’

Haar zelfvertrouwen geeft hem moed. Toch nog niet helemaal gerustgesteld vertrekt hij, op een geleend paard, de schemering tegemoet. Nog eenmaal kijkt hij om naar de ronde torens op het rotsplateau. Dan draaft hij weg, op zoek naar Du Guesclin.

‘Als de maarschalk mijn vrouw ook maar een haar durft krenken, zal ik hem eigenhandig doorsteken,’ gromt hij tussen zijn tanden. ‘Berton de Fleur is niet bloeddorstig, maar van Marie-Claire moeten ze afblijven.’

Hij maakt zich voor niets ongerust, want Marie-Claire weet wat haar te doen staat. Ze laat een van de knechten haar luit boven brengen en ze zingt mooie liederen voor de dames in de zaal. Zelfs de ridders komen erbij staan, aangetrokken door haar stem en haar gratie. Als eindelijk het souper wordt opgediend, nodigt de maarschalk haar aan tafel. Ze komt aan het ondereinde te zitten, maar toch dicht genoeg bij d’Audrehem om een gesprek met hem te kunnen voeren. Hij laat haar vertellen over haar zwerversleven en over haar vroegere ontmoeting met Du Guesclin.

Jeanne de Laval, de edelvrouw die zogenaamd medelijden

heeft met het meisje op wie de held van Bretagne verliefd is, luistert met glanzende ogen. Marie-Claire begint er nu meer van te begrijpen. Jeannes herhaalde uitroepen dat Du Guesclin zo lelijk is, moeten kennelijk een ander gevoel verbergen.

Marie-Claire vertelt ook over haar pleegzoon Matthis Cuvelier, die is weggegaan omdat hij de baard in de keel heeft gekregen.

‘Hij droomt van grote krijgsdaden,’ zegt ze weemoedig, ‘en dat is jammer, want hij had een goede trouwère kunnen worden.’

‘Zeg dat niet Marie-Claire,’ berispt de maarschalk haar. ‘Frankrijk heeft meer behoefte aan soldaten dan aan zangers.’

‘Om nog meer bloed te kunnen vergieten?’ antwoordt Marie-Claire bitter. ‘Zijn er nog niet genoeg dappere mannen gesneuveld, is er nog niet genoeg vernield? Ik haat de oorlog, messire. Ik ben een kind van het licht en de vrede.’

‘Daarvoor ben je dan ook een vrouw,’ meent d’Audrehem onverschillig, ‘al ben je een beschaafde en ontwikkelde vrouw. Wij mannen,’ en hij strijkt zich behaaglijk over zijn buik, ‘wij mannen kennen geen groter geluk dan ten strijde trekken om onze krachten te meten met de tegenstander.’

De maarschalk is nog een jonge man en heel knap om te zien. Zijn ogen schitteren. ‘Oorlog is het mooiste dat wij kennen,’ knikt hij, bijna spinnend als een kater. De dames aan tafel werpen hem bewonderende blikken toe. Marie-Claire is niet onder de indruk.

‘Als het waar is dat de Engelsen oprukken naar Montmuran zult u spoedig uw hart kunnen ophalen,’ meent ze nuchter. Haar brutaliteit doet een golf van verontwaardiging door de tafelenoten gaan, maar zij houdt zich alsof ze in volle onschuld heeft gesproken. Ze maakt een buiging in de richting van haar gastheer en voegt er schijnbaar argeloos aan toe: ‘Nu ons leven in uw handen ligt, vertrouw ik erop dat u Hugh de Calverley zult geven wat hem toekomt: een flink pak rammel.’

‘Het zal me een genoegen zijn, zijn valse hart met mijn zwaard te doorboren,’ snoeft de maarschalk. Marie-Claire knikt hem bemoedigend toe, maar in stilte denkt ze: hoor dat nu eens aan! Hij zit te gillen om Du Guesclin en hij doet of er niets aan de hand is. De aanwezige dames echter juichen de mooie maarschalk toe.

Ze blijven niet lang aan tafel, want d’Audrehem heeft het druk. Het kasteel moet in staat van verdediging worden gebracht. De hele avond klinkt het geklop van hamers, het gebonk van stenen en hout. De bressen in de muren worden opgevuld met manden vol aarde, maar als de Engelsen een donderbus bij zich hebben, zullen die muren het niet lang houden, beseft Marie-Claire. Eindelijk wordt het zo donker dat het werk gestaakt moet worden. Op verzoek van Jeanne de Laval deelt Marie-Claire het slaapvertrek van de jonge edelvrouw. Jeanne wil nog veel meer horen over Bertrand du Guesclin, die zo verliefd is op een ander meisje.

Die nacht droomt Marie-Claire van Brugge. Dat is haar in jaren niet overkomen. In haar droom loopt ze over de hoge bruggetjes, ze steekt de Markt over en ziet opeens een armoedige sprookspreker op haar toekomen, met dreigend opgeheven hand. Maar nu is ze geen opstandig, wanhopig meisje meer. Ze trekt haar dolk en wacht hem af. Tot haar ontzetting verandert de haveloze verteller voor haar ogen opeens in Jan van Gauwe. Niet in de geniepige slungel die ze als kind heeft gekend, maar in een volwassen man, nog altijd even gemeen en wreed. In hem herkent ze de secretaris van maarschalk d'Audrehem.

Met een schok wordt ze wakker en vliegt overeind. Het is bijna dag, een flauw licht sijpelt door het smalle venster het slaapvertrek binnen. Jeanne de Laval slaapt rustig door. Marie-Claire luistert even naar haar zachte ademhaling, laat zich dan terugvallen in de kussens.

Is de in het zwart geklede klerk werkelijk Jan van Gauwe, of is de gelijkenis toevallig? Wat zal er gebeuren als hij het is – en hij háár morgen herkent als zijn weggelopen bruid?

Dat elk ogenblik de Engelsen voor kasteel Montmuran kunnen verschijnen, beangstigt haar minder dan de gedachte dat Jan van Gauwe misschien onder ditzelfde dak slaapt en zich herinnert waarvan hij haar kent...

De maarschalk noemt zijn secretaris Jean, dat betekent hetzelfde als het Vlaamse Jan. Nu begrijpt ze ook waarom de klerk haar zo onderzoekend heeft aangekeken en toch niet reageerde op het noemen van haar naam. Hij kent geen

Marie-Claire, hij kent alleen een Marije Wartelsdochter... Ik zal voorzichtig moeten zijn, denkt ze. Als Vlaamse ben ik in de ogen van maarschalk d'Audrehem natuurlijk weer wél verdacht.

De volgende ochtend laat d'Audrehem haar al vroeg bij zich roepen. Hij heeft schrijfwerk voor haar te doen. De klerk Jean zit in de Ridderzaal aan een kleine tafel eveneens te schrijven. Even kijkt hij op als Marie-Claire binnenkomt en die ene blik is voldoende: ze heeft nu zekerheid.

Maar hoe is Jan van Gauwe, de zoon van een Brugse makelaar, in 's hemelsnaam verzeild geraakt bij het Franse leger? En nog wel als klerk. Ze vraagt zich nu zelf ook af hoe betrouwbaar een Vlaming in Franse dienst zal zijn. Vooral als die secretaris Jan van Gauwe heet en eens het grootste mispunt van Brugge was.

Ze gaat met de rug naar hem toe zitten en begint aan het kopiëren van de brieven die de maarschalk haar toeschuift. Ze schrijft netjes en hij is tevreden. Toch is het duidelijk dat d'Audrehem zich allesbehalve gerust voelt. Hij heeft een paar verkenners uitgestuurd, maar die komen onverrichter zake terug. Niemand schijnt te weten waar het Engelse leger zich bevindt. Misschien is Hugh de Calverley verdwaald geraakt, óf nadert hij Montmuran langs een omweg...

Ook de soldaten in de vesting zijn zenuwachtig. De ridders niet, die verheugen zich op een mogelijk gevecht. Maar de soldeniers zijn slecht bewapend en ze hebben niet eens leren

schubbejakken of stevige beenbekleding. Dan ziet Marie-Claire een page de wapenrusting van d'Audrehem poetsen en ze verslikt zich van bewondering. Wat een pracht! Glanzend staal, een helm als een toren, versierd met een wapen en kleurige pluimen. Dichtgeweven metalen ringen hangen van de helm af tot over de schouders, zodat kwetsbare plaatsen als hals en nek beschermd zijn tegen zwaardhouwen. Een borst- en een rugplaat van staal (dat is iets nieuws!), stalen arm- en beenbeschermers, ijzeren handschoenen met scharnieren voor de vingers, ijzeren schoenen met gouden sporen. Het mooist is het maarschalkszwaard, waar de vonken afspringen en dat zo scherp is dat het een haar kan klieven. Toch vraagt ze zich even af: hoe kan een man in zoveel ijzer verpakt nog vechten? En haar hart gaat vol medelijden uit naar het strijdros dat de loodzware maarschalk zal moeten dragen...

Ze is klaar met haar schrijfwerk en staat op de muren van het kasteel, uitkijkend over de vallei, de velden en wouden. Stil bidt ze voor de veiligheid van Berton en ze is zo in gedachten verdiept dat ze de heen en weer lopende schildwachten nauwelijks opmerkt. Een van de soldeniers blijft plotseling naast haar staan.

‘Voel je je eenzaam, vrouwtje? Ik weet daar wel raad op.’

Marie-Claire kijkt opzij. Ze staart in begerige ogen en een grijnzende mond. Ze zegt niets, ze kijkt alleen maar. Dan druipt de kerel af.

Zich verder niets van hem aantrekkend, wendt ze haar blik

weer naar het bloeiende landschap. De frisse aprilwind waait om haar oren, brengt de geur van bloemen en vers gras mee. Ze haalt diep adem.

‘Komt je geliefde nog niet, Marije?’ klinkt het opeens achter haar. Nu schrikt ze wel! Met een ruk wendt ze zich om en staat tegenover Jan van Gauwe. Hij heeft Frans gesproken, waarschijnlijk omdat hem dat gemakkelijker valt dan zijn vroegere moedertaal, het Vlaams. Hij moet dus al jaren in Frankrijk wonen, schiet het door haar heen, als hij zelfs in het Frans denkt.

‘Berton de Fleur is mijn echtgenoot,’ zegt ze, haar zelfbeheersing terugvindend.

‘Maak dat een domme maarschalk wijs, maar mij niet,’ zegt Jan minachtend.

Marie-Claire haalt de schouders op. Ze doet geen moeite om te ontkennen dat zij Marije Wartelsdochter uit Brugge is. Ze ontdekt dat ze eigenlijk helemaal niet bang meer is voor Jan van Gauwe. De afgelopen nacht had het besef van zijn aanwezigheid haar een schok gegeven, daar is ze nu overheen.

‘Ik herkende je gisteravond al, maar het leek me beter mijn mond te houden,’ zegt Jan geniepig.

‘De waarheid mag bekend worden,’ antwoordt Marie-Claire koel. ‘Ik ben een volwassen vrouw en gehuwd. Niemand kan mij dwingen terug te keren naar mijn vaderstad.’

‘Je hoorde mijn vrouw te zijn,’ bijt Jan van Gauwe haar toe. ‘Je was me beloofd en dat je bent weggelopen, ontslaat je niet van die belofte.’

‘Ik had jou niets beloofd, monsieur Jean,’ zegt Marie-Claire met nadruk.

‘Maar je vader wel!’ roept hij, rood aanlopend.

Haar eerste opwelling is, hem te vragen hoe het haar familie gaat, of haar ouders nog leven, maar ze slikt de woorden in als ze opnieuw zijn grijnslach ziet. Hij is niet veel goeds van plan!

‘Weet je dat je vanavond onthoofd wordt?’ zegt hij wreed. ‘Die zogenaamde man van je komt toch niet meer opdagen.’

Marie-Claire laat zich niet bang maken. Rustig antwoordt ze: ‘Maarschalk d’Audrehem is een man van eer, hij zal een vrouw die zijn gast is geen kwaad doen.’

‘Je hebt nog gelijk ook,’ bromt Jan van Gauwe. ‘Die dwaas heeft zich door jou al helemaal laten inpakken.’ En dan opeens, heel dreigend: ‘Toch zul je niet lang meer leven, Marije, behalve... behalve als ik je in bescherming neem.’

‘Jij?’

Haar minachting treft hem als een zweepslag.

‘Ja, ik,’ snauwt hij. ‘Want het zal van mij afhangen of je straks door Engelse soldaten als hun oorlogsbuit wordt behandeld, óf dat je een machtige beschermer vindt, in mij.’

Marie-Claire moet die bedreiging even verwerken. Al haar vermoedens van de nacht worden bewaarheid, want ze is intelligent genoeg om aan een half woord genoeg te hebben. Jan van Gauwe, de secretaris en vertrouweling van een Franse maarschalk, is dus een spion voor de Engelsen.

Waarschijnlijk heeft hij in het kasteel nog medeplichtigen, die

klaarstaan om de poorten te openen zodra Hugh de Calverley zich vertoont.

Ze herstelt zich enigszins en vraagt spottend: ‘Ach kom, Jan van Gauwe, waarom zou jij mij in bescherming nemen? Je bent boos op me.’

‘Ik wil je hebben,’ gromt hij. ‘En ik zal je krijgen ook, helemaal voor mij alleen.’

Ze antwoordt niet meer. Sluw staart hij haar aan.

‘Je bent geschrokken, hè? Je overweegt misschien wel om op een holletje naar de maarschalk te gaan en hem te vertellen dat de vijand al binnen de muren van Montmuran is en alleen wacht op het goede ogenblik om toe te slaan.

Welnu, ga maar – en kijk of hij je gelooft.’

Natuurlijk zal d’Audrehem haar niet geloven, dat hoeft Jan haar niet duidelijk te maken. Ze blijft zwijgen.

‘Nu,’ dringt Jan aan, ‘krijg ik nog antwoord? Het is je geluk dat je zo verdomd mooi bent. Als je je aan mij toevertrouwt kan ik zorgen dat je geen leed overkomt wanneer Hugh de Calverley deze burcht inneemt. Maar als je met dat hooghartige gezicht blijft rondlopen, kan ik er ook voor zorgen dat je zeer binnenkort de prooi wordt van een stel uitgehongerde soldaten. En je weet wat dat betekent; ze zullen geen stuk van je heel laten.’

Het is of ze weer droomt. Voor haar staat Jan van Gauwe, al is het dan niet op de Markt van Brugge, en zijn ogen knijpen samen. Ze tast naar de gordel van haar groene japon, maar de dolk heeft ze niet bij zich. Bezit ze dan niet een ander wapen,

een wapen waarmee elke man diep gewond kan worden?
Haar minachting!

Ervaring heeft haar geleerd dat mannen voor niets zo gevoelig zijn, onder niets zó kunnen lijden als onder de minachting van vrouwen, op wie ze zogenaamd laag neerkijken. Ze haalt diep adem en kijkt hem recht aan.

‘Probeer je mij bang te maken, Jan van Gauwe?’ zegt ze langzaam en nadrukkelijk. ‘Jij?’ Ze snuift, hoog opgericht. ‘Je zult in Brugge wel zoveel schurkenstreken hebben uitgehaald dat je Vlaanderen moest verlaten om niet gehangen te worden. En nu speel je de verrader op Franse grond. Maar vergeet één ding niet, Jan van Gauwe! Als mij iets ergs overkomt, dan staat er een wreker op: Bertrand du Guesclin. Hij zal je nazitten door heel Bretagne, net zo lang tot hij je te pakken heeft. Dan zal hij je langzaam roosteren op een laag vuurtje. Hij zal één voor één de nagels uit je tenen trekken, haar voor haar uit je hoofd rukken, je tong afhakken, je oren afsnijden en bij elke gil van pijn die je uitstoot zal hij duivels lachen en zeggen: “Dat heb je aan Marie-Claire te danken, schurk.”’

Tot haar grote voldoening ziet ze Jan huiveren. Even is hij met stomheid geslagen, want het visioen dat de jonge vrouw voor hem oproept, vervult hem met hevige angst. Maar ook Jan van Gauwe is intussen een volwassen man geworden, met tientallen avonturen achter de rug. Zich door een vrouw schrik laten aanjagen is zijn eer te na.

‘Du Guesclin,’ zegt hij schamper, ‘zal regelrecht in de val

lopen die Hugh de Calverley voor hem heeft opgezet. Morgen zal hij net zo dood zijn als je man, als de maarschalk en als iedereen hier op Montmuran. En of jij zult blijven leven, Marije, hangt helemaal van mij af. Ha! Je bent nog niets veranderd, je bent nog altijd even brutaal en wraakzuchtig. Maar die karakterfouten sla ik er wel uit, dat beloof ik je!

‘Jij hebt in de afgelopen jaren ook niet veel geleerd, dat je nu weer met die ranselpartijen dreigt,’ antwoordt Marie-Claire uit de hoogte. ‘Maar evenmin als vroeger zul je er in de toekomst de kans voor krijgen. Ik ben geen kind meer, Jan van Gauwe, en ik ben ook niet bang voor je. Ik laat me liever door twintig Engelse soldaten verkrachten, dan verder nog één woord met een verrader te wisselen.’

Bij die woorden neemt ze haar rokken bijeen, keert hem de rug toe en loopt weg. Rustig en statig, maar innerlijk niet half zo kalm als ze er vanbuiten uitziet. Jan van Gauwe staart haar na en moet erkennen dat haar vlucht uit Brugge hem van een wondermooie, fiere vrouw heeft beroofd. Maar hij krijgt haar nog wel...

Tandenknarsend en niet weinig onder de indruk van haar bedreiging met wraak, kijkt hij uit over het landschap en het grote woud aan zijn linkerhand. Waar blijft die vervloekte Hugh de Calverley?

12 het lied over de verrader

De Engelsen laten zich nog altijd niet zien. Maarschalk d'Audrehem loopt kletterend en rinkelend door de gangen en houdt toezicht op het herstel van de muren, dat veel te langzaam vordert. Tussendoor dicteert hij brieven die Parijs misschien nooit zullen bereiken. Soms werpt hij een dreigende blik op Marie-Claire, die in een hoekje van de grote zaal heeft plaatsgenomen en als verstrooid op haar luit tokkelt.

‘Waar blijft je man? Waar blijft Du Guesclin?’ gromt hij. ‘Zo ver is het toch niet naar Dinan...’

Marie-Claire kijkt vriendelijk naar hem op.

‘Ze komen wel op tijd, messire. En wat ik u bidden mag, stoor me niet. Ik ben bezig een nieuw lied te maken. Vanavond na het souper zal ik het u voorzingen.’

Hij laat haar verder met rust; voor vrouwen heeft hij trouwens geen tijd. Hij klimt weer naar de kantelen, kijkt onrustig uit over het groene landschap. Hij ziet alleen boeren op het land werken. Elk ogenblik verwacht hij het Engelse leger uit het bos te zien komen, de zon vonkend op de lanspieken. Soms verbeeldt hij zich het getrappel van duizenden paardenhoeven te horen, maar niets verdachts roert zich. Hij beklimt de hoogste toren en kijkt met de handen boven de ogen scherp naar het westen. Bij zeer heldere dagen kun je van hieruit de torens van Dinan zien.

Maar het is geen helder weer, al schijnt de zon. De wouden dampen, de horizon lost zich op in nevels.

‘De Calverley moet verdwaald zijn,’ mompelt hij hoopvol.

De avond valt. Nog altijd geen taal of teken van Berton en Du Guesclin. Maar ook niet van Hugh de Calverley en zijn Engels leger. Marie-Claire maakt zich over haar man niet te veel zorgen. Berton is een sterke vent en kan op zichzelf passen. Ze weet dat de maarschalk de bedreiging haar te laten onthoofden niet zal uitvoeren. Ze heeft de harten gestolen van de aanwezige dames: Jeanne de Laval en haar tante, plus een aantal gezelschapsdames. Montmuran is eigendom van de adellijke familie de Laval en het is niet voor niets dat maarschalk d’Audrehem de burcht moet redden. De Lavals zijn belangrijke mensen in Bretagne.

Onder de ridders bevindt zich er één met wie Marie-Claire goed kan opschieten. Eslatre de Marès heet hij. Een aardige jonge vent, die tot over zijn oren verliefd is op Jeanne de Laval. Maar het mooie meisje merkt daar niet eens iets van. Marie-Claire amuseert er zich mee deze edellieden gade te slaan, die zich bedreigd voelen en toch de galante spelletjes niet kunnen laten.

Maar over één ding tobt ze wel: het dreigende verraad van Jan van Gauwe. De hele middag heeft ze zich afgevraagd hoe ze maarschalk d’Audrehem moet waarschuwen. Hem gewoon vertellen wat ze weet zou niets uitrichten. De maarschalk zou haar niet geloven, als zijn klerk stijf en strak

blijft volhouden dat ze liegt. Ze kan niets bewijzen, het is haar woord tegenover het zijne en d'Audrehem zal eerder geneigd zijn zijn eigen secretaris te geloven dan haar. Ze moet iets anders verzinnen...

En dat doet ze dan ook.

Na het souper zegt ze: 'Dames en heren, ik heb een nieuw lied gemaakt vandaag. Misschien kan ik u ermee opvrolijken.'

'Een lied, ja,' roept Eslatre de Marès meteen, terwijl hij een smachtende blik werpt op Jeanne de Laval. In stilte hoopt hij dat het een liefdeslied zal zijn.

'Het is een ridderballade in oude stijl,' vervolgt Marie-Claire.

Ze stemt de luit, glimlacht, maakt zittend een halve buiging in de richting van de maarschalk en zingt:

Groot is de moed van Ridder Hans,
voor geen vijand week hij ooit.
Hoog staat naast hem op de trans
zijn vrouwe, de blauwe rokken geplooid.
'Daar komen de Moren, mijn heer, mijn held,
met schilden, met bloeddorst en haat.
Met zwaaiende vanen en hevig geweld,
hoort, hoe de oorlogstrom slaat.'

Haar blonde haren drijven op de wind,
in de zaal slaapt stil haar kind.

‘Vrees niet, o liefste vrouwe mijn,
vrees niet, de burcht is sterk en breed.
Mijn zwaard zal terugslaan hun venijn
en u geschiedt geen enkel leed.’
‘Ik ben niet bang voor de Moren,
al is hun kracht en haat zo groot.
Ik ben niet bang voor de Moren,
mijn edele echtgenoot.’

Haar blonde haren drijven op de wind,
in de zaal slaapt stil haar kind.

‘Een engel heeft mij deze nacht
gewaarschuwd voor het zwart verraad
van een dienaar die op voeten zacht
de vijand binnen de muren laat.’

De ridder grijpt terstond zijn zwaard,
daalt af naar de binnenplaats.
‘Wie is de knecht, die gans ontaard,
ons dreigt met zoveel kwaads?’

Haar blonde haren drijven op de wind,
in de zaal slaapt stil haar kind.

‘Waar is de man die mij verkopen wil
en die mijn goedheid zó beloont?’

Wie is het die ons verderven wil
en voor verraad niet schroomt?⁹
De knechten sidderen allen,
vallen geschrokken op de knie.
Hun angstige stemmen schallen:
‘Ach heer, wij weten niet wie.’

Haar blonde haren drijven op de wind,
in de zaal slaapt stil haar kind.

Maar één knecht zegt dan overhaast:
‘Niet ik, heer Hans, niet ik.’
Dan staat de vrouwe reeds ernaast,
hij huivert onder haar kille blik.
‘Dit is de man die de engel mij wees,
in grijs en zwart gaat hij gekleed.
Weet Hans, dat ik zijn valsheid vrees,
in listen is hij zeer doorkneed.’

Haar blonde haren drijven op de wind,
in de zaal slaapt stil haar kind.

De schurk valt op de knieën neer,
smeeft bevend om vergiffenis.
De ridder doet het harte zeer,
groot is zijn ergernis.
Zijn zwaard slaat toe, de knecht, doorboord,

heeft zijn verraad geboet.
De Moren beuken op de poort,
maar niemand die opendoet.

Haar blonde haren drijven op de wind,
in de zaal slaapt stil haar kind.

‘God geve ons voortaan een eerlijke vijand,
die dapper strijdt met het zwaard in de hand.
En niet een knecht in grijs en zwart,
die bijt als een slang aan mijn hart.’

Als Marie-Claire zwijgt is het even stil. Haar hart bonkt, maar dat is beroepstrots. Ze heeft de ballade die middag even snel in elkaar geflanst, het is geen grote dichtkunst en Berton zou er zijn hoofd over hebben geschud.

Dan begint Eslatre de Marès beleefd te applaudiseren, de anderen volgen. Maarschalk d’Audrehem schraapt zijn keel. Langzaam glijden zijn ogen over het gezelschap en ze blijven rusten op zijn secretaris: De enige van de aanwezigen die in stemmig zwart met grijs is gekleed. Jan van Gauwe is bleek geworden. Zijn ogen vernauwen zich en hij ontwijkt de blik van de maarschalk.

‘Dat is een aardige ballade,’ zegt d’Audrehem eindelijk. Marie-Claire bedankt hem glimlachend voor het compliment.

‘Dan zal ik nu een oud Vlaams volksliedje voordragen,’ kondigt ze aan. ‘Ik verzoek de dames en heren het refrein

mee te zingen, het is heel vrolijk.'

'Bespaar je de moeite,' zegt d'Audrehem, 'Vlaams verstaat niemand van ons.'

'O jawel, er zijn Vlamingen in deze zaal,' antwoordt Marie-Claire schijnbaar argeloos. 'Uw eigen secretaris komt uit Brugge. Hij had er niet zo'n goede naam, maar nu hij een eerlijk man is geworden, zal ik graag voor hem zingen.'

'Jean d'Or is geen Vlaming,' stuift de maarschalk op.

Met grote onschuldige ogen kijkt Marie-Claire om, alsof ze de man nog eens goed wil opnemen.

'Natuurlijk wel,' zegt ze verwonderd. 'Hij heeft me vanmiddag nog aangesproken op de weergang, omdat hij ook mij had herkend. Ziet u, ik ben Vlaamse van geboorte, maar door mijn huwelijk met Berton de Fleur Française geworden. Nietwaar, Jan van Gauwe?'

d'Audrehem heeft al begrepen dat het niet allemaal toevallig is, wat de jonge vrouw zegt en doet. Zelfs de ballade die ze heeft gezongen over de gestrafte verrader, was geen toeval.

'Marie-Claire,' zegt hij scherp. 'Wat betekent dit? Wat probeer je me duidelijk te maken?'

'Niets, messire, ik probeer u een aangename avond te bezorgen. Dat is immers mijn werk. Ik verdien er in de regel mijn brood mee. Ik meende uw gastvrijheid niet beter te kunnen belonen dan door...'

'Zwijg! Mij neem je niet in het ootje, Marie-Claire! Die ballade heb je zelf gemaakt en daarmee had je een bedoeling.

Wat wilde je ermee zeggen?’

Marie-Claire slikt en waagt de sprong.

‘Niet anders dan dat verraad overal schuilt en dat in deze tijd niemand te vertrouwen is.’

‘Heb je iemand op het oog?’

‘Wie ben ik om de betrouwbaarheid van uw dienaren te kunnen toetsen?’ antwoordt ze onschuldig. ‘Maar die droom die ik vannacht had...’

‘Aha, jij hebt dus gedroomd! Van verraad?’ Als kind van zijn tijd is de maarschalk van Frankrijk behoorlijk bijgelovig.

Marie-Claire buigt het hoofd.

‘De droom van een dwaze vrouw, messire. Ik bid u, schenk er geen aandacht aan.’

‘Vertel me je droom, Marie-Claire,’ dringt de maarschalk aan, terwijl hij een kruis slaat.

‘U beveelt het me?’ vraagt Marie-Claire en ditmaal lijkt het of ze beeft. Ze vouwt de handen boven de luit en nog altijd met gebogen hoofd (dat maakt de meeste indruk) zegt ze zacht: ‘Vannacht droomde ik dat ik werd gewekt. Naast mijn bed stond een engel die mij wenkte hem te volgen. Achter hem, in mijn hemd, beklom ik de muren van Montmuran. De wachters sliepen alsof een hemelse hand hun de ogen had toegedrukt. Voor het kasteel wemelde het van vijandige soldaten. Ik schrok en wilde weglopen om alarm te slaan, maar de engel weerhield mij en wees naar beneden. Toen zag ik een schim die over de binnenplaats sloop, naar de poort ging, het valhek opendraaide, de poort opende en de brug liet

zakken. De vijanden stroomden binnen... Op dat moment ontwaakte ik werkelijk en ik was blij te ontdekken dat het maar een droom was geweest. De zon scheen in de kamer en van de vijand geen spoor.'

De dames bij de haard zuchten opgelucht.

'Wie was de schim die in het geheim de poort opende?'

vraagt d'Audrehem streng. Hij gelooft geen woord van dat droomgezicht, maar hij beseft opeens dat Marie-Claire hem voor iemand wil waarschuwen. Niet met een regelrechte beschuldiging die weerlegd kan worden, maar langs een poëtische omweg... In stilte bewondert hij haar slimheid.

'Die schim? Ik moet toegeven, messire, dat ik hem in mijn droom herkende. Maar dromen zijn bedrog!'

Vertel mij wat, denkt d'Audrehem gespannen. Jij hebt net zomin van verraad gedroomd als ik, maar je speelt het knap. Hij grijnst.

'Ik begrijp dat het niets dan een droom was, Marie-Claire, maar je vertelt het mooi. Wie was de verraderlijke schim?'

Ze duikt weer ineen, laat de kin op de borst zakken.

'Dat durf ik niet te zeggen. Ik kan niet in het wilde weg, omdat ik een nachtmerrie had, een landgenoot beschuldigen...'

Haar stem sterft weg. Jan van Gauwe vliegt op.

'Die vrouw liegt,' gilt hij met overslaande stem. 'Ze tracht u te beïnvloeden, seigneur. Het is waar dat ik haar vroeger in Brugge heb gekend. Mijn ouders wilden me zelfs met haar laten trouwen, maar dat heb ik geweigerd. Ze stond slecht

bekend, ze was een slet. Ze werd ten slotte de stad uitgejaagd. En die vrouw, die gemene straatmeid, wil zich nu op mij wreken en daarom vertelt ze dit onmogelijke verhaal. Ze wil mij verdacht maken, terwijl ze zelf niet te vertrouwen is. Waar is haar zogenaamde man? Waarom komt hij niet terug met Bertrand du Guesclin? Omdat hij ons verraden heeft aan Hugh de Calverley en de Engelsen over onze wanhopige positie heeft ingelicht. Zij...'

De zeer ridderlijke Eslatre de Marès brengt de hand naar zijn dolk en doet dreigend een stap in de richting van de klerk.

'Zwijg! Hoe waag jij het een beschaafde jonge vrouw zo te belasteren, pennenlikker?' brult hij woedend. Alle aanwezigen houden de adem in. Marie-Claire reageert niet. Nog altijd zit ze ineengedoken op haar krukje, ze antwoordt zelfs niet op de beledigingen van Jan van Gauwe. Ze heeft gedaan wat ze kon. Hoe de heren dat wensen op te nemen, moeten ze zelf maar weten. Ze beseft dat ze hoog spel speelt en dat haar waarschuwing zich tegen haar kan keren. Maar met bluff bereik je veel, dat heeft Du Guesclin haar geleerd. En in deze wereld waar de schone schijn oppermachtig heerst, terwijl de werkelijkheid hard en wreed is, moet je je er soms wel met bluff en risico nemen doorheen slaan.

'Ik laster niet,' schreeuwt Jan van Gauwe. 'Heb ik mijn heer, de maarschalk van Frankrijk, niet al langer dan zes maanden trouw gediend? En nu komt er uit het niets een vrouw opduiken en opeens ben ik de schurk. Opeens word ik

beschuldigd van verraad! Dat hoef ik niet te nemen.'

'Jean d'Or heeft gelijk,' zegt d'Audrehem kil, 'er is geen enkele reden waarom we aan zijn betrouwbaarheid moeten twijfelen. Toch verbaas je me, mijn beste secretaris. Marie-Claire heeft je naam niet genoemd. Waarom word je dan zo kwaad, waarom vlieg je op en roept, als enige: Ik niet, heer ridder, ik niet? Ik ben toch niet zo dom om geloof te schenken aan de droom van een vrouw met te veel fantasie?'

Eslatre de Marès, die het niet allemaal meer kan volgen, kijkt van de een naar de ander. Marie-Claire heft nu het hoofd op.

'Dank u, messire, u bent een wijs man,' zegt ze helder. 'Het was inderdaad maar een droom en ik heb u gesmeekt die niet te hoeven vertellen. U beval het mij. Ik smeeik u daarom: hecht er toch geen betekenis aan. Ik zou mij schamen als er verkeerde gevolgtrekkingen werden gemaakt.'

d'Audrehem knikt vergevingsgezind.

'Je hoort het, Jean d'Or, de dame biedt haar verontschuldigingen aan. En deze heren hier kunnen getuigen dat ik haar heb gedwongen haar droom te vertellen. Ze sribbelde tegen, nietwaar heren?'

De officieren knikken, de dames knikken, tamelijk geestdriftig. Ze genieten van de voorstelling en de kibbelpartij, die brengen afwisseling in het eentonige wachten. Alleen Eslatre de Marès is nog niet gekalmeerd.

'Uw secretaris heeft deze mooie, beschaafde vrouw diep beledigd,' zegt hij boos. 'Terwijl zij toch onze gast is en haar

best doet onze verveling te verdrijven. Ik eis dat hij haar op zijn knieën zijn verontschuldigen aanbiedt.'

'Zeer goed,' knikt de maarschalk. En voor de knarsetandende Jan van Gauwe zit er niets anders op dan voor Marie-Claire neer te knielen en om vergiffenis te vragen voor de lasterlijke woorden die hij heeft gesproken. Ze geniet met volle teugen van zijn vernedering, al laat ze dat niet merken.

Maar de ridders intussen kijken niet zonder bewondering naar Marie-Claire en besluiten stuk voor stuk beter op hun hoede te zijn. De in dromen en dichtregels verpakte waarschuwing is hun niet ontgaan. Bewezen is er niets, dat is ook niet mogelijk... Wat extra voorzichtigheid lijkt echter geboden.

De maarschalk geeft het voorbeeld.

'Kom,' zegt hij, 'het is al laat. Seigneur de Marès, laat de wachtposten voor deze nacht verdubbelen en controleer ze elk uur. Ridder Faucon zal u om middernacht komen aflossen. De anderen kunnen zich ter ruste begeven.'

Marie-Claire staat op en volgt de andere vrouwen naar het slaapvertrek; de luit neemt zij mee en naar Jan van Gauwe kijkt ze niet één keer meer om. Voor de deur van Jeanne de Lavals kamer staat een soldaat met een hellebaard.

'Worden we vannacht bewaakt?' vraagt de edelvrouw verwonderd.

'Bevel van de maarschalk, vrouwe,' antwoordt de soldenier

stug.

‘O, laten we onze deur aan de binnenzijde goed afgrendelen,’ fluistert Jeanne Marie-Claire in het oor. ‘Ik vind het griezelig, zo’n soldaat voor mijn slaapkamer.’

‘Een uitstekend idee,’ antwoordt Marie-Claire zacht.

Ze voelt zich hevig opgelucht. Kennelijk heeft maarschalk d’Audrehem haar waarschuwing ernstig genomen en heeft hij zijn maatregelen al klaar. Jan van Gauwe zal geen kans krijgen zijn geplande verraad uit te voeren en evenmin zal hij haar kwaad kunnen doen, midden in de nacht. Waarschijnlijk staat er voor zijn deur eveneens een wachtpost...

Terwijl ze zich uitkleden zegt Jeanne de Laval plotseling: ‘O Marie-Claire, zal hij komen morgen? Ik hoop het zo...’

‘Berton de Fleur? Vast wel.’

‘Ik bedoel Bertrand du Guesclin.’

‘Ik denk het wel.’

Ze kruipt in bed en blaast de kaars uit. Het is een nieuwe ervaring voor haar te ontdekken dat er vrouwen bestaan die Berton de Fleur gezien hebben, al is het maar even, en hem meteen kunnen vergeten...

13 Op zoek naar Du Guesclin

Het zit Berton de Fleur van het begin af aan niet mee. Het is een goed paard dat maarschalk d'Audrehem hem heeft meegegeven en de trouvère ontdekt spoedig dat een draf het dier het minst vermoeit. Maar het wordt snel donker, de weg splitst zich en later nog eens, zonder dat hij een wegwijzer vinden kan, en het duurt niet lang of Berton zit hevig te twifelen. Rijdt hij wel de goede kant uit?

Hij komt in een dorp waar iedereen al slaapt; alleen uit de herberg schijnt nog licht. Berton stijgt af, laat aan de trog het paard wat drinken en kijkt peinzend naar de luiken van de gelagkamer, die gammel genoeg zijn om kieren licht en flarden van stemgeluiden door te laten.

Hij besluit naar binnen te gaan, een beker wijn te bestellen en de weg te vragen.

Om de natte tafel in de gelagkamer zit een aantal boeren, die onmiddellijk hun gesprek staken als ze de trouvère zien binnenkomen. Is het een poorter of een edelman? vragen ze zich blijkbaar af.

‘Goedenavond. Een kroes wijn graag,’ bestelt Berton. Hij knikt de boeren toe (in herbergen voelt hij zich thuis) en gaat rustig aan een kleine tafel zitten. Zwijgend brengt de waard hem de wijn. In de gelagkamer heerst nu doodse stilte.

‘Kan iemand van u mij zeggen of dit de goede weg is naar Dinan? Ik kwam daarstraks langs een tweesprong en ik heb op

goed geluk dit pad gekozen. Maar ik heb haast, ik moet zo snel mogelijk de stad zien te bereiken. Is het nog ver?’

De mannen wisselen een blik. Dan staat er een jonge kerel op, die spottend zegt: ‘De kortste weg is altijd de slechtste. Waarom zo’n haast? Dinan zal er morgen ook nog wel zijn.’

‘Je komt er toch niet binnen, heerschap,’ gromt een van de andere boeren. ‘s Nachts houdt Dinan de poorten dicht.’

‘Ik heb een vrijgeleide,’ antwoordt Berton.

De boeren zwijgen nu weer en kijken naar hem. Het is duidelijk dat ze de goedgeklede, gewapende vreemdeling niet vertrouwen.

‘Het heerschap is een koerier,’ veronderstelt de waard eindelijk.

‘Zo kun je het noemen,’ knikt Berton.

De herbergier, die wat minder argwanend schijnt dan de boeren, leunt met zijn dikke buik tegen het tafeltje.

‘Het heerschap zou er beter aan doen de nacht bij mij door te brengen. De wegen zijn niet veilig na het invallen van de duisternis.’

‘Ik heb haast,’ zegt Berton kort.

‘Haast om een pijl in uw rug te krijgen?’ gromt de waard. Berton is verbaasd.

‘Wie zou het in zijn hoofd halen om te schieten op een koerier?’

‘Aan een schim die ’s nachts over de weg davert vraagt niemand iets,’ zegt de jonge boer, plotseling bitter. ‘Hij kan van alles zijn en risico’s nemen wij niet meer.’

Boeren met pijl en boog, denkt Berton. Dat is iets nieuws! Hoe komen ze daaraan? Wie leert hen schieten?

Maar de opmerking van de jonge boer geeft hem juist moed. Dit is de streek waar iedereen Du Guesclin kent en Berton vermoedt dat het juist de geweldenaar is geweest, die het plaatselijk verzet bij de bevolking heeft georganiseerd.

‘Luister,’ zegt hij samenzweerderig. ‘Ik heb een brief voor Bertrand du Guesclin. Die moet met de meeste spoed bezorgd worden.’

‘Dan moet je toch niet in Dinan wezen, heerschap; daar zul je Bertrand niet meer treffen,’ zegt de waard snel.

‘Bij God, waar zit die ijzervreter dan?’

‘Dat mag de duivel weten.’

De jonge vent wendt zich rechtstreeks tot Berton.

‘Bertrand zal de Engelsen wel op de hielen zitten,’ zegt hij geheimzinnig.

‘Mooi. En waar zijn de Engelsen?’

Weer die stekende, wantrouwige blikken. Maar de boer begint te grinniken. ‘Tja, als we dát wisten! Twee dagen geleden waren ze vijf mijl van hier. Daar overvielen ze de hoeve van mijn oom Ferrand en ze dwongen hem voor gids te spelen. Uitgerekend oom Ferrand! Sindsdien kunnen die vervloekte Engelsen overal zijn... Ze zullen wel in kringetjes rondrijden, denk ik. Oom Ferrand wordt gauw duizelig als hij Engels hoort spreken.’

Zou het waar zijn? Berton weet niet goed wat hij ervan moet denken. Misschien spreekt die jonge kerel de waarheid,

misschien staat hij maar een verhaaltje op te dissen. Bij die Bretons weet je het nooit; ze zijn goed in sprookjes verzinnen.

‘Waarom heb ik de Engelsen dan niet ontmoet?’ zegt Berton. ‘Ik kom van Montmuran en het gerucht gaat dat Hugh de Calverley bezig is tegen de burcht op te trekken. Maarschalk d’Audrehem bevindt zich op het kasteel, hij heeft Du Guesclin dringend nodig.’

‘Om zijn dure huid te redden zeker?’

‘Om de burcht voor Frankrijk te kunnen behouden. Maar als de Engelsen twee dagen geleden Montmuran tot op tien mijl waren genaderd, had ik ze vanavond toch zeker moeten tegenkomen!’

‘Met oom Ferrand als hun gids? Kom nou, heerschap, ik merk dat je mijn oom niet kent.’

‘Die ken ik ook niet, maar ik ken Bertrand du Guesclin, ik ben een goede vriend van hem en ik moet hem vinden, zo snel mogelijk.’

‘Een vriend? Hoe komt het dan dat je zulk mooi Frans spreekt, koerier? De echte vrienden van Bertrand zijn allemaal Bretons, hoor, en die spreken niet zo keurig.’

‘Ik word doodmoe van jullie,’ snauwt Berton. De waard tikt hem verzoenend op de schouder.

‘Ze bedoelen het goed, heerschap. En ik raad u dringend aan vannacht hier te blijven. Buiten is het niet veilig voor ruiters. En geloof me, als we wisten waar Bertrand uithangt, zouden we het u wel vertellen. Bovendien bent u op de verkeerde weg. Bij de tweesprong had u links moeten

aanhouden. Morgenochtend zal ik u de goede richting wijzen. Maar ik vrees dat uw rit naar Dinan vergeefs zal zijn. Met duizend Engelsen in de buurt gaat Bertrand niet op zijn gemak naar de meisjes kijken.'

Het klinkt allemaal erg logisch en overtuigend. En Berton begrijpt dat het onmogelijk voor hem is om in het pikkedonker de weg naar Dinan te vinden. Hij zal zeker verdwalen en dan nog meer tijd verliezen.

Dus blijft hij die nacht in de herberg logeren, in een kamertje onder het dak. Slapen doet hij nauwelijks. Hij weet niet of hij in een rovershol is beland of zich onder vrienden bevindt. Bovendien maakt hij zich hevig ongerust over Marie-Claire.

Heel vroeg in de ochtend, zonder op een ontbijt te wachten, vertrekt hij, hopennd dat de herbergier hem de goede weg heeft gewezen. Dat blijkt inderdaad het geval: spoedig ziet hij de muren en torens van de stad voor zich opdoemen. Dinan is een havenstad, een eind het land in, en ligt aan een brede zee-arm: de Rance. Het is een echte overlaadhaven. Er wonen dan ook veel rijke kooplieden; een van hen is Thomas Ragueneel, Tiphaines vader.

Vertwijfeld rijdt Berton door de nauwe straten. Hij klampt iedereen aan die eruit ziet als belangrijk en binnen een uur is hij er zeker van dat Du Guesclin zich niet meer in de stad bevindt.

'Hij is er wel geweest,' vertelt een spraakzame herbergier

hem. ‘Hij heeft een paar dagen bij mij gelogeed, het schijnt dat er bij de haven een meisje woont dat zijn aandacht heeft getrokken. Maar twee dagen geleden is hij weggegaan en niemand weet waarheen. Hij zal wel achter de Engelsen zijn aangegaan. Wat zou Bertrand anders moeten doen?’

‘Waar had hij zijn troepen gelaten?’ vraagt Berton dringend.

‘O, die zullen zich wel in de bossen hebben schuilgehouden.’

Berton ziet in dat hij in de stad zijn tijd verknoeit. Maar wat nu?

Terugkeren naar Montmuran of toch nog proberen de verdwenen ijzervreter te vinden? Hij ondervraagt de poortwachters en een van hen meent opgevangen te hebben dat Bertrand du Guesclin naar La Motte-Broons is gegaan. Berton besluit daar dan maar een kijkje te gaan nemen. Dat betekent een flinke omweg. En het is een vergeefse omweg, want het landgoedje van Du Guesclin ligt rustig in de zon te stoven, de pachters werken, soldaten bevinden zich er nauwelijks en ofschoon Berton goed wordt ontvangen en een stevig middagmaal krijgt voorgezet, schiet hij er niets mee op.

De jongste zuster van Bertrand, Jeanne, die de huishouding doet, zegt: ‘Berton de Fleur, blijf vannacht bij ons. Het is al laat en als je bij toeval op dat Engelse leger stuit, ben je verloren. Ik weet dat Bertrand achter Hugh de Calverley aanzit en als het waar is wat je beweert, dat boer Ferrand de Engelsen tot gids moet dienen, dan zijn ze nog lang niet bij

Montmuran. Ferrand is een geslepen kerel en hij zal die vervloekte Engelsen op zoveel zijpaden leiden dat ze het gevoel krijgen dat hun neus in hun nek groeit.’

‘Ik moet weg,’ antwoordt Berton zenuwachtig. ‘Als ik niet op tijd op Montmuran terug ben, zal maarschalk d’Audrehem mijn vrouw laten doden.’

‘Dat zal d’Audrehem wel uit zijn hoofd laten! Bertrand vereert je vrouw, Berton, en wie haar iets durft aandoen is nog niet gelukkig.’

Maar hij gaat toch – en verdwaalt hopeloos tussen de heuvels, bosschages, dorpen. De halve nacht zwerft hij rond door een leeg land dat gedeeltelijk in puin ligt, voortdurend op zijn hoede, want hij is de waarschuwing van de jonge boer voor boogschutters niet vergeten. Hij slaapt een paar uur onder de heg, gaat dan weer op pad bij het ochtendgloren, dodelijk ongerust over Marie-Claire.

Tegen het einde van de ochtend ontdekt hij plotseling dat hij op bekend terrein is gekomen. Voor hem strekt zich een glooiend veld uit, dat oploopt naar een dicht bos. Achter dat bos, boven de vallei, moet Montmuran liggen, herinnert hij zich. Zijn paard is moe en dreigt onder hem neer te vallen. Hij stijgt af, hongerig en met brandende dorst. Strompelend van vermoeidheid voert hij het dier mee aan de teugel. Zijn rechterhand glijdt onwillekeurig naar zijn oude strijdbijl.

‘Als d’Audrehem mijn vrouw kwaad heeft durven doen, zal Frankrijk morgen een maarschalk minder hebben,’ prevelt hij

grimmig voor zich uit. Opeens verstijft hij. Wat is dat?

Diep in het bos boven hem schalt een trompet. Hij kent dat sein; bij Crécy heeft hij het acht jaar geleden zelf geblazen, vóór de grote stormloop begon die zo fataal afliep voor het Franse ridderleger.

De trompet daar in het woud blaast het aanvalssein.

En onmiddellijk stijgen nog andere geluiden op, die onmiskenbaar zijn: krijgsrumoer!

‘Heilige Moeder Gods, de Engelsen vallen Montmuran aan!’

Hij twijfelt er niet aan: Hugh de Calverley is eindelijk aangekomen en op dit moment begint de bestorming. En Montmuran is niet te houden! Marie-Claire bevindt zich daar, als ze nog leeft...

De angst geeft hem nieuwe kracht. Hij laat het paard staan en begint te rennen in de richting van het woud. Daarbinnen of daarachter wordt verwoed gevochten. Hoe meer hij nadert, hoe verontrustender de geluiden worden. Staal klettert op staal, paarden hinniken, rauwe en onverstaanbare kreten stijgen op. Hij begrijpt het niet goed. Montmuran ligt toch verder, een eind achter het bos? Maar het lijkt of in het woud zelf de hel is losgebroken.

Dan begint het krijsende bos opeens ruiters uit te spuwen. Struikelend, buiten adem, midden op het hellende veld, houdt Berton stil, half verborgen door een wilde struik. Eén ogenblik vreest hij dat de vluchtenden zijn richting zullen uitkomen, maar dat gebeurt niet. Ze merken hem zelfs niet

op in hun haast een goed heenkomen te zoeken.

Hij kijkt even om, een bekend geluid heeft zijn aandacht getrokken. Dan ontdekt hij dat het paard hem vrijwillig is gevolgd. Het is een kostbaar dier, dat niet van hem is. Zijn ingeschapen eerlijkheid dwingt hem het weer bij de teugels te grijpen; hij wil niet dat het in handen valt van de vluchtende ruiters, wie dat ook mogen zijn. Stijf klimt hij weer in het zadel en trekt zijn bijl.

‘Nog een kort eindje, Victor,’ mompelt hij verstrooid, ofschoon het dier geen naam heeft. ‘Ik moet weten wat daar gebeurt, ik moet naar Marie-Claire. God geve dat ik niet te laat kom.’

De zon staat hoog aan de hemel. Het goed afgerichte dier gehoorzaamt langzaam. Een ruiter komt nu halverwege het vrije veld op hem af; diens paard schijnt kreupel en de man is blijkbaar gewond. Maar zodra hij Berton in het oog krijgt, komt hij recht op de trouvère af. Berton wacht hem op, heft zijn bijl en slaat toe. De ruiter tuimelt uit het zadel. Nu pas herkent de trouvère de kleuren van de man op zijn schild: het rood van de zon die in zee ondergaat, het geel van de hoge duinen die Guyenne tegen de zee bescherme – het is een Gascogner! Dat geeft Berton nieuwe moed. Als de Gascogners, onderdanen en bondgenoten van de Engelse koning, op de vlucht slaan, betekent dat hoop! Berton rijdt op het gillende bos toe. Hij voelt het doodvermoeide paard onder zich trillen.

‘Nog even, Victor.’

Het krijgsgedruis schijnt zich te verwijderen, trekt verder weg in de richting van Montmuran. Berton rijdt onder de bomen door, vindt een holle weg – en daar ziet hij de eerste gesneuvelden.

Ze liggen her en der verspreid, de meesten van hen zijn gedood door pijlen, ontdekt hij. Het zijn bijna allemaal Engelsen, gemakkelijk te herkennen, want ze dragen een soort uniform. Niet alleen dode mannen ziet hij, ook stervende en dode paarden. Hij begrijpt dat het leger van Hugh de Calverley op deze holle weg in een hinderlaag is gevallen. In de verte, achter het bos, daveren paardenhoeven, schreeuwen strijdende soldaten. De holle weg is alleen maar een grafkuil – een naar gezicht. Berton rilt, kijkt rond.

Dit moet het werk zijn geweest van Du Guesclin, denkt hij, het is helemaal zijn methode. Zijn mannen opstellen aan weerszijden in het struikgewas, het halve leger voorbij laten gaan en dan een vreselijke slachting aanrichten zodat die Engelsen niet weten wat hun overkomt. Maar waar heeft Du Guesclin boogschutters vandaan gehaald? En hoe wist hij dat de Engelsen juist deze weg door het bos zouden nemen, met de bedoeling Montmuran van achteren te naderen?

Dan herinnert Berton zich dat Du Guesclin de streek hier op zijn duimpje kent, dat geen enkele sluipweg, bos of dorp geheimen voor hem heeft. En boer Ferrand, de gedwongen gids, had de Engelsen een grote omweg laten maken en hen toen natuurlijk door dit bos geleid, waar Du Guesclin de vijand stond op te wachten... Tactiek. Strategie. Het gevolg van

een goede inlichtingendienst en hulp van de bevolking, iets totaal nieuws voor een Franse krijgsmacht. Berton voelt een woeste dankbaarheid in zich opstijgen. God heeft Frankrijk niet in de steek gelaten. Hij heeft een man gezonden die zijn verstand gebruikt.

Maar een paar honderd doden, tientallen vluchtelingen, daarmee is dat Engelse invasieleger, dat volgens de geruchten zeker duizend man telt, nog niet verslagen. De strijd heeft zich verplaatst in de richting van Montmuran en daar is Marie-Claire...

Ver voor hem uit schalt weer de trompet, dringend en opzwepend. Het klinkt helder op deze mooie dag, zo uitnodigend dat Bertons bloed sneller begint te stromen. Hij ziet zijn paard de oren spitsen; het is een strijdros, het reageert op dat geluid. Zo moe als het is, begint het wat sneller te lopen en even later bereiken ze het einde van het bos.

En daar ligt het kasteel, omringd door landerijen, hoog boven de groene vallei. De trompet schalt weer. Berton stijgt af, laat zich op de grond zakken en leunt met de rug tegen een boom. Hij ziet al dat elke haast overbodig is.

De Engelsen, achtervolgd door de Bretons van Bertrand du Guesclin, worden in de richting van de burcht gedreven. Maar daar opent zich de poort en de Fransen doen een uitval onder aanvoering van maarschalk d'Audrehem. Berton de Fleur ziet de kostbare wapenrusting van d'Audrehem schitteren, hij ziet de vaandels zwaaien, hij ziet de Engelsen,

van twee kanten bestookt, neergaan als gemaaide halmen. Hij ziet Du Guesclin, hoog op een geelbruin paard, zich midden in de mêlee storten en tekeergaan als een duivel. Hij ziet paarden steigeren, hoort het bonken van staal op ijzer, van staal op schilden, van knotsen op onbeschermd vlees. Hij hoort mensen gillen, vloeken, schreeuwen, juichen of in doodsnood kermen. Hij ziet het stof opwervelen en hoort uit die stofwolken een hels lawaai opstijgen.

Doodmoe, van diepe afschuw vervuld, sluit hij de ogen. Hij weet dat veel mannen de aanblik van die hete strijd een prachtig gezicht zullen vinden; hem maakt het misselijk.

Maar zijn oren kan hij niet sluiten en die horen hetzelfde als lang geleden bij Crécy: gillende paarden, kreten van bloeddorst, stampen van paardenhoeven en het dreunen van vluchtende ruiters. Hij hijst zich overeind en verstopt zich achter de boom, diep ademhalend om de misselijk makende afkeer de baas te worden. Met zijn bonzend hoofd tegen de koele stam gedrukt wacht hij af. Weer hoort hij de trompetten, die boven alles uit schetteren. Zullen ze het houden, de Fransen?

Hij opent de ogen weer, bindt het onrustig geworden paard aan een taaie struik en kijkt naar het slagveld. Zijn brein maakt een snelle berekening. Hoeveel mannen heeft Du Guesclin meegebracht? Misschien driehonderd. Hoeveel waren er op Montmuran? Nog geen honderdvijftig. Het is duidelijk: de Fransen zijn ver in de minderheid en de verrassingsaanval in het bos heeft Hugh de Calverley's leger weliswaar uitgedund

maar niet verslagen... Angst om Marie-Claire stijgt weer in hem op. Moet hij hier wachten tot de beslissing is gevallen? Is hij dan een lafaard?

Berton bijt op zijn onderlip, haalt diep adem, vat stevig zijn onafscheidelijke strijdbijl in de rechterhand en opeens begint hij te rennen, recht op het krijgstoneel af. Hij ziet een paard zonder ruitser, vangt het op en slingert zich in het zadel. Brullend drijft hij het dier in het gewoel. Zijn bijl hakt in op helmen, schilden en schouders. Ver voor zich uit ziet hij het vaandel van de maarschalk boven de vechtende horde zwaaien en daarnaar richt hij zich. Naast hem duikt opeens een Franse ridder op, die zich geducht weert met zijn zwaard en die Berton even toeknikt. Wie het is kan hij niet zien, de ridder strijdt met gesloten vizier. Maar de edelman drijft zijn paard dicht naast dat van Berton en zij aan zij slaan ze elke aanval af: de ridder met zijn machtige zwaard, Berton met zijn bijl die als vastgegroeid in zijn hand ligt. Voor hen uit verschijnt een opening; daar is Du Guesclin bezig met zijn lievelingswapen. Ook een bijl, maar veel langer en zwaarder dan die van Berton de Fleur. Het gele paard wendt en keert zich, de lange gespierde armen van de kapitein maaien met dodelijke zekerheid. Steeds meer ruimte schept hij om zich heen.

Als hij even omkijkt en Berton herkent, zwaait hij verrast een begroeting. Alle vermoedheid en angst zijn nu van de trouvère afgevallen. Een wilde vreugde stijgt in hem op. Met innig welbehagen laat Berton zijn bijl op een Engelse helm

neerkomen, die splijt onder de kracht van de slag. ‘Montjoye!’ schreeuwt hij, helemaal buiten zinnen.

De zon is al over haar hoogtepunt heen en werpt een fel schijnsel over het slagveld. De witte lelievanen lijken met bloed bespat. De roodgele schilden van de Gascogners lichten dreigend op. Berton beukt op Sint-Jorisschilden van Engelse ridders, zijn Franse krijgsmakker vecht nog altijd dicht naast hem. Ze zijn Du Guesclin nu dicht genaderd en blijven achter hem. Iedere vijand die de Bretonse houwdegen van achteren tracht te naderen, wordt door hen opgevangen en teruggeworpen. Berton gilt van verrukking, zijn bloed is in vuur veranderd. Hij ziet een Engelse ruiter aankomen, die met gevelde lans op hem inrijdt. Bliksemsnel ontwijkt Berton de stoot die hem doorboord zou hebben en terwijl de man langs hem heen davert, haalt hij uit en slaat toe met zijn bijl. Hij voelt zijn arm tintelen en bijna laat hij zijn wapen vallen, maar de houw heeft de ridder midden in de rug geraakt en hem van zijn paard doen storten. Een paar voetknechten voltooien het karwei.

‘Bravo man,’ hoort hij naast zich roepen. De Franse ridder schuift zijn vizier op en knikt de trouvère toe. ‘U kunt er wat van!’

Berton ondergaat die lof als een warm bad. De edelman naast hem is opeens zijn vriend, een medestrijder. Hij is het geteisterde Frankrijk dat terugslaait.

‘Pas op!’

Het zwaard van de ridder flitst langs hem heen en vangt een

nieuwe aanvaller op. Berton hakt verder, zwetend en wild. Hij voelt zich onoverwinnelijk. Hij denkt niet meer aan Marie-Claire, hij denkt helemaal niet meer, hij vecht. Eén brok laaiende vreugde, vechtlust, geluk.

Opeens merkt hij dat de Engelsen beginnen te wijken. Er komt steeds meer ruimte om hem heen. Voor zich uit ziet hij Du Guesclin woest tekeer gaan, net als hij zelf. Niets lijkt overeind te kunnen blijven voor de kracht en de onvermoeibaar neersuizende bijl van de Bretonse kapitein, verder en verder dringt hij op. Nu verdwijnt hij in een dichte stofwolk en Berton kan hem niet langer volgen.

Verdwaasd kijkt hij rond. Naast zich, achter zich, ziet hij nog slechts bezwete, bloedende Fransen. Ver voor zich uit hoort hij trompetten schallen, die tot de terugtocht aanmanen. De Engelsen geven het op, ze gaan ervandoor. Berton ziet Du Guesclin weer uit de stofwolk opduiken. De krachtpatser is kennelijk vastbesloten zich geen vijand te laten ontgaan en begint aan de achtervolging. Tientallen Franse ridders, schildknapen en boeren volgen zijn voorbeeld. Maar Berton, eensklaps volkomen uitgeput, houdt zijn paard in en kijkt hen hijgend na. De Franse ridder die hem zo ijverig terzijde heeft gestaan, spreekt hem aan. Hij wijst naar de verdwijnende rug van Du Guesclin.

‘Wat een kerel,’ zegt hij bewonderend, zijn vizier weer opschuivend. Berton kijkt in een warm, sympathiek gezicht.

‘Ja, dat is Bertrand du Guesclin,’ prevelt hij vermoeid.

‘Dat dacht ik al,’ knikt de ridder. ‘Die man is in zijn eentje een heel leger waard. Maar u bent ook niet mis, monsieur, al ziet u eruit als een burger. Waar is uw wapenrusting? Had u geen tijd meer om die aan te trekken?’

Nu pas dringt het tot Berton door dat hij wel erg roekeloos is geweest om zich zonder maliënkolder, zelfs zonder helm in de strijd te werpen. Het is een godswonder dat hij er heelhuids is afgekomen, met niets dan wat blauwe plekken, een paar schrammen en spierpijn.

De Engelsen zijn nu definitief op de vlucht geslagen, een deel van het Franse leger achtervolgt hen. Zij die te vermoeid zijn, of die gewond zijn geraakt, verzamelen zich nu onder de standaard van maarschalk Arnoul d’Audrehem.

‘Hoe is uw naam?’ vraagt de ridder.

‘Ik ben Berton de Fleur, trouvère.’

‘Ik ben Eslatre de Marès. Berton de Fleur, u bent een dapper man. En voor een trouvère kunt u geweldig vechten. Ik heb diep respect voor u. Het was me een waar genoegen aan uw zijde te strijden.’

‘Dank u... Maar u heeft driemaal mijn leven gered, seigneur de Marès.’

‘Op het slagveld moeten we samenwerken,’ meent Eslatre eenvoudig.

‘U was op Montmuran?’ vraagt Berton plotseling. ‘Heeft u daar mijn vrouw gezien? Hoe is het met haar?’

‘Dat mooie vrouwtje met die heldere stem? O, het gaat

haar uitstekend. Ze heeft ons de wachttijd bekort met zingen en met ons allemaal moed in te spreken - en als terloops heeft ze een verrader ontmaskerd. Seigneur de Berton, u heeft een bijzondere vrouw!

Berton zucht diep van opluchting.

‘Daar zie ik de maarschalk,’ roept Eslatre de Marès. ‘Kom mee.’

Ze rijden naar de standaard, waar d’Audrehem triomfantelijk zit uit te rusten op zijn zwetende paard en trots de wegvlochtende Engelsen nakijkt. Montmuran is behouden, zijn eer is gered...

‘Heeft u Bertrand du Guesclin zien vechten?’ roept de ridder zijn commandant opgewonden toe. ‘Waarom slaat u hem niet ter plaatse tot ridder? Als iemand dat vandaag heeft verdiend...’

De maarschalk trekt een zuinig gezicht.

‘Seigneur de Marès, u weet niet wat u zegt.’

‘Maar die man is niet te verslaan! Zelfs de Gascogners...’

‘Stil vriend. Mijn eer als maarschalk staat me niet toe een boer te ridderen.’

‘Een boer! Messire, die man is een duivel met een harnas aan. Hij kan Frankrijk onschatbare diensten bewijzen. Hij heeft Montmuran voor u behouden. Ik zal hem desnoods zelf...’

‘Zwijg!’

d’Audrehem wendt zich af. Berton is met stomheid geslagen. Eslatre de Marès heeft een kleur van woede

gekregen, maar zich tegen de maarschalk verzetten durft hij niet. Hij wisselt een blik met Berton, stijgt af en leidt zijn paard de brug over, de vesting in.

Ridders en edelen trekken zich nu weer terug in het kasteel. De voetknechten krijgen bevel de gesneuvelden te verzamelen en te begraven, de huiskapelaan van Montmuran schrijdt over het slagveld, struikelend over weggeworpen uitrustingsstukken. Gewonde paarden worden snel afgemaakt, gewonde mensen worden de burcht binnengedragen. Op de binnenplaats is er een groot gedrang van Franse soldeniers en Bretonse boogschutters. Die laatsten worden met enig wantrouwen aangezien, want gewapende boeren zijn iets ongewoons, en dan nog wel met pijl en boog! Hebben ze dat afgekeken van de Engelsen? Berton gaat zijn geleende paard ophalen en pas als hij dat weer bij de maarschalk brengt, herkent deze zijn koerier.

‘Aha, bent u daar? Uw vrouw zal verheugd zijn u te zien. En ik moet u nog mijn tevredenheid betuigen, u heeft uw taak naar behoren verricht. Du Guesclin en zijn legertje kwamen precies op tijd.’

Berton wil eerst zeggen dat zijn rit vergeefs is geweest, maar ziet er dan vanaf. Hij wil Marie-Claire terugzien; de maarschalk kan hem gestolen worden.

‘Waar is mijn vrouw?’ vraagt hij dringend.

‘U zult haar vinden in de ridderzaal. Volg mij maar.’

En daar is ze! Ongedeerd staat ze in een kring van dames, die nu toesnellen om de maarschalk te feliciteren met zijn

schitterende overwinning. Marie-Claire kijkt echter niet naar de triomferende d'Audrehem om.

Ze rent hem voorbij en vliegt Berton om de hals.

'Je bent gewond! O liefste...'

'Dat zijn maar schrammen. Ik...'

Van de binnenplaats stijgt een luid gejuich op, een trompet schettert een overwinningslied. Iedereen rent naar de vensters. Naast de put beneden staat Du Guesclin en hij heeft een gevangene meegebracht: Hugh de Calverley, de roodharige reus in Engelse dienst. Marie-Claire herkent nog iemand naast Du Guesclin: de trompetter.

'Matthis!' schreeuwt ze. Ze rent de zaal uit, de buitentrapp af.

'O Matthis, je leeft nog.'

De jongen, stomverbaasd, draait zich om.

'Marie-Claire! Bertrand, kijk toch, Marie-Claire is er!'

Zijn stem slaat over, van opwinding en verrassing, maar ook omdat die stem nog steeds niet in orde is. Du Guesclin geeft zijn gevangene over aan een paar toegeschoten soldaten, vat Marie-Claire om haar middel en tilt haar hoog boven zijn hoofd.

'Dit is het mooiste besluit van een prachtige dag: Marie-Claire om onze overwinning te bezingen. Waar is mijn grote vriend Berton? Want waar Marie-Claire is, kan Berton de Fleur niet ver zijn. Ha, daar is hij! Warempel, het is dezelfde als de burger die zo dapper op de Engelsen inhakte. Ik dacht vandaag al dat ik hem herkende. Berton, je hebt gevochten als een held. Je zult mij nooit meer horen zeggen dat trouvères

slappe jongens zijn. Matthis, kom hier en omhels je pleegvader!’

Berton zegt niet veel, hoe blij hij ook is Matthis terug te zien. Hij is nog altijd woedend om d’Audrehems weigering Bertrand du Guesclin tot ridder te slaan. Bovendien is hij dodelijk vermoeid en hij schaamt zich omdat hij met zoveel woeste vreugde aan de strijd heeft deelgenomen. Een held? Hij moet zich aan Matthis vastklemmen om niet om te vallen.

‘En waar is die magere graat, Jean d’Ailly?’ bast Du Guesclin.

‘Jean is een maand geleden gestorven, Bertrand,’ vertelt Marie-Claire droevig.

‘God hebbe zijn ziel! Het spijt me voor jullie, vrouwtje. Ik kon nooit zo goed met die ijdelruit opschieten, maar hij was toch geen kwade vent. Echt, het spijt me.’

Matthis is er werkelijk door geschokt. ‘Is Jean d’Ailly gestorven? Arme Jean...’

Die avond wordt er uitbundig feestgevierd in kasteel Montmuran. Marie-Claire zingt, Matthis Cuvelier speelt op de doedelzak, Berton zit in een hoekje te knikkebollen en probeert iets van zichzelf te begrijpen. Maar Marie-Claire is innig gelukkig. Dat Bertrand du Guesclin hen na bijna drie jaren zo vlot heeft herkend en zoveel eer bewijst aan Berton, vindt ze heerlijk. Dat ze Matthis heeft teruggevonden is ook geweldig. De jongen is in die paar maanden een stuk gegroeid; hij lijkt ook minder verlegen. En al is hij nog steeds

erg hees, al heeft hij aan de veldslag niet mogen deelnemen en moest hij op een afstand toekijken en nu en dan trompetsignalen geven – hij loopt stoer en zelfbewust door de zaal, alsof de overwinning ook zijn werk is geweest.

Maarschalk d'Audrehem beschouwt zichzelf als de held van de dag. Hij brengt een heildronk uit op de Engelse nederlaag, hij staat er zelfs op dat de roodharige reus Hugh de Calverley aan het souper zal deelnemen als dure, adellijke gevangene. Hij bespot trots de domheid van de Engelsen, die zich in een hinderlaag hebben laten lokken. Hugh de Calverley knarsetandt. Om de brallende maarschalk te treffen zegt hij zuur: 'U heeft gelijk, messire. Wanneer Bertrand du Guesclin ons niet had opgewacht bij die holle weg, zoudt u nu als mijn gevangene deze kruik wijn delen.'

Ridder Eslatre de Marès, die zich heeft zitten verbijten van ergernis, springt op.

'Ik stel een heildronk in op Bertrand du Guesclin,' roept hij luid. 'De dapperste man van Frankrijk!'

Maarschalk d'Audrehem kan weinig anders doen dan hem bijvallen, al vindt hij het niet leuk. Hugh de Calverley's opmerking heeft hem in zijn ijdelheid gewond, Eslatre de Marès heeft er nog een schepje bovenop gedaan. Inwendig is de maarschalk ziedend.

'Lang leve Bertrand du Guesclin,' roepen de heren geestdriftig. De Bretonse ijzervreter zit te stralen; hij weet nog niets van d'Audrehems weigering om hem tot ridder te slaan.

Jeanne de Laval kijkt over de tafel naar de spierbundel,

stoot haar tante aan en fluistert: ‘Oef, wat is hij toch lelijk!’

Marie-Claire heeft het gehoord. Ze hoort ook het antwoord van de tante: ‘Ja kind, maar oersterk.’ En dan bloost Jeanne nog meer.

Bertrand du Guesclin merkt er allemaal niets van. Het gebeurt hem niet vaak dat hooggeplaatste ridders een heildronk op hem uitbrengen en eer bewijzen; hij glimt van genoegen.

Even later ziet Marie-Claire kans hem apart te nemen.

‘Hoe gaat het met Tiphaine Raguenel, Bertrand?’

‘Goed,’ bromt hij onwillig. ‘Ze groeit en ze wordt steeds knapper.’

‘Heeft haar vader nog geen man voor haar gevonden?’

‘Wel drie! Maar Tiphaine wijst hen allemaal af. Ze beweert dat ze in de sterren heeft gelezen dat ze is voorbestemd om hertogin te worden.’

‘Toe maar! Is ze zo trots Bertrand? Of is het een uitvlucht van haar?’

Hij buigt het hoofd.

‘Het mooiste meisje van Bretagne mag eisen stellen, niet?’ bromt hij verdrietig. Marie-Claire begrijpt wat hem dwarszit.

‘En jij bent zelfs nog geen ridder! Troost je Bertrand, je zult haar eens krijgen. Laat mij nu ook eens iets voorspellen: Tiphaine wacht niet op een hertog, ze wacht op jou. Al moet het jaren duren. Mooie vrouwen zijn niet zo afkerig van je als jij denkt.’

‘Daar drink ik op, Marie-Claire,’ antwoordt hij schijnbaar luchtig.

Speels woelt Marie-Claire in zijn warrige, zwarte haar.

‘Kop op Bertrand. Heeft Tiphaine dan nooit tegen je gelachen, je nooit eens vriendelijk aangekeken?’

Hij bloost. Warempel, hij bloost! Daardoor ziet hij er volslagen belachelijk uit.

‘Ik durf haar nauwelijks in haar gezicht te kijken,’ fluistert hij hees. ‘En die keer dat ze zomaar haar handje op mijn arm legde en me lieve Bertrand noemde, dacht ik dat ik door de grond ging.’

Marie-Claire schatert, ze kan er niets aan doen. Daar zit nu de held van Bretagne, voor wie de Engelsen sidderend op de loop gaan. En een meisje, een kind nog bijna, vervult hem met een heilige vrees!

Maar Bertrands gestamelde bekentenis stelt haar gerust; Tiphaine vindt hem dus wél aardig. Zij laat zich blijkbaar niet beïnvloeden door een lelijke buitenkant en een nederige afkomst.

‘Waar is mijn secretaris, waar is Jean d’Or?’ schreeuwt de maarschalk plotseling.

De klerk is niet in de zaal aanwezig. Een paar knechten gaan haastig op zoek en keren met lege handen terug. Jan van Gauwe, alias Jean d’Or, is spoorloos verdwenen.

Verdwenen, toen in de roes van de overwinning niemand op hem lette.

14 Londen op stelten

Als Bertrand du Guesclin kort na zijn grote overwinning op Hugh de Calverley naar zijn landgoedje vertrekt, gaan de trouvères met hem mee. Ze zijn drie jaar tevoren ook al eens op La Motte-Broons geweest en aan het grote, lage huis is nog niets veranderd. Een kasteel kun je dit niet noemen, al heet het officieel zo. Het is niets dan een stenen boerenwoning, omringd door stallen en schuren, en Du Guesclin komt alleen nu en dan thuis om uit te rusten tussen twee veldtochten in en zich weer eens goed vol te eten. Er is een voortdurend komen en gaan van soldaten, pachters, knechten en burenen. Het mislukken van Hugh de Calverley's veldtocht wordt gevolgd door een korte wapenstilstand in dit deel van Bretagne, zodat Du Guesclin weer even tijd heeft om zich aan zijn eigen zaken te wijden. Dat soort wapenstilstanden wordt om de haverklap gesloten, maar meestal stellen ze weinig voor. Het zijn eerder korte perioden van rust om beide partijen gelegenheid te geven op adem te komen en verdere vijandelijkheden voor te bereiden.

Du Guesclin wil zijn oude vrienden niet zomaar laten gaan. Hij is erachter gekomen dat maarschalk d'Audrehem heeft geweigerd hem tot ridder te slaan. Dat is een klap voor hem. Gebonden aan zijn gelofte om niet eerder te trouwen of hij moet zijn opgenomen in de heilige ridderschap, ziet hij zijn hoop om Tiphaine Ragueneel te veroveren weer verder naar

de toekomst verschoven.

Maar dan komt er op een mooie dag een koerier aan op La Motte-Broons met een merkwaardige boodschap.

Charles de Blois, hertog van Bretagne en Du Guesclins leenheer, heeft bijna acht jaren doorgebracht in Engelse gevangenschap. Nu echter staat de Engelse koning de hertog toe naar Bretagne terug te keren, om het hoge losgeld bij elkaar te brengen waarmee hij zijn vrijheid zal kunnen terugkopen. Daarbij eist de Engelse koning dat Charles de Blois zijn beste vrienden als gegijzelden in zijn plaats naar Londen zal sturen. Boven aan die lijst staat, tot ieders verwondering, Bertrand du Guesclin.

Hijzelf begrijpt het echter wel.

‘Edward III is niet gek. Hij bereidt natuurlijk een nieuwe invasie voor, en daarom wil hij mij een poosje uit de weg hebben,’ bromt hij.

Hugh de Calverley is intussen eveneens in vrijheid gesteld, maar dat heeft de Engelse koning een lieve duit gekost. Een groot deel van dat losgeld is Du Guesclin ten goede gekomen. Dat maakt Bertrand overmoedig en hij verzoekt Berton de Fleur, Marie-Claire en Matthis mee te gaan.

‘Ik zal jullie er goed voor betalen en het is dé kans van je leven om het eiland van de vijand te leren kennen,’ betoogt hij. ‘Trouwens, zonder jullie liederen zal ik heimwee krijgen...’

‘Mét onze liederen nog veel meer,’ lacht Marie-Claire.

‘Maar we zullen meegaan, Bertrand. Allicht kunnen we er wat van leren.’

Ze heeft nog nooit een zeereis gemaakt en dat lijkt haar een opwindende ervaring.

De voorbereidingen eisen nogal wat tijd en het is al herfst als ze eindelijk in Dinan scheep gaan. De zee is ruw, de golven zijn hoog en Marie-Claire wordt zeeziek. Maar als ze Englands krijtrotsen ziet opdoemen, is ze meteen geestdriftig. Ook de Theemsoevers, badend in gouden herfstkleuren, maken haar innig gelukkig.

‘Engeland is waarachtig mooi, Berton! Wie had dat ooit kunnen denken?’ En wie had ooit kunnen denken dat het weggelopen poortersdochtertje uit Brugge nog eens als trouvère naar Engeland zou varen? bedenkt ze in stilte. Zij ziet nog eens iets van de wereld! Verheugd knijpt ze Berton in de arm.

Maar Londen zelf valt haar tegen. Ze heeft zich er te veel van voorgesteld. Het is een drukke stad, met een stevige ommuring, met machtige paleizen, een beroemde stenen brug en vele torens, maar toch is Londen niet half zo groot als Parijs en lang niet zo rijk ook.

Samen met Du Guesclin en zijn gevolg, bestaande uit zestien Bretonse krijgslieden, nemen de trouvères hun intrek in een herberg, in de schaduw van de Tower.

De waard raakt helemaal ondersteboven van het luidruchtige gezelschap en slooft zich verschrikkelijk voor hen

uit. Bertrand du Guesclin heeft besloten van zijn verblijf in het land van de vijand een compleet feest te maken. Hij smijt met geld – dat kan hij zich dankzij de losprijs van Hugh de Calverley nu een paar maanden veroorloven – en met opzet gebruikt hij zijn knauwende Bretonse dialect, waarvan de Engelsen geen woord verstaan en dat hun schrik aanjaagt. Berton, die een paar woordjes Engels kent, werpt zich op als tolk. Intussen amuseert iedereen zich kostelijk. Marie-Claire, Berton en Matthis installeren zich in een kamer op de eerste verdieping van de herberg, Du Guesclin en drie van zijn krijgsmakkers delen het naastgelegen vertrek. De rest van de Bretons vinden ergens anders onderdak, vlak in de buurt.

De dag na hun aankomst komt Du Guesclin de kamer van de trouvères binnenvallen. Hij vindt Marie-Claire voor het venster, neerkijkend op de vuile straat.

‘Is dit een hoofdstad?’ foetert ze. ‘Hemeltje, Londen is niet veel groter dan Châlons.’

Du Guesclin lacht bulderend.

‘Nee vrouwtje, Londen is de hoofdstad niet. De werkelijke hoofdstad van Engeland ligt in Guyenne, aan de monding van de Gironde: Bordeaux! Op die stad, die al eeuwen in hun bezit is, zijn de Engelsen trotser dan op dit stinkende, bekrompen Londen. In Bordeaux vloeit de wijn bij stromen, de straten zijn er breed en je kunt er koopmansvrouwen ontmoeten die gekleed gaan als prinsessen. Wanneer een Engelse edelman eens flink de bloemetjes buiten wil zetten, steekt hij over naar Bordeaux om daar de buit te verkwisten

die de rooftochten in Noord-Frankrijk hebben opgeleverd.'

'Bordeaux hoort een Franse stad te zijn,' protesteert Marie-Claire. 'Ik weet wel dat Guyenne een erfgoed is van de Engelse koning, maar het hoort bij Frankrijk en Jean II is de leenheer! Gascogners spreken Frans, hun bodem is Franse grond. Waarom jagen de Gascogners de Engelsen eigenlijk niet weg en onderwerpen ze zich niet aan onze koning, hun rechtmatig heer?'

'Lieve Marie-Claire, ze denken er niet over! Ze hebben geen hekel aan hun Engelse meesters, want ze verdienen goud aan hen. De oorlog mest hen vet. De burgers van Bordeaux en de Gasconse edelen zien er nauwlettend op toe dat Edward III hun privileges respecteert, ze noemen zich gehoorzame onderdanen, maar ze laten zich niet onderdrukken. Ze vinden het prachtig dat de Engelse ridders hun oorlogsbuit in Bordeaux komen opmaken, dat is goed voor de handel, maar verder willen de Bordelais nauwelijks iets met de oorlog te maken hebben. Ze laten zelfs geen Engelse huurtroepen binnen hun muren. Ze zijn hevig Engelsgezind omdat ze eraan verdienen. Met trouw of erfrechten heeft dat allemaal niets te maken. Wacht maar! Als Edward III het ooit in zijn hoofd haalt om de belastingen te verzwaren of de Gascogners van hun privileges te beroven, dan zul je eens wat zien. Dan lopen ze en bloc over naar de Franse koning. Jammer genoeg is Edward III slim genoeg om dat niet te doen.'

'Ze zeggen dat Edward een bijzonder wijs man is,' prevelt

Berton voorzichtig. ‘De Engelsen hebben nog nooit zo’n goede koning gehad als deze.’

‘Of hij voor het volk zo goed is, weet ik niet,’ bromt Du Guesclin, ‘maar het is een feit dat Edward een knap veldheer is en goede generaals weet te kiezen. Dat hebben we thuis tot ons nadeel ondervonden. En zijn oudste zoon, de prins van Wales, schijnt nog genialer te zijn. We schieten er dus weinig mee op als Edward komt te overlijden... Nee Berton, het enige dat de krijgskansen voor Frankrijk kan doen keren is dat wij eindelijk ook eens een koning met een goed stel hersens op de troon krijgen. Koning Jean is een brave borst en een schitterend edelman, maar veel verstand heeft hij niet. En in kroonprins Charles heeft bij ons ook niemand veel vertrouwen. Dat schijnt een ziekelijk joch te zijn dat altijd met zijn neus in de boeken zit...’

‘Wat is ertegen om te studeren?’ stuift Marie-Claire op. ‘Uit die boeken zal de prins meer leren dan op het toernooiveld.’

‘Dat is mogelijk.’ Du Guesclin wil haar uit beleefdheid niet tegenspreken, maar het is duidelijk dat hij de gewone verachting koestert van alle houwdegens voor kamergeleerden.

‘Kun je oorlogvoering uit boeken leren?’ vraagt Matthis twijfelend.

‘Nee,’ zegt Du Guesclin hard.

Marie-Claire laat het onderwerp maar rusten. Ze is niet naar Engeland gekomen om over politiek te praten, maar om nieuwe ervaringen op te doen.

Edward III bevindt zich gedurende deze maanden in Engeland en heeft zijn intrek genomen in kasteel Windsor. Kort na de aankomst van Du Guesclin in Londen geeft de koning bevel dat de gegijzelden naar zijn paleis moeten worden overgebracht, want hij wil de man leren kennen die eigenhandig Hugh de Calverley gevangen heeft genomen en die in Bretagne de Engelse troepen zoveel schade weet toe te brengen. Bovendien is hij nieuwsgierig geworden naar de trouvères die Bertrand du Guesclin in vaste dienst schijnt te hebben. Een legerkapitein met een eigen zangersgroep komt hem zo gemakkelijk voor, dat hij twijfelt aan Du Guesclins verstand. Wat moet die halve boer met dichters en muzikanten in zijn gevolg? Is de man zo ijdel dat hij dag na dag zijn eigen roem laat bezingen? Die... die doodarme schildknaap?

De Engelse adel, die in hoofdzaak van Franse afkomst is, spreekt Frans. Engels is de taal van het gewone volk, van boogschutters en voetknechten, niet van een edel mens. Welk afschuwelijk dialect zal die Bretonse boer met zijn reuzenkracht spreken? vraagt Edward zich af. Zal die beer wel in staat zijn één woord beschaafd Frans uit te brengen?

Als Du Guesclin op de bewuste dag wordt aangekondigd, trekt Edward, gezeten op een verhoging in de grote zaal, zijn strengste gezicht. Ondanks zijn nieuwsgierigheid probeert hij onverschillig naar de deuren te kijken waardoor de Bretonse gegijzelden zullen binnentreden. Reeds geeft hij waardig een

wenk...

Maar in plaats van eerbiedig te wachten tot de dienaren de deuren voor hem openen en hem verzoeken binnen te treden, smijt Du Guesclin ze zelf wijdopen, waarna hij met kletterende sporen de zaal binnenstampt, op de voet gevolgd door zijn drie trouvères en de Bretonse krijgsmakkers. Ze zien er alle twintig prachtig uit, want Du Guesclin heeft hen van top tot teen in het nieuw gestoken en Matthis heeft urenlang op de wapenrusting van zijn heer gepoetst. Marie-Claire draagt haar mooiste japon, heldergroen, met een fraai geborduurde gordel. Om haar blanke hals schittert een gouden ketting met een karbonkel in de hanger. Het is of de zomer zelf binnenkomt.

Het is een indrukwekkende optocht die achter Du Guesclin de zaal indavert. De Bretons, korte brede kerels, trachten hun gebrek aan lengte goed te maken door hun borst uit te zetten en hun voeten stevig op de marmeren vloer te planten. Matthis en Berton de Fleur begeleiden hun entree met muziek op doedelzakken; de vrolijke klanken kaatsen tegen de pilaren, muren en boogvensters. Zoveel wind maken ze dat het prachtige muurtapijt achter Edwards troon opbolt.

Du Guesclin, die niet bepaald een elegante loop heeft, stampt naar voren, houdt stil in het midden van de zaal en kijkt onbevreesd op naar zijn grote vijand. Hij geeft losjesweg een teken; de doedelzakken zwijgen. Dan maakt hij een korte, stijve buiging en spreekt helder, in tamelijk goed Frans: 'Gegroet, o koning der Engelsen! Hier ben ik dan, Bertrand

du Guesclin, heer van La Motte-Broons, tijdelijk op bezoek in uw koninkrijk. Moge God u de wijsheid geven snel een duurzame vrede te sluiten met Frankrijk en niet langer het recht van Jean II op de Franse kroon te betwisten.’

Het hele hof staat als verstomd; ridders, hovelingen, zelfs de lijfwachten houden de adem in. De hellebaardiers slaan met een klap de punten van hun lange wapens tegen elkaar, dreigend, en kijken op naar de koning. Ze verwachten niet anders dan dat deze hun het bevel zal geven de snoever te doorsteken. Ook Edward zit als door de donder getroffen. Zo’n brutaliteit heeft hij niet verwacht. Zelfs niet na de dolle verhalen die over Du Guesclin in Engeland de ronde doen.

‘U bent krankzinnig,’ stoot hij ten slotte uit, paars van woede.

‘Dat zeggen er meer, sire,’ antwoordt de Breton, nu met een diepe buiging, alsof hij moet danken voor een groot compliment. ‘Gelukkig komt mijn waanzin vooral tot uiting op het slagveld, als ik de geur van bloed in de neus krijg. De weduwen van Engeland kunnen daarvan getuigen.’

‘U beroemt zich op het vergieten van edel Engels bloed - jij... jij boer!’ snauwt de koning, die zijn zelfbeheersing verliest.

‘Engels bloed is goede mest voor de verwoeste bodem van Frankrijk,’ zegt de Breton kalm. Hij staat heerlijk zijn hart op te halen. Eindelijk heeft hij de kans om Edward III precies te vertellen hoe hij over hem denkt. Niet bepaald gunstig.

Intussen staat Marie-Claire doodsangsten uit. Dit moet

onherroepelijk fout lopen. Waarschuwend kucht ze achter Du Guesclins brede rug, ze werpt een snelle blik op Berton en ziet zweetdruppeltjes op diens voorhoofd verschijnen. Matthis heeft nauwelijks geluisterd. Hij kijkt zijn ogen uit naar de pracht in de grote zaal, naar de rijk geklede hovelingen, de tapijten en versierde zuilen. Hij is zo onder de indruk van de schittering om hem heen, dat hij niet hoort of ziet wat er gaande is.

Maar Bertrands krijgsmakkers zijn bleek en onrustig geworden – ook zij beseffen dat Du Guesclin te ver gaat. Ze mompelen, stoten hem aan. Marie-Claire laat een trillende zucht ontsnappen. Vurig wenst ze zich terug op kasteel Montmuran, met Hugh de Calverley in aantocht. Daar had het zelfs toen niet zo gespannen als op dit moment aan het Engelse hof, waar Du Guesclin zich flink laat gaan en hun aller leven in gevaar brengt.

‘Wij eisen respect!’ dondert Edward ziedend. ‘U bent onze gast, Bertrand du Guesclin, u bent hier als gegijzelde in de plaats van uw leenheer. Wij kunnen niet dulden dat u ons beledigt. Al bent u er door een gelukkig toeval in geslaagd een paar van onze steden en kastelen op het vasteland in te nemen, dat geeft u niet het recht brutaliteiten te uiten die de hele ridderschap te schande maken.’

Zijn zware hand trilt op de leuning van zijn koningsstoel, de juwelen in zijn ringen schieten vonken. Maar vóór Du Guesclin kan antwoorden op het standje van de koning, doet Marie-Claire snel een paar stappen naar voren, knielt

eerbiedig en heft smekend de handen op.

‘Sire,’ spreekt ze, ‘de heer van La Motte-Broons is een vermetel man, maar u heeft het goed gezien: hij is niet goed wijs. Wij, zijn vrienden, hebben hem naar Engeland vergezeld om hem van dwaasheden te weerhouden. En eerlijk gezegd, ook om eens hartelijk te kunnen lachen, want hij is de vrolijkste reisgenoot die men zich kan voorstellen. Maar soms is hij niet goed bij het hoofd en spreekt wartaal.’

‘Gek of niet, hij kan zich in onze tegenwoordigheid behoorlijk gedragen,’ snauwt Edward III, toch enigszins gekalmeerd door Marie-Claire's gratie en houding.

De hovelingen, geboeid door het tafereel, kijken gespannen toe. Edward maakt een grootmoedig gebaar en net als de Bretons durven hopen dat het toch allemaal met een sisser zal aflopen, zegt Du Guesclin onverwacht: ‘De Engelse adel, met u aan het hoofd, sire, gedraagt zich op Franse bodem zeer onbehoorlijk. Uw ridders plunderen en brandschatten, ze ontzien zelfs de heilige plaatsen niet. Tierend als beesten, handelend als veedieven, leggen ze beslag op het land, verwoesten de boerderijen, voeren oorlog tegen grijsaards, vrouwen en kinderen. U, hun hoogste aanvoerder, bent verantwoordelijk voor die wandaden. Moet ik u daarvoor respect betonen? Ik ben hier gekomen tegen mijn wil, alleen uit trouw aan mijn heer, de wettige hertog van Bretagne. Maar niemand kan mij verbieden de waarheid te spreken en aan mijn verontwaardiging lucht te geven.’

‘Die man is werkelijk krankzinnig, sire,’ mompelt een

raadsheer snel. Hij is bang dat de koning bevel zal geven de Bretons ter plaatse te doden – en dat is in strijd met het recht.

Edward III is razend, maar hij is te intelligent om niet te beseffen dat die lelijkerd daar beneden gelijk heeft.

‘U maakt misbruik van de rechten die u als gegijzelde heeft, Du Guesclin,’ tiert hij. ‘Schande over uw hoofd! Ga heen en kom ons niet meer onder ogen.’

Opgelucht maken de Bretons een onhandige buiging – alleen Marie-Claire doet dat gracieus – en verwijderen zich achteruitlopend uit de zaal, verontwaardigd nagestaard door het voltallige hof. Eenmaal in de voorzaal, nog altijd springlevend (tot hun grote verbazing) halen ze diep adem.

‘Oef, je waagde wel veel, Bertrand,’ prevelt Berton de Fleur, wiens knieën knikken. ‘Ik dacht werkelijk dat ons laatste uurtje geslagen had.’

Du Guesclin haalt de schouders op.

‘Weet ik,’ bromt hij boos, ‘maar toen ik Edward daar zag zitten en eraan dacht hoe Bretagne te gronde gaat...’ Hij schudt het hoofd. ‘In elk geval werd het tijd dat iemand hem eens goed de waarheid zei. Zo’n kans krijg ik nooit meer. En als Edward mij een boer noemt, moet ik mij dan gedragen als een edelman?’

‘Nee,’ zegt Marie-Claire helder, ‘maar als Tiphaine erbij was geweest, zou ze zich over je geschaamd hebben, vriend.’

Die houw is zó raak dat de ijzervreter verbleekt.

Kort daarop krijgen de Bretonse gegijzelden een huis

toegewezen in Londen. Ze kunnen zich vrij bewegen maar mogen de stad niet verlaten. Du Guesclin, vastbesloten alle Londenaars eens goed in te wrijven dat hij hun onverzoenlijkste vijand is, zet de hele stad op stelten. Hij vecht in herbergen, hij beledigt edellieden, daagt ze uit voor een duel en doet de een na de ander van zijn paard tuimelen, tot groot vermaak van het volk, dat uit alle hoeken van Londen komt aanrennen om de geweldenaar bezig te zien. Berton en Matthis vergezellen hem overal waar hij gaat en menigmaal komen ze thuis met een blauw oog, een bloedende lip en wilde verhalen.

Voor Marie-Claire is dit de tijd van haar leven. De Londenaars zien in haar een vrouw van edele afkomst, want ze is mooi en gaat duur gekleed, haar bewegingen spreken van gratie en nauwelijks onderdrukte energie. Ze lijkt jonger dan haar drieëntwintig jaren omdat ze geen neiging vertoont dik te worden, zoals zovele Vlaamse vrouwen. Ze is te beweeglijk om vet onder haar huid op te slaan. Diep in haar binnenste trilt een snaar die altijd gespannen lijkt en die men maar hoeft aan te raken of de melodieuze stromen eruit. Haar slanke lichaam doet denken aan de vorm van een viola. De wat plompe Londenaars, voorzover ze niet in Frankrijk zijn geweest om oorlog te voeren, hebben nooit eerder zo'n vrouw gezien. De oud-soldaten die, dikwijls invalide, door de nauwe straten sjouwen, kijken verwonderd naar haar om en moeten opeens weer denken aan de vruchtbare valleien, rijke kloosters en stille dorpjes van Frankrijk, waar ze hun beste

jaren doorbrachten.

Edellieden die hoog te paard gezeten met hun gevolg door Londen rijden, zuigen plotseling de adem in als ze Marie-Claire de trappen van de Westminsterkerk zien bestijgen – nee, haar licht als een veer die trappen zien opwippen om als een schim onder het hoge portaal te verdwijnen. Dan herinneren ze zich Bordeaux of Narbonne... en ze krijgen heimwee.

Marie-Claire gaat graag naar de grote abdijkerk, omdat die haar herinnert aan de kathedralen van Reims en Parijs. Ze houdt van de hemelhoge gewelven, de gebrandschilderde vensters en fraai bewerkte koorstoelen. Ze deelt Bertons afkeer van de sierbouwkunst niet. In de slanke zuilen, fraaie spitsbogen, de in rood en blauw oplichtende roosvensters herkent ze iets van zichzelf en van haar geloof in God, die zo'n mooie wereld heeft geschapen. Ofschoon ze het zich niet bewust is wanneer zij in overgave knielt voor het beeld van een heilige, knielt ze meteen voor de maker van dat beeld: een onbekende steenhouwer die uit ruw materiaal harmonie en schoonheid heeft gebeiteld.

Met de Bretonse krijgsmakkers van Du Guesclin, bijna allen mannen uit aanzienlijke families, kan ze goed opschieten. Ze houden ervan naar de liederen te luisteren die zij 's avonds voor hen zingt. Terwijl ze haar toedrinken komen deze stugge mannen een beetje los uit hun aangeboren wantrouwen en eenzelligheid. Ze zingt over het

heldere licht van de Bretonse kust, over het wonderschone eiland Mont Saint-Michel, ze zingt vissersliedjes en heldengedichten; ze is iets van ‘thuis’ en dat maakt deze vechtlustige, ruwe mannen week. Marie-Claire verdrijft hun onrust en verveling en allen vinden ze het een prachtige inval van Du Guesclin om ‘zijn’ trouvères mee te nemen naar Engeland.

Het is vooral Bertrand du Guesclin die last heeft van verveling en om in conditie te blijven zoekt hij ruzie met iedereen die zo dom is erop in te gaan. Londen beleeft de opwindendste winter sinds jaren. De faam van Du Guesclin vliegt van mond tot mond en hij wordt dé attractie van de stad. Vooral wanneer hij vergezeld van zijn vrienden door de straten van Londen marcheert, op zoek naar twist, een stevig vuistgevecht en een kroeg met goede wijn. Matthis geniet van de indruk die zijn held op de Londenars maakt.

Edward III, zuinig op zijn ridders, heeft duels en toernooien in zijn rijk verboden. Alleen bij uitzondering, of als er belangrijke buitenlandse gasten zijn, staat hij tweekampen toe. Gasten of gegijzelden, dat maakt niet zoveel verschil. Gegijzelden moeten zelf de kosten van hun verblijf dragen, maar dat zijn toch meestal rijke Franse edelen, die niets hoeven te doen dan wachten tot hun familie de losprijs voor hun vrijheid heeft uitbetaald. Deze winter organiseert Edward III op verzoek van zijn ridders een groot toernooi aan de vooravond van Kerstmis. De hoge adel snakt ernaar het tegen

Bertrand du Guesclin op te nemen. De Franse krijgsgevangenen, blij met de afwisseling, komen ook in groten getale toestromen.

Bertrand du Guesclin, die wel begrijpt dat het toernooi bedoeld is om hém te vernederen, geeft zich grijnzend voor de sportieve strijd op. En het kan niet missen: hij wordt de grote overwinnaar. Edward III, op de eretribune en omgeven door zijn hofhouding, moet erkennen dat de brutale vlerk uit Bretagne zijn reputatie hoog houdt. Tegen zoveel kracht en onverwachte lenigheid schijnt geen Engelse of Franse ridder opgewassen.

‘Bertrand du Guesclin is krankzinnig,’ mompelt de koning voor zich heen, ‘maar vechten kan hij!’

Enkele weken na nieuwjaar komt het bericht dat Du Guesclin en zijn vrienden mogen terugkeren naar hun vaderland. De bode die uit Windsor dat bericht overbrengt, voegt er nog een persoonlijke, mondelinge boodschap van Edward III aan toe: ‘Onze geëerbiedigde majesteit, koning van Engeland, Wales en Guyenne, laat weten dat hij hoopt Bertrand du Guesclin spoedig op Franse bodem te verslaan.’

‘Ik zal jouw koning graag op het slagveld ontmoeten,’ gromt Du Guesclin. ‘Zeg hem maar dat het dan ook meteen de laatste keer zal zijn dat hij Frans grondgebied betreedt. Na onze ontmoeting zal hij geen voeten meer hebben om op te staan.’

Natuurlijk durft de bode dat antwoord niet over te brengen.

Als Du Guesclin met zijn zangers en wapenmakers scheep gaat en over de ijzige Noordzee naar Bretagne zeilt, waarbij iedereen flink zeeziek wordt behalve hijzelf, slaakt Londen een zucht van verlichting. Die lastpost zijn ze kwijt! Edward III gaat naar zijn privékapel en bidt vurig dat er een orkaan moge opsteken zodat Du Guesclins schip zal vergaan.

Maar het schip vergaat niet, want de afgesmeekte orkaan blijft uit.

Drie dagen later stappen Du Guesclin, Berton de Fleur, Marie-Claire, Matthis en zestien Bretons ongedeerd aan land in de haven van Dinan. Marie-Claire moet zich bedwingen om niet op de knieën te vallen en de Franse grond te kussen. Ze heeft zich kostelijk geamuseerd in Londen, maar voor haar gaat er toch niets boven Frankrijk.

Plotseling wordt haar aandacht afgeleid. Op de kade staat een mooi, rijkgekleed meisje. Ze zegt niets, ze doet of ze de kleine stoet nauwelijks opmerkt, maar om haar lippen speelt een glimlach. Bertrand du Guesclin ziet háár wel, hij ziet zelfs niets anders meer. Zwierig neemt hij zijn hoed af, buigt zo diep hij kan, rood tot achter zijn oren, struikelt daarbij over zijn eigen voeten en als hij weer opkijkt is het lieve kind verdwenen.

‘Zie je nou, ze vindt me te lelijk,’ prevelt hij verslagen.

Dus dat was Tiphaine? Marie-Claire moet erkennen dat het een bijzonder interessant meisje is.

‘Maar Bertrand,’ zegt ze vrolijk. ‘Je beledigt de Engelse koning, je zet heel Londen op zijn kop; als de Engelsen je

naam horen verbleken ze en zoeken een goed heenkomen. Moet jij je nu door een vrouw in verwarring laten brengen?’

‘Nom de Dieu,’ vloekt hij hartgrondig, ‘ze is zo’n verrukkelijk wezentje en ze heeft een bruidsschat die meer waard is dan mijn hele bezit. Wat kan ze dan in mij zien, in de lelijkste man ter wereld?’

Marie-Claire glimlacht warm.

‘Niets. Maar ze kwam toch kijken toen je aan land stapte. Ze had zich blijkbaar ongerust over je gemaakt.’

‘Misschien kwam ze toevallig voorbij.’

‘Ja, dat zal wel. Bij ons vrouwen gebeuren de dingen altijd erg toevallig – we weten dat bijzonder handig in te richten,’ antwoordt Marie-Claire. Dankbaar en getroost kust hij haar de hand.

15 Matthis speelt voor nar

Al hebben de gegijzelde Bretons in Londen de beest uitgehangen en zichzelf een vrolijke winter bezorgd, ze hebben intussen hun oren en ogen opengehouden en menig gerucht opgevangen dat niet voor Franse oren was bestemd. Ze weten dat Edward III opnieuw een grote inval voorbereidt, voor het volgende jaar en gevaarlijker dan ooit. Zijn plan schijnt te zijn de hele westkust van Frankrijk te overvallen, van Calais tot aan Bordeaux. Op de scheepswerven aan de Engelse kust wordt met man en macht gebouwd, zeilmakers en timmerlieden werken dag en nacht. Op de grote paardenfokkerijen in het binnenland is het verdacht bedrijvig en in de wapensmederijen van Engeland wordt in ploegendienst gearbeid. Vierentwintig uur in een etmaal roken er de vuren, klinken de aambeelden, vloeit het staal door de troggen.

Du Guesclin licht maarschalk d'Audrehem in, die de berichten doorspeelt naar Parijs. Het zal nog wel een jaar duren eer Edward III een nieuwe vloot klaar heeft en zich met een groot leger kan inschepen. Maar een jaar is zo voorbij...

Koning Jean II begrijpt dat hij geld nodig heeft om voldoende tegenstand te kunnen bieden. Maar geld is zijn zwakke plek; daarvan heeft hij altijd te weinig. Dus neemt hij het besluit dat dit jaar het rijke Normandië het melkkoetje

moet worden. Om zijn eisen tot belastingverhoging kracht bij te zetten benoemt hij zijn oudste zoon, kroonprins Charles, tot hertog van Normandië en stuurt hem naar Rouaan, om daar de huldigen en eden van trouw van de Normandische edelen en vrije steden in ontvangst te gaan nemen.

Daartoe is het vóór alles nodig dat koning Jean zich verzoent met zijn schoonzoon, koning Karel van Navarra, die Normandië voor zich opeist. Om Karels woede te bezweren doet koning Jean iets wat eigenlijk tegen zijn aard ingaat. Hij begint te onderhandelen met zijn lastige schoonzoon. Dat kost hem moeite, want nog niet zo lang daarvoor heeft Karel van Navarra door een aantal adellijke vrienden de hoogste bevelhebber van Frankrijk, de connétable Charles d'Espagne, lafhartig laten vermoorden. En koning Jean was bijzonder op deze Charles d'Espagne gesteld. Onderhandelen met de moordenaar van je beste vriend... het is geen pretje!

Maar het rijksbelang eist vergevingsgezindheid. De dreiging uit Engeland is te groot. Na lang praten, flink met de geldbuidel zwaaien en vele beloften-op-lange-termijn slaagt koning Jean erin met Karel van Navarra tot een zekere overeenstemming te komen. De verzoening vindt plaats, Karel doet openlijk boete voor de moord op de connétable, zweert eeuwige trouw aan de Franse kroon en sluit vriendschap met de nieuwbakken hertog van Normandië, prins Charles. Koning Jean zucht opgelucht. Eén bondgenoot is dus van Engeland losgeweekt.

Hij vergist zich. Karel van Navarra is er de man niet naar

om zijn woord te houden. Hij is intelligent, eerbijzuchtig, maar vooral een verrader in hart en nieren. Hij houdt van intrigeren, van achter de schermen aan de touwtjes trekken; hij houdt er vooral van, van twee walletjes te eten. En terwijl hij met een braaf, onderdanig gezicht onderhandelt met Jean II, heeft hij in het diepste geheim contact met Engeland en Edward III. Koning Jean vermoedt wel zoiets, maar hij kan het niet bewijzen en er is hem op dat moment ook te veel aan gelegen om zijn schoonzoon althans voorlopig aan zijn zijde te krijgen.

De verzoening tussen Frankrijk en Navarra moet natuurlijk gevierd worden. Daarom bevindt Karel van Navarra zich ook in Rouaan, waar hij deelneemt aan de besprekingen en vooral aan de feesten ter ere van de nieuwe hertog. En het kan niet uitblijven: nu prins Charles zijn hof heeft verplaatst naar Rouaan, om daar stoeten van edellieden en stadsbestuurders te ontvangen, trekken ook vele kunstenaars naar Normandiës hoofdstad.

Prins Charles, zo jong als hij is – net achttien – staat bekend als een kunstminnaar.

Het lijkt wel of de dood van Jean d'Ailly voor Marie-Claire en haar man geen ramp is geweest maar een zegen. Beroofd van zijn jarenlange leiderschap zijn ze nu aangewezen op hun eigen talenten en dat blijkt in hun voordeel te werken. Ze voelen zich niet alleen echte trouwvrouwen, ze zijn het ook. Bertons dichterschap heeft zich door de jaren heen

ontwikkeld en hij is waarschijnlijk de beste doedelzakspeler van het land. Hij besluit ook naar Rouaan te gaan.

En Matthis gaat mee!

Natuurlijk stribbelt de jongen in het begin nog tegen. Maar Du Guesclin kapt alle bezwaren af.

‘Hoor eens,’ bast hij, ‘ik heb me vorig jaar over je ontfermd toen je hier onverwacht kwam opduiken, omdat je Marie-Claire’s pleegkind bent en voor haar doe ik alles. Maar je bent nog veel te jong om soldaat te zijn.’

Hij went zich tot Berton: ‘Ik zal eerlijk toegeven dat ik van Matthis plezier heb gehad. Hij kon brieven voor me schrijven, trompetseinen geven, hij liep me na als een hondje, maar voor een kind is het harde bestaan in de bossen en ravijnen veel te zwaar. Als soldaat is hij nog niets waard. Neem hem maar weer mee, Berton, en geef hem nog een paar jaar les. Later kan Matthis altijd bij mij terugkomen, als hij volwassen is.’

‘Ik kan toch niet zingen,’ mokt de jongen.

‘Hoor eens,’ zegt Berton kalm, ‘je bent nog lang niet volleerd en ik wil dat je in elk geval een goede trouvère wordt. Aan deze oorlog zal eens een einde komen en ik wil niet dat mijn pleegzoon als werkloos geworden soldenier nog maar één uitweg ziet: bandiet worden. Je moet een beroep hebben waarmee je ruim je brood kunt verdienen, in elk land en onder alle omstandigheden.’ En Matthis schikt zich.

Zo komt het dat Bertrand du Guesclin met zijn legertje terugkeert naar zijn oude handwerk: het opjagen van

bandietenbenden in Bretagne, en dat Matthis met zijn pleegouders afreist naar Rouaan.

Als ze in de Normandische hoofdstad aankomen, ontdekken ze tot hun niet geringe verbazing dat ze beroemd zijn. De bevolking van Rouaan is hen nog niet vergeten. Al is Jean d'Ailly er niet meer bij, de deuren van koopmanshuizen en woningen van edellieden vliegen toch voor hen open. Binnen een week krijgen ze zelfs een uitnodiging om op te treden voor het hof, in het grote kasteel van Rouaan. Die eer danken ze aan een jonge, adellijke schildknaap, Robert de la Baye, die Marie-Claire heeft horen zingen en meteen zijn hart aan haar verloor.

Die eerste avond in het kasteel maakt op Matthis een onvergetelijke indruk. De grote zaal is behangen met zware tapijten, schilderijen en schilden. Aan lange tafels op schragen, gedekt met het fijnste damast, zitten de adellijke gasten van prins Charles; vrolijke ridders, schone vrouwen, kwieke pages. Matthis kan geen oog afhouden van de koning van Navarra, die algemeen de mooiste man van Frankrijk wordt genoemd, en dat betekent nogal wat in een tijd waarin het uiterlijk een overheersende rol speelt. Zo'n prachtige man heeft Matthis nog nooit gezien. Daarnaast is de jonge kroonprins met zijn scherp gezicht en bleke wangen een onbeduidend wezen. De prins schijnt nauwelijks te luisteren naar hun liederen en voordrachten, maar de volgende ochtend verschijnt Robert de la Baye weer in de herberg waar

de trouwèren hun intrek hebben genomen, en stelt Berton de Fleur voor om voorlopig op het kasteel te komen wonen. Prins Charles is zeer ingenomen met hun kunst en wenst dat ze tot zijn beschikking staan zolang hij in Rouaan vertoeft. Bertons ster stijgt snel!

Matthis is in de wolken. Hij heeft nu geen spijt meer dat hij Du Guesclin moest verlaten; hij wordt hofmuzikant!

Natuurlijk neemt Berton het aanbod van de schildknaap van de prins met beide handen aan. Ze krijgen een kamer toegewezen hoog in een van de torens van het kasteel, zodat ze altijd bij de hand zullen zijn als de hoge heren zich wensen te vermaken. Het is een mooi, half rond vertrek met twee vensters, die een schitterend uitzicht bieden over de stad en de naaste omgeving. Marie-Claire is verrukt over dit uitzicht. Het is of Frankrijk aan haar voeten ligt, in al zijn schoonheid en lentetooi.

Terwijl zij nog bezig is hun bedden op te maken en de reiskist uit te pakken, glipt Matthis nieuwsgierig de gang op om het ingewikkelde kasteel te gaan verkennen. De zware burcht ligt aan de rand van de stad en maakt deel uit van de ommuring. De buitenpoort geeft regelrecht toegang tot het omringende land.

De trappen in de toren zijn nauw en monden uit in een schemerige gang. Onder de indruk van de zware muren, de vele deuren en van het feit dat er zoveel deftige onder de leien daken van het kasteel huist, loopt Matthis rond. Hij durft niet één van de deuren te openen, omdat hij niet weet wat

daarachter ligt. Het kan een wapenkamer zijn, maar evengoed het slaapvertrek van een prinses... Onwillekeurig loopt hij op zijn tenen.

Plotseling gaat een van die deuren open en een griezelige gedaante schuifelt de gang op. Matthis deinst terug en slaat een kruis. Is dat de duivel? Want de man die zo onhoorbaar de gang ingleet, is mismaakt: klein, gebocheld, met kromme benen en een belachelijk groot hoofd. Ofschoon Matthis doodstil staat en nauwelijks durft ademen, draait het akelige wezentje zich eensklaps naar hem om. Een flauw licht valt op een lelijk gezicht met holle oogkassen.

‘Goedemiddag. Ben je verdwaald m’n jongen?’

Matthis huivert van ontzetting. De nar is blind! Dat het een nar is, is hem meteen duidelijk. Het rare pak van kalfsvel dat zijn misvorming nog meer doet uitkomen, de zotskap met koperen belletjes, de belachelijke schoenen met omgekrulde punten, zó lang dat ze met een koordje moeten worden opgehouden – zulke dingen kan alleen een nar dragen. Geen man die zichzelf hoogacht zal toestaan dat hij zo zot wordt toegetakeld.

‘Wie... wie bent u?’ stamelt hij. Voorzichtig doet hij nog een stap terug, erop vertrouwend dat de blinde dat niet zal merken. Zijn hart roffelt; het zou hem niet verbazen als onder die zotskap twee horens schuilgaan en het wezentje met een staart gaat kwispelen.

‘Je hoeft niet voor me terug te deinzen, jongen. Ik ben Moro, de nar van prins Charles. Jij hoort bij de trouvères die

gisteravond voor de heren hebben gezongen en die deze middag de grote torenkamer hebben betrokken. Ben je tevreden over je logies, jongen?’

‘Dat... dat gaat best,’ mompelt Matthis, nog lang niet op zijn gemak. Dan, al zijn moed bijeenrapend, zegt hij verlegen: ‘Mijn naam is Matthis Cuvelier.’

De nar knikt. Of liever: hij wiegelt met zijn waterhoofd.

‘Kunt... kunt u me zien?’ vraagt Matthis benauwd.

‘Ik kan je horen, jongen. Dat is voor mij voldoende.’

‘Hoe weet u dan dat ik een jongen ben?’

‘Dat hoor ik aan je voetstappen en je stem. Je hebt de baard in je keel, wat erg vervelend moet zijn voor een jonge zanger. En je bent bang voor me. O, dat is iets waaraan ik gewend ben; veel mensen zijn bang voor me. Maar jij hebt niets van Moro te vrezen, jij bent een aardige jongen.’

Matthis slaat rillend een kruis.

‘Ja, bekruisig je maar, dat is altijd het veiligste,’ grijnst de nar.

‘Hooft u dan alles wat ik doe?’ vraagt Matthis ontsteld. Hij heeft nog nooit zo’n lelijk en geheimzinnig mens ontmoet. Du Guesclin is er een schoonheid bij.

‘Wie geen ogen heeft moet leren op zijn andere zintuigen te vertrouwen,’ zegt de nar rustig. ‘Ofschoon het mij soms verdriet doet dat ik niets kan zien. Je jonge meesteres schijnt erg mooi te zijn... maar dat niet alleen, ze heeft verstand en ik wenste wel dat alle vrouwen in Frankrijk zo opstandig waren als deze Vlaamse vrouw.’

‘U weet alles van Marie-Claire af,’ roept Matthis, even zijn afschuw vergetend.

‘Allicht, ik heb haar gisteravond immers horen zingen. O, jullie zagen mij niet. Ik stond achter een gordijn, ik gunde jullie de eer om de koninklijke gasten te vermaken. Om de waarheid te zeggen: ik luister liever dan dat ik zelf mijn grappen verkoop. Er valt hier in het kasteel heel wat te beluisteren, Matthis. Kwade zaken, die in het geheim worden uitgebreed. Vreemde, misdadige gedachten, die zich in verhitte breinen vormen...’

‘Kunt u mensen dan ook horen denken?’ vraagt Matthis huiverend. Zijn angst laat weer op.

‘Soms. Mensen praten, over dit en dat... maar over wat hen wérkelijk bezighoudt, zwijgen ze als het graf. Of ze fluisteren erover achter gesloten deuren. Maar ik kan hun diepste gedachten horen doorklinken in hun stemmen; ik hoor het aan de klank als ze liegen, vleien, intussen aan iets denken wat niemand mag horen. De bewegingen van hun handen en voeten, zelfs hun ademhaling verraden mij datgene wat ze niemand durven toevertrouwen, omdat het hun de kop zou kosten.’

‘De kop kosten! Bedoelt u... een samenzwering?’ stamelt Matthis hevig geschrokken.

‘Sst! Spreek dat woord niet uit jongen. En houd op met beven, jij hebt geen reden om bang voor me te zijn.’

‘Ik kan er niets aan doen,’ zegt Matthis zielig. De nar grijnst.

‘Vertrouw mij jongen, ik dien mijn meester, prins Charles,

met heel mijn hart. God zegene hem.'

'De jonge kroonprins,' prevelt Matthis. De nar lacht even ter hoogte van zijn middenrif, want langer is het kereltje niet.

'Aan je stem hoor ik dat je weinig vertrouwen in hem hebt. Je bent nog maar een onervaren jongen, Matthis, en ik kan het je niet kwalijk nemen. Maar prins Charles is niet zo onbeduidend als sommigen denken. Hij is ook nog heel jong en zwak van gezondheid. Maar eens zal Frankrijk hem nodig hebben. Je zou er verstandiger aan doen de koning van Navarra te verachten, dan onze kroonprins.'

Matthis wil tonen dat hij niet echt bang is en ook hersens heeft. Spits antwoordt hij: 'Wanneer u de eerste de beste vreemdeling zulke dingen toevertrouwt, Moro, hoe kunt u dan hopen uw prins diensten te bewijzen?'

De nar is niet onder de indruk van die opmerking.

'Ik weet precies wat ik doe,' zegt hij luchtig. 'Jij kunt zwijgen. Bovendien kan niemand ons horen, want er is niemand in de buurt. De prins ontvangt beneden de afgevaardigden; Karel van Navarra zit erbij, evenals alle edelen van het hof. De bedienden hebben het druk met het voorbereiden van het zoveelste feestmaal... Ik zou je hier kunnen vermoorden en het zou uren duren eer iemand het merkt.'

Als in afweer heft Matthis de handen op. De nar grinnikt.

'Schrik toch niet zo, ik ben geen bloeddorstig mens. Maar ik heb je nodig. Daarom heb ik je aangesproken zodra ik je hoorde naderen. Je moet mij helpen.'

'Hoorde u mij lopen, door die dikke deur heen?' stamelt

Matthis ongelovig.

‘Jongen, ik hoor een spin lopen en een vlieg eten. Je mag gerust een verbaasd gezicht trekken, het is waar. Nee, stel je gerust, je gezicht zág ik niet, maar ik kan me indenken hoe je kijkt. Ik hoorde het aan je linkervoet die je verzette, aan je handen die zenuwachtig naar je gordel kruipen... Je vindt me een griezel, je vraagt je af of er een onzichtbare duivel op mijn bochel zit die me influistert wat jij doet. Dat is niet zo, Matthis. Je kunt me volledig vertrouwen en ik smeeek je: help me. Het lot van het koninkrijk hangt ervan af.’

‘Is het zo erg?’ laat Matthis zich ontvallen.

‘Ja jongen, zo erg is het. Karel van Navarra zal de ondergang van Frankrijk worden als niemand hem tegenhoudt. En niemand houdt hem tegen. Dus moeten wij dat doen; jij, je vrienden en ik. Het kan ons het leven kosten, maar zou jij niet voor Frankrijk willen sterven?’

Matthis zwijgt en zorgt ervoor geen spiertje te verroeren. De nar begint te kirren.

‘Dus niet! Ach, je bent jong, je hangt aan het leven. Dat is ten minste eerlijk. Aan Marie-Claire hoef ik het niet te vragen; ik heb haar stem gehoord die de lente bezong en nu ken ik haar door en door: zij zou zonder aarzelen haar leven geven voor datgene wat haar boven alles gaat: de lieflijke tuin van Frankrijk. Maar jij? Wat zijn jouw dromen, Matthis?’

‘Ik ben heus wel een goede Fransman, hoor,’ zegt de jongen. ‘En het liefst zou ik ridder worden. Dan kan ik...’

‘Ridder? Hé, dat verrast me toch. Je wilt heldendaden

verrichten?’

‘Ja,’ roept Matthis, nu helemaal over zijn angsten heen. Hij begrijpt dat de nar niet kwaadaardig is.

‘Luister dan naar mij. Jij kunt een ware held worden Matthis, maar niet met het zwaard. Wat ons land nodig heeft zijn geen pronkende ridders met lege hoofden, voor wie vechten een feest is – zolang ze ten minste winnen. Wat we nodig hebben is een andere vorm van heldendom: uithoudingsvermogen, eerlijke mensen met een onuitputtelijk geduld, mensen die liever barsten dan buigen. Ik kan uit jouw stem weinig opmaken, het geluid is nog te gebroken, te onzeker, maar er klinkt toch al iets in door wat me moed geeft, iets taais en onbuigzaams. Je bent Picardiër, niet?’

‘Ik werd geboren in Amiëns. In het pestjaar verloor ik mijn familie; Marie-Claire nam me op en gaf me les.’

‘Ze moet onmiddellijk iets waardevols in je herkend hebben,’ knikt de nar.

Matthis moet nu even grinniken.

‘Als kind kon ik verrukkelijk zingen, heel hoog en heel zuiver. Dat bracht geld in de buidel.’

‘Niet daarvoor zal Marie-Claire zich over je ontfermd hebben, Matthis.’

‘Nee,’ moet de jongen erkennen.

‘Over enkele jaren zul je weer zingen Matthis, mooier dan ooit.’

‘Denkt u?’ vraagt hij blij.

‘O ja, je zult een warme, troostende stem krijgen. Die groeit

al...'

Plotseling vindt Matthis de nar niet zo afstotelijk meer.

'...en met die stem,' gaat het kereltje voort, 'zul je de grootheid van het geduld bezingen - en de ware helden die ons volk bezit.'

'Du Guesclin!'

'Aha, je kent hem! Dat is goed. Ik heb een voorgevoel... Ik geloof dat jouw lot onverbrekelijk verbonden zal zijn met het zijne, later. Maar dat is iets voor de toekomst. Nu moeten we eerst handelen om Frankrijk te redden uit de hebzuchtige handen van Karel van Navarra.'

'Wat moet ik doen?'' vraagt Matthis opgewonden.

'De aandacht afleiden van hen die zich inbeelden ons lot in handen te houden. Karel van Navarra aan het lachen maken. Vanavond.'

'Dat is uw werk, Moro.'

'Ja, maar ik heb geen tijd, ik moet luisteren. Vooral déze avond. Robert de la Baye staat aan onze zijde, hij is de prins trouw toegedaan. Daarom zal hij jullie komen roepen om voor de heren op te treden, vanavond aan het souper. Het is nodig dat dan niemand op mij let en ik de kans krijg alles af te luisteren wat in donkere hoeken wordt gefluisterd en bekokstoofd.'

'Ik begrijp het niet goed,' zegt Matthis. 'Juist om te zingen en te spelen zijn we toch op het kasteel gekomen?'

'Ja, maar het is niet voldoende. Jij moet vanavond het gezelschap laten lachen, heel hard laten lachen, zodat ze mij

niet zullen missen.'

'Hoor eens, Moro, ik...'

'Jij bent geen nar, wil je zeggen. Jij laat mensen niet lachen, jij laat ze luisteren naar mooie muziek. Toch wil ik dat je mijn werk vanavond overneemt - door te zingen.'

'Ik heb zo'n rare stem op het ogenblik.'

'Daarom juist. Je zult je volkomen belachelijk maken, de heren zullen zich dubbelvouwen van pret.'

Matthis zwijgt. Zijn trots komt in opstand. Zich moedwillig lachwekkend gedragen, alleen om die dwerg te plezieren? Die nar wil het natuurlijk weleens beleven dat iemand anders wordt bespot! Matthis voelt er niets voor.

'We hebben de schaterlach van de heren nodig om de tranen van het volk te kunnen drogen, Matthis.'

Dat klinkt wel indrukwekkend, maar Matthis trapt er niet in. Zijn trots is diep gekwetst. Wat de nar van hem eist is zo vernederend, dat hij heftig met zijn hoofd staat te schudden, zonder het te beseffen.

'Ik denk er niet over! Ja, ik ben daar gek...'

'Schaam je toch niet voor je stem, jongen! Eens zal die door heel Frankrijk schallen om de werkelijke glorie van het land te verkondigen. Maar nu nog niet, nu moeten we door het stof kruipen om de adders op te sporen die hun giftanden in Frankrijk willen slaan. Laat ze vanavond lachen, die windbuilen met hun trots en verwaandheid - ze zullen niet lang meer lachen en snoeven en denken dat zij de baas zijn.'

'Ik... ik moet het eerst met Berton bespreken,' zegt Matthis,

blij dat hij die uitvlucht heeft gevonden. ‘Hij zal beslist niet goedvinden dat ik zing. Ik moet die rare stem van mij sparen.’

‘Houd je pleegouders er voorlopig buiten; je mag hierover met niemand spreken, ook niet met hen. Ik zal hun alles vertellen zodra de tijd er rijp voor is, want ik zal ook hún hulp nodig hebben om prins Charles te kunnen redden. Het enige dat ik je nú vraag is: zing vanavond en maak er een potje van. Leid de aandacht af, zorg dat de heren vergeten dat Moro er ook nog is.’

‘Hoe weet ik dat ik u kan vertrouwen?’ vraagt Matthis brutaal.

‘Denk erover na,’ antwoordt de dwerg rustig.

Tot zijn eigen verbazing doet Matthis dat ook. Hij bekijkt het mismakke mannetje nog eens goed: zijn bochel, zijn kippenborst, zijn belachelijke hoofd met de griezelige oogholten, de wijde mond, de zotskap. Niets ziet hij waaraan hij zich in goed vertrouwen kan vastklampen, niets om te zeggen: Ja, dit is een man van eer.

Hij ziet alleen een gedrocht, lelijk en misvormd. En toch...

De nar heeft zo warm gesproken over Marie-Claire. Sinds zijn achtste jaar heeft Matthis haar horen zingen, juichen, treuren over Frankrijk. Haar liefde voor het land is daardoor een deel van hemzelf geworden. Zou die liefde even groot zijn geweest als hij Marie-Claire nooit had gekend?

Ja! Een volk dat kathedralen kon bouwen zoals die van Amiëns en Bourges, een volk dat mensen voortbrengt als Du Guesclin, een volk dat zwoegt op de gezegende grond van de

lieflijke tuin en dat nu gebukt gaat onder onnoembaar leed, zo'n volk is het waard bemind te worden. Matthis hoort er zelf toe en dat is zijn trots. De nar heeft, met geniale slimheid, Matthis precies daar weten te treffen waar hij het gevoeligst is: in zijn liefde voor Marie-Claire en door haar in de liefde voor Frankrijk. Die nar is een intelligent mens, denkt hij, hij doorziet mensen met één oogopslag – ach nee, de stakker ziet niets dan inktzwarte duisternis. Hij doorgrondt mensen aan de geluiden die zij maken, hij hoeft alleen maar te luisteren... En wat is erop tegen om een keertje gek te doen, voor nar te spelen, mensen aan het lachen te maken?

‘Ik zal doen wat u me vraagt, Moro,’ zegt Matthis zacht, ‘maar alleen omdat ik in Bretagne Navarrese plunderbenden aan het werk heb gezien en ik daarom ook niet veel vertrouwen heb in de koning van Navarra. Maar niet omdat u me overtuigd hebt van een dreigende samenzwering, want daar geloof ik niet erg in.’

‘Dat hoeft ook niet, jongen, het zal vanzelf blijken. Zing maar gerust flink vals vanavond en wees niet bang dat je daarvoor het kasteel zal worden uitgejaagd. De heren vinden het prachtig als ze om het lagere volk kunnen lachen. Ze zullen je erg aardig vinden.’

‘Zal de kroonprins om me lachen?’ vraagt Matthis scherp. Weer grijnst de nar, hij trekt zijn mond helemaal open. Matthis ziet dat hij drie voortanden mist.

‘Let op de prins, jongen, en vorm dan je eigen oordeel.’ Matthis knikt. Hij is vergeten dat hij het kasteel had willen

bekijken en hij rent de gang uit, de trap op, terug naar de torenkamer. Marie-Claire staat bij het venster, ze heeft het luik opengestoten en kijkt uit over het landschap. Het is weer april, de heerlijkste maand van het jaar. In haar ogen ziet Matthis de verrukkingen van de lente weerspiegeld: de wind die het gras beweegt, de uitbottende bomen, het groene waas dat zich over de akker uitspreidt, de wilde struiken die in knop springen. Hij voelt hoezeer haar hart uitgaat naar die heerlijkheden daarbeneden. Dit is dus wat Moro in haar stem heeft gehoord, omdat ze er helemaal van is doorgloeid. Matthis zucht diep.

Hoe kan een mens zoveel houden van een land?

Die avond, als het souper beneden in volle gang is, komt de schildknaap Robert de la Baye de trouvères roepen. Spelend en zingend betreden ze de grote eetzaal, waar tientallen mensen aan lange tafels zich te goed doen aan de overvloed die het land voortbrengt. Fazanten, speenvarkens, kalfskoppen, puddingen, schalen volgestapeld met vruchten en noten, twintig soorten groente, vijf soorten wijn, kruiken bier en honingdrank, zilveren schalen met marsepeinbonbons staan op de damasten tafellakens of gaan van hand tot hand. Jachthonden kluiven op weggeworpen botten. Dienaren lopen af en aan en krijgen een oorvijs als ze morsen of over een hond struikelen. Prins Charles zit in het midden van de grootste tafel; rechts van hem zit Karel van Navarra, zijn gast en vriend. Links zitten de beide graven van

Etampes en Jean d'Harcourt, de boezemvriend van Karel en ook een zeer machtig man in Normandië.

Er ontbreekt ook iemand: Godefroy, de oude oom van Jean d'Harcourt, en dat is een veeg teken, want die hoort er zeker te zijn!

Graaf Godefroy ligt al jaren overhoop met het Franse koningshuis en zelfs de verbroedering die koning Jean tot stand heeft gebracht en die een hechte vriendschap tot gevolg heeft tussen Karel van Navarra en prins Charles, schijnt de oude Godefroy niet verzoend te hebben. Zijn neef, de vrolijke Jean d'Harcourt, is er wél en dat is dan ook weer merkwaardig, want Jean d'Harcourt is zeer gesteld op oom Godefroy en men zou verwachten dat hij diens partij kiest en wegblijft van het hof...

De trouvères worden begroet met handgeklap en opgewekte uitroepen.

‘Zing iets voor ons,’ commandeert de koning van Navarra en hij heft lachend een beker wijn op, waarbij hij knipoogt tegen Marie-Claire. Ondanks zijn gesprek met Moro raakt Matthis meteen weer onder de bekoring van deze schitterende vorst. Karel is maar enkele jaren ouder dan de kroonprins en zeer geliefd bij de edellieden en het volk. Ja, nog wel... Een plaatje is hij! De vrouwen aan de andere tafels werpen hem verliefde blikken toe en dus roept Karel ten overvloede: ‘We willen een liefdeslied horen.’

Marie-Claire zingt en even wordt het rustig in de zaal. De mannen luisteren geboeid, de vrouwen kijken ontroerd naar

het mooie meisje dat de wanhoop van een gebroken hart vertolkt. Marie-Claire is deze avond goed bij stem; voor haar ogen ziet ze nog altijd de groene velden en bloeiende struiken die ze vanuit de torenkamer heeft staan bewonderen.

Vergeten zijn de ruïnes, de verwoestingen van Bretagne; het is lente, Normandië is prachtig, de mensen om haar heen zijn rijk gekleed, vrolijk en mooi, het leven is iets heerlijks! Ook de liefde is heerlijk, al gaat die soms met verdriet gepaard...

Prins Charles, voorbestemd om eens koning van Frankrijk te worden, staart voor zich uit, neemt verstrooid een slok wijn. Denkt hij aan zijn zeer jonge vrouw die in Parijs is achtergebleven? Of aan de provincies in het zuiden, die door een gecombineerde inval van Gascogners en Engelsen onder aanvoering van de prins van Wales, werden verwoest en gebrandschat, zonder dat de Franse ridders veel tegenstand konden bieden? Wat gaat er om achter dat jeugdige voorhoofd, waarin ondanks zijn achttien jaar al rimpels komen?

Als Marie-Claire haar lied heeft beëindigd speelt Berton een vrolijke estampie op zijn doedelzak. De edelvrouwen klappen verrukt in de handen. Ze vinden de lange trouvère een knappe man, hij kijkt zo ernstig en speelt zo goed. In stilte verlangen de dames ernaar na de maaltijd een dansje te kunnen maken met de koning van Navarra, de ster van het gezelschap. Opeens, na een korte pauze, treedt Matthis naar voren, de luit in de handen. Hij is zenuwachtig; het zweet

parelt op zijn voorhoofd.

‘Ik ken een aardig lied op de boeren. Dat heeft mijn vroegere leermeester Jean d’Ailly geschreven, God hebbe zijn ziel.’

‘Zingen,’ gebiedt de koning van Navarra. Marie-Claire wendt zich verrast om naar de jongen, maar Matthis doet of hij haar niet opmerkt en laat zich niet tegenhouden.

Zacht tokkelt hij op de luit en dan zingt hij:

Afschuwelijk zijn de dorpers,
dom is de boer en het leven niet waard.
Alles ergert en verveelt hem,
het liefst nog kruipt hij bij de haard.

De boer haat het mooie weer
en hij verfoeit de regen.
Hij klaagt over de vorst,
en hij vervloekt de wegen.

Afschuwelijk zijn de dorpers.
Slecht voedsel, de grootste ellende,
zijn voor de boeren nog te goed,
het is een domme, luie bende.

Ach, laat ze hongeren en naakt lopen,
jammerend achter hun paard,
laat ze op handen en voeten kruipen,

meer zijn ze immers niet waard!

Marie-Claire staat verstijfd van ontzetting. Ze haat dat lied, dat Jean d'Ailly had gemaakt toen zijn kwaal verergerde en waarin hij al zijn bitterheid had neergelegd. Na Jeans vroege dood hadden ze het nooit meer gezongen. En nu staat Matthis het voor te dragen met zoveel overtuiging... terwijl zijn stem telkens overslaat, alsof hij zelf een ruwe, onmuzikale boer is.

Maar de hoge heren lachen zich tranen en de adellijke dames juichen Matthis toe.

‘Nog eens, nog eens,’ roept Karel van Navarra geestdriftig.

Op dat moment weet Matthis dat Moro de waarheid heeft gesproken. Deze mooie koning, zo populair bij het volk van Normandië, geeft in werkelijkheid niets om de mensen die zijn rijkdom mogelijk maken.

Berton de Fleur is bleek geworden en werpt angstig een blik in de richting van zijn broodheer, prins Charles. Maar die reageert nauwelijks, staart stil voor zich uit, applaudisseert niet, laat ook geen ontstemming blijken.

Matthis begint weer, goed vals:

Afschuwelijk zijn de dorpers...

‘Matthis!’ zegt Marie-Claire scherp. ‘Ik verbied je dat spotlied te zingen. We zijn hier niet op een marktplein.’ Ze is woedend.

‘Zing!’ dondert de koning van Navarra. ‘Vrouw, bemoei je

er niet mee, die jongen is kostelijk.'

Marie-Claire zwijgt. Ze begrijpt er niets van.

En Matthis zingt. De gasten neuriën mee, klappen de maat, stampen met de voeten; velen zijn al dronken. De jongen voelt wel dat Berton de Fleur en Marie-Claire met afkeuring naar hem kijken, maar hij gaat gewoon door, de ogen gericht op het stralende gelaat van de koning van Navarra.

'Bravo!' roept Karel als Matthis zwijgt. 'Dat is pas zingen! Net zo vals als die vervloekte dorpers zelf zijn. Jongen, je bent een narrenpak waard. Je hebt een schorre stem, maar dat is je jeugd, je liederen zijn zeer geestig. Jongleurs begrijpen de wereld beter dan wij durven denken. Charles, beste broeder, vond je het niet bijzonder aardig?'

De kroonprins haalt de schouders op, zijn hand klemt zich om een zilveren drinkbeker en hij kijkt langs Matthis heen. De jongen zucht opgelucht: prins Charles kan het grapje niet waarderen. Hij schijnt zich zelfs te schamen dat aan zijn hof, aan zijn tafel, zoiets wordt gezongen.

Matthis kijkt verstolen de zaal rond. Waar is Moro? Staat hij tussen de gordijnen, achter een wandkleed, zit hij onder de tafel om te horen wat niet voor zijn grote oren bestemd is? Of sluipt hij door de gangen, luisterend aan deuren die geheimen doorlaten, voor niemand te verstaan behalve voor een blinde?

Berton komt snel naar voren, heft zijn doedelzak, maar Karel van Navarra wuift hem gebiedend weg.

'Die jongen willen we horen. Nietwaar, mijn dierbare

broeder Charles, de jongen is grappiger dan die stinkende nar van jou – en hij is nog aardig om te zien ook. Zing jongen, en laat ons lachen...’

Matthis zingt, hij wordt steeds heser. Als zijn stem overslaat (en hij laat hem moedwillig dikwijls overslaan) schudt hij als in wanhoop het hoofd, kijkt verdrietig en probeert nog eens de juiste toon te vinden. Dat is een komiek gezicht en de edelen lachen, lachen... Ze stoten hun bekers om, trappen op de honden, werpen de jongen geldstukken toe, brullen mee in koor, vloeken en zuipen. De dames gedragen zich waardiger, maar ook hun ogen schitteren van pret.

Prins Charles heeft een kleur gekregen, hij tuurt op het bevlekte tafelkleed, bijt zich op de lippen. Om zijn lachen in te houden of omdat hij zich ergert?

Eensklaps staat hij op.

‘Genoeg!’ Zijn ogen flikkeren. De koning van Navarra kijkt schijnbaar verbaasd naar hem op.

‘Maar m’n beste broeder, zo’n plezierige avond hebben we nog maar zelden gehad. Die nar van jou kan alleen hatelijkheden verkopen. De zoete liefdesliederen van dat vrouwtje zijn aangenaam om te horen, en die doedelzakspeler verstaat zijn vak. Maar die jongen is een regelrecht komisch talent. Hem willen we horen... Laten we toch lachen en vrolijk zijn. Hebben we ons niet verzoend en elkaar eeuwige vriendschap gezworen? Zing jongen, zing nog één keer dat vermakelijke lied over de domme, luie boeren.’

‘Genoeg!’ Prins Charles wijkt geen duimbreed. Matthis’

hart begint te bonken. Zal hij nu in ongenade vallen bij de toekomstige koning van Frankrijk? Maar de jonge prins, die niet op kan tegen de huichelachtige vriendschap van Karel van Navarra, verontschuldigt zich.

‘Ik wil de feestvreugde niet verstoren, maar u allen weet dat het mijn gewoonte is vroeg op te staan om de eerste mis bij te wonen. Sta mij toe, heren, dat ik mij terugtrek. Intussen geef ik u toestemming het feest voort te zetten.’

Het klinkt beleefd genoeg, maar iedereen begrijpt dat hij uit zijn humeur is. Gevolgd door Robert de la Baye loopt de prins de eetzaal uit. Zodra hij weg is, verlaat ook Marie-Claire de zaal. Ze is hier op ’s prinsen bevel, met de koning van Navarra heeft ze niets te maken, vindt ze. En ze weigert nog langer naar Matthis’ fratsen te luisteren.

Berton blijft achter, in de hoop de jongen van verdere dwaasheden te kunnen afhouden.

‘Geef die zanger een beker wijn,’ gebiedt Jean d’Harcourt, de vrolijkste van allen.

Matthis neemt de beker aan, een kostbaar stuk van puur zilver, en drinkt dorstig.

‘Meer, geef hem meer!’ roept Jean d’Harcourt opgewonden. ‘En hou die beker maar, jongen, je hebt hem verdiend.’

Dronken edelen kunnen zeer royaal worden, vooral als het geschenken betreft die eigenlijk aan een ander toebehoren. Matthis stopt de dure beker in zijn zak, grijpt weer de luit en

zingt alle dolle liedjes die hem maar willen invallen: over ijdele burgers die zich per draagstoel laten vervoeren en die zich verbeelden van adel te zijn, over mooie vrouwen met harten van steen en handen van ijs, over lelijke vrouwen die proberen te behagen. Het klinkt hees, vals, onecht...

Zelfs op de Markt te Parijs, jaren geleden, toen hij nog een klein kind was met een zuivere, hoge stem, had hij niet zoveel succes gehad als deze avond. Maar het is een bitter succes, waarvoor hij zich schaamt. Wijn, hitte, het falen van zijn stem, brengen Matthis ten slotte helemaal in de war. Hij wankelt, de luit ontglipt hem. Berton vangt de jongen op.

‘Hij hoort al uren in zijn bed te liggen,’ mompelt de trouvère ontevreden.

‘Welnee, zo hoort het: een trouvère die zich doodzingt,’ schreeuwt de koning van Navarra, helemaal niet ontevreden. ‘Goed, breng hem maar naar bed, we hebben genoeg gehoord.’

Berton slingert Matthis over zijn schouder en brengt hem snel naar de torenkamer. Hij is razend.

16 De samenzwering in Rouaan

Marie-Claire zit nog geheel aangekleed op de rand van haar bed. Op het tafeltje naast haar branden twee kaarsen in een mooie koperen kandelaar. Ze kijkt zwijgend op als Berton binnenkomt en hij Matthis op zijn eigen slaapstee kwakt.

Matthis huilt zacht. Hij durft niet naar zijn pleegouders te kijken, hij krimpt ineen, want hij verwacht een stroom van verwijten. Maar die kan hij nu niet meer hebben; hij is moe, de wereld draait om hem heen. Hij knijpt de ogen dicht - en opeens slaapt hij. Heel vast.

Marie-Claire blijft zwijgen. Berton gaat naast haar zitten, neemt haar hand in de zijne, ziet de tranen over haar gezicht rollen. Hij kan er niet tegen als ze verdrietig is. Zijn eigen woede opzij zettend, zegt hij troostend: 'Vergeef het de jongen, liefste. Je weet dat hij altijd ridder heeft willen worden en langzamerhand ziet hij wel in dat zoiets onmogelijk voor hem is. Daarom probeert hij op deze manier in aanzien te komen bij het hof.'

'Ik dacht,' fluistert Marie-Claire ontgoocheld, 'dat Matthis van Frankrijk hield - zoals wij.'

'Maar natuurlijk doet hij dat!'

'Nee,' zegt ze verdrietig, 'hij houdt alleen van valse schittering. Hij ziet niet hoe de mooie ridders die hij zo bewondert, ons land naar de ondergang drijven.'

Berton verliest niet gauw zijn geduld met haar, maar ditmaal is het toch zover.

‘Vergeet Frankrijk nu eens voor een ogenblik! Het gaat om die jongen. Hij is op een moeilijke leeftijd en moet gewoon een beetje harder worden aangepakt. Wij zijn te lankmoedig voor hem geweest, dat is alles. Daarom droomt hij nog altijd van dat onbereikbare ridderschap. Maar hij is niet dom; over een poosje ziet hij wel in dat hij voor trouvère in de wieg is gelegd. En, Marie-Claire, waren wij zo handelbaar toen we nog erg jong waren?’

‘Ik wist precies wat ik wilde, toen ik zijn leeftijd had,’ vlamt Marie-Claire op.

Berton onderdrukt een glimlach.

‘Ja, je wist het precies. Naar Frankrijk gaan, een held op een wit paard ontmoeten...’

Nu moet zij ook lachen.

‘Je hebt gelijk, Berton. Ik was eigenlijk net zo’n dwaas als Matthis nu.’

De herinneringen brengen Berton in een beter humeur.

‘Weet je nog, de boshut bij Crécy? Wat waren we bang! En we fantaseerden erop los dat het een lieve lust was, om niet nóg banger te worden.’

‘Wat wij fantaseerden is uitgekomen, Berton. Ons leven is precies verlopen zoals we het ons voorstelden.’

‘Omdat we geluk hadden en Jean d’Ailly tegenkwamen. We hebben veel aan hem te danken, vrouwtje.’

‘Ik mis hem. Ik mis hem heel erg, Berton. Hij was zo’n

goede vriend.'

'Toch had Jean ook minachting voor het volk.'

'Jawel, omdat hij van adel was. Maar Matthis... O, ik vergeef het hem nooit! Hij veracht zijn eigen stand - dat is verkeerd! Het volk, het arme, lijdende volk van Frankrijk door de modder sleuren, hoe durft hij! Dat hebben wij hem niet geleerd,' zegt ze onverzoenlijk.

Ze worden gestoord door een zacht gekrabbel aan de deur. Iemand verlangt toegang. Berton legt onwillekeurig de hand op zijn dolk, schudt dan geërgerd het hoofd, staat op en opent de deur. Op de flauw verlichte gang staat Robert de la Baye. Naast hem staat een gebochelde dwerg. Verbaasd staart Berton naar het mismaaakte mannetje en hij begrijpt dat het een nar is. Maar wat komt die hier doen, midden in de nacht, in gezelschap van Robert?

'Laat ons binnen,' sist de nar. Hij glipt langs Berton heen en als hij Marie-Claire hoort, die ook is opgestaan, legt hij snel een vinger op de lippen. Hij begrijpt dat ze op het punt staat te gaan gillen.

'Wat betekent dit?' vraagt Berton.

'Sluit de deur,' fluistert Robert de la Baye. 'Marie-Claire, je hoeft niet te schrikken. Deze... eh... man is Moro, de nar van prins Charles. Hij is niet mooi om te zien, maar je kunt hem volkomen vertrouwen.'

Als Robert dat zegt, zal het wel waar zijn. Toch kijkt Marie-Claire met enige afschuw naar de dwerg. Zijn misvormde gestalte werpt groteske schaduwen op de muur. In het

flakkerende kaarslicht lijkt hij meer dan ooit op de waterspuwers aan de goten van een kathedraal.

‘Scherm dat venster af, ik wil niet dat iemand merkt dat hier nog licht brandt,’ sist Robert. Berton gehoorzaamt zwijgend.

‘Is er iets aan de hand?’ vraagt Marie-Claire bezorgd. De schildknaap van de prins kijkt zo ernstig.

‘Ja, er dreigt gevaar,’ antwoordt Robert op fluisterton.
‘Moro, vertel je verhaal.’

Ook de nar spreekt zeer zacht.

‘Een aantal edelen onder aanvoering van Karel van Navarra heeft een samenzwering op touw gezet. Jean d’Harcourt en Karel hebben een afschuwelijk plan bedacht. Luister! Koning Jean zal deze week een kind ten doop houden nabij Parijs, het jongste zoontje van graaf Jean d’Artois. Bij die gelegenheid wil Karel van Navarra onze koning laten ontvoeren om hem op een kasteel in Normandië op te sluiten en een einde aan zijn leven te maken. Als dat is gelukt, wil Karel van Navarra ook nog de kroonprins vergiften en dan zelf koning van Frankrijk worden.’

‘Is dat waar, heer Robert?’ vraagt Marie-Claire ongelovig.
‘Het klinkt zó onwaarschijnlijk.’

Robert knikt.

‘Karel van Navarra is tot alles in staat,’ zegt hij somber. ‘En zijn mooie vrienden zijn geen haar beter. Wat heeft hij een paar jaar geleden gedaan? Toen liet hij de connétable Charles d’Espagne vermoorden en deze connétable was een speciale gunsteling van koning Jean. Dat heeft de koning zijn

schoonzoon nooit kunnen vergeven, al hebben ze nu zogenaamd vrede gesloten. En Karel wéét dat, hij kent Jeans wraaklust. Hij weet dat hij gevaar loopt, dat koning Jean op wraak zint, en daarom wil hij als eerste toeslaan. Hij is er al in geslaagd onze kroonprins tegen de koning in het harnas te jagen, het gaat de laatste maanden helemaal niet goed tussen die twee. Koning Jean is niet erg gelukkig met de vriendschap tussen prins Charles en Karel van Navarra.'

'Ja maar,' mompelt Berton, 'wat hebben wij daarmee te maken?'

'Dat vertel ik jullie straks wel. Moro, hoor je het? Ze geloven ons niet.'

Moro grijnst met zijn misvormde mond; Marie-Claire onderdrukt een rilling.

'Jullie kunnen het geloven, al klinkt het verbijsterend. Ik heb alles gehoord. Omdat ik al lang vermoedde dat er zoiets broeide, heb ik jullie pleegzoon Matthis verzocht vanavond mijn plaats in te nemen. Dankzij de jongen en zijn malle optreden heeft niemand me gemist en had ik gelegenheid om in het kasteel rond te sluipen, gesprekken af te luisteren, geheime bevelen te onderscheppen. Dat hele feest vanavond was een rookgordijn. In werkelijkheid werd er achter de schermen hevig gekonkeld. Koning Jean loopt groot gevaar, en na hem de kroonprins. Iemand moet de koning waarschuwen.'

Berton begrijpt al waar het op uit zal draaien: hij moet weer eens koerier zijn.

‘En God beware Frankrijk voor een Karel van Navarra op de troon,’ vervolgt de nar bitter. ‘Koning Jean maakt veel fouten, maar hij is niet slecht en hij heeft hart voor zijn volk. Na Jean II zal prins Charles de troon bestijgen en ik verzeker jullie, vrienden, Charles is de man waarop Frankrijk wacht. Hij kan denken en vooruitzien en ik heb zijn grote geduld beluisterd, zijn liefde voor dit land...’

Nu is Marie-Claire afkeer van het afschuwelijke mannetje verdwenen. Iemand die voor Frankrijk op de bres staat, al heeft hij een bochel en is hij blind en lelijk, is in haar ogen geen griezel maar een lieve vriend. Dankbaar legt ze een hand op zijn wanstaltige hoofd.

‘Koning Jean moet onmiddellijk gewaarschuwd worden,’ herhaalt Robert de la Baye. ‘Berton, kun je rijden? Dag en nacht doorrijden?’

‘Natuurlijk.’ Dácht ik het niet, mompelt de trouvère in stilte.

‘Koning Jean is in Beaupré. Weet je waar dat ligt?’

‘In de omgeving van Beauvais, ten noorden van Parijs. Ik ben er wel eens geweest.’

‘Mooi. Welnu, in de cisterciënzerkapel van Beaupré wordt overmorgen het kind van Jean d’Artois gedoopt. Rijd als de duivel, Berton, zodat je de samenzweerders voor bent en koning Jean zijn tegenmaatregelen kan nemen.’

‘Moet prins Charles niet op de hoogte gebracht worden?’ vraagt Marie-Claire. ‘Er wordt toch ook tegen hem samengespannen?’

‘De prins mag voorlopig nog niets weten,’ antwoordt Moro. ‘Hij vertrouwt Karel van Navarra volkomen en Charles kan niet veinzen. Als we hem vertellen wat Karel van plan is, dan... De prins zou in staat zijn, zijn zwager en vriend zonder meer aan zijn dolk te rijgen en dat zou een onvergeeflijke fout zijn, niemand zou zo’n daad begrijpen. Nee, de kóning moet ingrijpen, hij heeft daartoe het recht. En... eh... de macht.’

‘Waarom gaat u zelf koning Jean niet waarschuwen, heer Robert? U bent de vertrouweling van de prins en de koning kent u. Hij zal u eerder geloven dan een wildvreemde trouvère die hem buiten adem van een complot tegen zijn leven komt vertellen,’ zegt Marie-Claire, die Berton liever bij zich houdt.

‘Mijn aanwezigheid hier is dringend noodzakelijk,’ antwoordt Robert. ‘Prins Charles heeft mij benoemd tot zijn voorproever – op mijn eigen verzoek trouwens – zodat ik hem wat dat betreft ten minste met mijn leven kan beschermen. Bovendien zou mijn plotselinge vertrek argwaan kunnen wekken bij de samenzweerders. Bertons verdwijning zullen ze ook niet begrijpen, maar ze zullen er niets achter zoeken. We zullen wel iets verzinnen om zijn afwezigheid te verklaren: de ziekte van een familielid of zoiets.’

‘Maar zal koning Jean mijn verhaal geloven?’ vraagt Berton twijfelend.

‘Je krijgt een vrijgeleide mee en een brief, door mij en Moro ondertekend. Die zal de koning overtuigen, want hij weet dat wij te vertrouwen zijn. Wees zuinig op die

documenten Berton, het lot van Frankrijk hangt ervan af.'

Berton de Fleur is al bezig zich te kleden en te wapenen. Marie-Claire doet geen poging hem tegen te houden. In een hoek van het vertrek, op zijn bed, hoort ze Matthis snurken. Glimlachend draait ze zich om.

'Dus de voorstelling die onze pleegzoon vanavond gaf was afgesproken werk?'

'Ja,' zegt Moro. 'Ik had hem vanmiddag al gevraagd dat te doen. Ik had iemand nodig die mij kon vervangen, die de aandacht van de heren afleidde, zodat ik kon luisteren naar wat er in het kasteel werd bekokstoofd.'

'Had ik het maar geweten! Ik was woedend op Matthis.'

'Jullie onwetendheid paste in mijn plan,' geeft de dwerg toe. 'Vanmiddag kon ik nog niet weten hoever het complot was gevorderd. Ik wist dat er iets beraamd werd, maar nog niet precies wát; daar kwam ik vanavond pas achter. Maar nu moeten we razendsnel handelen.'

'Ik ben klaar,' zegt Berton rustig.

Hij kust Marie-Claire, lang en warm. Robert de la Baye brengt hem daarna langs een geheime trap en doodstille gangen naar buiten. Daar staat, verborgen in een bosje, een volledig opgetuigd paard te wachten, aan de teugels gehouden door een page.

'God zij met je, Berton mijn vriend,' fluistert Robert bewogen. 'De hemel geve dat je op tijd komt.'

Berton knikt, groet en verdwijnt spoorslags in de duisternis. De wegen ten noorden van Rouaan kent hij op zijn duimpje;

dit keer zal hij niet verdwalen.

Moro de nar is achtergebleven bij Marie-Claire in de torenkamer. Met een scheef hoofd staat hij te luisteren. Ofschoon Bertons vertrek vrijwel geluidloos gebeurt, schijnt hij hem toch te horen wegdraven. Tevreden knikt hij. Marie-Claire gaat weer op de rand van haar bed zitten en kijkt nieuwsgierig naar het misbakseltje voor haar.

‘Moro,’ vraagt ze zacht, ‘wie heeft u blind gemaakt?’

Ze schaamt zich, omdat ze daarstraks zo van hem schrok, terwijl hij toch niets anders is dan een ongelukkig mens. De nar haalt de kromme schouders op.

‘Wie dat gedaan hebben? Mensen. Onmensen.

Struikrovers die een grapje wilden uithalen omdat ze me blijkbaar nog niet lelijk genoeg vonden. Ze dachten niet na bij wat ze deden; mensen denken veel te weinig na, ze hebben geen eerbied voor zwakken en mismaakten. Ze hebben alleen eerbied voor bezit, schittering, valse schijn. Van een arme krompoot als ik viel niets te stelen, daarmee konden ze zich alleen vermaken. En dat deden ze dus, want zó zijn mensen.’

Marie-Claire rilt.

‘We zijn niet allemaal zo, Moro.’

‘God zij gedankt, nee. Prins Charles is anders, maar hij moet nog veel leren eer hij in staat zal zijn Frankrijk uit de misère te halen. Hij kan de mensen niet veranderen – dat moeten de mensen zelf doen en daar hebben ze geen zin in. Ze willen blijven zoals ze zijn: wreed, dom en zelfzuchtig. Jij,

Marie-Claire, en je man, jullie zijn goed. Maar jullie tellen nauwelijks mee in deze wereld, jullie hebben geen edel bloed, geen rijke familie, geen macht. Jullie behoren tot het volk en hoe de hoge heren over het volk denken, weten we. Matthis heeft er vanavond nog over gezongen. De heren vonden dat bijzonder vermakelijk.’

‘Prins Charles vond het niet leuk,’ merkt Marie-Claire op.

‘Nee,’ zegt Moro triomfantelijk.

‘Ik was erg boos op Matthis,’ bekent Marie-Claire, ‘maar morgen zal ik hem zeggen dat ik alles weet en hem zijn beschamende voorstelling van harte vergeef.’

Moro knikt somber.

‘Die aardige jongen moest iets vernederends doen om zijn geliefde land te kunnen helpen,’ zegt hij weemoedig. ‘Zie je, dát is de grote tragiek van Frankrijk, het wordt vernederd en moet zichzelf vernederen... Ik ben soms bang. Mijn voorgevoel zegt me dat het steeds erger zal worden, dat Frankrijk door de hel zal moeten gaan, eer onze koningen leren dat de ware kracht van een land in het volk ligt besloten en niet in de heersers.’

Marie-Claire strekt haar arm uit, laat haar hand rusten op zijn waterhoofd. ‘Hoe komt het, Moro, dat u zo’n wijs man bent geworden? U spreekt bitter, maar zeer verstandig.’

Het arme kereltje is ineengekrompen onder haar aanraking.

‘Het ongeluk heeft mij wijsheid geleerd, Marie-Claire. Als je blind bent, leer je luisteren en nadenken. God gaf me de

kracht mijn mismaaktheid te overwinnen en in Zijn oneindige goedheid schonk hij mij verstand in plaats van schoonheid.'

'Nu moet u niet boos op me worden, Moro,' zegt Marie-Claire, 'maar ik ben een nieuwsgierige vrouw en ik ga u een moeilijke vraag stellen. Hoe komt het dat prins Charles iemand als u in zijn omgeving duldt? Ik bedoel: de kroonprins staat bekend als een jongeman die van mooie dingen houdt, die graag mooie mensen ziet en die dol is op juwelen en fraaie gebruiksvoorwerpen. Hoe kan hij uw aanblik verdragen?'

Moro grinnikt demonisch. 'De prins houdt niet echt van me,' geeft hij toe. 'Ik ben te lelijk, te grotesk, nauwelijks een mens. Maar ook hij heeft mijn verstand ontdekt en hij weet dat ik hem trouw zal zijn tot mijn laatste snik. Jij hebt gelijk, Marie-Claire, de prins houdt veel van alles wat móói is. Maar er is één ding dat hij niet kan weerstaan: intelligentie. Daarom is hij half verliefd op zijn zwager Karel van Navarra en ziet hij diens valsheid niet, want Karel is niet alleen de mooiste man van Frankrijk, hij heeft ook een goed stel hersens en weet ze te gebruiken. Helaas is hij daarbij door en door slecht en veel te eerzuchtig.'

Marie-Claire wil niet praten over de koning van Navarra; de nar interesseert haar meer.

'Wat is uw eerzucht, Moro?'

'Frankrijk helpen.'

'Dat kunt u niet alleen.'

'Niemand kan dat alleen, zelfs de koning niet. Er is een

heel volk voor nodig. Weet je wat er deze winter in de Languedoc is gebeurd, vrouwtje? De Gascogners riepen de prins van Wales naar hun heideland. Hij kwam, bracht een heel leger mee en samen met de Gascogners en zijn Engelse plundertroepen heeft de prins van Wales drie Franse provincies onder de voet gelopen en leeggeroofd! Wat heeft koning Jean daartegen gedaan? Pas toen het te laat was, stuurde hij een legertje ridders naar het zuiden, maar de prins van Wales was al op de terugweg naar Bordeaux met zijn geweldige buit en de Franse ridders keerden onverrichter zake terug. In Bordeaux vierten ze dit voorjaar feest en verbrassen de gestolen rijkdommen. Ik huiver als ik eraan denk dat de Gascogners toch eigenlijk ook Fransen zijn. Hoe kunnen ze dan een Engelse kroonprins naar hun land halen om samen met hem Frankrijk te verwoesten?’

‘Ze leven al eeuwenlang onder Engels bewind.’

‘Toch blijven ze Fransen. En zolang Fransen tegen Fransen optrekken en elkaars provincies plunderen, is er geen hoop voor het koninkrijk,’ meent Moro.

‘Maar waarom zijn we dan zo zwak?’ roept Marie-Claire uit. ‘Waarom verzet Frankrijk zich niet? We zijn toch niet weerloos. Het land is zo rijk, er wonen miljoenen dappere mannen en vrouwen, waarom vechten we niet terug met alles wat we hebben? Nu zijn we slagveld, jaar na jaar... Ik ben deze winter in Engeland geweest, Moro, en ik heb ze horen pochen, al die hoge heren daar. Hun vrouwen gaan getooid met juwelen en gouden kettingen, ze dragen parels in het haar

- dat is allemaal afkomstig van plunderingen. Ze versieren hun kerken met gestolen relikwieën. De heren drinken de heerlijkste wijnen, gestolen van ons. Ze brallen en dobbelen, ze verkwisten ons goud. En Frankrijk laat het maar toe, het laat zich verwoesten en bestelen. Hebben we dan geen koning in Parijs, de machtigste vorst in Europa? Kunnen we niet tegenover elke plunderende Engelsman minstens drie dappere ridders inzetten? Ik heb veel gereisd, veel steden en provincies bezocht en honderden mensen ontmoet. Ik wéét dat de burgers en boeren ernaar verlangen zich te weer te stellen tegen de invallers. Maar ze krijgen de kans niet. Waarom wil de koning niet inzien dat zijn volk bereid is voor hem te vechten?’

‘Geduld, vrouwtje...’

‘Geduld! Wat hebben we aan geduld! Moed hebben we nodig. Hoe meer geduld we opbrengen, hoe slechter het ons land vergaat.’

Haar hand is van zijn waterhoofd gegleden, rust nu op zijn schouder. Haar vingers knijpen hem. De arme dwerg geniet ervan, al laat hij dat niet merken.

‘Waarom houd je zo van Frankrijk, Marie-Claire? Je bent een Vlaamse. De Vlamingen haten ons.’

‘Niet allemaal. Toen ik Vlaanderen verliet en Frankrijk binnenreed, begroette dit land mij met gastvrijheid, vreugde en vriendschap. De zon scheen – soms. De regen besproeide mij – soms. Het koren stond goudgeel op de akkers, de koeien wuifden met hun staarten, het was of ik in het paradijs

kwam. Een week later zat ik midden in de oorlog, maar die oorlog maakte dat ik Berton de Fleur ontmoette en gelukkig werd. Zou ik dan niet houden van een land dat mij zoveel goeds te bieden had? Maar later zag ik de welvaart in deze prachtige streken voortdurend verminderen en dat breekt mijn hart. En toch: de Fransen blijven vrolijk, dapper, opgewekt en ijverig. Ik zag de pest over het land jagen en ook, hoe snel iedereen zich van de ramp trachtte te herstellen. Ik zag de oorlog over de gebieden rollen en daarna zag ik hoe de verwoestingen snel werden opgeruimd en de ruïnes werden opgebouwd. De Engelsen proberen van ons land een woestijn te maken, waar niets meer kan groeien en niets kan leven, maar het zal hun nooit lukken. Het Franse volk is mij lief, Moro, het zingt, danst en werkt, het huilt om de verliezen en omhelst dan opnieuw het leven, het is niet kapot te krijgen. Wat kan ik anders doen dan van dit volk houden, met heel mijn hart?’

‘Zolang dit volk de eenheid niet ontdekt, zal het blijven lijden,’ zegt Moro verdrietig.

‘Wat bedoelt u met eenheid? De taal bindt ons toch!’

‘Dat is niet genoeg,’ legt Moro uit. ‘De ridderschap faalt en beschermt het volk niet voldoende. Geen koopman is meer veilig op de handelswegen, geen dorper weet nog of wat hij vandaag zaait hem morgen niet ontnomen zal worden. Zelfs de steden verarmen, terwijl ze stuk voor stuk worden bedreigd met vernietiging. De burgers moeten uit eigen zak de verdedigingswerken betalen en soldaten op de been

brengen om de muren te bemannen. Zo blijft het gewone werk liggen en kunnen de mensen niet meer sparen. Zelfs de metalen worden schaars, want wat aan ijzer en koper uit de mijnen komt, wordt omgesmeed tot wapens voor de adel, zodat er te weinig ploegen, beitels en zeisen zijn. Ik ken steden waar de burgers genoodzaakt waren de abdijen af te breken om stenen te hebben voor hun muren. Dat is wat er gebeurt, Marie-Claire, en de leus wordt: ieder voor zich. En juist dát staat de eenheid in de weg, juist dát maakt dat er van georganiseerd verzet geen sprake kan zijn.'

'Je maakt me bang, Moro.'

'Het zal nog wel erger worden,' voorspelt de nar, blind en helderziend tegelijk.

'Kan het erger?'

'O ja. Frankrijk is nog lang niet aan het einde van de beproevingen! Onze grote tegenstander, Edward III van Engeland, is niet alleen een dapper krijgsman, hij gebruikt zijn verstand en dat is niet gering. Bij al zijn verwaandheid heeft hij al vroeg geleerd dat de beste soldaten niet de edelen en ridders zijn, maar boeren en gewone burgers. Daarom heeft hij duizenden boerenjongens laten opleiden tot dodelijke boogschutters, daarom stromen duizenden avonturiers naar zijn legers, want in Engelse dienst kunnen ze zich snel verrijken. Elke jonge Engelse edelman gaat een poosje dienst doen in Frankrijk, dat is goed voor zijn training. Op Franse bodem kan hij zijn dapperheid bewijzen en hij komt er altijd rijker vandaan dan hij erheen ging.

Oorlogvoeren in Picardië behoort gewoon tot zijn opleiding. Maar ónze jonge edelen worden ingezet in privé-oorlogjes met hun burens... en verwoesten elkaars gebied in plaats van gezamenlijk op te trekken tegen de vijand. Het is hopeloos.'

'Je bent onrechtvaardig, Moro. Bij Crécy trok de Franse ridderschap wel gezamenlijk op - en toch werden ze verslagen.'

'Onze ridders hebben geen benul van tactiek. Ze stormen er maar op los en lopen zich dood tegen een hagelbui van pijlen, door geharnaste boeren op hen afgeschoten. Ze lopen zich te pletter tegen loopgraven en hinderlagen, ze geven hun strijdrossen de sporen en rekenen erop dat de hemel hen wel zal bijstaan. Maar dat doet de hemel niet; God heeft geen medelijden met domoren.'

'Dat zegt Berton ook altijd,' glimlacht Marie-Claire.

'Jouw man is verstandig en hij heeft ervaring. Hij ziet ook wel waar de fouten schuilen. Maar misschien is er nog hoop, Marie-Claire. Prins Charles zal eens zijn vader opvolgen en Charles zal de zaken anders aanpakken. En ik heb geruchten gehoord over een legeraanvoerder in Bretagne, een lagere edelman met een geniaal brein, die een hele nieuwe vechttechniek heeft uitgevonden en die het de Engelsen daar flink moeilijk maakt. Zulke mensen hebben we nodig.'

'Ik ken hem. Bertrand du Guesclin is een goede vriend van ons,' zegt Marie-Claire warm.

'Dat is prachtig. Die man zal het ver brengen.'

'Als hij vandaag of morgen niet sneuvelt, tenminste. Hij is

zo woest en onvoorzichtig.’

‘Moge God hem beschermen,’ mompelt de dwerg, een kruis slaand.

‘Eigenlijk,’ zegt Marie-Claire opeens, ‘bent u voor een nar maar naargeestig gezelschap.’

‘O, tegenover jou kan ik eerlijk zijn, Marie-Claire. Jij hebt geen behoefte aan flauwe grappen en zotternijen die de werkelijkheid verbloemen.’

‘Misschien...’

‘Ik hoor het aan je stem. Je bent opgewekt van nature. Zelfs als je verdriet hebt, ben je nog gelukkig. Dat zit ín je. Mijn troost en mijn grollen heb je niet nodig en dat is verkwikkend. Tegen jou kan ik gewóón praten, zonder aanstellerij.’

Vriendelijk strijkt ze over het mismaakte hoofd voor haar.

‘Lieve Moro,’ zegt ze zacht. ‘Wees mijn vriend.’

Hij buigt zich voorover, grijpt haar andere hand, kust die.

‘Meer,’ zegt hij, bijna onhoorbaar. ‘Ik ben je slaaf, Marie-Claire.’

Dan glipt hij geruisloos de gang op.

17 'Ruim ze uit de weg, de verraders!'

Moro heeft gemakkelijk praten met zijn opmerking dat Marie-Claire van nature een gelukkig mens is en nooit echte wanhoop heeft gekend. Ze wacht nu al twee dagen op de terugkeer van Berton de Fleur en dat is moeilijk genoeg. Telkens staat ze bij het torenvenster, uitkijkend over de velden en het zilveren lint van de Seine, die zich fonkelend door het landschap slingert. Maar de schoonheid van het land merkt ze nauwelijks op; in gedachten is ze bij Berton en bidt ze voor zijn veiligheid.

Beneden, in de ruime zalen, gaan de besprekingen gewoon door. Prins Charles ontvangt edellieden en stadsbestuurders, neemt hun huldigen in ontvangst, onderhandelt over nieuwe belastingen; hij doet zijn best een mannelijke indruk te maken en de heren te laten vergeten dat hij een achttienjarige, schuwe jongen is, met maagpijn. Robert de la Baye bewaakt hem, trouw als een hond. De nar Moro buitelt om hem heen, tracht hem wat op te vrolijken. Want de prins maakt zich zorgen. Er komen minder edelen naar Rouaan om hem als hun nieuwe leenheer te erkennen dan hij had verwacht - en dat is griezelig. De nadrukkelijke afwezigheid van graaf Godefroy d'Harcourt doet hem beseffen dat er in Normandië een onderstroom van Engelsgezinde gevoelens leeft - ook heel gevaarlijk. Maar Karel, koning van Navarra en Normandisch edelman, geeft de prins niet veel kans om over

de toestand na te denken. Spelletjes, feestmaaltijden en muziek moeten voortdurend de besprekingen afwisselen.

Over Bertons afwezigheid maakt niemand zich druk. Aan het hof weet men niet beter of de trouvère is onverwacht afgereisd om zijn doodzieke pleegvader te bezoeken. Matthis en Marie-Claire vullen de leemte op zo goed ze kunnen, met de hulp van Moro.

Laat in de namiddag van de tweede dag staat Marie-Claire weer bij het open venster; Matthis en Moro zijn bij haar. Opeens maakt de nar een verraste beweging en glipt de kamer uit. Matthis loopt hem na en ziet de bochel in het trapgat verdwijnen.

‘Waar gaat hij heen?’ vraagt Marie-Claire verbaasd. Ze kijkt weer naar buiten, maar ziet niets bijzonders. Het schemert trouwens al.

‘Hij moet iets gehoord hebben,’ mompelt Matthis.

Moro hééft het gehoord, ver verwijderd hoefgetrappel. Eén paard op weg naar het kasteel, en het dier is vermoeid. Hij haast zich naar beneden en waarschuwt Robert de la Baye, die op zijn beurt aan de wacht bij de buitenpoort het bevel geeft, dat mocht de naderende ruiter Berton de Fleur zijn, zij hem onverwijd en in alle stilte moeten binnenlaten.

Het is Berton. Met stof overdekt en net zo moe als zijn paard. Robert loodst hem binnen langs de geheime trap en brengt hem regelrecht naar de torenkamer. Opgelucht valt Marie-Claire haar man om de hals.

‘En?’ vraagt Robert gespannen. Berton knikt en laat de reiscapen van zijn schouders glijden.

‘De koning komt morgen,’ fluistert hij. ‘Ik ben vooruitgereden.’

‘Komt koning Jean alleen?’

‘Hij brengt maarschalk d’Audrehem en honderd man mee.’

‘God zij gedank!’

Moro is ook weer binnengekomen en hij hoeft niets te vragen, hij voelt de opluchting van Robert de la Baye.

‘Heb je de koning zelf gesproken?’ vraagt Marie-Claire. Berton laat zich neervallen op de rand van het bed, masseert zijn kuit, pakt de beker wijn aan die ze hem voorhoudt. Hij knikt kort en drinkt dorstig.

Stel je voor, denkt Marie-Claire ademloos, Berton heeft oog in oog gestaan met de koning van Frankrijk!

‘Man, vertel toch. Wat zei koning Jean?’ vraagt Robert ongeduldig.

Berton haalt diep adem.

‘Zijn woede was verschrikkelijk. Hij heeft onmiddellijk het hele garnizoen van Beauvais opgeroepen om zijn persoon te beschermen en alle ruiters te arresteren die zich op verdachte wijze in de omgeving van Beaupré ophielden. Vanochtend is hij meteen op weg gegaan naar Rouaan en mij stuurde hij vooruit... Morgen tegen de middag kan hij hier zijn.’

Ai, ik zal de koning zien, denkt Marie-Claire opgewonden. Ik zal de zeer ridderlijke koning van Frankrijk zien, in volle

wapenrusting! Tot nu toe had zij Jean II alleen maar in Parijs op een afstand voorbij zien gaan, omgeven door een groot gevolg. Toen was zijn fiere houding en lange gestalte haar al opgevallen. Nu zal ze hem misschien van heel dichtbij zien; wie weet zal ze nog voor hem mogen zingen...

Want Moro mag dan beweren dat koning Jean te veel fouten maakt, hij is en blijft toch hun opperste heer, hij is Frankrijk zélf!

Maar opeens overvalt haar de angst.

‘Wat... wat gaat er gebeuren als de koning komt?’

Moro antwoordt somber, met een ondertoon van gruwelijk leedvermaak: ‘Gerechtigheid zal geschieden.’

‘Stil, niet zo luid,’ waarschuwt Robert de la Baye. ‘De heren mogen nog niets vermoeden. Ik wil niet dat ze hun arrestatie ontgaan.’

‘Oef, wat spannend,’ zucht Matthis. ‘Ik doe vannacht geen oog dicht.’

‘Als je in elk geval je mond maar dichthoudt,’ zegt Robert streng.

‘Natuurlijk.’

‘Matthis kan goed zwijgen,’ knikt Moro met zijn wiebelhoofd.

‘Nu kunt u de prins er toch niet langer buiten houden, heer Robert,’ meent Marie-Claire. ‘Hij zal niet weten wat hem overkomt als morgen de koning arriveert en zijn vrienden gevangenneemt.’

‘Ik zal hem inlichten,’ belooft Robert.

Maar daarvoor krijgt de trouwe schildknaap nauwelijks de kans, want Karel van Navarra laat de prins die avond geen moment alleen. Robert probeert een paar maal de aandacht van zijn heer te trekken, maar prins Charles gaat vroeg naar bed en geeft de wens te kennen alleen te blijven. Robert dwaalt door de gangen, houdt de wacht, maar zijn meester krijgt hij niet meer te spreken. Bovendien voelt hij hoe wantrouwige ogen hem bespieden en hij durft niet te laten merken dat hij te veel weet. Morgenochtend dan maar, denkt hij.

Wonderlijk genoeg verslaapt hij zich. En als hij beschaamd de grote zaal betreedt is het te laat: de besprekingen zijn alweer in volle gang. Karel van Navarra is erbij; hij zit vlak naast de prins, die op dat ogenblik de hoogste bestuurders van de stad Rouaan ontvangt. Robert krijgt het benauwd. Hij blijft staan achter de stoel van zijn meester en omdat hij verder niets kan doen, laat hij zijn ogen over het gezelschap gaan. De burgemeester van Rouaan, Jean de Mustel, praat en praat... de prins luistert aandachtig. De koning van Navarra maakt een verstrooide indruk, net als zijn vriend, de vrolijke Jean d'Harcourt. Robert begrijpt de onrust van de samenzweerders: ze hebben nog steeds geen bericht ontvangen uit Beaupré, dat hun moet melden dat de ontvoering van koning Jean is gelukt. Dat bericht zou er natuurlijk al moeten zijn... Zouden de heren vermoeden dat hun plannen zijn verijdeld, of hopen ze nog?

Prins Charles, die vindt dat de besprekingen niet ongunstig verlopen, nodigt de magistraten uit met hem en het hof het middagmaal te gebruiken. Jean de Mustel, burgemeester van Rouaan, buigt diep en antwoordt dat hij dat als een grote eer zal beschouwen; hij belooft binnen een uur terug te komen op het kasteel. Robert glipt snel de zaal uit en als de burgemeester de gang inkomt, slaagt hij erin de man apart te nemen en hem te vertellen dat koning Jean elk ogenblik kan arriveren en dat er arrestaties zullen volgen. Hij raadt Jean de Mustel aan de stadswacht te alarmeren, de poorten te laten bewaken en te zorgen dat het volk rustig blijft. Maar in het geheim...

De burgemeester, dodelijk geschrokken, gehoorzaamt. Met van angst bonzend hart keert hij op de afgesproken tijd terug in het kasteel om samen met een aantal belangrijke burgers en schepenen de eer te genieten met een prins van den bloede aan tafel te gaan. Maar hij vraagt zich wel af of hij een hap door zijn keel zal kunnen krijgen. Wat is er aan de hand? En wie zullen er gearresteerd worden?

Nu of nooit, denkt Robert de la Baye als de raadzaal leegloopt en de edelen zich in groepjes op de gangen en in de woonvertrekken verzamelen in afwachting van het diner. Hij buigt zich snel over naar het oor van prins Charles en fluistert hem in: ‘Schrik niet, sire. Uw vader is op weg naar Rouaan, hij kan elk ogenblik hier zijn. Er is een samenzwering tegen uw leven ontdekt; de koning komt persoonlijk de raddraaiers

arresteren.’

‘Wat, waar...’ fluistert de prins verblekend. Als de koning zélf komt, begrijpt hij in een flits, moeten er bij die samenzwering hoge edelen betrokken zijn. Wie?

Maar op dat moment komt Karel van Navarra met uitgestrekte handen op hem toe.

‘Mijn beste broeder, lijkt het je niet aardig om de stadsbestuurders niet alleen te verwennen met voedsel, maar ook met wat kunst? Je hebt zulke goede trouvères in dienst, laat hen de maaltijd opvrolijken met zang en muziek. Ik heb gehoord dat de doedelzakspeler is teruggekomen en hij is een meester op zijn instrument.’

‘Een goed idee,’ mompelt de prins verstrooid. Schuin achter Karel ziet hij zijn schildknaap staan, die de vinger op de lippen houdt. Dat verwacht hem. Wat is er aan de hand?

‘Scheelt je iets, lieve broeder?’ vraagt de koning van Navarra schijnbaar bezorgd. ‘Weer hoofdpijn?’

‘Nogal...’ Charles herstelt zich en geeft zijn schildknaap een wenk. ‘Robert, roep de trouvères en ook Moro. Jean de Mustel houdt wel van grappen en ik wil dat de burgemeester van Rouaan ons goedgezind blijft.’

De koning van Navarra steekt zijn arm door die van de prins en troont hem mee. Robert kijkt hen na, zich wanhopig afvragend hoe hij zijn meester nog vóór het diner onder vier ogen te spreken kan krijgen. Opeens duikt Moro op vanachter een deur. Hij trekt de schildknaap aan de mouw. ‘Robert,’ sist hij, ‘er is juist een koerier gearriveerd voor Jean

d'Harcourt. Onderschep hem!

‘Dank je.’ Robert rent weg.

Hij komt net op tijd. In de grote hal gelijkvloers staat Jean d'Harcourt en tegenover hem staat een koerier die eruitziet alsof hij juist een lange, snelle rit achter de rug heeft. In zijn opwindings spreekt de man te luid, zodat Robert kan verstaan wat hij zegt.

‘Seigneur, uw oom Godefroy heeft u onmiddellijk nodig!’

Jean d'Harcourts adem stukt. Hij begrijpt dat het complot is uitgelekt en dat zijn oom hem nog probeert te redden door hem uit Rouaan weg te roepen.

Zijn eerste reactie is: vluchten! Een paard en weg van hier! Reeds draait hij zich om en staat dan oog in oog met Robert de la Baye.

Die zegt plechtig maar onverbiddelijk: ‘Seigneur, de maaltijd gaat beginnen. De prins verwacht u.’

Even grijpen hun blikken in elkaar. Robert glimlacht beleefd, maar die glimlach is enkel dreiging. Jean wordt krijtwit en bijt op zijn lippen. In een laatste poging om zijn huid te redden wijst hij op de koerier.

‘U zult mij moeten verontschuldigen. Ik krijg zojuist bericht dat mijn oom Godefroy d'Harcourt mij nodig heeft, heer Robert.’

‘Dat heb ik gehoord. Verwachtte u deze boodschapper?’ vraagt Robert koeltjes.

Donders, hij weet het! schiet het door Jean d'Harcourt heen. Hij weet dat ik een andere boodschap verwacht; de

ontvoering van koning Jean moet mislukt zijn... Radeloos wendt hij zich tot de koerier.

‘Is mijn oom plotseling ernstig ziek geworden?’ vraagt hij hoopvol.

‘Nee heer, hij verkeert in blakende welstand. Ik moest u alleen verzoeken, onmiddellijk te komen. Ik weet niet waarom.’

Stommeling, denkt Jean d’Harcourt, waarom zeg je dat?

Robert wijkt niet van zijn plaats.

‘De prins verwacht u aan tafel, seigneur, en zoals u weet zal ook de burgemeester van Rouaan aan de maaltijd deelnemen. U zult de heren toch niet teleurstellen? Het zou een vreemde indruk maken wanneer de neef van graaf Godefroy plotseling verdween.’

Robert maakt een buiging en wijst uitnodigend naar de brede trap. Uiterst beleefd weliswaar, maar Jean voelt hoezeer dat handgebaar een bevel is. Als hij ervandoor gaat, zal hij niet ver komen, beseft hij. Hij knikt en gaat voor, op de hielen gevolgd door een onverbiddelijke Robert de la Baye. De bode van oom Godefroy blijft verward achter; hij begrijpt er niets van.

Toch heeft Jean d’Harcourt nog hoop. De stad Rouaan, waarvoor hij zoveel heeft gedaan, bij wier handelsbelangen hij rechtstreeks is betrokken en waar hij populair is, zal niet toestaan dat er iets vervelends met hem gebeurt. De graven d’Harcourt zijn zoveel als de beschermheren van de stad.

Dat het complot tegen het leven van Jean II is vrijdeld, is

hem nu wel duidelijk. Sinds de vorige dag heeft hij vergeefs gewacht op de boodschapper die het gelukken van de staatsgreep moet melden en die bode is niet gekomen. Wel deze andere, namens oom Godefroy, die getracht heeft hem weg te roepen uit het kasteel en die net te laat is gekomen. Maar drommels, wie heeft aan Robert de la Baye de komst van die koerier gemeld? Want iemand moet de schildknaap geroepen hebben om te voorkomen dat Jean d'Harcourt ervandoor ging. Wie had die bode gehóórd?

De zaal is al vol als Jean d'Harcourt samen met Robert binnenkomt. De prins kijkt even op, knikt hem vriendelijk toe. Dat verbaast Jean dan weer, want prins Charles is geen huichelaar. Was het dan toch toeval dat Robert hem is komen roepen? Jean gaat zitten en telt de gasten. Het zijn er veel. Behalve Karel van Navarra en diens lievelingsschildknaap Colin Doublet (die van de samenzwering overigens niets afweet) ziet hij zijn beide broers Louis en Guillaume en vele andere vrienden van de koning van Navarra: Jean Malet, heer van Graville; Gilles de Bantelu, Friquet de Fricamps, de beide graven van Etampes... allemaal mannen die indertijd hebben deelgenomen aan de moord op de connétable. De hele klik samenzweerdere bijeen, maar in plaats dat dit Jean d'Harcourt geruststelt, vindt hij het opeens onaangenaam. Oom Godefroy is slim, die heeft niet voor niets een koerier gezonden om hem weg te roepen. Oom Godefroy moet weten dat er gevaar dreigt voor zijn neef en diens vrienden.

Over de tafel heen kijkt Jean d'Harcourt naar het gezicht van de prins. Die zit rustig genoeg te praten met Karel van Navarra. Vreemd. Weet de kroonprins, of weet hij niet? Weer krijgt Jean het gevoel dat Charles niet op de hoogte is. Hij begrijpt steeds minder van de toestand. Robert de la Baye staat onwrikbaar achter de stoel van Charles en kwijt zich nauwgezet van zijn taak als voorproever.

Jean krijgt weer een beetje hoop en maakt een snelle berekening.

De maaltijd zal zeker twee uur duren; daarna kan hij proberen weg te komen. Onder het eten kan er niets gebeuren. Als er moeilijkheden komen, zal dat toch pas ná het diner zijn. Hij wenkt een knecht en geeft hem fluisterend het bevel een snel paard voor hem gereed te houden. Daarna, bijna gerustgesteld, werpt hij zich op de wijnsoep.

De maaltijd verloopt zeer vrolijk. Moro, de nar, is op zijn best die middag. Met zijn mismakke lijfje dartelt hij tussen de tafels, hij trekt gekke gezichten, buitelt rond met de honden en blaft tegen de verbaasde dieren, die dan prompt terugblaffen. De gasten lachen zich tranen om zijn malle fratsen. Op de achtergrond spelen de drie trouvères opgewekte wijsjes; ze zingen niet. Daar zou nu toch niemand naar luisteren.

Naast Jean d'Harcourt zit een edelman, de heer van Biville, die aanspraak maakt op de titel van held. Want, zo vertelt de heer van Biville voor de dertigste keer in zijn leven, eens heeft

hij in het bijzijn van de koning van Cyprus tijdens een oorlog tegen de Turken een mohammedaan met één houw van zijn zwaard van het hoofd tot de voeten gekliefd, zodat de ongelukkige in twee helften aan zijn voeten lag. Dat wapenfeit oogst veel bewondering. Karel van Navarra drinkt de heer van Biville vrolijk toe.

‘Bravo, dat noem ik nog eens kracht!’

Moro buitelt langs de tafel.

‘Het was dom,’ krijst de nar. ‘Wie wil het aantal moslims verdubbelen?’ Karel van Navarra schatert het uit.

‘Niemand. Maar twee halve Turken maken één dode Turk en ik ben dol op dode Turken, daarvan kunnen er nooit genoeg zijn. Pas maar op, Moro, of ik verdubbel jou.’

‘Wie mij in tweeën klieft, vindt in mijn bochel een zak goud,’ gilt de nar schel.

‘Een zak zemelen zul je bedoelen. Nee, jij bent de moeite van het doorhakken niet waard.’

‘Een muizennest draagt hij op de rug,’ roept Jean d’Harcourt. ‘Als je je hand erop legt, voel je het wriemelen.’

Hij heeft snel een paar bekers wijn gedronken en zijn oude overmoed is teruggekeerd. Straks, na het diner, zal hij wel aan de opmerkzaamheid van Robert de la Baye weten te ontsnappen en dan kan hem niets meer gebeuren.

Een paar gasten willen nu met alle geweld de bochel van Moro aanraken. ‘Grote griezels, ja,’ lacht een dame rillend. ‘Het wriemelt echt daarbinnen.’

‘Seigneur de Biville,’ vleit een edelvrouw, ‘laat ons eens

zien hoe u die Turk in tweeën sloeg?’

Ridder de Biville springt op, trekt zijn zwaard, zwiept het staal door de lucht en slaat met één klap een gebraden fazant doormidden.

‘Zó ging dat,’ roept hij uitbundig. De gasten applaudisseren, roepen om het hardst ‘bravo’ en willen het nog eens zien. Opnieuw klieft de edelman een stuk wildbraad.

Marie-Claire, die in een hoek van het vertrek met Berton en Matthis muziek maakt, moet er ook om lachen. In stilte vraagt ze zich af of er wel zo’n groot verschil bestaat tussen die dappere heer De Biville en Moro, de nar.

‘Een held aan tafel is wel praktisch,’ hoort ze naast zich Berton mompelen. ‘Dat spaart een voorsnijder uit.’ Ze proest.

Opeens schuift Moro in hun richting en geeft hun een teken. Zijn lelijk gezicht is vertrokken van spanning. Maar de trouvères hebben niets gehoord, want het gelach, geroep en gejuich om de heer van Biville overstemmen alle geluiden. Onwillekeurig spelen ze iets zachter.

‘Wat...?’ fluistert Berton.

Dan slaat de bliksem in.

De zware deuren van de eetzaal vliegen open en maarschalk Arnoul d’Audrehem stormt binnen, met ontbloot zwaard. Onmiddellijk achter hem volgt de koning, in volle wapenrusting, met aan zijn zijde Jean d’Artois, graaf van Tancarville, de hertog van Orléans en een groot aantal ridders. Op de gang verdringen zich soldeniers, allen tot de tanden gewapend. De maarschalk schreeuwt: ‘Wie zich

beweegt zal sterven!’ en opeens is het doodstil aan de lange tafels. Onthutst laat ridder De Biville het zwaard uit zijn handen glippen, zijn mond zakt open. Hij ziet er dwaas uit.

Koning Jean loopt regelrecht naar de belangrijkste tafel, plaatst zich achter Karel van Navarra en legt zwaar zijn hand op diens schouder.

‘Verrader! Je bent niet waard om aan de zijde van mijn zoon te zitten. Maar dit wordt het einde van je slinkse streken, dat zweer ik bij de ziel van mijn vader.’

Een siddering van angst en verbazing gaat door de zaal. De stilte houdt aan; niemand durft zich te bewegen. Maar Colin Doublel, Karels lievelingsschildknaap, springt naar voren, geeft de koning een duw en trekt zijn dolk. Zijn ogen flitsen gevaarlijk.

‘Handen af van mijn heer!’

Jean II deinst terug. Maar zijn woede is te groot en een brutaliteit als deze is een onvergeeflijke misdaad.

‘Dat zal je je leven kosten, knaap! Mannen, grijpt hem!’

De maarschalk heeft dat bevel niet eens afgewacht; hij springt Colin op de rug en ontwapent hem. Drie sergeanten sleuren de jongen weg.

De ontstelde gasten durven nauwelijks meer te ademen. Versteend zitten ze toe te kijken – vooral als de koning van Navarra van zijn stoel glijdt en op de knieën valt.

‘Het is waar, sire,’ stamelt hij, opeens een zielig hoopje ellende, ‘het is waar dat ik enkele jaren geleden uw connétable

Charles d'Espagne liet vermoorden... maar die misdaad is me vergeven en ik heb boete gedaan.'

'Zwijg, verrader! Probeer me niet af te leiden. Het gaat om iets heel anders en dat weet je! Bij de heilige Denis, je zult me nu niet meer ontsnappen. Ik heb genoeg van je streken.'

'Wat heb ik dan gedaan?' roept de koning van Navarra. Hij biedt een erbarmelijke aanblik. Van zijn branie en schoonheid is opeens niets meer over, zijn waardigheid is verdwenen. Zijn vrienden kijken stomverwonderd toe. Ze hebben nooit geweten dat Karel bang is voor Jean II.

'Ja, wat heeft hij gedaan dat u zo tekeergaat tegen mijn beste vriend?' roept nu ook prins Charles. Al heeft Robert de la Baye hem gewaarschuwd dat de koning in aantocht was om arrestaties te verrichten, hij weet nog steeds niet precies waar het om gaat. Deze inval heeft hem volkomen verrast en hij begrijpt er niets van. Hoort Karel van Navarra bij de samenzweerders? Hij kan het zich nauwelijks voorstellen.

'Ik smEEK u vader, houd hiermee op,' zegt hij bevend. 'Ik zal mijn eer verliezen. Men zal zeggen dat ik mijn beste vrienden heb verraden, door hun eerst een feestmaal aan te bieden en hen dan te laten arresteren.'

'Rustig Charles,' antwoordt de koning. Hij trilt van woede. 'Dit zijn landverraders en hun schuld zal afdoende bewezen worden. Jij weet nog niet wat ik weet. d'Audrehem, voer die ellendeling weg.' Vol afkeer wijst hij op de sidderende Karel van Navarra. 'Jean d'Harcourt, ik arresteer je op beschuldiging van hoogverraad. En jij, Guillaume de

Mainemaires, en Jean Malet van Graville, en jij, Friquet de Fricamps en jij, Gilles de Bantelu, ik stel jullie allemaal onder arrest. Bind hen, maarschalk, en voer hen weg. Ik wil die moordenaars niet meer zien.'

'Rouaan zal mij wreken,' gilt Jean d'Harcourt, terwijl hij wordt ontwapend en gebonden.

'Rouaan zal niets. Ik ben de baas en niemand anders,' snauwt de koning hem toe. 'Ja, sidderen jullie maar,' wendt hij zich eensklaps tot de gevangenen. 'Nu smeken jullie om je leven, maar nu is het te laat. Ik zweer dat jullie complot onthuld zal worden, zowaar ik koning van Frankrijk ben. Breng hen weg!'

Een paar dames snikken zacht als ze hun mooie held, de koning van Navarra, zien wegleiden. Moro schuifelt naar de koning toe, plukt voorzichtig aan zijn mouw.

'Wat wil je, gedrocht? Ook al om genade smeken voor die verraders?'

'De kanselier van Navarra heeft kans gezien te ontkomen, sire,' fluistert de nar rustig. 'Ik hoorde hem door het raam klimmen toen niemand op hem lette. Hij liet zich langs de gevel naar beneden zakken en als u hem zijn gang laat gaan, zal hij Rouaan in opstand brengen.'

'Jean de Mustel,' dondert de koning onmiddellijk, 'zorg dat de stad rustig blijft. Houd de burgers binnen. Je staat met je hoofd in voor mijn veiligheid.' De burgemeester maakt als een haas dat hij wegkomt.

In de grote zaal schuilen de gasten nog vreesachtig bijeen.

Ze kunnen en durven niet weglopen zonder dat de koning daartoe het bevel geeft. Maar koning Jean doet of hij hen niet opmerkt. Hij snauwt zijn officieren een paar halfverstaanbare bevelen toe, werpt een blik uit de hoge vensters, knikt tevreden. En dan doet hij iets wat de verbazing nog doet toenemen. Hij loopt naar de tafel, neemt plaats op de leeggekomen stoel van Karel van Navarra en begint te eten.

Koning Jean is uitgehongerd. De vorige dag heeft hij gezworen geen voedsel meer aan te raken eer hij de samenzweerdigers heeft gearresteerd. Dat is nu gebeurd, dus wordt het tijd om zijn honger te stillen, want zijn krachtige lichaam schreeuwt om eten.

Terwijl het bericht van de arrestatie als een lopend vuurtje door de stad Rouaan vliegt en de burgers te hoop lopen, zit koning Jean te schaften alsof het hem niet meer aangaat. Hij schenkt zich eigenhandig een beker wijn in, kluift op een fazantenbout, het vet loopt langs zijn kin. De gasten, nog altijd ontzet door de gebeurtenissen die over hen heen zijn komen donderen, zien het verwonderd aan. Het is doodstil in de zaal.

Dan klinkt aan de achterzijde van het kasteel een verward rumoer. De burgers van Rouaan eisen de vrijlating van Jean d'Harcourt. Maar Jean de Mustel doet zijn werk; hij laat de stadswacht optrekken en de menigte verspreiden. De poorters krijgen bevel die middag in hun huizen te blijven. De poorten zijn stevig vergrendeld, geen muis kan de stad verlaten.

Morrend trekken de mensen af, slechts half gerustgesteld

door de plechtige verklaring van hun burgemeester dat er niets ongerechtigs zal gebeuren en dat de gevangenen een eerlijk proces zullen krijgen. Indien Jean d'Harcourt onschuldig is, zal dat spoedig genoeg blijken.

Prins Charles kijkt met afkeer toe hoe zijn vader vlees en wijn naar binnen slaat. Hij rilt, komt naar voren en zegt: 'Vader, ik ben onteerd. U heeft...'

'Houd je mond,' gromt koning Jean. 'Ik heb je gered. Karel van Navarra had met zijn fraaie vrienden een samenzwering op touw gezet die ons beiden het leven had moeten kosten. Ik moest wel ingrijpen. Waarom ben je me niet dankbaar?'

'Ik kan het niet geloven,' zegt de prins koppig. 'Karel is mijn vriend...'

'Hij is nooit onze vriend geweest, hij is de eeuwige verrader. En ik zal het bewijzen. Die schurken zullen hun straf niet ontgaan, dat bezweer ik je.'

Hij veegt zijn gezicht af, neemt nog een slok wijn en wenkt de maarschalk. Snel geeft hij d'Audrehem nog enige bevelen. De maarschalk verbleekt, schijnt te willen protesteren en wordt afgesnauwd.

'Ga! Of wil je het lot van die verraders delen, d'Audrehem?'

De legeraanvoerder zegt niets meer en verlaat de zaal, nagekeken door tientallen verschrikte ogen. Door de zaal golft een angstig gefluister.

Marie-Claire, Berton de Fleur en Matthis in hun hoekje hebben het niet kunnen verstaan. Wel zien ze hoe prins Charles hevig schrikt, de hand naar de keel brengt, fel tegenspreekt. De koning weert zijn zoon af.

‘Maar ze hebben recht op een eerlijke rechtspraak!’ schreeuwt Charles wanhopig.

‘Landverraders verdienen onmiddellijk de dood,’ dondert koning Jean.

‘Grote God, laat hij hen terechtstellen?’ fluistert Berton ontdaan. ‘Nu meteen? Dat kan hij niet doen.’

‘Waarom niet? Hij is de koning,’ antwoordt Matthis, die genoten heeft van Jeans krachtige optreden.

‘Zonder vorm van proces? Dat kan zelfs de koning van Frankrijk zich niet veroorloven,’ zegt Berton heftig.

‘De koning mag alles,’ prevelt Matthis fier. Hij staat zonder voorbehoud aan de kant van de heerser. Koning Jean is weliswaar geen mooie man, maar hij is stevig gebouwd, hij draagt een schitterende wapenrusting en ziet er daarin zéér koninklijk uit. Matthis’ hart gaat vol liefde naar hem uit. Dat is nog eens een ridder!

‘Nee,’ zegt Marie-Claire beslist. ‘Ik geloof het niet. Koning Jean is geen tiran, hij moet het recht beschermen. Hij kan niet anders doen dan eerst de bewijzen leveren voor de schuld van de samenzweerders. Hij zal hen naar Parijs laten overbrengen, waar ze terecht moeten staan voor het parlement.’

Moro hipt grijnzend om de trouvères heen.

‘Jullie kennen koning Jean nog niet,’ kirt hij.

De koning is klaar met zijn maaltijd. Hij staat op en kijkt rond.

‘Iedereen moet zich nu naar de binnenplaats begeven,’ gebiedt hij streng. ‘Charles, volg mij.’

De gasten, ook de trouvères, worden naar buiten gedreven, naar de binnenplaats. Daar drommen ze angstig bijeen, zich afvragend wat er verder gaat gebeuren. Soldaten slepen nu drie platte karren aan. De gevangenen zijn naar de kerkers gebracht, maar nu worden er vier van hen weer naar boven gehaald. Jean d’Harcourt, stevig gebonden, wordt op de eerste kar gesmakt. De heer van Graville, eveneens geboeid, moet de tweede kar beklimmen. Op de derde worden Guillaume de Mainemaires en de schildknaap Colin Doublel gehesen. Karel van Navarra, Friquet de Fricamps en nog enkele andere gearresteerden blijven goed bewaakt achter in de kerkers van het kasteel. Want koning Jean kan wel uitroepen dat alle verraders de dood verdienen, maar Karel van Navarra zonder vorm van proces terechtstellen laat hij wel uit zijn hoofd. Karel is een koning, zij het van een miserabel landje, en bovendien een van de naaste familieleden van de koning van Frankrijk. Hem de kop afhakken zou heel Normandië in opstand brengen.

Maar koppen moeten er rollen en het ligt voor de hand dat koning Jean als zondebokken juist die vrienden van Karel van Navarra heeft aangewezen, die indertijd de hand hebben gehad in de moord op Jeans gunsteling: connétable Charles

d’Espagne.

De officiële beul van Rouaan houdt zich wijselijk verborgen; niemand kan hem vinden. Daarom laat burgemeester Jean de Mustel een man uit de stadsgevangenis halen die voor driefvoudige moord tot ophanging is veroordeeld. Het is een rauwe Vlaming, die belooft het beulswerk naar behoren te zullen verrichten. Hij verheugt zich, want als dank daarvoor zal hij gratie krijgen, zelfs een beloning. Daarna zal hij zijn gewone beroep, struikrover, weer kunnen opvatten. De koning van Frankrijk is niet kieskeurig als het erom gaat wraak te nemen.

Marie-Claire staat op de binnenplaats de voorbereidingen tot de executie aan te zien, met grote ogen van ontzetting. Ze drukt zich tegen Berton aan. ‘Koning Jean mag dit niet laten doorgaan,’ fluistert ze. ‘Waarom houdt niemand hem tegen?’

Matthis neemt het op voor de heerser.

‘Hij moet een voorbeeld stellen, Marie-Claire. De edelen moeten er goed van doordrongen worden dat met koning Jean niet te spotten valt.’

‘Onrecht is onrecht,’ mompelt Berton ontevreden. ‘En in afschrikwekkende voorbeelden geloof ik niet – je zult dat voorbeeld toevallig maar zijn!’

Koning Jean wil inderdaad bewijzen dat er met hem niet te spotten valt, en dus heeft hij besloten dat de bestraffing van de verraders een indrukwekkende vertoning moet worden. Alle personen die zich tijdens de arrestatie in de eetzaal bevonden

en die nu op de binnenplaats bijeen staan, krijgen bevel zich in rijen op te stellen. De buitenpoort zwaait open en de karren worden naar het veld gereden. Berton de Fleur en Matthis krijgen elk een trommel omgehangen en moeten vooropgaan. Onmiddellijk achter hen komen de drie wagens met gevangenen, begeleid door ruiters en voetknechten. Daarachter lopen de gasten. Zelfs de edelvrouwen worden niet ontzien en moeten mee. Marie-Claire loopt in hun midden, hoezeer ze ook tegenstribbelt.

‘Ik wil dat niet aanzien,’ roept ze, maar niemand luistert naar haar.

Terechtstellingen in het openbaar zijn een volksvermaak en meestal betreft het dan een misdadiger die heel wat op zijn geweten heeft. Ditmaal echter komt het volk er niet aan te pas; dat wordt binnen de stad gehouden. Alleen de adel mag toekijken, moet toekijken, opdat geen ridder het ooit weer in zijn hoofd zal halen complotten te smeden tegen de Franse koning.

De stoet rolt de weg op. In de verte verheft zich de galgenheuvel. Dof en dreigend laten de trommels hun roffels over het landschap dreunen. Matthis is erg trots op zijn aandeel in het ontdekken van de samenzwering; over het lot van de vier mannen op de karren maakt hij zich niet druk. Voor hem spreekt het vanzelf dat verraders op staande voet ter dood worden gebracht. Geestdriftig bonkt hij op de trommel, hij stapt flink door. Naast hem gaat Berton de Fleur,

bleek en ongelukkig. Niet omdat hij medelijden heeft met een schitterende jonge edelman als Jean d'Harcourt of met hoge heren als Graville of Mainemaires. De adel laat Berton onverschillig. Maar hij beseft dat koning Jean een geweldige blunder begaat met deze executie. Hij kan zich de woede en wraaklust van de vorst wel indenken, maar een koning moet zich kunnen beheersen. Hij moet het landsbelang voor alles laten gaan en niet door stommiten de mensen die hij nodig heeft om zijn troon te beschermen, tegen zich in het harnas jagen. En dat is toch wat er op dit moment gebeurt.

De stoet kronkelt langzaam over de ongelijke weg en bereikt een ruime vlakte, die Champ de Pardon wordt genoemd en waar in de herfst de beroemde veemarkt van Rouaan wordt gehouden. Achter het Champ de Pardon verrijst de galgenheuvel. Sinister steken de galgen af tegen de blauwe hemel.

‘Genadige God, ze gaan die edelen toch niet ophangen?’ fluistert Marie-Claire ontzet.

Nee. Koning Jean, die de volkswoede heeft getrotseerd met de gevangenneming van Jean d'Harcourt en zijn vrienden, is toch te veel ridder om edellieden zo'n onvergeeflijke schande aan te doen. Ophangen is goed voor diefstalige boeren en moordlustige burgers, edellieden worden onthoofd. Al is hij tienmaal landverrader of koningsmoordenaar, een ridder heeft recht op de dood-door-het-staal. Zelfs bij een gerechtelijke moord telt het standsverschil nog mee.

Midden op het ruime veld houdt de stoet stil. De soldaten

stellen zich op in een wijde kring. Werklui, inderhaast uit de stad gehaald, timmeren met veel geraas en grote snelheid een schavot in elkaar. Pier Betrouwe, de Vlaamse moordenaar die als beul dienst zal doen, komt aan met een geleende, zware bijl. De trommen roffelen gedempt. Even verbergt de zon zich achter aandrijvende wolken, alsof ook de zon de schande van Frankrijk niet kan aanzien. Over het plotseling in de schaduw liggende veld ritselt een kille wind.

De beide trommelaars, Berton de Fleur en Matthis Cuvelier, staan aan de voet van het schavot. Marie-Claire, ingeklemd tussen pages, schildknapen, rijke burgers en edelvrouwen, kijkt tegen de rug van haar man aan, maar ze kan zich zijn afwerende gezichtsuitdrukking goed voorstellen. Hij zal hetzelfde voelen als zij: afschuw – en een grote eenzaamheid.

Jean II, hoog te paard, rijdt naar voren en kijkt minachtend neer op de karren met gevangenen. De vier edelen trachten met gebogen hoofd zijn blik te ontwijken. De koning bijt op de lip en wendt zich af.

‘Ontdoe me van die schurken,’ zegt hij kort.

Vier soldaten trekken Jean d’Harcourt van de kar en duwen hem het schavot op. Daar valt de jonge graaf op de knieën.

‘Spaar mijn leven, sire. Ik beloof u dat ik alles zal bekennen. U weet nog niet genoeg. Ik zal praten, ik zal alles, alles aan het daglicht brengen. Sire, ik smeeek u, geef me die kans. Uw huis zal daardoor veel leed bespaard blijven.’

Prins Charles en naast hem maarschalk d'Audrehem wenden zich nu ook tot de koning.

‘In godsnaam, sire, spaar hem en laat hem spreken!’

‘Nee.’

‘Vader,’ smeekt de kroonprins, ‘luister naar mij. U kunt Jean d’Harcourt niet zomaar, zonder...’

‘Ruim ze uit de weg, die verraders!’ dondert Jean II, zonder nog enige aandacht aan zijn zoon te schenken. Hij geeft de beide trommelaars een wenk, waarna de trouvères een geweldige roffel weggeven en daarmee alle verdere protesten smoren. Berton staart strak voor zich uit, hij wil niet naar het schavot kijken, hij wil niets meer horen of zien. Woedend beukt hij op het trommelvel, elke klap is een protest.

De beul drukt het hoofd van Jean d’Harcourt tegen het blok. De Vlaming grijnst erbij, hij is blootshoofds en draagt niet eens de voorgeschreven zwarte kap. Hem kan het niets schelen wat er gebeurt en dat al die deftige mensen rondom hem hem diep verafschuwen. Vandaag verdient hij zijn vrijheid terug – een onverwachte meevaller. Met zichtbaar plezier bindt hij een doek voor de ogen van Jean d’Harcourt.

‘Een priester,’ kermt de jonge edelman wanhopig. ‘In godsnaam, ik wil biechten.’

‘Verraders moeten branden in de hel,’ snauwt koning Jean. ‘Beul, doe je werk en doe het snel.’

Dat is een extra wreedheid, want algemeen gelooft men dat iemand die sterft zonder dat hij vergeving van de kerk heeft gekregen, voor eeuwig verdoemd zal zijn. Jean d’Harcourt

gaat niet alleen zijn leven verliezen maar ook zijn kans op de eeuwige zaligheid. Ofschoon zich bij het gezelschap een hoge priester bevindt, die op zijn beurt koning Jean tot enige mildheid probeert te bewegen, blijft de heerser op zijn stuk staan. Pier Betrouwe, de sterke Vlaming, heft zijn gespieerde armen, de bijl flitst.

Zwaar laat hij de slag neerkomen - mis! Jean d'Harcourt voelt de scherpe bijl langs zijn hoofd gaan, voelt de dreun waarmee het staal in het hout bijt en gilt het uit.

Nog eens en nog eens slaat de beul toe. Eindelijk rolt het hoofd van Jean d'Harcourt in het stof. Prins Charles wankelt in het zadel, zijn wangen zijn nat van tranen. Een paar dames vallen flauw. Berton de Fleur knijpt de ogen dicht en bonkt op de trom alsof hij de kreten van afgrijzen wil verdrinken.

‘De anderen ook,’ beveelt de koning. ‘Maak voort!’

Onbewogen, keihard, een heerser tot in zijn vingertoppen, zit Jean II rechtop in het zadel en kijkt onverbiddelijk toe hoe de drie andere edelen één voor één hun afschuwelijke lot ondergaan. Colin Doublel is de enige die bijstand van de priester krijgt en voor zijn dood mag biechten. Hij wordt onthoofd omdat hij een dolk heeft opgeheven tegen de koning van Frankrijk. Met de samenzwering van Karel van Navarra heeft hij niets te maken gehad.

Marie-Claire buigt zich voorover en braakt op haar schoenen. Misselijk van afschuw klampt ze zich vast aan een page, die zelf ook staat te huilen van ellende. Ze hoort Bertons trommelslagen over het veld rollen en het is haar

alsof van ver een stem op haar toekomst, met de verdrietige vraag die Berton haar jaren geleden heeft gesteld op de brug van kasteel Fougeray: 'Wat gebeurt er met Frankrijk? We zijn toch een beschaafd volk en geen barbaren?'

We zijn wél barbaren, denkt ze met gesloten ogen, daarom heeft God ons verlaten.

Ze heeft wel eens eerder terechtstellingen in het openbaar bijgewoond, maar die waren anders. Daaraan was altijd een rechtspraak voorafgegaan, er was een schuld bewezen die geboet moest worden. Als kind van haar tijd heeft ze geen bezwaar tegen de doodstraf. Maar dit is geen recht doen, dit is moord. En het vreselijke is dat het een koning is, die de moord beveelt. In Frankrijk nog wel, waar de rechtspraak en rechtvaardigheid al eeuwen een grote faam genieten.

De rompen van de vier slachtoffers worden door soldaten aan de galgen op de heuvel gehangen, hun afgehouden hoofden worden op pieken gestoken en ernaast geplant. Zo zullen ze jaren blijven hangen, als afschrikwekkend voorbeeld, tot de wind in de loop der jaren hun beenderen in stof uit elkaar blaast. En nu, eindelijk, mogen de toeschouwers zich verspreiden...

Koning Jean keert terug naar Rouaan, zwijgend en verbitterd. De moord op zijn connétable is gewroken, het complot tegen zijn leven en tegen dat van de kroonprins is vrijdeld. Maar tegen welke prijs?

In Rouaan is de stemming slecht; de burgers treuren over de dood van Jean d'Harcourt, de knappe vrolijke edelman

die zoveel goeds voor de stad had gedaan. De Normandische adel voelt zich opeens niet veilig meer. Is dit recht doen? Iemand hoeft blijkbaar maar naar je te wijzen, te zeggen: ‘Dat is een verrader’, en je kop gaat er al af! Het is onvoorstelbaar; zo iets mag een koning niet doen.

En in hoeverre is de nieuwe hertog, prins Charles, te vertrouwen? Hij had de edelen als vrienden aan zijn tafel genodigd, terwijl hij geweten moet hebben dat zijn vader op weg was om wraak te nemen, maar er is geen woord van waarschuwing over zijn lippen gekomen. Het heilige gastrecht is geschonden!

‘Ik wil weg,’ snikt Marie-Claire in de torenkamer van het kasteel. ‘Dit zal ik niet meer kunnen vergeten. Het was vreselijk!’

Ook Berton de Fleur voelt zich diep ellendig, te meer omdat hij de koerier is geweest die koning Jean van de samenzwering op de hoogte heeft gebracht. Hij had dat gedaan uit trouw aan zijn vorst, maar dat de hele geschiedenis zou uitlopen op een terechtstelling zonder voorafgaand proces, had hij niet kunnen vermoeden. Toch voelt hij zich nu medeschuldig. Zijn medelijden gaat vooral uit naar de jonge schildknaap Colin Doublel, die toch alleen maar voor zijn meester was opgekomen.

Robert de la Baye komt binnen. Ook hij ziet er bleek en uitgeput uit.

‘Prins Charles heeft me opgedragen jullie te danken voor

jullie aandeel in het blootleggen van het complot,' zegt hij moeilijk. Hij legt een beurs met goudstukken voor de trouvères neer. Woedend slaat Berton het leren zakje van de tafel.

'Laat de prins dat bloedgeld maar houden,' gromt hij.

'Vriend,' zegt Robert zacht en niet in het minst beledigd, 'ik begrijp hoe je je voelt, maar doe geen domme dingen. Denk je dat mijn meester gelukkig is met de gang van zaken?'

'Dat kan me niet schelen,' snauwt Berton. 'Morgenochtend vertrekken we.'

Matthis heeft het gehoord en komt snel aanlopen.

'Toe Berton...' Hij voelt zich juist zo lekker als trouvère in dienst van een prins. Hij is pas veertien en nu al hofmuzikant. Die eervolle positie wil hij niet zomaar prijsgeven.

'Berton, je kunt niet weggaan,' zegt Robert de la Baye dringend. 'De prins wil jullie niet laten gaan.'

'Al die hofintriges staan me tegen,' gromt Berton, 'en ik ben een vrij man.'

Robert wendt zich tot Marie-Claire, maar tegelijk toch ook weer tot haar man.

'Beseffen jullie niet dat prins Charles zeer op jullie gesteld is? Hij bewondert Marie-Claire en jou niet minder, Berton, hij houdt van jullie muziek en jullie mooie stemmen. En hij heeft betrouwbare dienaren nodig, nu meer dan ooit. De prins heeft het onrecht dat vandaag is geschied, niet op zijn geweten. Ik heb hem heftig horen protesteren; als het in zijn macht had gelegen de onthoofding te verhinderen, was dit

niet gebeurd. Maar tegen de koning kan hij niet op. Je wilt toch niet onrechtvaardig zijn, Berton?’

‘Doet het er iets toe wat ik denk?’ prevelt de trouwvère bitter. ‘Ik tel niet mee.’

‘Voor ons tellen jullie mee! Prins Charles heeft het dikwijls moeilijk, dan heeft hij behoefte aan ontspanning. Hij is een groot liefhebber van muziek en goede dichtkunst. Jullie vergooien je toekomst als jullie nu vertrekken. Ik smeeke je Berton, ga niet weg.’

Berton, van zijn stuk gebracht door het ongehoorde feit dat een jonge edelman zegt: ‘Ik smeeke je’, kijkt twijfelend naar Marie-Claire. Matthis staat op hete kolen. Wat zal Berton beslissen? Ook hij kijkt nu naar Marie-Claire, die zichtbaar aarzelt.

Waarom staat Robert de la Baye zo aan te dringen? Ze weet het antwoord: de jongeman is in stilte verliefd op haar, al weet hij dat er voor Marie-Claire nooit een andere man dan Berton de Fleur kan bestaan. Roberts stille verering streelt toch wel haar ijdelheid en ze vindt de jongen zeer sympathiek. Maar er is nog iets anders...

Eer en glorie betekenen alles in deze tijd. Als trouwvères in vaste dienst bij de prins zullen ze een goed salaris ontvangen, rijke geschenken en roem verzamelen. Ze zullen een leven leiden dat niet te vergelijken is met wat ze van vroeger kennen. De prins reist veel en natuurlijk met groot gevolg, zijn trouwvères zouden niet te klagen hebben over gebrek aan afwisseling. En ze zullen veilig zijn, nu de wegen zo gevaarlijk

worden, de bevolking verarmt en wel iets anders aan het hoofd heeft dan rondtrekkende zangers te verwelkomen. Roberts aanbod is zeer verleidelijk.

‘Heer Robert heeft gelijk,’ zegt Marie-Claire plotseling. ‘Prins Charles is onschuldig aan wat er vandaag is gebeurd. Ik heb gezien hoezeer hij zich verzette en hoe hij zich schaamde.’

De waarheid is dat ze de jonge prins eigenlijk wel mag. Intelligente mensen trekken haar aan en ze heeft vertrouwen in Moro’s oordeel.

Maar ze denkt nog verder: wellicht kan ze aan het hof, als de gemoederen wat bedaard zijn, een goed woordje doen voor Bertrand du Guesclin, die onopgemerkt in een vergeten uithoek van het rijk Frankrijks belangen verdedigt.

‘Ja,’ roept Matthis, die de spanning niet langer kan verdragen, ‘laten we toch blijven als de prins dat wenst.’

Berton knikt langzaam, maar zonder geestdrift. Diep in zijn hart groeit de vrees dat hij spoedig spijt zal krijgen van zijn beslissing. Want welke verschrikkelijke nasleep zullen de gebeurtenissen van deze dag kunnen hebben?

18 De grote strijd begint

Trouvères van de kroonprins – dat betekent inderdaad een leven vol afwisseling, spanningen en eer. Kort na het grote drama te Rouaan keert Charles terug naar Parijs; Berton, Marie-Claire en Matthis trekken mee in hun eigen kleine huifkar. Maar hun verblijf in de hoofdstad duurt slechts kort. De oorlog met Engeland komt in een hachelijke fase... De arrestatie van de koning van Navarra en de onthoofding van zijn vier beste vrienden hebben in heel Frankrijk een geweldige beroering gewekt. Karels rijke bezittingen in Normandië worden door koning Jean in beslag genomen en verdeeld onder zijn gunstelingen. Dat zet kwaad bloed bij de Normandiërs. Maar de meeste onwil wordt toch gewekt door het feit dat Karel van Navarra in een geheime gevangenis wordt opgesloten en niet mag terechtstaan voor het parlement van Parijs, het hoogste rechtscollege. Het volk van Normandië krijgt zelfs niet te horen waarom de mooie koning van Navarra is gearresteerd, waarvan hij precies wordt beschuldigd en wat er waar is van de geruchten dat hij een complot tegen het leven van koning Jean zou hebben gesmeed. Daarvan begrijpen de mensen niets. Koning Jean kan toch niet zijn schoonzoon koudweg opsluiten en het daarbij laten? Dat is geen recht doen, dat is pure tirannie!

Het onvermijdelijke gebeurt: Normandische edelen komen in opstand. Met – natuurlijk – Godefroy d'Harcourt

als aanvoerder, daarbij gesteund door Philippe van Navarra, een jongere broer van Karel, en Friquet de Fricamps, die na enige maanden uit zijn gevangenis heeft weten te ontsnappen. De oorlog tussen Frankrijk en Navarra barst los in alle hevigheid en Normandië is het slagveld.

Dat is koren op de molen van de Engelsen. Edward III, toch al van plan deze zomer een grote inval te doen, stuurt honderden schepen met troepen naar Calais en Bordeaux. Hij roept zijn broer, de hertog van Lancaster, terug uit Bretagne en stelt hem aan het hoofd van de troepen in Calais. De hertog van Lancaster krijgt opdracht Normandië voor Engeland te veroveren.

Nu is Jean II genoodzaakt zijn toernooien en hoffeesten een poosje te vergeten en ernst te maken met de verdediging van zijn land, dat aan alle kanten door vijanden wordt besprongen. Hij zet zijn zoon Charles aan het hoofd van een legerij dat in Normandië de opstand moet onderdrukken. Zelf trekt hij met een inderhaast bijeengeraapte krijgsmacht naar Breteuil, een bolwerk van de Engelsen in Noordwest-Frankrijk. Maar nog terwijl hij vergeefs die vesting belegert, krijgt Jean II een bericht dat zijn zorgen verdubbelt. In het zuiden is Edward van Woodstock, prins van Wales, kroonprins van Engeland en Edward III's favoriete zoon, opnieuw uit Bordeaux vertrokken met een sterke legermacht van Gascogners en verse Engelse troepen, en nu is hij bezig de Languedoc te verwoesten. Dwars door Frankrijk marcheert de prins van

Wales in zijn zwarte wapenrusting! Op zijn doortocht laat hij plunderen en roven.

Hij bezet kastelen en vestingen, perst de steden die hij passeert ongehoorde geldsommen af, hij verwoest het land, haalt abdijen en kerken leeg, jaagt als een hete duivel over de velden tot schrik van boeren en onbeschermden dorpers. Tot in het hart van Frankrijk stoot hij door, alles op zijn weg vernielend. De geteisterde provincies zenden noodkreten uit, roepen om hulp; tientallen koeriers uit alle richtingen komen uitgeput het legerkamp te Breteuil binnenrijden en brengen koning Jean het ene onheilsbericht na het andere.

In het noorden hebben, tot overmaat van ramp, de opstandige Navarrez en Normandiërs zich verenigd met de troepen van de hertog van Lancaster en gaan vreselijk tekeer tegen alles en iedereen die zich nog ‘goede Fransman’ durft te noemen, dat wil dus zeggen: tegen het volk en onbeschermden steden. De toestand is verward, maar één ding is duidelijk: Frankrijk staat voor een krachtproef. Overal brandt het, overal klinkt wapengekletter en weergalmt de angstige roep van de bevolking om hulp!

Maarschalk Arnoul d’Audrehem, opgewonden bij het vooruitzicht van een grote eindstrijd, gooit zijn volle gewicht in de schaal om koning Jean over te halen een algehele mobilisatie af te kondigen van de mensen die wapens dragen. Prins Charles voegt zich met zijn leger en gevolg weer bij de koning en neemt deel aan de besprekingen. Hij is beslist geen

groot veldheer, vechten is hem een gruwel, maar hersens heeft hij, ondanks zijn jeugd, en de koning en generaals luisteren welwillend naar zijn voorstellen. ‘We moeten proberen te voorkomen dat het leger van de hertog van Lancaster en het leger van de prins van Wales zich met elkaar verenigen,’ meent de prins. ‘Want als dat gebeurt is Frankrijk verloren.’

Maarschalk d’Audrehem is het daarmee eens. Zijn plannen zijn trouwens nog groter.

‘Daarna,’ zegt hij genietend, ‘kunnen we de prins van Wales ook nog verhinderen naar Bordeaux terug te keren. Het moet mogelijk zijn hem de pas af te snijden en zijn hele legermacht van Engelsen en Gascogners te vernietigen.’

Het klinkt prachtig en heel verstandig, maar waar haalt koning Jean het geld vandaan om een ridderleger op de been te brengen dat zó sterk zal zijn dat het én een wig kan drijven tussen de twee vijandelijke troepenmachten, én de prins van Wales tot overgave kan dwingen? Geld is nog altijd het zwakke punt bij Jean II.

In deze moeilijke weken bewijst koning Jean dat hij toch werkelijk een goed vorst is. Hij aarzelt niet zich eens zo diep in de schulden te steken. Hij aarzelt evenmin een beroep te doen op de toch al zo zwaar geteisterde steden en abdijen in de Languedoc, met de bede om geld en nog meer geld. Hij aarzelt zelfs niet om de paus in Avignon om geld te vragen – en hij krijgt het! Hij geeft bevel de bruggen over de rivier de Loire te vernielen, zodat Lancaster niet naar het zuiden kan

gaan en de prins van Wales niet naar het noorden kan oversteken, én hij roept de voltallige ridderschap op om het koninkrijk te komen verdedigen. Normaal heeft elke edelman de plicht zijn koning veertig dagen in een jaar te dienen, in persoon en met manschappen en op eigen kosten. Zijn die veertig dagen voorbij, dan kan de koning nog steeds een beroep op hem doen, maar dan tegen betaling van een flinke soldij. Dat systeem maakt de oorlogen slepend, want de in dienst getreden ridders zijn belust op die soldij en rekken elke veldtocht zo lang mogelijk: veertig dagen zijn gauw voorbij en daarna moet er betaald worden! Deze oorlog, die al bijna twintig jaar duurt, heeft de schatkist dan ook tot op de bodem uitgeput. Maar nu komt de geldelijke steun opeens weer van alle zijden binnenstromen. Vrije steden verhogen de belastingen, abdijen en parochiekerken dragen met toestemming van de paus een deel van hun inkomsten af aan de koning. Er is weer geld, er kan een groot leger op de been worden gebracht!

Opnieuw daveren de koeriers over de wegen, naar noord, zuid, west en oost. En nog eenmaal verstaat de ridderschap de oproep van koning Jean en het zwaaien met de geldbuidel. De edelen en ridders gorden het zwaard om, bewapenen hun schildknapen en krijgslieden en gaan op weg. Als plaats van samenkomst voor de Franse strijdmacht is de stad Chartres aangewezen, ten zuidwesten van Parijs. Een goedgekozen punt, want van hieruit kunnen de Franse maarschalken proberen een breed front te trekken tussen het leger van

Lancaster in Normandië en het leger van de prins van Wales in Midden-Frankrijk, ten zuiden van de Loire. Gedurende de zomer van 1356 stromen de heldhaftige ridders met hun gevolg de stad binnen. Chartres, overvol, lijkt in die weken op een belegerde vesting.

Behalve de edelen met hun soldeniers en ruiters arriveren in Chartres ook huurlingen uit alle delen van Europa, aangetrokken door de belofte van een hoge soldij. Duitsers, Henegouwers, Spanjaarden, Genuese kruisboogschutters, de vechtspecialisten bij uitstek. Maar er ontstaan strubbelingen wanneer ook de vrije steden van Frankrijk mensen beginnen te sturen, gewapende, getrainde burgers. Zij worden door de Franse legerleiding óf weggekeken, óf achteraf gehouden als toch waardeloos. Wat, wil het volk ook al vechten? Wat verbeeldt het volk zich wel, dat is toch te laf en te dom! Bovendien houden de hoge heren helemaal niet van gewapende burgers. Je kan nooit weten wat het gewone volk zich in het hoofd haalt als het eenmaal wapens draagt. De golf van patriotisme die door Frankrijk slaat, wordt niet benut.

‘Ik begrijp het niet,’ zegt Marie-Claire wanneer zij met Berton in het gevolg van de prins te Chartres is aangekomen. ‘Waarom worden de burgers die wilden meevechten teruggestuurd? Hebben de heersers na negentien jaren van nederlagen nu nog niet hun les geleerd? Overal en altijd werden de ridderlegers en huurlingen door de Engelsen verslagen – behalve in Bretagne, waar Du Guesclin bezig is.

De enige overwinningen van Frankrijk kwamen tot stand onder zijn leiding én met de hulp van het Bretonse volk. Du Guesclin heeft bewezen dat ook boeren kunnen vechten als ze een goede aanvoerder hebben. De Engelsen brengen toch ook niet enkel ridders en schildknapen in het veld?’

Moro, de nar, die altijd in haar buurt is, heeft het gehoord en trekt bezorgd aan haar mouw.

‘Stil, Marie-Claire. Zulke opmerkingen kunnen je in ongenade doen vallen.’

‘Maar het is waar,’ zegt ze, haar stem dempend. Ze klemt de handen ineen. ‘Berton, jij weet beter dan wie ook dat het waar is.’

‘Ja,’ antwoordt Berton verbeterd, ‘maar de heren weten het nog niet. Ze willen het niet weten.’

Langzamerhand echter raken de trouvères toch wel onder de indruk van de koortsachtige voorbereidingen en vooral van de schitterende ridderstoeten die onophoudelijk de stad komen binnenstromen. De wapenrustingen van de edellieden fonkelen in de zon. Overal verrijzen kampementen, waarboven de kleurige vaandels wapperen. De straten van de stad gaan schuil onder een dikke laag paardenmest en Marie-Claire moet erkennen dat zij nooit heeft geweten dat er in Frankrijk zoveel prachtige rijdieren zijn. Overal zie je strijdrossen en muilezels, bagagewagens en tenten. Overal hoor je wapens slijpen en zie je pages met uitrustingsstukken slepen. En dit is nog niet eens het gehele leger! Koning Jean maakt met een flinke krijgsmacht langs de

kusten van Normandië jacht op de hertog van Lancaster, om te verhinderen dat die naar het zuiden afbuigt. De Engelse hertog, hoe groot zijn roem ook is, kan het niet bolwerken. Na een paar weken heen en weer schuiven met zijn leger ziet hij de onmogelijkheid in om met zijn manschappen de Loire te bereiken en hij geeft het op. Zijn soldaten stuurt hij terug naar Calais en zelf denkt hij er hard over weer naar Bretagne te gaan. Zijn expeditie is een complete mislukking geworden.

Het ziet ernaar uit dat Frankrijk toch sterker is dan Edward III meende en in uiterste nood stevig kan terugslaan.

Jean II keert terug naar Chartres en maakt zich op om de prins van Wales te gaan achtervolgen. De Franse troepen worden aangevoerd door de koning zelf en zijn vier zonen, door twee maarschalken en een connétable. Dus door alles wat Frankrijk aan hoogste krijgsheren bezit. De jongste van de prinsen, Philippe, is pas veertien jaar. Hij doet dienst als schildknaap bij zijn vader.

Maar waar is het leger van de prins van Wales en hoe kan Jean II de Engelsen de weg naar Bordeaux afsnijden?

Oorlogvoeren is een tamelijk toevallige bezigheid. Niemand heeft goede landkaarten. Waar een vijandelijk leger zich bevindt, moeten de generaals maar raden. Uitgezonden verspieters lopen op vreemd grondgebied alle kans te verdwalen, gevangen te worden genomen of zich te vergissen en dan weten de legeraanvoerders nog niets. Zo kan het gebeuren dat twee heel grote legers elkaar gewoon misrijden

en dat er van een beslissende veldslag niets terechtkomt. Bovendien zijn de Engelsen, die een betere inlichtingendienst hebben, bijzonder handig in het ontwijken van Franse ridderlegers. Omdat het de vijanden in hoofdzaak te doen is om buit, trachten ze regelrechte veldslagen zoveel mogelijk te vermijden.

Maar deze zomer zit het de Engelsen niet erg mee. De door de prins van Wales uitgezonden koeriers, die opdracht hebben contact te maken met het leger van de hertog van Lancaster, keren na een vergeefse rit terug; ze konden er niet door. Omgekeerd slagen de koeriers van oom Lancaster er niet in de Engelse kroonprins te bereiken, zodat deze niet beter weet of Lancaster is nog altijd bezig van het noorden uit naar de Loire te marcheren. Dat de hertog het heeft opgegeven en zijn leger heeft ontbonden, hoort hij veel te laat.

De prins van Wales verkeert in een overwinningsroes. Bij zijn mars naar Midden-Frankrijk heeft hij weinig tegenstand ontmoet en dat geeft hem het gevoel dat hij door een overwonnen, uitgeput en op sterven liggend land daverd. Zijn buit is enorm. Maar dan arriveert hij met zijn leger voor de stad Bourges, in het hart van Frankrijk...

En daar begint voor hem de eerste grote tegenslag.

Zoals vele Franse steden was ook Bourges gebouwd op een reusachtig brok graniet. Van haar macht en rijkdom getuigt vooral de geweldige kathedraal die vanaf het rotsplateau de

hele omgeving domineert. Rondom de stad liggen uitgestrekte moerassen, waardoorheen enkele wegen lopen, die bij slecht weer dikwijls onder water komen te staan. Maar nu is het zomer. De moerassen dampen, de stad lijkt op nevels boven het land te zweven en maakt een hooghartige indruk.

Dat is trouwens geen schijn. De burgers van de stad hebben de muren versterkt en bemand met ieder die maar een wapen kan vasthouden. De aartsbisschop, een krijgshaftiger man dan men zou verwachten van een kerkvorst, is erin geslaagd de hele bevolking van de bedreigde stad te bezielen met moed en standvastigheid. Zelfs de priesters heeft hij laten bewapenen. Zo wacht Bourges de stormloop van de Engelsen af. De beroemde zwarte wapenrusting van de prins van Wales jaagt hun geen schrik aan.

De Engelse kroonprins laat de onbeschermden buitenwijken van de stad in brand steken, hij laat het omliggende platteland verwoesten, de molens slopen, hij laat houten bruggen slaan over de vele watertjes, hij gaat vreselijk tekeer. Maar als hij zijn troepen de onwrikbare muren laat bestormen, worden de Engelsen smadelijk afgeslagen. Op de wallen, muren en torens van Bourges vecht de burgerij voor haar leven, aangevoerd door hun aartsbisschop, honderd priesters en twee ridders. Maar ze houden het! In de prachtige kathedraal van de stad – misschien wel de mooiste van Frankrijk – wordt triomfantelijk het Te Deum gezongen. Bourges heeft de geduchte prins van Wales weerstaan.

Ontmoedigd door die mislukking trekt de kroonprins af en houdt krijgsraad. Zijn leger bezwijkt bijna onder het gewicht van de oorlogsbuit die hij in vier maanden tijds bijeen heeft geroofd. Daarmee is het lastig manoeuvreren in dit moerassige gebied. Chandos, zijn voornaamste generaal en een oude rot in het vak, raadt de prins aan zo snel mogelijk met de verzamelde rijkdommen naar Bordeaux terug te keren. Hij heeft vernomen dat koning Jean een algemene mobilisatie heeft afgekondigd en dat bericht verontrust hem.

Maar Edward van Woodstock, prins van Wales, heeft andere plannen. Nu het niet mogelijk blijkt Bourges te veroveren en leeg te plunderen, wil hij optrekken in de richting van de Loire om zijn oom de hertog van Lancaster te ontmoeten.

Chandos, een beter veldheer dan zijn jonge meester, maakt bezwaar en krijgt daarbij steun van de Gasconse ridders, die onder aanvoering van hun generaal Captal de Buch alleen aan de veldtocht meedoen om zich te verrijken en die er niets voor voelen om op een groot Frans leger te botsen. Maar de prins van Wales drijft zijn zin door. Hij moet en zal optrekken naar de Loire en daar wachten op de hertog van Lancaster!

En daar krijgt hij dezelfde mislukking te verwerken als voor Bourges. Hij komt bij Tours op de zuidelijke oever en wordt afgeslagen. Bruggen over de rivier zijn er niet meer en aan de overzijde staan honderden Franse ridders de oever te bewaken. Overzwemmen of varen is uitgesloten. Geen

Engelsman zou levend de noordelijke oever bereiken. Nu pas slaagt een Engelse koerier erin, dankzij een geweldige omweg, om de prins van Wales in te lichten omtrent Lancasters mislukking. De vereniging van de beide vijandelijke legers is verhinderd door koning Jeans tegenmaatregelen. Het wordt de Engelsen eindelijk duidelijk dat Frankrijk nog lang niet verslagen is. Bovendien, verneemt de prins, is koning Jean nu uit Chartres vertrokken om zich tussen hem en het veilige Bordeaux te wringen.

Dat wordt hachelijk! Chandos wijst er nogmaals op dat het zaak is van verdere veroveringen en plundertochten af te zien, zo snel mogelijk in de richting van Guyenne te marcheren en de oorlogsbuit in veiligheid te brengen. Het is al eind augustus, over enkele weken beginnen de herfstregens en die zullen de terugtocht extra bemoeilijken. Dus keert de prins snel om: richting Bordeaux.

Enkele dagen later hoort hij dat koning Jean met zijn reusachtige ridderleger over een breed front, tussen Saumur en Orléans, de Loire is overgestoken en hem op de hielen zit. Vijftienduizend man heeft de Franse koning op de been weten te brengen, dat is driemaal zoveel als het leger van de Engelse kroonprins telt. Hij moet inderdaad maken dat hij wegkomt... De mars in de richting van Bordeaux wordt belemmerd door de vele zware wagens met oorlogsbuit. Bovendien blijkt dat van het land niets meer te roven valt. De oogst is door de boeren met grote spoed binnengehaald en opgeslagen in de zwaar versterkte steden. Dorpen en

boerenhoeven liggen leeg en verlaten, want niemand van de plattelandsbevolking wacht de doortocht van een leger af. Of het een Engelse of Franse legermacht is die aankomt, de bevolking maakt dat ze wegkomt. Van soldaten verwachten ze niets dan ellende. De honger begint het Engelse leger te besluipen, want zoals alle plundertroepen hebben ook deze soldaten erop gerekend te kunnen leven van de vruchtbare landstreken die zij doortrekken.

De prins van Wales begint bang te worden dat hij met zijn buit Bordeaux niet meer zal kunnen bereiken. En nog altijd groeit het ridderleger van Jean II...

Het wordt een gigantische wedloop van twee legers, dwars door Frankrijk. Op zijn vlucht naar het zuidwesten trekt de prins van Wales met zijn troepen twee kleine rivieren over, de Indre en de Cher, en buigt dan af in de richting van Poitiers. Waar het Franse leger zich precies bevindt weet hij niet, maar het begint ernaar uit te zien dat koning Jean hem in de provincie Poitou vóór zal komen en hem de pas zal afsnijden.

19 Gevangen!

Als trouvères in vaste dienst van de Franse kroonprins hebben Berton de Fleur, Marie-Claire en Matthis het hoogtepunt van hun carrière bereikt. Maar al spoedig merken ze dat alle eer en roem die aan hun positie verbonden zijn, ook nadelen meebrengen. Hun werk houdt in dat ze dag en nacht moeten klaarstaan om hun heer te dienen. Prins Charles heeft een zwakke gezondheid en lijdt aan slapeloosheid. Dikwijls worden de trouvères midden in de nacht uit hun bed geroepen om hem met muziek en zang bezig te houden. Charles behoort trouwens tot het mensenslag dat weinig slaap nodig heeft. Maar al zijn de trouvères in feite niets meer dan een drietal knechten, die blindelings dienen te gehoorzamen, het is waar dat de kroonprins hen hoffelijk behandelt en tegenover Marie-Claire een houding aanneemt alsof zij van hoge adel is. Met Berton de Fleur kan hij goed opschieten en ze brengen menige lange nacht door achter het schaakbord. Moro is hun trouwe metgezel. Hij is niet van Marie-Claire's zijde weg te slaan en gedurende de veldtocht rijdt hij meestal mee in hun kleine huifkar. Ook Robert de la Baye is een goede vriend geworden.

Het spreekt vanzelf dat prins Charles zijn amusementsfabriekje niet achterlaat in Chartres wanneer

koning Jean de achtervolging van de prins van Wales inzet. Charles is geen vechtjas, dit is zijn eerste grote veldtocht en als het tot een veldslag mocht komen, zal het voor hem de eerste keer zijn dat hij oog in oog met een groot Engels-Gascons leger komt te staan en zijn waarde als veldheer zal moeten bewijzen. Geen wonder dat hij zich door Berton moed wil laten inzingen.

Matthis Cuvelier is in zijn element. De prins heeft tot nu toe weinig aandacht aan de jongen besteed, want die is in zijn ogen nog maar een leerling-trouvère, maar Robert de la Baye heeft gedaan gekregen dat Matthis wordt ingedeeld bij de trompetters en herauten van de prins. Hij verheugt zich op de komende eindstrijd. Bij Du Guesclin heeft hij geleerd hoe hij een vechtbijl moet hanteren en hij heeft zich heilig voorgenomen zich dit keer zo dapper en opvallend te gedragen dat de hele wereld zal inzien dat hij, Matthis Cuvelier, veel meer is dan een muzikant, ja, dat hij een groot krijgsman in de dop is en maar zo gauw mogelijk tot ridder geslagen moet worden! Met zijn vijftien jaar, zijn stevige gestalte en sterke armen onderscheidt hij zich nauwelijks van de andere vaandeldragers, trompetters en koeriers van de prins, die meestal jongens van adel zijn. Matthis vindt dat hij voor hen niet onder hoeft te doen. Ook hij is goed gekleed, berijdt een goed paard, zit fier in het zadel en hij kan lezen en schrijven. En straks als het op vechten aankomt, dan zal hij eens wat laten zien!

's Avonds, in het kampement, hoort hij de heren ridders dikwijls praten over de glorie van het slagveld.

‘Het is een blijde zaak, de oorlog,’ roept een van hen uit. ‘Want dan houden we zo van elkaar. Als je ervan overtuigd bent voor een goede zaak te vechten, dan krijg je er tranen van in de ogen. Je hart stroomt vol met een zoet gevoel van trouw en medelijden, als je een vriend ziet die zich met doodsverachting blootstelt aan het staal van de vijand. En dan ben je bereid om met hem te leven of te sterven; voor geen goud ter wereld zou je hem in de steek laten. Je raakt in zo’n verrukking, dat geen mens die dat niet ondervonden heeft, zou kunnen zeggen wat een genot dat is. Denken jullie dat iemand dan nog de dood vreest? Nee, want je voelt je zo sterk, je bent zo opgewonden dat je niet eens meer weet waar je bent. Je vecht: voor niets en niemand bang!’

Dat is taal naar Matthis’ hart. Bij de enige echte veldslag die hij ooit heeft meegemaakt, twee jaar tevoren onder de muren van Montmuran, heeft hij dat gezien: die vechtlust, die vriendschap op het veld van eer. Maar toen was hij nog maar een onnozele jongen geweest, die niets behoefde te doen dan trompetseinen blazen en die zich op bevel van Du Guesclin buiten de strijd moest houden. Op een afstandje had hij het aangezien en hij had Berton de Fleur opgemerkt, die zich zonder harnas, alleen gewapend met een bijl, als een duivel in de mêlee had gestort en zich dapper had geweerd. Wat deze ridder bij het kampvuur uitspreekt moet datgene zijn wat Berton toen had ondervonden. Vreemd dat Berton er later

nooit meer over wilde praten...

Overigens kan Matthis niet weten dat de edelman die zo dichtertlijk de roes van de veldslag afschildert, alleen maar meedoet ter wille van de soldij die de koning hem heeft beloofd.

Het is koning Jeans uitdrukkelijke bedoeling het Engelse leger van de prins van Wales in de Poitou, vóór Poitiers, de pas af te snijden.

Maar dwars door de Poitou stroomt weer een rivier die de legers ophoudt: de Vienne. Bij de stad Chatellerault ligt een stenen brug.

Chatellerault, die oude stad aan de Vienne, kan het geweldige ridderleger nauwelijks bergen en het oponthoud duurt dan ook kort. Nog steeds komen van heinde en verre edelen met hun troepen toestromen, wat de verwarring alleen maar vergroot. Het Franse leger wordt log en onhanteerbaar.

De straten van de stad zijn overvol, de velden rondom zijn overdekt met tenten, kampvuren, dieren en haastig geïmproviseerde paardenstallen. De ridders zijn zuinig op hun dure strijdrossen, want het fokken en africhten van vechtpaarden kost tijd en geld. De heren eisen daarom dat hun paarden beter worden verzorgd dan voetknechten of gewone ruiters. De vele huurlingen, dikwijls zonder tenten of bagage, moeten maar zien op welke wijze ze de nacht doorbrengen.

In zijn snelle achtervolging van het Engelse leger heeft Jean

II zoveel haast gemaakt dat zijn leger in brokken uiteen is gevallen. Er zijn veel achterblijvers die het hoge tempo niet konden bijhouden. Die komen nu geleidelijk aan binnendruppelen. Maar de koning wacht niet op hen. In de vroege ochtend van die woensdag breekt hij op, passeert de brug, niet beseffend dat ze de Engelsen al achter zich hebben gelaten en dat ze vóór liggen... Hij verwacht niet anders of iedereen zal hem volgen. De tenten worden afgebroken, de muilezels ingespannen, de wagens uit de modder getrokken. Het is nu september; soms regent het, soms schijnt de zon, maar het weer is niet ongunstig. Urenlang trekken de ridderlegers over de stenen brug en volgen daarna de oude Romeinse heerweg in de richting van Poitiers – niet wetend dat zij de prins van Wales al een eind achter zich hebben gelaten.

Op de brug ontstaat die dag een geweldig gedrang. Sommige hoge heren kunnen niet verdragen dat anderen hun voorgaan en proberen hun oorlogstrein eerder op het brugdek te krijgen dan hun rivalen. Dat geeft botsingen, ruzies, afgebroken wielen, wild geworden paarden, koppige muilezels die plotseling weigeren nog een poot te verzetten. De ruzies vliegen in vier talen door de lucht.

‘Laten wij maar even wachten,’ meent Berton de Fleur als hij de bende bij de brug in ogenschouw heeft genomen. ‘Als de grootste drukte voorbij is, komen wij wel aan de beurt.’

Marie-Claire is het met hem eens. Het paard Victor is de jongste niet meer en al heeft het dier alleen maar een lichte

huifkar te trekken, het reizen begint hem steeds zwaarder te vallen. Toch wil Marie-Claire er nog steeds niets van horen een ander paard te kopen. Victor is haar enige band met het verleden, hij heeft haar tien jaar lang trouw gediend en haar goede zorgen beantwoord met onvoorwaardelijke gehoorzaamheid. Victor is haar lief als een broer.

De dag verstrijkt en het overtrekken van de Viennebrug gaat maar door. Onophoudelijk klinkt het geklop van paardenhoeven, gehinnik en gesnuif, de balkende protesten van muilezels, het kraken van zwaarbeladen wagens, vloeken en verwensingen, zweepslagen en woedende uitroepen. Daarom breken ook niet alle Franse ridders die dag op. Een aantal heren neemt er in de stad zijn gemak van. Net als de trouvères hebben ze besloten het einde van het gedrang af te wachten en hun waardigheid te bewaren.

Pas tegen de avond begint er schot te komen in het passeren van de smalle brug, maar dan vindt Berton de Fleur het te laat geworden om nog te volgen.

‘We halen ze morgen wel in,’ meent hij. Marie-Claire knikt, hangt een ijzeren pot boven hun kampvuurtje en roert in de soep. Moro buitelt om haar heen. Matthis hebben ze uit het oog verloren, die is samen met de prins en het grootste deel van diens gevolg al vertrokken. Maar Marie-Claire maakt zich daar niet druk over; de jongen is langzamerhand groot genoeg om op zichzelf te kunnen passen.

Omdat Moro te mismaakt is om op een paard of muilnier te kunnen rijden, is de huifkar van de trouvères een soort

toevluchtsoord voor hem geworden. Dat hij die dag zijn meester, de kroonprins, niet heeft kunnen volgen, deert hem niet. Deze avond zal Charles toch geen behoefte hebben aan grapjes of muziek. Koning Jean heeft besloten zijn kamp op te slaan in een abdij ten zuiden van Poitiers en hij zal daar een krijgsraad beleggen. Trouvères of narren kunnen de vorsten daarbij niet gebruiken.

Na de maaltijd dooft Marie-Claire het vuurtje en ze kruipen alledrie in de huifkar om te gaan slapen. Het kamp om hen heen, aan de oever van de rivier, stinkt: naar paardenmest, naar menselijk afval en bedorven eetwaren. In Chatellerault luidt de avondklok, maar nog steeds trekken Franse ridders over de brug, nog altijd is het kamp op de rivieroever niet helemaal ontruimd. Marie-Claire, gewend aan reizen en trekken, aan rommel om haar heen en aan nachteluiden, trekt zich van dat alles niets aan. Ze slaapt rustig en diep, evenals Berton en de nar.

Het is Moro die haar wekt. Zenuwachtig rukt hij aan haar arm.

‘Marie-Claire, word wakker – ik heb iets gehoord...’

Berton komt geeuwend overeind.

‘Moro, doe niet zo zenuwachtig. Natuurlijk heb je iets gehoord. En wat zou dat?’

De dag is juist aangebroken. Van buiten de huifkar dringt een luid geschreeuw tot hen door, hoefgetrappel en herrie. Moro verslikt zich van angst.

‘Maar hoor je het dan niet?’ gilt hij, ‘dat zijn geen Fransen!’

‘Drommels...’

Ze kleden zich haastig aan en springen uit de wagen. Dan zien ze zich omringd door Engelsen en Gascogners. Ze zien de Sint-Jorisvaandels wapperen. Er worden tenten opgericht, paarden naar het water gebracht om te drinken. Gisteren was het een kamp dat werd opgebroken, nu wordt het opgebouwd, maar voor een ander leger...

Marie-Claire kijkt angstig rond. Waar is Victor? Het paard staat nog waar ze het de vorige avond aan een struik heeft vastgezet en knabbelt aan bladeren en polletjes gras. Is het mogelijk te ontsnappen als ze Victor nu meteen inspant en weggrijdt? Op dit ogenblik schijnt nog niemand op de kleine huifkar en zijn drie vredelievende bewoners te letten.

‘Berton,’ sist ze, ‘wegwezen!’

De trouvère knikt en is al bezig het dier tussen de dissels van de kar te duwen. Moro komt hem helpen.

Ze begrijpen wat er is gebeurd. Het Franse leger is zonder het te beseffen het Engelse leger voorbijgekomen langs een andere route. Nu pas heeft de prins van Wales Chatellerault bereikt en hij laat een kamp inrichten op de rivieroever. Blijkbaar is hij van plan de stad in te nemen eer hij verder gaat.

Nauwelijks is Victor ingespannen en zijn ze klaar om weg te rijden, of een hoge officier komt te paard op hen toe. In de hand houdt hij zijn ontblote zwaard.

‘Halt!’

De Engelse ridder bekijkt hen hooghartig. Hij spreekt

vloeiend Frans. ‘Wie zijn jullie?’

‘Vreedzame reizigers, heer,’ zegt Berton kalm.

Dan valt het oog van de ridder op Marie-Claire en hij grijnst.

‘Een vrouw! En wat voor één!’

Berton trekt zijn dolk en plaatst zich snel voor haar.

‘Dit is mijn wettige echtgenote en wie haar durft aanraken zal sterven,’ dreigt hij.

‘Tut, tut, je durft,’ snuift de ridder. ‘Sinds wanneer neemt de Franse koning vrouwen in dienst om in zijn oorlogen voor hem te vechten?’

‘Wij zijn geen krijgsknechten, wij zijn trouvères,’ zegt Berton vlug.

‘Aha, dat is mooi! Zangers en muzikanten zijn bij ons ook welkom. We zijn niet zulke barbaren als jullie misschien denken. Beschouw jezelf als mijn gevangenen.’

‘Wij zijn gewone burgers...’ begint Berton, maar de ridder legt hem het zwijgen op.

‘Wat nu, gewone burgers? Je bent een dichter. Welnu, voortaan ben je dichter-zanger in Engelse dienst, vergeet het niet. Vergeet ook niet dat ik een ongeduldig heer ben en dat mijn zwaard los in de schede zit.’

Marie-Claire kijkt naar de edelman op met een mengeling van afkeer en bewondering. Hij ziet er prachtig uit, over zijn harnas golft een overkleed dat rijk is geborduurd met zijn wapen. De symbolen daarop kan ze niet thuisbrengen, maar dat deze ridder niet de eerste de beste is, begrijpt ze wel. Zijn

wapenrusting moet een fortuin gekost hebben, het paard dat hij berijdt bestaat uit vuur en kracht. Ze vindt hem een mooie man, maar dan herinnert ze zich dat hij een vijand is, naar Frankrijk overgestoken om het land dat zij liefheeft te verwoesten en leeg te plunderen. Ze wendt zich zwijgend af.

Nu krijgt de edelman ook Moro in het oog.

‘Hé, een dwerg! Dat is grappig. Hoe komt een gedrocht als jij aan zo’n mooie dochter, nar?’

‘Marie-Claire is mijn zuster,’ roept Moro, ‘ik zal haar eer verdedigen met alle kracht die ik heb.’

‘Tsa, tsa, voor zo’n klein misbaksel heb je wel een grote mond. Je moeder moet gegild hebben van schrik toen ze jou ter wereld bracht.’

Moro zwijgt. Hij is gewend aan hatelijke opmerkingen over zijn mismaktheid. Om de aandacht van de ridder van Marie-Claire af te leiden, gaat hij plotseling op de handen staan, maakt een salto, trekt een afschuwelijke tronie. De edelman lacht vrolijk.

‘Je bent een gedrocht, maar lenig ben je wel. Goed, jullie drieën zijn mijn oorlogsbuit. Een losprijs zullen jullie wel niet opbrengen, maar ik kan plezier aan jullie beleven en dat is ook wat waard. Van dit moment af zijn jullie de gevangenen van de Graaf van Warwick.’

Hij spreekt zijn naam uit met zoveel eerbied voor zichzelf dat Marie-Claire een buiging maakt. Van de ijdelheid van mannen heeft ze altijd een goed gebruik weten te maken. Inmiddels zijn steeds meer krijgsknechten komen aanlopen,

die een grote kring om hen vormen en nieuwsgierig het toneeltje aanzien. Marie-Claire vindt dat het tijd wordt dat ze zich veilig stelt. Ze richt zich weer hoog op, kijkt de graaf van Warwick recht aan en zegt helder: 'Seigneur, wij staan tot uw beschikking met onze muziek en talenten. Ik vertrouw daarbij op uw ridderlijkheid, die ongetwijfeld in staat zal zijn mijn eer te beschermen.'

Datzelfde trucje heeft ze indertijd toegepast op maarschalk Arnoul d'Audrehem en ook nu werkt het. De graaf van Warwick glimlacht trots. 'Een mooie, beschaafde vrouw heeft onder mijn hoede niets te vrezen,' zegt hij vol waardigheid. 'Hoe is uw naam?'

Ze is al 'u' geworden!

'Mijn naam is Marie-Claire, bijgenaamd Gods Vlindertje. Dit is mijn echtgenoot Berton de Fleur. U heeft van ons gehoord, neem ik aan.'

Dat heeft Warwick niet, maar hij wil niet voor een onmuzikale barbaar doorgaan in een land vol dichters. Dat laat zijn ijdelheid niet toe.

'Natuurlijk is de grote faam van Gods Vlindertje en Berton de Fleur mij ter ore gekomen,' liegt hij vlakweg. 'Ik reken het mij tot een eer, u beiden als mijn gasten te beschouwen.'

Dat klinkt al een stuk beleefder dan gevangenen, al komt het op hetzelfde neer. Marie-Claire buigt weer. Berton, mateloos trots op zijn handige vrouw, glimlacht.

'Volg mij,' wenkt Warwick.

Marie-Claire wipt op de bok, Moro klautert snel naast haar,

Berton grijpt Victor bij het bit. Ze wenden de huifkar en volgen hun nieuwe heer naar zijn afdeling, waar zijn tent al is opgericht.

Nu ze even niet meer liefstallig, waardig en schijnbaar onbevreesd hoeft te zijn, bijt Marie-Claire zich op de lippen en tracht haar woede meester te worden. Het Engelse leger dat ze vernietigd had willen zien, heeft haar ingelijfd!

Vanavond zal ze haar mooiste liederen moeten zingen voor een roofridder. Even knijpt ze Moro in zijn magere arm.

‘Help me vriend,’ fluistert ze wanhopig. ‘Help me om vriendelijk en hoffelijk te zijn tegen mijn doodsvijanden.’

De prins van Wales verspilt niet veel tijd aan de stad Chatellerault.

Hij is langzamerhand tot de ontdekking gekomen dat het innemen van sterke Franse steden geen kleinigheid is en Chatellerault is sterk op dat moment, want binnen de muren wemelt het nog van te laat gekomen Franse ridders, schildknapen en soldeniers. Om die in zijn rug te hebben lokt de Engelse prins ook niet erg aan en hij overlegt met Chandos en Captal de Buch wat hij moet doen. De stad belegeren, met de kans dat koning Jean hem inhaalt, of... Chandos schudt de verweerde kop.

‘Sire,’ zegt hij, ‘de Fransen zijn ons al voor en liggen vlak onder Poitiers op ons te wachten. De graaf van Warwick heeft vanochtend enige achterblijvers gevangengenomen. De soldaten die zich in de stad bevinden, zijn geen voorhoede, zij

vormen de achterhoede! Het zal moeilijk worden om koning Jeans grote leger te ontlopen - we moeten een omweg maken en gedekt door de duisternis trachten langs hem heen te glippen.'

Het kost prins Edward moeite om de gedachte aan die rijke stad, zo dichtbij, meteen op te geven. Maar Chandos heeft telkens gelijk gehad en nu zal hij de toestand ook wel juist beoordelen. Daarom krijgen de Engelse en Gasconse soldaten tegen het vallen van de volgende nacht bevel weer op te breken, de Viennebrug over te gaan en de wagens met rijkdommen buiten bereik van het Franse leger te houden. Chandos heeft al een plan uitgewerkt om met al zijn troepen langs Poitiers weg te komen. Niet over de normale heerweg - maar dwars door de velden.

De overtocht geschiedt ditmaal wel ordelijk en zonder botsingen of ruzies, want in het Engelse leger is het niet zo'n ongedisciplineerde bende als in het Franse. Eenmaal de rivier over buigen ze snel af naar het zuiden, hopend op die manier koning Jeans krijgsmacht te kunnen ontgaan. De oude tactiek van de Engelse legers: veldslagen vermijden!

Dwars door de akkers en bossen gaat de mars. En de trouvères, gevangenen van de graaf van Warwick, kunnen niet anders dan meetrokken; Berton de Fleur heeft zijn erewoord moeten geven dat hij geen poging zal doen om te ontsnappen. Warwick heeft intussen ontdekt dat de nar Moro een gunsteling is van prins Charles en dat verheugt hem. Die

schijnbaar onbelangrijke buit zal dus toch nog een hoge losprijs kunnen opbrengen! En dat is ten slotte het doel geweest van deze gecombineerde Engels-Gasconse veldtocht: niet de verovering van Frankrijk, maar zich verrijken. Het landschap van de Poitou is verwarrend, want juist in de omgeving van Poitiers is veel heuvelland, doorspikkeld met verlaten dorpen en boerenhoeven, vol bosjes, struikgewas en lage, begroeide hellingen. Na elke bocht, achter elke hoogte kan het Engelse leger op verrassingen stuiten. Een omstandigheid waarvan Bertrand du Guesclin zeker gebruik zou hebben gemaakt, bedenkt Marie-Claire. Maar bij de Franse ridders komt zoiets niet in het hoofd op: zij kamperen ten zuiden van Poitiers, wachtend op de achterblijvers.

Vreemd genoeg komen achter het Engelse leger nog meer Franse troepen, laatkomers op weg naar Poitiers. Zorgeloze hoge heren die er niet eens aan hebben gedacht om verspieters vooruit te zenden. Chandos, die oude vos, is echter op zijn hoede. Hij kent de zorgeloosheid van de Fransen, en zijn inlichtingendienst is beter georganiseerd. Als twee verkenneren hem ademloos komen melden dat ze op Franse troepen zijn gestuit die een lieveaandel voeren, grijnst hij breed.

Hij zendt onmiddellijk een man of twintig naar achteren, die deze Franse ridders zogenaamd toevallig voor de voeten moeten rijden en die daarna moeten maken dat ze weggkomen... De afgedwaalde Fransen trappen in de val, ze

zien Engelsen, zetten meteen de achtervolging in, schreeuwend van strijdlust, en zien zich een halfuur later omsingeld door een geweldige overmacht. Zonder veel strijd geven ze zich over, er vloeit nauwelijks bloed. Opnieuw een groot succes voor Chandos, want het zijn dure heren die worden gevangen: de graaf van Auxerre, de heer van Joigny, de heer van Chatillon en vele tientallen lagere ridders en krijgsknechten. Berton de Fleur kijkt verbitterd toe hoe de heren worden ontwapend. ‘Het is weer het oude liedje,’ zucht hij, ‘de Fransen gebruiken hun hersens niet.’

Desondanks is de prins van Wales teleurgesteld, want hij had verwacht dat de Franse koning zich bij deze heren bevond – en dat blijkt niet zo te zijn. Wáár precies zit Jean II? Opnieuw worden verkenneren uitgestuurd, die hem later melden dat het gros van het Franse leger zich ophoudt tussen Chauvigny en een dorpje ten zuiden van Poitiers, Beauvoir geheten. De Franse koning logeert in een oude abdij en is vastbesloten de Engelsen geen kans te geven langs hem heen te glippen.

Dat is nu ook niet meer mogelijk, ondanks de omtrekkende beweging die het Engelse leger heeft gemaakt. Het oponthoud in Chatellerault en de schermutseling met de graaf van Auxerre op zaterdagochtend hebben de Engelsen te veel tijd gekost: hun mars door de Poitou dreigt tot stilstand te komen. Bezorgd dat ze hun buit en kostbare gevangenen moeten prijsgeven, trekken ze zich samen op een zwaar beboste heuvel boven het stroompje de Miosson, zes mijl ten

zuiden van Poitiers. De weg naar Bordeaux is voor hen afgesloten. In het zuiden over de Miosson en in het oosten op hooguit een mijl afstand, te Beauvoir, liggen de Fransen te wachten. Eindelijk hebben ze de Engelsen in de tang.

‘We kunnen niet verder,’ constateert Chandos. ‘Geen kant kunnen we meer uit behalve terug – maar daar ligt Chatellerault. We zullen slag moeten leveren sire, als we ons niet op genade of ongenade willen overgeven.’ Het is duidelijk dat hij wel zin heeft in een flinke veldslag.

Maar prins Edward niet! En omdat hij zeker zijn eer zal verliezen als hij capituleert, breekt het zweet hem uit. De wedloop van bijna twee weken is ten einde: het Engelse leger zit muurvast. Ingesloten door een overweldigende meerderheid. De prins neemt het zijn adjudant en leermeester Chandos bijna kwalijk, dat die zoveel vechtlust toont. Maar de knappe generaal Chandos heeft een uitstekend inzicht in de situatie. Hij voelt zich zelfs behaaglijk op de bosrijke heuvel. Hij heeft, omdat het bos zo hoog ligt, een vrij uitzicht en kan precies zien wat er in het grote Franse kamp gebeurt. Al zijn de Engelsen grotendeels omsingeld, de Franse ridders kunnen hen niet bereiken zonder een levensgevaarlijke stormloop te beginnen en Chandos rekent erop die wel te kunnen afslaan. Aan de zuidkant loopt zijn heuvel steil af naar het riviertje de Miosson. Daarbeneden is het terrein nogal moerassig, een voordeel te meer. Oostelijk loopt de grond weer op tot aan Beauvoir, waar de Fransen kamperen. Ten zuiden van de beboste heuvel waarop de

Engelsen zich verschanst hebben ligt het dorpje Nouaillé, beheerst door een machtige abdij, en ook daar zitten de Fransen: Jean II logeert in het klooster. Ook aan de zuidkant van de heuvel is er eerst een vrij steile helling naar beneden, dan gaat het weer omhoog tot aan het Franse kamp. Chandos ziet zich omgeven door én een kronkelig, modderig riviertje beneden, én een kring van heuvels vol Franse kampementen – maar al ziet die omsingeling er dreigend uit, Chandos heeft toch de beste positie. Dat riviertje de Miosson is een lastige hindernis voor de Franse ridders en ze zullen zich wel tweemaal bedenken eer ze zich op de kale heuvels rondom het hooggelegen bos komen blootgeven. Nee, Chandos zit goed en hij kan het pessimisme van zijn heer, de prins van Wales, niet delen.

Er dreigt echter een ander gevaar voor de Engelsen: de levensmiddelen raken op. Foerageren kunnen ze niet, het bos biedt geen voedsel en als de Fransen ontdekken hoe slecht het met de voedselvoorziening van hun tegenstanders is gesteld, zullen ze de omsingeling nog verder dichttrekken en het Engelse leger binnen een week op de heuvel uithongeren. Dat moet Chandos voorkomen! Maar hoe?

Peinzend kijkt hij van zijn uitkijkpost aan de bosrand in de verte naar het Franse legerkamp en de daar heersende chaos. De Franse edelen, ervan overtuigd dat de Engelsen hun niet meer kunnen ontsnappen, vieren bij voorbaat feest. Geweldig uitgestrekt is hun kampement. Tent staat naast tent, versierd met zware tapijten, wapperende vanen, franjes van

zilverdraad. De wapenrustingen vonken in het zonlicht, een eindeloos geroezemoes en gezoem stijgt op. Voetknechten drenken de paarden in het riviértje, vaten wijn worden leeggetapt, het bier stroomt in de kroezen van de soldeniers, heerlijke etensgeuren van gebraden vlees en smakelijke soep drijven met de westenwind in de richting van de hongerige Engelsen. Achter zijn rug hoort Chandos zijn verwende boogschutters morren. Wagens vol goud en zilver, tapijten en kostbare meubels, kerkschatten en juwelen hebben ze bij zich, maar niets anders te eten dan knollen en dagenoud brood. De afgunst stijgt de Engelse soldaten naar het hoofd. Het liefst zouden ze er meteen op af zijn gestormd om zich van dat kostelijke voedsel meester te maken. Maar Chandos weerhoudt hen; hij begrijpt dat zoiets fataal moet aflopen, de Fransen zijn te talrijk, te goed bewapend.

De grote kracht van de Engelse legers ligt juist in de verdediging, niet in de aanval. Dat hebben ze de afgelopen tien jaren herhaaldelijk bewezen.

Hij geeft bevel dat de troepen zich zoveel mogelijk in het bos moeten verspreiden en zich vooral aan de randen moeten ingraven, zodat ze elke verrassingsaanval van Franse kant kunnen opvangen en afslaan. De paarden en wagens met oorlogsbuit worden naar achteren gestuurd, in de hoop dat ze gespaard zullen blijven. Slechts de Engelse ridders houden hun strijdrossen bij de hand, om zo mogelijk te kunnen doorbreken. De Fransen kunnen toch niet zien wat er

allemaal in het bos van Nouaillé gebeurt...

De gehele verdere zaterdag wordt besteed aan het graven van greppels, het verzorgen van de dieren, het inrichten van verdedigingslinies aan de verborgen rand van de heuvel, terwijl de prins van Wales met zijn adjudanten Chandos, Captal de Buch en de graaf van Warwick krijgsraad houdt en verkenners uitstuurt om erachter te komen of er nog een mogelijkheid tot ontsnapping bestaat. Hun voedselpositie is nijpend.

Ze worden gestoord door de pauselijke onderhandelaars. Paus Innocentius in Avignon, die al jarenlang vredespogingen heeft gedaan, heeft twee van zijn vertrouwde kardinalen op de legers afgestuurd. Vrede moet er komen, wapenstilstand wordt geëist! Deze strijd van christenridders tegen christenridders is de paus een doorn in het oog. Waarom verenigen de edelen zich niet om gezamenlijk tegen de Turken op te trekken? Christenbloed storten is een zonde. Turkenbloed vergieten is een hoge deugd. Zo denkt in elk geval de kerk erover.

De kardinalen doen hun best en de prins van Wales is maar al te bereid hen aan te horen. Maar hij schrikt zich een ongeluk als hij hoort welke eisen Jean II stelt! De Franse koning verlangt de persoonlijke overgave van prins Edward als krijgsgevangene, plus teruggave van de complete oorlogsbuit en honderd hoge Engelse edelen als gegijzelden. De prins van Wales voelt er niets voor om een gevangene van de Franse koning te worden en doet, op aanstichten van

Chandos, een ander voorstel.

Hij verklaart zich bereid afstand te doen van de oorlogsbuit, een aantal ridders van hoge rang in gijzeling te geven en een wapenstilstand voor drie jaren af te sluiten. Mits hijzelf vrijuit kan gaan natuurlijk. Zelfs biedt hij aarzelend aan de stad Calais, negen jaar tevoren door zijn vader Edward III ingenomen, aan Frankrijk terug te geven.

Wanneer de kardinalen met dat voorstel bij Jean II komen, snuift de koning verontwaardigd. Hij wil de Engelse kroonprins in handen hebben – de rest interesseert hem nauwelijks. Jean begint zijn geduld te verliezen, hij deelt de kardinaal mee dat hij de volgende ochtend zonder uitstel zal aanvallen, de Engelsen uit dat vervloekte bos zal verdrijven en tot de laatste man vernietigen. En daarmee uit!

Talleyrand, de kardinaal, tapt dan uit een ander vaatje. Hij wijst koning Jean erop dat het zaterdag is – morgen is zondag en op zondag slag leveren is doodzonde. Op zondag hoort er vrede te heersen: de Godsvrede! Jean II, vroom en bijgelovig, geeft toe. Hij zal de grote aanval uitstellen tot maandagochtend.

In het Franse kamp is Matthis intussen in alle staten. Prins Charles heeft vernomen dat de Engelsen die ochtend een groot aantal adellijke gevangenen hebben gemaakt en dat ook zijn trouvères en trouwe nar in vijandelijke handen zijn gevallen. Matthis hoort erover praten en hij schrikt hevig. Marie-Claire de gevangene van de graaf van Warwick! Robert

de la Baye, ook ontsteld over dat bericht, probeert de jongen te troosten. ‘De graaf van Warwick is een man van eer. Marie-Claire zal van hem niets te vrezen hebben,’ zegt hij aarzelend.

‘U kent haar nauwelijks, heer Robert,’ klaagt Matthis. ‘Ze zal tegenover hem haar mond niet houden, ze zal hem tarten en beledigen. Tegenover Engelsen is ze volstrekt onverdraagzaam; al zien ze er nog zo schitterend uit, voor haar zijn het allemaal duivels.’

‘Kom, kom, Marie-Claire is een veel te intelligente vrouw om domme dingen te doen,’ zegt Robert ongerust.

Matthis is daar niet zo zeker van.

‘Was Bertrand du Guesclin maar hier,’ zucht hij. ‘Die zou haar zonder aarzelen uit het Engelse kamp bevrijden.’

‘En zijn leven verliezen,’ antwoordt Robert de la Baye nuchter. ‘Nee, Matthis, je zult geduld moeten hebben tot maandag. Dan vallen we de prins van Wales aan, verslaan hem grondig en alle gevangenen zullen bevrijd worden.’

Maar Matthis, jong genoeg om weinig vertrouwen te hebben in de daden en plannen van de volwassenen, blijft zich zorgen maken.

Het is waar dat Bertrand du Guesclin zich niet bij het grote Franse leger bevindt, evenmin als het gros van de Bretonse adel. De Lavals, de Mauny’s, Eslatre de Marès – geen van allen zijn ze komen opdagen toen koning Jean de mobilisatie uitriep. Wel lopen er in het Franse kamp een paar honderd Bretonse huurlingen rond, maar dat zijn beroepssoldaten

zoals alle huurlingen, bereid in dienst te treden bij ieder die hun soldij belooft - al zijn het Engelsen! Willen de Bretonse edelen niet vechten voor de Franse koning? Of is de burgeroorlog in Bretagne weer te hoog opgelaaid en hebben ze geen tijd? Hoe dan ook - Du Guesclin zit ver weg en weet niets van de moeilijkheden waarin zijn liefste vriendin is terechtgekomen.

20 Moro's laatste grap

In de kleine huifkar, midden tussen de krijgslieden van de graaf van Warwick in het hoge bos van Nouaillé, houden Berton de Fleur, Marie-Claire en Moro intussen ook een soort krijgsraad. Moro, die natuurlijk weer veel meer heeft opgevangen dan voor zijn oren is bestemd, maakt zich ongerust.

‘Kardinaal Talleyrand heeft de Godsvrede bedongen en dat betekent dat koning Jean niet vóór maandagochtend zal aanvallen. Ik heb John Chandos grijnzend en genietend over het kamp horen lopen, dit uitstel komt hem bijzonder goed van pas. Zijn stem klinkt alsof hij een overwinning ruikt.’

‘Overdrijf je nu niet een beetje, Moro?’ mompelt Berton de Fleur.

‘O nee, ik weet wat ik weet! De prins van Wales is bang voor de overweldigende meerderheid van het Franse leger, maar Chandos niet. Chandos wil vechten! En hij is hier eigenlijk de baas, niet prins Edward. Als John Chandos, die oude ijzervreter, slag wil leveren dan zal dat ook gebeuren – en hoe! Hij is in zijn eentje meer waard dan een heel ridderleger. Als hij het erop aan laat komen betekent dat dat hij succes ruikt.’

‘Wat kunnen die paar duizend Engelsen en Gascogners beginnen tegen de overmacht van koning Jean?’ vraagt Marie-Claire koppig.

‘Meer dan je denkt, vrouwtje! In deze oorlog zijn het niet de grote aantallen die beslissen, maar verstand en tactiek. Zijn jullie Crécy vergeten? Ook toen waren de Engelsen ver in de minderheid...’

‘Crécy staat in mijn geheugen gebrand,’ antwoordt Berton bitter. ‘Ik wilde dat ik hier weg kon komen. Ik zou koning Jean willen waarschuwen dat de Engelsen hem zonder bloedvergieten in handen kunnen vallen als hij ze maar één week omsingeld houdt. Ze hebben geen eten meer, niet voor zichzelf en niet voor hun paarden. Een week honger en ze zijn verloren.’

‘Kunnen we niet ontsnappen?’ vraagt Marie-Claire opgewonden.

‘Ik heb mijn woord van eer moeten geven dat zelfs niet te proberen,’ zegt Berton.

‘Dat was een vergissing van de graaf van Warwick,’ roept Marie-Claire. ‘Jij bent niet van adel Berton, al schijnt Warwick dat te denken. Jouw woord heeft geen waarde.’

‘Voor mij wel.’

Moro denkt even na.

‘Ontsnappen zal alleen te paard kunnen gebeuren,’ zegt hij, ‘en jullie hebben er maar één: Victor. Berton zou een paard van de Engelsen kunnen stelen... Maar ik kan niet rijden. Mijn benen zijn te kort, mijn bochel is te hoog, ik verlies mijn evenwicht in het zadel.’

‘We denken er niet over jou achter te laten, vriend,’ zegt Marie-Claire hartelijk.

Moro rilt.

‘Toch,’ zegt hij langzaam, ‘raad ik jullie aan om te vluchten. Te paard en zo spoedig mogelijk.’

‘En de huifkar achterlaten?’ zegt Marie-Claire geschrokken.

‘Hechten jullie zo aan bezit?’ bromt Moro.

Nee. Maar het zijn niet slechts de kisten met kleren, de koperen pannen en hun beddengoed waaraan ze denkt. De huifkar bevat ook hun muziekinstrumenten, al hun manuscripten, de hele erfenis van Jean d’Ailly; Marie-Claire’s kostbare gebedenboek, in perkament met een leren omslag en met goud ingelegd, dat nog stamt uit hun Parijse tijd. De huifkar is een kleine schatkamer, een cultuurbezit, waarvoor soldaten van het slag van de graaf van Warwick nauwelijks oog hebben, maar die voor de trouwvères belangrijker is dan goud of grond. Die schat achterlaten in handen van de Engelse veroveraars is ondenkbaar.

‘Toch moeten jullie vluchten,’ houdt de nar vol. ‘Wat het ook moge kosten, jullie leven is kostbaarder. Begrijp het toch! Die Godsvrede bevat me niets. Chandos’ geestdrift bevat me niets. Als jullie je leven en je vrijheid liefhebben, moeten jullie er nú vandoor gaan. Het is jullie laatste kans, ik voel het.’

‘Maar jij dan, Moro? Je zegt dat je niet kunt rijden,’ antwoordt Marie-Claire angstig.

De nar wendt zijn lelijke hoofd naar haar toe.

‘Marie-Claire, ik ben ruim veertig jaren oud en van die veertig jaren herinner ik mij niet één woord van liefde. Veertig jaren lang werd ik gehoond, bespot en misbruikt.

Mijn moeder haatte mij. Rovers doofden het licht in mijn ogen en lieten me daarna aan mijn lot over. Schone vrouwen hebben mij op mijn bochel geslagen, jaar na jaar was ik een mikpunt, werd met smaad en scheldwoorden overladen. Dat scherpte mijn verstand en slechts één man is ooit bereid geweest naar mijn verstand te luisteren, al is hij nog niet eens een man: prins Charles. Maar ook hij, hoeveel waardering hij ook heeft voor mijn wijsheid, verafschuwt mij om mijn lelijk uiterlijk. Menigmaal heeft hij zijn boze buien met een stok op mijn rug afgereageerd. Ik was gehard, ik was het gewend... En toen kwam jij, Marie-Claire en in jouw stem hoorde ik warmte, genegenheid. Jij zag niet de misvormde dwerg met de holle oogkassen, maar een mens met een onsterfelijke ziel, een mens die ook behoefte had aan een hartelijk woord, een traan van mededogen. Na veertig jaren hoon, streek jij me over mijn dwaze hoofd. Jij schaamde je niet je zorgen aan mij toe te vertrouwen, mij een blik in je warme hart te gunnen. Jij maakte mij, het vervloekte misbaksel, tot jouw gelijke... En dat ik dit heb mogen beleven, dat die troost me tijdens mijn leven werd geschonken, weegt op tegen alle ellende uit de voorgaande veertig jaren. Daarom zeg ik nu: vlucht. Want mijn blinde ogen zien een ramp naderen. Mijn bochel jeukt en steekt, mijn voeten prikken en vurige vlammen wentelen achter mijn voorhoofd. Ik voorzie een ramp – en daarvan wil ik jou redden, Marie-Claire.’

‘Een nieuwe nederlaag voor Frankrijk? Bij God, dat is toch niet mogelijk!’

‘Ik weet het niet,’ zucht de dwerg. ‘Ik kan het niet zien, ik kan het alleen voelen naderen...’

‘Je hebt honger,’ zegt Berton nuchter. ‘Misschien heb je koorts.’

‘Het is juist de honger die op het ogenblik Frankrijks sterkste wapen is,’ antwoordt de nar ernstig. ‘Daarom, Berton, moeten jullie proberen te ontsnappen en jij moet koning Jean overhalen geen slag te leveren maar de Engelsen nog een week lang te belegeren tot ze van pure ellende moeten capituleren. En ga gerust zonder mij! Ik kan buitelen en springen, maar ik kan niet rijden en na een mijl hardlopen val ik dood neer, dat verdraagt mijn lichaam niet. Jullie moeten gaan! Over mij hoeven jullie je trouwens geen zorgen te maken. De graaf van Warwick hoopt een goede losprijs voor me te kunnen eisen, hij zal me geen kwaad doen.’

‘Dus toch mijn woord breken,’ mompelt Berton.

Marie-Claire slaat vroom een kruis.

‘Berton,’ zegt ze zacht, ‘als het in het belang van Frankrijk is, waarom dan niet?’

‘Jij zou in staat zijn je ziel aan de duivel te verkopen als je denkt dat je Frankrijk daarmee een dienst kunt bewijzen,’ valt Berton woedend uit.

‘Bij de Heilige Maagd, kinderen, maak geen ruzie!’ smeekt Moro.

‘Hoor eens,’ zegt Berton, ‘ik hecht niet zoveel waarde aan mijn woord dat ik me daardoor zou laten weerhouden om te vluchten als ik de kans krijg. Maar ik kan onze huifkar niet

achterlaten in handen van een troep barbaren. Moet ik het levenswerk van Jean d'Ailly achterlaten voor Warwick, die de waarde ervan zelfs niet vermoeden kan? Al onze gedichten, onze muziekbladen – het werk van tien lange jaren?’

‘Het meeste ervan kennen we uit het hoofd,’ zegt Marie-Claire.

‘Wij ja! Maar na ons komen nieuwe geslachten, na ons komt Matthis Cuvelier, onze leerling en erfgenaam. Het is voor hem dat ik het allemaal heb opgeschreven en bewaard. God heeft ons niet met kinderen gezegend, maar we hebben een pleegzoon en vluchten betekent hem beroven van zijn erfenis.’

‘Ja, maar...’ begint Marie-Claire.

‘Zwijg! Ik ga niet en dat is mijn laatste woord.’

Marie-Claire zegt dan niets meer. Niet omdat ze zo gehoorzaam is – dat is ze niet – maar omdat ze weet wat de manuscripten voor Berton betekenen. Moro schudt berustend het hoofd. Berton de Fleur heeft gesproken, hij is de baas; zelfs Marie-Claire's sterke wil moet daarvoor soms wijken.

De Engelse legerleiding beslist anders.

De prins van Wales, ervan overtuigd dat hij het grootste deel van zijn oorlogsbuit zal verliezen tijdens de gevechten van de komende maandag, geeft bevel om alles wat brandbaar is te vernietigen. Misschien kan zijn leger zich een doortocht vechten op de beslissende dag, maar die zware trein wagens,

hoog opgetast met geroofde schatten, zullen een vlucht belemmeren of zelfs onmogelijk maken - en de buit in handen van de Fransen laten vallen wil hij niet. Hij laat grote vuren aanleggen en daarop worden wagens, kisten, kasten en tapijten, meubels en dure stoffen gesmeten. Dikke rookwolken trekken langs de hoge bosrand, tot verbazing van de Franse ridders, want die denken dat de Engelsen nog heel wat te koken en te braden moeten hebben. Maar wát koken ze dat het zo stinkt? Dat rookgordijn misleidt ook de Franse verspieters, want omdat de brandstapels op flinke afstand van elkaar worden aangelegd, lijkt het Engelse kamp groter dan het in werkelijkheid is. Ook de huifkar van Berton de Fleur moet eraan geloven. De trouvère protesteert hartstochtelijk, maar het enige wat hij mag behouden is zijn doedelzak en de luit van Marie-Claire. Haar kostbare gebedenboek, dat ze snel uit een kist haalt, wordt gezien door de graaf van Warwick, die het grijnzend in beslag neemt.

Machteloos moeten de trouvères toezien hoe in de zondagse vuren hun manuscripten verbranden, hoe Jean d'Ailly's levenswerk in rook opgaat, hoe de kostbare oude viola tot as wordt en hoe de mooie kleine wagen aan de vernietiging wordt prijsgegeven. Berton ziet lijkleek, Marie-Claire staat erbij te huilen. Ze krijgt het gevoel dat Jean d'Ailly nu pas werkelijk sterft, tezamen met zijn gedichten, liederen en muzieknoten. Ze voelt zich beroofd, onteerd, bijna naakt uitgekleeed.

‘Barbaren zijn het,’ fluistert ze voor zich heen. ‘O mijn

God, ik begrijp het niet. Hoe kunnen ze een beschaving vernietigen – die ook hun eigen beschaving is?’

Het is trouwens niet alleen haar eigen kleine schat die in vlammen opgaat. Kostbare wandtapijten, fraai bewerkte eikenhouten meubels, balen wollen stof, die vreselijk roken en stinken, gebeeldhouwde koorbanken ziet ze verbrand worden. Boeken, uit de lederen of ivoren band gerukt, verdwijnen in het vuur en worden verteerd alsof er nooit monniken zijn geweest die tien, twintig jaren aan hun totstandkoming hebben gewerkt.

De gouden en zilveren voorwerpen, afkomstig uit geplunderde abdijen, worden echter gespaard, evenals met edelstenen versierde boekomslagen, juwelen, gespen en wapens. Juwelen en kostbaar metaal worden ingepakt en klaargezet om op paarden en muildieren te worden geladen, opdat in de vroege maandagochtend de graaf van Warwick kan proberen zich ermee uit de voeten te maken.

Berton zoekt Moro op.

‘Je had gelijk, vriend,’ zegt hij moeilijk. ‘Marie-Claire en ik hadden beter kunnen vluchten. Nu zijn we toch alles kwijt.’

‘Je leeft nog,’ mompelt de nar. ‘En het is zaak dat je blijft leven! Luister, ik heb een plan.’

Het plan van Moro is vrij eenvoudig. De pakpaarden en karrenpaarden zijn door de Engelsen in veiligheid gebracht in een hoekje van het woud, waar ze worden bewaakt door voetknechten en boogschutters. Ook Victor is daar ondergebracht. Onder bescherming van de duisternis moeten

de trouwèren die avond de paarden besluipen en proberen weg te rijden zonder dat de wachters het merken. Moro zal zorgen dat hun aandacht wordt afgeleid. Maar zo eenvoudig gaat het toch niet, want de Engelsen slapen nauwelijks gedurende de nacht van zondag op maandag. Ze bereiden zich voor op een felle verdediging, maar tegelijk maken ze zich klaar om van elk gat dat in de Franse omsingeling zal vallen, terstond gebruik te maken om te ontkomen. In de tenten van de aanvoerders wordt de hele nacht vergaderd. De bedrieglijke vuren laaien hoog op, links, rechts, verder naar achteren, maar ook in het volle zicht van de Fransen. Boogschutters betrekken hun posten achter bosjes en heggen en vooral langs een smalle weg die omhoogleidt naar het bos van Nouaillé. De weg draagt de naam Maupertuis: de slechte weg. De Engelse ridders houden hun strijdrossen bij de hand en voeren de dieren met de laatste brokken zwart brood, terwijl hun eigen magen rammelen.

Dwars door dat bedrijvige nachtelijke bos, verlicht door brandstapels, waar de Engelse soldaten als mieren dooreenkrioelen, moeten Marie-Claire en Berton de Fleur trachten te ontsnappen. Gehuld in hun donkere mantels sluipen ze met een wijde boog om de vuren heen, glippen van boomstam tot boomstam. Moro, in zijn opvallende narrenpak met rinkelende bellen, rent zingend rond, buitelt en springt, alsof hij geen zorg op de wereld kent en zich kostelijk amuseert. De ijverig werkende soldeniers kijken lachend op en roepen hem dwaasheden toe, die hij zeer ad

rem beantwoordt.

Omdat de dwerg alle aandacht naar zich toe trekt, slagen Berton de Fleur en zijn vrouw erin de hoek van het woud te bereiken waar de pakpaarden staan. Hier geen hoge brandstapels, dat zou de dieren te onrustig maken. Er zijn slechts een paar kleine vuren, waaromheen de wachtposten zich geschaard hebben.

Niemand mist de trouvères, want de graaf van Warwick zit met John Chandos, Captal de Buch, Eustache d'Auberchicourt en de prins van Wales te vergaderen in het paviljoen van de prins.

Ook Moro heeft op opvallende wijze het vuurtje van de paardenbewakers bereikt en blijft er staan. Marie-Claire, verborgen achter een dikke boom, gluurt om de stam en ziet op enige afstand de vorm van haar trouwe paard Victor. Zelfs in dit halfduister herkent ze het dier, het is haar zo vertrouwd als haar eigen hand. Ze nadert voorzichtig, maar zodra hij haar ruikt, heft het paard het hoofd op en begint vrolijk te hinniken.

‘Stil Victor,’ sist ze geschrokken. Ze duikt weg in een bosje en ziet de schim van Berton, die bezig is een redelijk goed paard voor zichzelf uit te zoeken. Een eindje verder ziet ze de wachters rond hun kampvuurtje. Ze lachen hartelijk om Moro, die om hen heen buitelt, dolle gezichten trekt en springt als een vlo.

Berton heeft de muziekinstrumenten op zijn rug gebonden. Met een ongezadeld paard aan de teugel sluipt hij

in de richting van Marie-Claire.

‘Heb je Victor gevonden?’ fluistert hij.

‘Ja. Stil Victor, niet hinniken. Kunnen we gaan?’

‘Sts... wacht even.’

Onbeweeglijk tegen de paarden aangedrukt wachten ze. Ze staan buiten de lichtkring van het vuur, maar ze kunnen alles zien wat daar gebeurt. De soldeniers lachen zich tranen om de gekke nar, die nu op zijn hoofd staat en in zijn voeten klapt.

‘Stilte daarachter,’ schreeuwt een ridder, die in volle wapenrusting komt aanlopen. ‘Straks merken die vervloekte Fransen nog waarmee we bezig zijn.’

Victor wordt ongeduldig. Hij begrijpt niet waarom zijn bazin hem eerst is komen halen en zich nu opeens niet meer beweegt. Hij stampet, briedt; daardoor ontstaat onrust onder de andere karrenpaarden.

Moro, wie dat niet is ontgaan, staat intussen druk te redeneren tegen de boze ridder en krijgt een draai om de oren. Hij beantwoordt die met een rare tuimeling, waarbij zijn kromme beentjes de lucht in zwiepen en dwaas beginnen te spartelen. De wachters schateren; zelfs op het barse gezicht van de edelman verschijnt een glimlach. Die nar is onweerstaanbaar!

Nu let niemand meer op de paarden. Marie-Claire maakt van het ogenblik gebruik om Victor de duisternis in te leiden en achter zich hoort ze Berton volgen met het gestolen paard.

‘Nu,’ sist hij tegen haar rug. Ze waagt het erop, hijst zich op

Victors ongezadelde rug en stuurt hem voorzichtig het donkere bos in. Ze weet dat langs de achterste zoom van het woud ook wachtposten zijn uitgezet. Berton komt stilletjes naast haar rijden, stapvoets. De zachte bosgrond dempt het geluid van de paardenhoeven.

‘Hoe komen we langs de rij wachtposten?’ fluistert Marie-Claire.

‘Galopperen,’ antwoordt Berton zacht. ‘Rij er desnoods een paar omver. Voor ze beseffen wat er gebeurt, kunnen wij in veiligheid zijn.’

‘Ze zullen alarm slaan en de achtervolging inzetten,’ zegt Marie-Claire. In stilte verwenst ze de bijna volle maan, die te veel licht geeft.

‘Afbuigen naar rechts,’ zegt Berton, ‘we moeten proberen de abdij van Nouaillé te bereiken, daar zijn we veilig.’

Ze zien voor zich uit de schimmen van de wachtposten opdoemen.

‘Vooruit!’ sist Berton. Bij gebrek aan sporen geeft hij zijn paard een harde klap op de bil en grijpt zich vast aan de manen. Het dier springt vooruit. Marie-Claire hoeft Victor alleen maar met haar stem aan te moedigen; de ruïngheoorzaamt meteen en stormt achter Berton aan. In volle vaart, diep voorover gebogen, breken de vluchtelingen door de rij van schildwachten heen. Ze vliegen het bos uit, de heuvel af, sturen snel met een scherpe bocht naar rechts, de paardenlijven stuiven door een beekje, daveren over het veld, verdwijnen in een ander bos, richting Nouaillé. Achter zich

horen de trouvères geroep en geschreeuw. ‘Gevangenen ontsnapt!’

Dat is iets onvoorstelbaars. Een gevangen edelman geeft zijn woord, dan hoeft je je verder niet meer om hem te bekommeren. Zijn ridderlijke erecode staat niet toe dat hij zijn woord breekt en ervandoor gaat. Vandaar dat ze vrij rondlopen en niet eens bewaakt worden. Bij de adel (en dat zijn de enige krijgsgevangenen die erop aankomen) wordt woordbreuk als een grotere misdaad gezien dan moord.

De vlucht van twee gevangenen veroorzaakt dus nogal wat deining in het Engelse kamp. Moro probeert zoveel mogelijk de aandacht te trekken met gekrijs en heen-en-weer hippen, hij loopt iedereen voor de voeten en doet de toegeschoten krijgsknechten struikelen. Maar hij is moe geworden, al zijn energie is weggeëbd. Hij hoort hoe een aantal ruiters opstijgt om de achtervolging in te zetten. Wanhopig schreeuwt hij hun toe: ‘Wind je niet op, het zijn maar een paar knechten die proberen te ontkomen!’ maar zijn stem verdrinkt in het tumult. De graaf van Warwick komt uit de tent van de legeraanvoerders rennen, Moro klampt hem meteen aan als hij zijn stem herkent.

‘Roep de ruiters terug, seigneur! Het zijn de trouvères maar die vluchten. Ze zullen de ruiters regelrecht in de armen van de Fransen lokken. Laat de mannen terugroepen, heer!’

Maar het is al te laat en dat beseft Warwick ook.

‘Ellendeling,’ roept de edelman woedend. ‘Had je me niet eerder kunnen waarschuwen?’

‘Ik zweer u dat ik geprobeerd heb de trouvères te weerhouden, heer,’ jammert de nar met goedgespeelde wanhoop. ‘Ze wilden niet naar me luisteren...’

‘Je liegt, gedrocht! Hoe konden ze bij de paarden komen? Heb jij hen soms geholpen?’

De soldeniers die de wacht bij de pakpaarden hebben gehouden en die bang zijn voor straf, komen toelopen en beschuldigen de nar.

‘Hij kwam zijn kunstjes voor ons vertonen seigneur, maar dat deed hij alleen maar om de aandacht af te leiden. We dachten eerst dat u hem gestuurd had.’

Enfin, ieder die moet toegeven dat hij zijn waakzaamheid een ogenblik heeft laten verslappen, schuift daarvoor nu snel de schuld op Moro, de zwakste van allen en dus een prachtige zondebok.

Woedend roept de graaf van Warwick een paar voetknechten toe: ‘Bind hem! Vannacht heeft die dwerg zijn laatste grap uitgehaald. Hij zal ervoor boeten!’

De soldaten gaan niet erg zachtzinnig met de nar om. Moro wordt op de grond gekwakt, naar een boomstam gesleurd en eraan vastgebonden.

Vol afkeer kijkt de edele graaf van Warwick op hem neer. Hij geeft de hulpeloze dwerg een trap.

‘Jullie Fransen verdienen geen genade. Jij hebt de trouvères geholpen om te ontsnappen, nietwaar? Maar Berton de Fleur had mij zijn woord van eer gegeven!’ Dat zit hem kennelijk nog het meeste dwars. Ook John Chandos, de

rechterhand van de prins van Wales, is op de herrie afgekomen.

‘Laat dat kereltje met rust,’ gromt hij in zijn baard. ‘U wilt zich toch niet wreken op een mismaakte, seigneur Warwick?’

‘Berton de Fleur zou nooit uit zichzelf zijn woord gebroken hebben,’ tiert Warwick, ‘die ellendige nar moet hem ertoe hebben overgehaald.’

Uitgeput heft Moro zijn bloedend hoofd op. ‘Berton de Fleur heeft meer eer in zijn pink dan jullie in je hele plunderbende bij elkaar,’ krijst hij.

Warwick trekt zijn zwaard.

‘Voor die belediging zul je ter helle varen, gedrocht!’

Chandos probeert Warwick te weerhouden, maar die is door het dolle heen.

Stervend denkt de dwerg nog: O, Marie-Claire, rijd voor je leven! Dan vindt de punt van het zwaard zijn hart en hij denkt niets meer. Nooit meer.

21 De slag bij Poitiers

Koning Jean slaapt in de machtige abdij van Nouaillé, waar hij met zijn hele gevolg zijn intrek heeft genomen. Tussen Nouaillé en Beauvoir ligt het Franse kamp; honderden tenten en paviljoens. Erg rustig is het er niet. De meeste edelen hebben de werkeloze zondag doorgebracht met eten, drinken, zich amuseren. De knechten hebben de wapenrustingen gepoetst, kroezen bier geheven op de toekomstige overwinning, de paarden gedrenkt, gedobbeld en hun angst voor de komende veldslag weggelachen. In deze nacht voor de grote botsing zijn er nog altijd honderden heren en dienaars die niet tot rust kunnen komen, die elkaar moed inspreken, elkaar met verhalen over vroegere wapenfeiten bezighouden om te bewijzen hoe onoverwinnelijk ze zijn. De uitgeputte wachtposten dommelen, want wat kan hun gebeuren? Morgenochtend zullen ze de Engelsen bestormen en vernietigen. De Fransen vertrouwen op hun overmacht, hun reputatie, op bijstand van de hemel. Hun strijd is een rechtvaardige strijd, dus kán er niets verkeerd gaan.

Opeens begint een soldenier te schreeuwen: ‘Ruiters!’

Tientallen ridders schieten toe. Een aanval in de nacht? Onmogelijk! Maar er is geen twijfel mogelijk, het gedaver van vele paardenhoeven komt hun richting uit. In opperste verwarring beginnen ze zich te wapenen, maar nog voor ze

daarmee geheel gereed zijn, storten een twintigtal Engelse ruiters zich in hun midden.

Het gevecht is kort en hevig. De ruiters worden overmand en van hun paard gesleurd; als blijkt dat zich onder hen geen enkele edelman bevindt, worden er korte metten met hen gemaakt. Maar hoe haalt zo'n kleine afdeling het in zijn hoofd om diep in de nacht het Franse legerkamp binnen te vallen? De Engelsen moeten gek geworden zijn!

Opeens doemen uit de duisternis nog twee ruiters op, stapvoets, ongewapend en luid roepend: 'Vrienden, we zijn vrienden!'

Robert de la Baye, gewekt door de herrie, is bezorgd uit het paviljoen van zijn heer komen rennen en herkent hen meteen.

'Halt, dat is Berton de Fleur,' roept hij. 'Berton, hierheen! Mannen, steekt op uw zwaard, deze twee horen bij ons.'

Berton laat zich stijf van de paardenrug glijden en loopt met uitgestrekte handen op Robert de la Baye toe.

'Die Engelse ruiters achtervolgden ons,' legt hij uit. 'Ze hadden ons bijna ingehaald, toen we een vervallen schuur zagen aan de rand van het kamp. We bogen snel af en verborgen ons in de schaduw daarvan. De ruiters merkten het niet en stormden ons voorbij, rechtdoor...'

Marie-Claire klopt de bezwete Victor dankbaar op de hals.

'Dit oude beestje kan nog flink snel zijn,' zegt ze blij. Ze drukt haar voorhoofd tegen de paardenflank. Haar hart roffelt nog na de snelle ren over de velden en door bosjes, met

twintig vijanden achter haar aan. We hebben het gehaald, we zijn veilig, denkt ze. O Moro, hoe zal ik je ooit kunnen danken?

Intussen vertelt Berton aan Robert de la Baye hoe ze in Engelse gevangenschap waren geraakt en hoe Moro hen aanried te vluchten.

‘Is hij er niet bij?’ vraagt Robert geschrokken.

‘We moesten hem achterlaten, hij kan niet rijden. Maar hij redt zich wel. Moro is zo slim, zonder zijn hulp was het ons nooit gelukt om weg te komen.’

Robert geeft een knecht bevel voor de paarden te zorgen en neemt de trouvères mee naar de tent van de herauten, dicht bij het paviljoen van prins Charles. De jonge trompetters zijn allemaal wakker. Matthis is bij hen. Overgelukkig herkent hij zijn pleegouders en vliegt hen om de hals. ‘Jullie zijn ontsnapt! Geweldig, wat vind ik dat mooi! Ik was zo ongerust...’

‘Kalm, kalm,’ lacht Robert. ‘Ik moet nu eerst de prins gaan vertellen wat die herrie te betekenen had. Blijven jullie zolang hier, ik kom zo terug.’

‘Nee,’ zegt Berton, ‘laat mij met u meegaan, heer Robert. Ik heb belangrijk nieuws voor de prins.’

‘Prins Charles zal je niet willen ontvangen. Deze veldtocht doet hem geen goed, hij is met hoofdpijn gaan slapen en danig uit zijn humeur.’

‘Smeeek hem mij aan te horen,’ houdt Berton aan.

‘Ik zal het proberen.’

Prins Charles, wakker geworden door het geschreeuw, zit rechtop in zijn bed als zijn trouwe schildknaap Robert de la Baye het paviljoen betreedt.

‘Wat was dat voor vechtpartij?’ prevelt hij ontstemd.

‘Een kleine schermutseling sire,’ antwoordt Robert eerbiedig. ‘Uw beide trouvères, die in handen van de Engelsen waren gevallen, slaagden erin te ontsnappen en ons kamp te bereiken. Ze werden achtervolgd door een stuk of twintig Engelse ruiters, die zo in beslag werden genomen door de jacht dat ze het kamp binnenreden eer het tot hen doordrong waar ze waren. Het was niet moeilijk hen te overmeesteren.’

‘En Moro?’

‘Moro is helaas achtergebleven in het Engelse kamp. Hij wilde niet mee, uit vrees dat hij een blok aan het been zou zijn...’

‘Niettemin doet het me plezier dat ik mijn trouvères terug heb,’ knikt de prins. ‘Morgen zullen we Moro bevrijden.’

‘Berton de Fleur staat buiten sire, en verzoekt om toegang. Hij beweert belangrijk nieuws voor u te hebben.’

‘Laat hem komen.’

Berton wordt geroepen en mag zijn verhaal vertellen.

‘Sire,’ zegt hij knielend voor het bed van de prins, ‘de Engelsen en Gascogners verkeren in een wanhopige positie daar op hun heuvel. Ze kunnen geen kant meer uit, daarom graven ze zich in. Ze bereiden zich voor op een felle verdediging en stellen hinderlagen op. Een frontale aanval van

onze kant zal vele mensenlevens kosten, vrees ik. Maar die aanval kan beter een week worden uitgesteld. De Engelsen hebben geen voedsel meer, ze lijden honger. Binnen enkele dagen zullen ze zó wanhopig zijn dat ze zich zonder slag of stoot moeten overgeven. Ik smeed u, sire...'

'Dat is onzin, Berton de Fleur. Ze hebben grote voorraden, de hele dag roken hun kookvuren.'

'Dat is bluf, sire. Ze verbranden het grootste deel van hun oorlogsbuit omdat ze die toch niet kunnen meenemen en ook niet willen teruggeven.'

Prins Charles wordt rood van woede.

'Ze verbranden hun buit? Hoe dom! Daarmee verzwakken ze toch hun onderhandelingspositie!'

'Ze willen niet meer onderhandelen, sire. Ze willen strijd leveren morgen en proberen zich een doortocht te banen. Maar als we de omsingeling goed gesloten houden, is elke strijd overbodig en hoeft er geen bloed te vloeien.'

De prins denkt even na.

'Ben je daar zeker van, Berton de Fleur?'

'Sire, ik ben drie dagen hun gevangene geweest, ik ken hun positie, hun hinderlagen, een deel van hun plannen. Moro heeft overal zijn grote oren te luisteren gelegd. Hij weet dat de prins van Wales tegen de veldslag opziet en dat zijn raadsman John Chandos zich er mateloos op verheugt. Hij vertelde me...'

'Hoe heb je kunnen ontsnappen Berton de Fleur? Hebben de Engelsen geen wachtposten uitgezet?'

‘Moro heeft ons geholpen door hun aandacht af te leiden.’
De prins grinnikt.

‘Wat dom van de graaf van Warwick om gevangenen te maken en hun niet om hun erewoord te vragen.’

Berton verbleekt.

‘Ik had mijn woord gegeven,’ bekent hij.

‘En toch ben je gevlucht?’ De prins fronst de wenkbrauwen.

‘Ja sire, op aanraden van Moro. Hij wilde dat ik u op de hoogte bracht van de wanhopige positie van de Engelsen.’

‘Berton de Fleur! Je bent ervandoor gegaan, nadat je op je woord van eer had beloofd dat niet te doen?’

De trouvère buigt diep het hoofd.

‘Sire, ik ben niet van adel...’

‘Nee, dat is me nu wel duidelijk,’ antwoordt de prins kil. Hij maakt een minachtend gebaar. ‘Verdijn! Ik wil je nooit meer zien, Berton de Fleur. Je hebt ons allemaal te schande gemaakt.’

‘Maar sire...’

‘Besef je niet wat je hebt gedaan, domoor! De Engelsen hebben nog veel meer krijgsgevangenen! De graaf van Auxerre, de heer van Joigny, ridder de Boucicaut... Het zou niet in hun hoeden opkomen hun woord te breken, maar nu jij je zo eerloos hebt gedragen, zullen de Engelsen niet langer op hun woord vertrouwen en hen slecht behandelen, wellicht zelfs boeien!’

Berton, verbijsterd, heft het hoofd op.

‘Sire, ik verzeker u...’

‘Ga uit mijn ogen!’

Als een geslagen hond kruipt Berton het paviljoen uit. Robert de la Baye blijft achter, misschien om te proberen de woede van de prins te verzachten, misschien ook omdat hij evenmin iets te maken wil hebben met een man die zijn woord breekt.

Langzaam keert Berton de Fleur terug naar de tent van de trompetters en herauten. Ze zitten in een kring om Marie-Claire heen en luisteren ademloos naar haar verslag van de vlucht. Haar japon is gescheurd, haar haar zit in de war – toch vinden de jongens haar zeer de moeite waard om naar te kijken. Matthis is mateloos trots op zijn dappere pleegmoeder. Maar als even later Berton binnenkomt, schuiven de jonge edelknapen van hem weg, ze kijken hem niet aan en kruipen zwijgend in hun kampbedden. Matthis kijkt verwonderd naar hen om, maar Marie-Claire let er niet op.

‘En?’ vraagt ze gespannen. ‘Heb je de prins ervan kunnen overtuigen dat de aanval moet worden uitgesteld? Wilde hij je aanhoren? Waar is Robert?’

Berton schudt moedeloos het hoofd. Hij werpt even een blik op de zwijgende jongens, die hem de rug toedraaien. Kennelijk hebben ze uit Marie-Claire's verhaal opgemaakt wat hij op zijn geweten heeft.

‘Ik ben in ongenade gevallen,’ zegt hij zacht. Matthis schrikt.

‘Wat is er gebeurd?’ vraagt hij angstig. ‘Ben je te brutaal geweest, Berton?’

‘Nee. Ik heb mijn eer verloren...’

Marie-Claire begrijpt plotseling. Trots staat ze op van het veldstoeltje.

‘In mijn ogen ben je niet eerloos, Berton,’ zegt ze fier. ‘Je hebt je leven gewaagd om je heer en meester op de hoogte te brengen van de Engelse moeilijkheden - en als dan niemand naar je wil luisteren is dat jouw schuld niet. Kom mee.’

Hoog opgericht loopt ze de tent uit, Berton aan de hand meetrekkend.

Matthis blijft verslagen achter. Hij is nu goed ingewijd in de ingewikkelde erecodes van de heren en in stilte hoopt hij dat Bertons schande hem, de trompetter, niet zal worden aangerekend. Hij maakt een wat komisch gebaar tegenover zijn kameraden, die hem zwijgend aankijken, en gaat dan weer naar bed. Morgen zal een zware dag worden. Morgen moet hij door middel van grote dapperheid proberen goed te maken wat Berton deze nacht heeft misdaan.

Berton de Fleur en Marie-Claire vinden een rustig plekje onder een heg, dicht bij de paarden. Slapen kunnen ze niet. Ze kruipen, huiverend in de koele nachtlucht, dicht bijeen.

‘Laten we morgenochtend maar meteen vertrekken,’ stelt Berton zacht voor. ‘We kunnen morgenavond al thuis zijn... Zo ver is het niet naar Melle.’

‘Nee,’ antwoordt Marie-Claire. ‘Ik wil morgen eerst zien

hoe de Engelsen in de pan worden gehakt. Moro zal, nadat hij bevrijd is, wel een goed woordje voor ons doen bij de prins. We moeten het niet zo snel opgeven, Berton. Je handelde in het belang van Frankrijk. Ik kan me voorstellen dat prins Charles dat niet meteen inziet; hij wordt midden in de nacht gewekt, hij was misschien maar half wakker... Bij daglicht zal hij er anders over denken. Geef de moed niet op, liefste.'

Ze zien de dag aanbreken. Ze zien het reusachtige kamp langzaam ontwaken, ze zien de voorbereidingen voor de grote eindstrijd... Marie-Claire's hart stroomt vol dankbaarheid als ze de bedrijvigheid van ridders en krijgsknechten gadeslaat. Vandaag zal het gebeuren, vandaag zal Frankrijk bewijzen dat het sterk en machtig en moedig is!

Nog eenmaal probeert kardinaal Talleyrand een wapenstilstand af te dwingen, maar hij wordt door koning Jean nauwelijks aangehoord; de prins van Wales weigert zelfs hem te ontvangen en ontmoedigd bestijgt de kerkvorst zijn paard en keert met zijn gehele gevolg terug naar Poitiers.

De slag is onvermijdelijk geworden.

Koning Jean geeft bevel dat de grote aanval om tien uur in de ochtend moet plaatsvinden. Zijn krijgsplan ziet er tamelijk eenvoudig uit.

Zich herinnerend hoe tien jaar tevoren bij Crécy de Engelse ridders te voet streden en hoe het juist de paarden van de Fransen waren geweest die de chaos veroorzaakten, beveelt hij zijn ridderleger eveneens te voet te vechten op deze dag. Slechts een flinke afdeling, onder bevel van de

connétable en de maarschalken, moet de paarden bij de hand houden. Koning Jean wil deze sterke ruitergroep in reserve houden, om in te kunnen grijpen wanneer er iets verkeerd dreigt te gaan.

Maar de lange, zware lansen zullen de te voet strijdende ridders moeilijkheden bezorgen, dus gebiedt de koning dat die wapens aanzienlijk moeten worden ingekort, zodat ze kunnen worden gehanteerd als korte, vlijmscherpe priemen. Omdat de Fransen in overweldigende meerderheid over het Engelse kamp zullen rollen, ligt de overwinning voor het grijpen. Daarbij vergeet Jean II één belangrijk ding: bij Crécy waren de te voet strijdende Engelsen in de verdediging geweest en de Fransen zullen deze ochtend aanvallen - wat iets heel anders is.

Langzaam, rommelig, begint het Franse leger zich in slagorde op te stellen. Volgens traditie zullen ze in drie bataljons optrekken. Het eerste zal worden aangevoerd door kroonprins Charles en het zal bestaan uit edelen en ridders zonder paarden en met ingekorte lansen. Het tweede bataljon komt onder bevel van Jeans broer: de hertog van Orléans. Het derde wordt in reserve gehouden en zal onder bevel van de koning zelf staan.

Dat derde bataljon maakt weinig haast; de ridders die erbij zijn ingedeeld denken dat ze er nauwelijks meer aan te pas zullen komen.

De ongeveer zeshonderd bereden ridders zullen ook in reserve worden gehouden en dat is nog niet zo dom bekeken van de koning. Een charge van zo'n grote ruitergroep midden in de mêlee, als het man tot man gevecht op zijn hoogtepunt is, kan in één klap de strijd beslissen. Vooropgesteld dat connétable de Brienne, maarschalk d'Audrehem en maarschalk Clermont de hun gegeven bevelen opvolgen. En dat doen de heren niet.

Ze doen het niet, omdat om ongeveer acht uur die ochtend een Engels ruitergroep in het veld wordt opgemerkt onder aanvoering van de Henegouwse avonturier Eustache d'Auberchicourt, die de Fransen schijnt uit te dagen om het gevecht maar meteen te beginnen. Ze hebben het hoge bos van Nouaillé aan de noordzijde verlaten en schijnen met een grote boog om het Franse kamp te Beauvoir heen te willen rijden. Connétable de Brienne krijgt hen het eerst in het oog; slaakt een wilde kreet en wenkt zijn ruiters. Met driehonderd man stormen ze erop los. Eustache d'Auberchicourt laat zich verrassen en gevangennemen. Grote vreugde in het Franse kamp: deze schermutseling heeft al meteen succes opgeleverd. De eerste doorbraakpoging van de vijand is mislukt.

De twee maarschalken en de connétable zijn door dat succesje geweldig opgewonden, maar dan krijgen ze de melding binnen dat achter het woud van Nouaillé een andere beweging van Engelse zijde gaande is.

De graaf van Warwick is bezig met tientallen ruiters en

honderd pakpaarden de heuvel af te dalen in de richting van een doorwaadbare plaats in het riviertje de Miosson. Dat watertje is weliswaar niet zeer breed of diep, maar erg modderig en het kan maar op enkele plaatsen veilig worden overgestoken door zwaar beladen paarden. De bedoeling is nu duidelijk.

De uitbraakpoging van Eustache d'Auberchicourt was niet serieus bedoeld, maar diende om de aandacht van de Fransen af te leiden, terwijl aan de andere kant van de heuvel de graaf van Warwick probeert weg te glippen met het kostbare restant van de oorlogsbuit! De Engelsen wachten blijkbaar de grote stormloop niet af, ze trachten aan alle kanten door de mazen van het net te sluipen. Maar dat zal hun niet lukken!

Overigens is moeilijk te zien wat Warwick precies van plan is. De ochtendnevels en vooral ook de nog altijd hevig rokende vuren van de Engelsen verhinderen een behoorlijk overzicht. Dikke rookslierten trekken langs de rand van het hooggelegen woud. Soms blaast de wind ze even uiteen en dan zien de maarschalken de vanen en wapens van de graaf van Warwick schitteren.

Dat de Engelsen hun dreigen te ontsnappen is al erg, maar dat ze dat met hun rijke buit proberen te doen, brengt de Franse generaals in alle staten van woede. Maarschalk d'Audrehem maait met zijn armen.

'We moeten ze opvangen, tegenhouden,' schreeuwt hij.

‘Volgt mij, mannen, ik val aan.’

De connétable Gautier de Brienne, bang dat hem de eer zal ontgaan, drijft geestdriftig zijn paard naast dat van Arnoul d’Audrehem.

‘Ja, we moeten ze opvangen,’ juicht hij. Maar Clermont, de tweede maarschalk, vertrouwt het niet.

‘Ze kunnen langs die kant niet wegkomen... ze zullen op de troepen van koning Jean stuiten. Zie je niet dat ze de richting van Nouaillé hebben ingeslagen? Daar kunnen ze niet door.’

‘We moeten ze aanvallen,’ houdt maarschalk d’Audrehem vol. Hij kan alleen maar denken aan de hoge losprijs die de graaf van Warwick zal opbrengen. Het is hem alsof Warwicks zwaaiende vaandel daar in de verte nu en dan uit de rook te voorschijn komt om hem uit te dagen...

‘Ik zeg u, het is een valstrik!’ gilt de heer van Clermont.

‘Natuurlijk is het dat,’ valt connétable de Brienne in, ‘en weet u waarom?’ De Engelsen proberen ons te doen vergeten hoe zwak hun linkerflank is. Ik heb vanochtend vroeg twee verspieders in die richting gestuurd, slechts één van hen kwam terug. Zijn kameraad was gedood door een pijl. Daar, op de linkerflank, zijn nauwelijks ridders, alleen een paar wachtposten en boogschutters... De Engelsen zitten vooral aan de oostkant van het bos, waar de helling minder steil is en de doorwaadbare plaatsen zijn. Ze denken dat we daarop onze aanval zullen richten – ze hopen dat zelfs. Daarom stel ik voor: we vallen de linkerflank aan, nu meteen.’

‘Maar dan gaat Warwick ervandoor!’ roept d’Audrehem

wild.

‘Die kunt u toch opvangen! We splitsen onze cavalerie. Ik bestorm met seigneur Clermont de linkerflank, u zwenkt met een paar honderd man zijwaarts en vangt Warwick op. We nemen de heuvel aan twee kanten en binnen een uur kan het voorbij zijn.’

‘Dacht u dat er in dat bos niemand anders is dan een handvol boogschutters en die troep van Warwick?’ vraagt maarschalk Clermont bitter. ‘U vergeet dat het leger van de prins van Wales vijfduizend man telt. Waar zijn die dan?’

De Brienne wordt rood.

‘Seigneur,’ schreeuwt hij, ‘durft u niet? Druk de neus van uw paard dan maar tegen de kont van mijn strijdros, dan zal ik de eerste klap opvangen!’

Zo’n belediging kan de heer van Clermont niet over zijn kant laten gaan. Razend van woede trekt hij zijn zwaard.

‘Wie is hier een lafaard?’

‘Bewijs dan uw moed door met mij die zwakke linkerflank van de Engelsen aan te vallen.’

‘De koning heeft het aanvalssein nog niet gegeven. Zodra hij dat doet, zal ik u laten zien wat moed is,’ schreeuwt Clermont.

‘Ik beveel u het nú te laten zien,’ roept de Brienne terug. Hij wenkt zijn beide trompetters. ‘We vallen aan.’

Hij wijst naar beneden. Daar is een goede plek om het water over te steken; vlak daarachter zien ze de smalle, hellende weg die langs het hooggelegen woud van Nouaillé

leidt.

De trompetters blazen het aanvalssein. De machtige cavalerie, die koning Jean in reserve had willen houden, dondert de hoogte van Beauvoir af. Halverwege splitsen ze zich: d'Audrehem buigt met driehonderd man af om Warwick te gaan onderscheppen, De Brienne en Clermont gaan de zeshonderd andere ruiters voor, baggeren door het water en stormen de smalle omhoogleidende weg op...

Het geschetter van de trompetten doet verwarring ontstaan in het Franse kamp. Wat, nu al? Prins Charles komt uit zijn paviljoen rennen, verzamelt inderhaast zijn eigen bataljon en maakt zich klaar achter de wegdaverende ruiters aan te sluiten. Omdat ze te voet zijn, duurt dat wel even. Matthis loopt zenuwachtig heen en weer, blaast verzamelen, blaast opstellen. Ook het tweede bataljon onder aanvoering van de hertog van Orléans begint zich haastig te formeren. Niemand begrijpt eigenlijk goed waarom de aanval op een veel vroeger tijdstip plaatsvindt dan gepland was, maar de connétable zal er zijn redenen wel voor hebben. Blijkbaar proberen de Engelsen aan alle kanten door te breken en moeten ze worden opgevangen...

Intussen davert de elitetroep van De Brienne en de heer van Clermont de smalle stijgende weg op, schreeuwend van verrukking. Bloed willen ze zien! En ze krijgen bloed te zien - dat van henzelf. Want de weg is smal en vol kuilen, ze kunnen slechts met zes man naast elkaar rijden tussen de hagen en bosjes en wat ze niet weten is dat achter al die hagen en bosjes

boogschutters zitten te wachten...

Opeens zien de ridders van links en rechts honderden pijlen op zich afvliegen, die op hen neerhagelen, de paarden onder hen wegschieten, die door hun leren pantsers dringen, hun vlees verscheuren. Ze zien geen mens, maar de pijlen blijven aanvliegen met ijzingwekkende regelmaat. De strijdrossen botsen in paniek op elkaar, zwaarden vallen kletterend op de grond, menig ruiter tuimelt uit het zadel zonder dat hij geraakt is, alleen door de schok. De lansen breken af, rondom zich zien de edelen hun vrienden sneuvelen, ze zien de connétable vallen, ze zien maarschalk Clermont gillend onder de paardenhoeven verdwijnen en eindelijk begrijpen ze dat ze regelrecht in een hinderlaag zijn gereden. Ze rukken aan de teugels van hun steigerende, hinnikende paarden en proberen om te keren, de helling weer af, achtervolgd door de neerhagelende pijlen. Ze moeten honderden doden achterlaten...

De andere troep ruiters onder aanvoering van d'Audrehem vergaat het niet anders, want nog vóór ze Warwick hebben bereikt, beginnen ook aan die zijde alle bosjes en heggen een dodelijke regen van pijlen uit te spuwen. Warwick laat, mét zijn ruiters, de pakpaarden en muildieren in de steek. De dieren worden door voetknechten snel teruggeleid in het bos. De graaf van Warwick komt grijnzend regelrecht op d'Audrehem toestormen en de verraste maarschalk geeft zich over. Zich doodvechten zal hij later wel eens doen, nu nog niet, nu voelt hij zich nog te jong.

Overall rondom de beboste heuvel van de Engelsen blijken boogschutters verstopt te zitten, in loopgraven en greppels en achter struikgewas. En ze vernietigen de hele Franse aanvalsgolf nog eer die de vijand heeft kunnen bereiken. De Engelsen hoeven er geen stap voor te doen: de Franse ridders zijn zich komen aanbieden om te worden afgeslacht – en geslacht worden ze!

En dat is nog maar het begin.

De Franse bereden ridders, in hun stormloop gestuit door de verborgen boogschutters, zoeken een goed heenkomen, voor zover ze nog leven, maar dat kan alleen maar terug – dezelfde smalle weg af in omgekeerde richting.

Tientallen paarden zonder ruiters, volkomen de kluts kwijt, daveren eveneens terug, het veld op en storten zich blind van angst midden in het te voet oprukkende bataljon van de kroonprins. De vluchtende edelen, die nergens anders heen kunnen, drijven ook hun snuivende dieren tussen de strijders te voet. In een mum van tijd is van een ordelijke opstelling van het eerste bataljon geen sprake meer.

Alles loopt dooreen, tracht de wildgeworden paarden op te vangen. De aanval van prins Charles komt tot stilstand, de verwarring is te groot. Matthis blaast het sein: ‘Verzamelen om de standaard van de kroonprins.’ Charles is radeloos, hij weet niet wat hij moet doen. Hij is nu eenmaal geen veldheer. De heer van Sairitogne, Guichard d’Angle, die van de koning de speciale opdracht heeft gekregen de prins te beschermen, ziet hoe de onervaren jongeman geen bevelen durft te geven en

neemt het van hem over. Hij verzamelt het rommelige bataljon zo goed hij kan met behulp van de trompetters en geeft bevel de heuvel van Nouaillé te bestormen. Te voet, en met zeker vierduizend man tegelijk.

Ook van die aanval komt niets terecht. Juist hier is de heuvel steil, zeker twintig meter hoog, en het bos blijft maar pijlen spuwen. Om de steile helling te bereiken moeten de soldaten een vlak stuk veld oversteken en daarbij bieden ze een prachtig doelwit. Matthis is bij het te voet oversteken van het ondiepe beekje met zijn schoenen in de modder blijven zitten. Moeizaam werkt hij zich eruit, de waterplanten hangen aan zijn haar. Hij klautert de oever op, ziet het bataljon van prins Charles teruggedreven worden en ontdekt dan dat hij op de verkeerde oever staat: vóór het beekje, niet erachter op het stuk veld waar de ridders sneuvelen. Nog eens proberen aan de andere kant te komen? Op een andere, minder modderige plek? Hij loopt langs de oever, kijkt naar het water en op dat moment bezwijkt de aanval van Charles' bataljon, de strijders keren om en de overlevenden plonzen het water in, terug naar waar Matthis is, terug naar de veilige hoogte van Beauvoir... waar de standaard van prins Charles waait. Want al voert de kroonprins het bevel, voor meevechten voelt hij niets. Hoog opgericht kijkt hij over het open veld naar de heuvel, ziet hoe de stormloop wordt afgeslagen, en als hij even later de druipnatte Matthis in het oog krijgt, geeft hij de jongen bevel de ridders terug te roepen. Het hoge bos van Nouaillé blijkt even moeilijk in te nemen als een burcht met

metersdikke muren.

Matthis blaast. De ridders, voor zover niet gevallen of gewond, keren terug naar de prins. Even kijkt de jongen om. Achter zich ziet hij het tweede bataljon van de hertog van Orléans aankomen, klaar om de heuvel vóór hen te gaan bestormen. Mooi. De Engelsen mogen zich dan goed verschanst hebben, of ze in staat zullen zijn de ene aanvalsgolf na de andere af te slaan, de hele lange dag, staat nog te bezien.

De bataljons verenigen zich: het uitgedunde van prins Charles en het verse van de hertog van Orléans. De slag is nu al een paar uur aan de gang, er zijn duizenden doden, maar nog altijd is het Franse leger ver in de meerderheid. De Genuese kruisboogschutters mikken op de Engelse boogschutters, twee schietwapens tegenover elkaar, en wie zal de sterkste blijken?

De hertog van Orléans leidt de nieuwe aanval. Op dat moment begint het bos van Nouaillé Engelse ruiters uit te spuwen, hoog te paard met gevelde lange lansen en flitsende zwaarden. John Chandos gaat voorop. Met donderend geweld stort de Engelse cavalerie zich op de Franse ridders en walst over hen heen.

Want ook het Engelse leger heeft zich in drieën gesplitst, maar met een heel andere bedoeling dan de Fransen zelfs maar kunnen vermoeden. Warwicks schijnbeweging in de richting van de doorwaadbare plaats heeft precies het resultaat gehad dat de sluwe Chandos ervan heeft verwacht: de Fransen zijn tot de aanval overgegaan nog voor ze tijd hebben gehad

zich behoorlijk op te stellen. Hun bereden voorhoede is bij het eerste treffen door de boogschutters uitgeschakeld; De Brienne en Clermont zijn gesneuveld, d'Audrehem is gevangengenomen. De duizend bereden man die zich nu op de Franse bataljons storten, veroorzaken onder de te voet strijdende Fransen een geweldige paniek. Het is waar, de ridders verdedigen zich dapper. Ze graven hun hielen in de zachte grond, ze drijven hun korte lansen in paardenflanken en beenstukken van de Engelsen, maar ze zijn het niet gewend om te voet te vechten en naar boven slaan doet een stoot minder krachtig aankomen. Ze drommen om de prinsen heen, proberen hen met hun lichamen te beschermen. Maar de druk van de op hen inhakkende ruiters is te sterk, ze moeten wijken, ze moeten terug. Het bataljon van de hertog van Orléans, dat nog altijd niet in regelmatige slagorde is opgesteld, raakt in verwarring. Ridders en voetknechten hebben nauwelijks ruimte om te staan en hun armen uit te slaan, terwijl de Engelse cavalerie om hen heen cirkelt en hen onophoudelijk bestookt. Steeds meer ruiters komen uit het bos en dringen de Franse gelederen binnen...

Koning Jean had de gelukkige gedachte gehad de flanken van de eerste bataljons te versterken met Genuese kruisboogschutters. Dat zijn huurlingen en geduchte strijders, maar hun wapens hebben één nadeel: het kost tijd ze te laden. De kruisboog heeft een groot bereik en een enkel schot kan dodelijk zijn, maar een Engelse boogschutter kan met de lichte, lange boog die hij heeft, zes pijlen afschieten

tegen een kruisboogschutter één. Op een bevel van Chandos komen de Engelse schutters uit hun schuilhoeken en vallen de kruisboogschutters aan. Zo komen ze tegenover elkaar te staan: de specialisten uit Genua en de goed opgeleide boeren uit Engeland. En de kruisboog delft het onderspit omdat het een te zwaar, onhanteerbaar wapen is voor een gevecht van man tegen man. De aanvoerder van de Genuezen sneuvelt, het merendeel van zijn soldeniers ook.

Maar ook de Engelsen lijden grote verliezen, want ze moeten optornen tegen een overweldigende meerderheid en op een bepaald moment wordt de druk van de Franse ridders hun toch te machtig. Ze trekken zich weer enigszins terug om op adem te komen. Op dat moment ontdekt prins Charles dat hij die hele hete ochtend nog niet één Gascons vaandel heeft gezien. Waar zijn de Gascogners gebleven? Zitten ze nog in dat onneembare hooggelegen bos, doen ze niet mee, heeft hun aanvoerder Captal de Buch ruzie gekregen met de prins van Wales?

Maar wie heeft tijd zich druk te maken over onzichtbare Gascogners?

Koning Jean is intussen met zijn derde bataljon gearriveerd en geeft nieuwe bevelen. De Fransen sluiten zich weer aaneen, de strijd wordt hervat... Niemand denkt er meer aan verspieders uit te sturen om erachter te komen wat er precies in dat bos van Nouaillé gebeurt, welke reserves de prins van Wales achter de hand heeft gehouden. En zo kan ook niemand van de Franse krijgsmacht weten dat Captal de Buch

met honderden Gasconse ruiters het woud aan de achterzijde heeft verlaten (ongeveer daar waar Berton de Fleur en zijn vrouw ontvlucht zijn) en een wijde, omtrekkende beweging aan het maken is. Ze moeten ver omrijden, want de Miosson maakt een grote bocht en vormt aan de voet van de heuvel een breed moeras. Dat weten de Fransen, daarom denken ze dat hun van die kant geen enkel gevaar kan bedreigen. Maar Captal de Buch ziet niet op tegen een paar mijl omrijden. Hij heeft geen haast, zijn beurt komt straks wel...

Intussen gaat de veldslag op de hellende velden onverminderd door. De twee eerste bataljons, hopeloos door elkaar geraakt, proberen de bereden Engelse ridders op te vangen en te vernietigen – een onmogelijke taak. De hertog van Orléans verliest opeens de moed, hij slaat op de vlucht, een groot deel van zijn troepen meesleurend. Vele ridders maken zich los, rennen terug naar het kamp, slingeren zich op de rug van hun paarden, niet om zich opnieuw in de strijd te werpen, maar om er halsoverkop vandoor te gaan. Ze hebben te veel van hun vrienden zien vallen om er nog in te geloven.

Het machtige Franse leger slinkt binnen enkele uren tot een derde van de oorspronkelijke kracht. Maar nog is de dag niet verloren, nog hebben ze een kans. Hun handicap was hun veel te grote aantal, waardoor ze elkaar voor de voeten lopen en nauwelijks kans krijgen stand te houden in de algemene paniek. Dat nadeel is nu vanzelf verdwenen en in

een gevecht van man tegen man kunnen ze winnen. Chandos heeft zijn boogschutters bevel gegeven hun dodelijk schijfschieten te staken; dat kost te veel mensenlevens en de Engelsen maken liever adellijke gevangenen dan adellijke doden. Op de rechterflank heeft de graaf van Warwick met zijn ruiters zich, na het opvangen van d'Audrehems aanval, ook in de algemene strijd geworpen en het is vooral zijn charge geweest, die het tweede bataljon van de hertog van Orléans uit elkaar heeft geslagen.

De zon staat al hoog aan de hemel; er treedt even een gevechtspauze in. Engelse ridders voeren hun gevangenen, hun gewonden en de edelste gesneuvelden af naar hun hooggelegen woud, de Fransen doen hetzelfde met hun gewonden en de paar gevangenen die ze wisten te maken. Chandos verzamelt zijn troepen en schrikt van de verliezen. De prins van Wales overziet niet zonder ongerustheid het slagveld en probeert te schatten hoe groot de Franse krijgsmacht nog altijd is... Zullen ze het houden, de Engelsen? Zal Captal de Buch niet verdwalen maar op tijd kunnen ingrijpen?

In het grote legerkamp van de Fransen te Beauvoir, waar knechten, huurlingen en gewonde ridders door elkaar krioelen als kippen zonder kop, bevinden zich Marie-Claire en Berton de Fleur. Berton voelt niet de minste lust aan de slag deel te nemen, maar hij weet dat Matthis Cuvelier zich in die heksenketel daarbeneden bevindt en in stilte bidt hij dat

de jongen zich niet te veel zal laten meeslepen door de opwindning van het gevecht. Hij kent de roes van de strijdlust te goed. Als je er eenmaal middenin zit en de lust tot doden je te pakken krijgt...

Hij leunt met zijn rug tegen een bagagewagen, Marie-Claire staat zwijgend naast hem. Ze hebben zich zoveel mogelijk naar achteren teruggetrokken, tot daar waar de strijdrossen zijn samengebracht en streng worden bewaakt. Marie-Claire kijkt toe en ziet hoe bloedende of angstige ridders het kamp komen binnenrennen en naar hun paarden zoeken om daarna weer in volle vaart te vertrekken.

‘Het schijnt er heet toe te gaan,’ mompelt Berton ongerust. Marie-Claire blijft zwijgen. Ze wil, ze mág niet geloven aan een Franse nederlaag. Dit ridderleger, het grootste dat ooit op de been is gebracht, kan niet verslagen worden door vijfduizend Engelsen, waaronder tweeduizend boeren! Maar ergens in haar achterhoofd bonzen de onheilspellende woorden van Moro, de nar. ‘Ik voorzie een ramp...’

Ze luistert scherp. Het krijgsgedruis verplaatst zich, de Fransen schijnen door te zetten, door te breken in de richting van Nouaillé. Marie-Claire zucht opgelucht. Ze drukt haar hoofd tegen het koele hout van de bagagewagen en bidt met gesloten ogen: ‘Lieve God, laten we niet verliezen, niet dit keer!’ maar ze heeft het enge gevoel dat haar gebed niet opstijgt, maar neervalt tussen de onrustig trappelende paarden en door hen in de modder wordt verpletterd.

Berton de Fleur laat haar even alleen, hij gaat op zoek naar

iets eetbaars. Als hij een poosje later terugkeert met een brood en een halve worst onder de arm, is hij doodsbleek.

‘Ik ben in een boom geklommen,’ zegt hij hees, terwijl hij haar het voedsel overreikt. ‘Ze vluchten...’

‘De Engelsen?’ roept Marie-Claire blij. Ze kijkt naar hem op en haar adem stukt. ‘Wij...?’ fluistert ze ontzet. Berton knikt verbeten. ‘O God, dat kán toch niet!’

‘Ze komen hun paarden niet halen om te vechten, maar om ervandoor te gaan.’

Woedend bijt hij in het brood, alsof hij met zijn tanden een vijand wil verscheuren.

‘Maar de koning...?’

‘Die is er nog. Eet, Marie-Claire, verzamel je krachten, je zult ze nodig hebben vandaag.’

22 Helden en lafaards

Inderdaad, koning Jean is er nog, mét zijn hele reserve. En hij is niet voor het eerst in een veldslag gewikkeld, zoals zijn onervaren zoons. Zijn geoefend oog overziet het slagveld, hij beseft dat het verkeerd dreigt te gaan en hij neemt zijn maatregelen. Van de korte gevechtspauze maakt hij gebruik om zijn vertrouwdeste ridders bij zich te roepen en hun bevel te geven, onmiddellijk de vier prinsen, ‘de kinderen van Frankrijk’ zoals ze worden genoemd, in veiligheid te brengen. Wat er die dag verder ook moge gebeuren, het koningshuis van de Valois mag niet ten onder gaan.

De vier prinsen worden bijeengeroepen en krijgen een sterk geleide mee van vijftienhonderd dappere ruiters. Ze zullen zich naar Chauvigny begeven, een oersterke stad ten oosten van Poitiers, waar ze in het machtige, grafelijke kasteel veilig zullen zijn. Chauvigny geldt als onneembaar, het is zoals vele Franse steden op een rotsplateau gebouwd en wordt behalve door een reusachtige burcht nog beschermd door een geweldige verdedigingstoren: de donjon. In Chauvigny kan met ‘de kinderen van Frankrijk’ niets gebeuren.

Prins Charles schikt zich zonder morren in het besluit van zijn vader; eigenlijk is hij blij het slagveld de rug te mogen toekeren. Hij is geen vechter, hij weet niet hoe hij de troepen die aan zijn leiding werden toevertrouwd moet commanderen en de bisschop van Chauvigny heeft een prachtige

bibliotheek... Prins Charles heeft er al lang naar verlangd daarin eens rond te neuzen. Zijn beide jongere broers schikken zich eveneens; het zijn nog maar jongens, al zijn ze al ridder, en ze weten hoe driftig hun vader kan worden als iemand probeert zijn bevelen in de wind te slaan. Hem tegenspreken komt niet in hun hoofden op. Maar de jongste, Philippe, nauwelijks veertien jaar, die dienst doet als schildknaap, vindt de gedachte dat hij de slag niet tot het einde toe mag meebeleven, ondraaglijk. Hij voelt het als een schande. Zo jong als hij is, is hij helemaal vervuld van het begrip ‘eer’, en ‘eer’ is voor zijn beperkte verstand hetzelfde als moed, vechtlust, niet wijken voor de vijand. Als de lange stoet op weg gaat in de richting van Chauvigny bevindt de jonge prins Philippe zich in de achterhoede en hij zint op middelen om onder de bewaking van zijn vaders ridders uit te komen.

Naast hem rijdt Matthis Cuvelier.

Berton heeft zich over zijn pleegzoon ten onrechte bezorgd gemaakt; Matthis is tijdens de gevechten die ochtend niet in een roes komen te verkeren. De jongen had het wél verwacht. De woorden van de hoge heer, die hij tijdens de achtervolging van het Engelse leger had opgevangen en waarin die ridder zo gloedvol de roes van de strijd afschilderde, staan in zijn geheugen gebrand. Hij weet dat Berton die roes soms heeft gekend en zich erdoor liet meeslepen; hij verwacht niet anders of deze wilde gevoelens zullen ook hem bespringen zodra het op vechten aankomt. Maar of het komt door zijn

onderdompeling in het modderige water, of dat hij van nature te weinig geestdrift kan opbrengen, weet hij niet. Het is een feit dat Matthis gedurende de aanval die ochtend geen enkele neiging voelde, dapperheid ten toon te spreiden. Eigenlijk was hij alleen maar bang. Hij vervloekte zichzelf, hij trachtte zichzelf aan te praten dat de Engelsen vernietigd moesten worden en dat hij, Matthis, daarin zijn aandeel diende te leveren - niets hielp. Hij ontweek elk contact met de vijand, hij blies op bevel zijn signalen en hield zich verder buiten het strijdgewoel...

Daarover schaamt hij zich nu. En als hij, voortrijdend over de vlakke velden, naast zich prins Philippe hoort mopperen en klagen over de schande van weggestuurd worden, schaamt hij zich nog meer. Prins Philippe is een jaar jonger dan Matthis, maar toch groter en breder, een geboren krijgsman. Matthis bewondert hem en in stilte wenst hij dat hij ook zo kwaad kon zijn over deze rit naar Chauvigny.

Philippe kijkt opzij en grijnst tegen Matthis.

‘Laten we teruggaan,’ sist hij uit zijn mondhoeken. Matthis schrikt.

Teruggaan?

Maar waarom niet! Hij krijgt dan de kans om goed te maken wat hij die ochtend heeft verzuimd: moed tonen!

Om hen heen rijden nog meer jongens: schildknapen en trompetters van de prinsen, iets ouder of iets jonger dan prins Philippe. Ze drijven hun paarden dicht bijeen, houden de dieren iets in, zodat ze achter dreigen te raken, ze kijken over

hun schouder of ze niet gevolgd worden.

‘Zullen we?’ vraagt prins Philippe zacht. De jongens knikken.

‘Nu!’ roept de prins en als één man houden ze hun paarden stil, wenden de teugel en gaan er spoorsslags vandoor, terug naar Beauvoir, terug naar het slagveld vlak bij Poitiers!

Daarbij hebben ze geluk, want toen John Chandos van één van zijn verspieders hoorde dat koning Jean zijn zonen naar Chauvigny had gestuurd, liet hij onmiddellijk een achtervolging instellen onder leiding van de graaf van Warwick. Die rijke prooi mocht niet ontkomen! In gedachten rekt de graaf van Warwick al uit welk een duizelingwekkend hoge losprijs een Franse kroonprins zal opbrengen, als hij erin slaagt de vluchtelingen vóór Chauvigny in te halen en gevangen te nemen. Vier prinses! De hoop van het koningshuis...

Maar de prins van Wales doorkruist het bevel van zijn leermeester Chandos.

Prins Edward is van mening dat hij zich een dergelijke verzwakking van zijn krijgsmacht niet kan veroorloven: elke man is nodig om de Franse overmacht te niet te doen. Warwick moet de achtervolging opgeven en snel terugkeren. De ‘kinderen van Frankrijk’ zijn gered, zelfs prins Philippe en zijn handjevol dierste knapen, die tot grote verbazing van koning Jean opeens weer in het Franse kamp komen opduiken.

Intussen heeft koning Jean zich te midden van alle ridders en huurlingen die hem nog resten, opgesteld op een groot weiland dat afhelt naar de beek en dat recht tegenover de steile helling van het woud van Nouaillé ligt. Hier, op het Champ d'Alexandre zoals het grote veld heet, zal hij standhouden. Het is geen kwestie meer van aanvallen. De Engelsen hebben zich aan de voet van de heuvel verzameld; aan de rand van het woud verschijnt de prins van Wales met Chandos te paard naast zich: ze overzien de opstelling van de beide legers en knikken elkaar toe. Tussen Beauvoir en de beboste heuvel waar de Engelsen zich twee dagen lang verschanst hebben gehouden, maar waaruit ze nu toch te voorschijn zijn gekomen, ligt de grond bezaaid met doden, dode dieren, weggeworpen uitrustingsstukken, gebroken zwaarden, gekraakte lansen, gespleten helmen. Gewonde Fransen zijn afgevoerd naar het kamp te Beauvoir, gewonde Engelsen zijn het hoge bos binnengesleept; beide partijen maken zich klaar voor de beslissende eindstrijd.

Hoog boven het Champ d'Alexandre waait de koninklijke standaard, het lelievaandel van de koning van Frankrijk: de Oriflamme, gedragen door Geoffroi de Charny, een dapper edelman. Het restant van het Franse leger, iedereen die nog niet gewond, gesneuveld of gevlucht is, verzamelt zich om dat vaandel. Ook de teruggekomen prins Philippe, ook Matthis met zijn trompet. Tot nu toe heeft Matthis zich allesbehalve als een held gedragen, maar nu komt zijn kans – onder de ogen van de koning zelf! Hij haalt diep adem. De vanen

schitteren in de zon, de trompetten schetteren, maar de Engelsen daarbeneden laten zich nog niet uitdagen. Durven ze niet meer? Hebben ze te veel manschappen verloren in de afgelopen, onoverzichtelijke uren van hete strijd?

Koning Jean is vol moed. Hij laat zijn ogen over de verzamelde Engelse troepen dwalen, probeert hun aantal te schatten. Gezien dat aantal moeten de Engelse verliezen enorm zijn geweest; hij ziet niet één Gascogner. En zijn dat al de ruiters die de prins van Wales nog over heeft? Die paar honderd man? Koning Jean heeft er nog zeker drieduizend, die zich te voet, zoals hij zelf te voet is, om hem heen hebben geschaard. Ja, hij heeft nog een kans! Dit moet hij kunnen winnen, ondanks het feit dat tot op dit moment de Franse ridders zich keer op keer hebben laten terugdringen en elke bestorming van de heuvel van Nouaillé is mislukt. Jean beseft dat hij het nu is die in de verdediging is gedrongen, dat de Engelsen elk ogenblik op het Champ d'Alexandre kunnen gaan stormlopen, maar hij is vastbesloten die stormloop het hoofd te bieden en af te slaan. Die paar honderd Engelse ruiters kunnen tegen drieduizend vastbesloten ridders en schildknapen niet op. De Genuese kruisboogschutters zijn uitgeschakeld, zijn maarschalken en connétable is hij kwijt, de hertog van Orléans is ervandoor gegaan – maar koning Jean staat pal en zal zijn mannen in de strijd voorgaan.

Ja, de Engelsen schijnen in beweging te komen! Kort en afgebeten geeft koning Jean zijn bevelen, zijn ridders verspreiden zich enigszins over het grote Champ

d'Alexandre, drukken hun hielen in de grond om de optrekkende Engelsen warm te ontvangen. De koning geeft een wenk aan de trompetters. Met zijn kameraden steekt Matthis zijn instrument omhoog en laat triomfantelijk het gevechtssignaal weerklinken. Hij staat dicht bij de Oriflamme, dicht bij de koning; in zijn hart begint iets te zwellen. Nu gaat het erop aankomen, nu zal hij de held worden die hij altijd al heeft willen zijn. Dan hoort hij ver achter zich hoefgetrappel. Verwonderd kijkt hij even om, net als de koning, en hij geeft een gil.

Op het hoogste punt van het wijde veld verschijnen ruiters: driehonderd, vierhonderd, nog meer. De zon vonkt op hun wapenrusting en roodgouden schilden.

‘Goddank, versterkingen,’ hoort Matthis de koning zeggen. En dan pas zien ze dat de nieuw aangekomen ruitertroep uit niets dan Gascogners bestaat, met Captal de Buch aan het hoofd. De Gascogners zijn fris en vol strijdlust, tot nu toe hebben ze aan de slag niet deelgenomen. Maar nu komen ze de helling afdaveren, recht op de Franse ridders af. En op hetzelfde ogenblik naderen van beneden de Engelse boogschutters en het Engelse bataljon onder aanvoering van de graaf van Salisbury en de teruggehaalde Warwick met zijn ruiters. Chandos daverd de helling af, verrassend genoeg gevolgd door nóg eens vele honderden ruiters, die in het woud in reserve waren gehouden. De Engelsen verspreiden zich snel, steken het riviertje over, werpen zich schreeuwend op de Franse ridders. Waar komen ze allemaal zo gauw

vandaan? Van links, van rechts, van achteren, van voren... Koning Jean en zijn reserve zien zich omsingeld en van alle kanten bestookt; van vier zijden wordt het Champ d'Alexandre aangevallen. De zoveelste list van de Engelsen lukt. Door de indruk te wekken dat hun aantal tot bijna niets was geslonken, wordt hun aanval een complete verrassing. Voor de omsingelde Franse ridders op het Champ d'Alexandre blijven twee mogelijkheden over: zich overgeven of zich doodvechten. Een aantal van hen geeft zich snel over. Anderen vechten door, met de moed der wanhoop, maar op de manier die ze geleerd hebben: alsof ze deelnemen aan een riddertoernooi.

De kleine prins Philippe staat naast zijn vader, achter een schild dat bijna groter is dan hijzelf. Koelbloedig wacht de jongen de stormloop af. En Matthis, gesterkt door dat voorbeeld van een koningskind, heft weer zijn trompet en schettert een krijgsmars, terwijl rondom hem de stofwolken opstuiven.

Het bloedbad op de Champ d'Alexandre is losgebarsten in alle hevigheid, man tegen man, voetganger tegen ruiter, met zwaarden stotende ridders tegen boogschutters te voet. Bloed vermengt zich op de losgewoelde bodem van het veld met stof en modder. De omsingelde Franse ridders worden allengs meer opeengedrongen, vechten rug-aan-rug tegen aanstormende Gascogners en Engelse ruiters, terwijl in hun midden de pijlen vallen met dodelijke zekerheid. Want John

Chandos heeft zijn geduchte boogschutters nog éénmaal het bevel gegeven hun volle gewicht in de strijd te werpen. Rondom zich ziet koning Jean zijn ridders sneuvelen in individuele gevechten. Grote mannen met grote namen gaan die dag ten onder: Eustace de Ribemont, Jean de Landas, Guichard de Beaujeu. Mannen die Frankrijk niet missen kan. De vechtlustige aartsbisschop van Sens, Guillaume de Melun, wordt gevangengenomen door de graaf van Warwick. De koudbloedige Warwick, een rekenaar als geen ander, is er uitsluitend op uit gevangenen te maken. De lust tot doden is hem vreemd – hij wil verdienen! En hij vecht zich schatrijk op deze middag.

De dichte massa strijders om koning Jean heen valt uiteen. Nog dieper graaft de koning zijn hielen in de weke grond, nog heftiger slaat hij toe met zijn zwaard. Als dat op een bepaald moment uit zijn hand vliegt, trekt hij bliksemsnel zijn zware strijdbijl uit zijn gordel en hakt erop in. Zijn vader Philippe VI was bij Crécy tien jaar tevoren op de loop gegaan. Jean II is vastbesloten die schande vandaag uit te wissen, al moet hij erbij sneuvelen. Zijn zoon Charles is veilig in Chauvigny, Jean heeft nóg drie zonen – hij kan het zich veroorloven zijn leven in gevaar te brengen. Naast de koning, gedekt door zijn reusachtige schild, staat de dappere kleine schildknaap prins Philippe en helpt zijn vader. Vader en zoon, vechtend in een verloren strijd. Later zullen er heldengedichten aan worden gewijd.

Want pal naast de koning en het prinsje staat Matthis en Matthis Cuvelier is een dichter. De heldenmoed die hij vóór zich en rondom zich ziet, vervult hem met een innig geluk. De gruwel van de veldslag wordt verdrongen door de schoonheid van de gevoelens die hij ziet opbloeien: ridders die hun aangevallen makkers te hulp komen en die hulp met hun leven betalen. Voetknechten die aan de hals van paarden hangen om de Gascogners tot staan te brengen, maar worden afgeslagen en onder de hoeven vertrapt. Schildknapen als prins Philippe, die hun meesters tot het laatste ogenblik bijstaan en ten onder gaan. Hij ziet het trotse koningsvaandel vallen, de vaandeldrager Geoffroi de Charny is dood. Een andere ridder tracht het vaandel te redden, bukt zich, wordt ondersteboven geschopt door een Engels strijdros. De witte en gouden lelies worden vertrapt in de modder.

Matthis is zo in beslag genomen door de hevige strijd die rondom hem woedt, dat hij vergeet eraan deel te nemen. Bijna zonder het te beseffen speelt hij trompet: alle opzweepende melodieën die hij kent en enkele die hij op dat moment zelf verzint. Het geluid van zijn instrument verdrinkt in het tumult, geschreeuw, gebonk van de veldslag. Maar spelen, gewoon doorspelen is voor hem de enige manier om zijn verlammende angst voor wat er gebeurt af te reageren. Hij omgeeft zich met een muur van geluid, zoals een ander zijn schild hanteert. En wonderlijk genoeg schijnt geen enkele Engelsman er behoefte aan te voelen die eenzame muzikant op het Champ d'Alexandre aan te vallen; ze zien hem

nauwelijks. Instinctief maakt Matthis geen enkele dreigende beweging, noch naar zijn korte bijl, noch naar zijn dolk; hij blaast alleen maar op het glanzende instrument, het hoofd achterover, de tromp van de trompet naar de hemel gericht, de keel ontbloot en de ogen strak gevestigd op het gewoel, geduw, gevecht om hem heen.

Koning Jean heeft zijn vaandel, de Oriflamme, niet zien vallen. Hij ziet niets meer, want de punt van een zwaard breekt zijn gesloten vizier open en verwondt zijn gezicht; bloed en zweet stromen in zijn ogen.

‘Vader, achter u!’ gilt de kleine prins. Jean draait zich om en maait verblind met zijn bijl.

‘Pas op, links!’

De koning slaat in het wilde weg naar links, als een gewonde stier het hoofd schuddend om het hinderlijke bloed kwijt te raken. Pijn voelt hij niet; niets voelt hij behalve de roes van het gevecht dat zijn bloed in vuur heeft veranderd. De opdringende Engelsen deinzen terug voor de geweldige klappen die hij uitdeelt.

Het zijn vooral de Gascogners die trachten tot de koning door te dringen. Niet om Jean II te doden, maar om hem gevangen te kunnen nemen. Net als de graaf van Warwick zijn ze uit op buit. En dus botsen ze bij hun poging om koning Jean te bereiken onvermijdelijk op Warwick en zijn mannen, die precies hetzelfde van plan zijn als de Gascogners.

Zo komt het dat om de koning letterlijk wordt gevochten,

door Engelsen en Frans sprekende Gascogners, die elkaar de rijke buit betwisten.

Op het hele veld gaat het intussen heet toe. Een deel van de Franse ridders geeft zich over, anderen vechten tot ze bloedend en stervend in de modder neervallen, weer anderen proberen zich al strijdend een doortocht te banen in de richting van het kamp, waar hun paarden zijn...

Koning Jean houdt stand. Het gedrang om hem heen neemt toe, maar zijn verdedigers slinken. Ze sneuvelen of geven zich over. De kleine Philippe blijft hem waarschuwingen toeroepen, heft zijn schild om slagen op te vangen, deelt zelf nu en dan ook een slag uit. De Engelse ridders proberen het kind te ontwijken. Niet omdat ze niet tegen een veertienjarige zijn opgewassen, maar omdat ze zijn jeugd willen ontzien. Voor een koningskind dat zoveel moed bezit hebben ze respect. Dat neemt niet weg dat het gedrang om koning Jean voortdurend heviger wordt, waarbij Gascogners en Engelsen elkaar wegduwen, te lijf gaan... Dan dringt een heldere stem tot koning Jean door: 'Geef u over, koning van Frankrijk. De dag is voor ons!'

Jean veegt met zijn handschoen het bloed uit zijn ogen en kijkt omhoog. Hij herkent de edelman die zich een doortocht tot hem heeft weten te banen. Het is een ridder uit Artois, die enkele jaren tevoren bij het hof in ongenade is gevallen. Sindsdien heeft hij zich aangesloten bij de Engelsen en vecht mee in hun gelederen. De koning, beseffend dat de man

gelijk heeft en dat alles verloren is, laat zijn tintelende arm met de bijl zakken. ‘Aan een Engelsman geef ik me niet over, maar u bent Frans.’ Dat is de logica van een ridder.

Jean werpt zijn strijdbijl, als teken van onderwerping, aan de edelman toe. Maar de Gascogners, belust op de losprijs, dringen op en proberen de ridder uit Artois opzij te drukken. De grote eer de koning van Frankrijk gevangen te nemen, eisen ze op hoge toon voor zichzelf op. En de graaf van Warwick is er als de kippen bij om zijn recht te doen gelden!

Het wordt een vernederend duwen en dringen. Koning Jean wordt vastgegrepen, van voor naar achteren gesleurd, op de grond geworpen; een wild geschreeuw stijgt op.

‘Hij is van mij!’

‘Nee, van mij!’

Ook Matthis wordt opzij geworpen; de trompet is al uit zijn handen geslagen. Op het moment dat de koning zijn bijl in het stof werpt voor de voeten van de Franse edelman, weet Matthis dat het voorbij is. Hij ontwaakt uit zijn dichterlijke verdoving en zet het op een lopen. Niemand weerhoudt hem, niemand let op de jonge trompetter, omdat ieders aandacht geconcentreerd is op de strijd om de koning.

De prins van Wales zit op enige afstand in het zadel van zijn roetzwarte hengst het slagveld te overzien. Tot zijn vreugde en opluchting merkt hij dat de Fransen capituleren of ervandoor gaan. De herrie midden op het Champ d’Alexandre, waar Engelsen, Gascogners en Franse overlopers kennelijk ruzie hebben en elkaar te lijf dreigen te

gaan, trekt zijn aandacht.

Hij stuurt er Chandos en een aantal vertrouwde ridders op af. Deze ridders werpen de Gascogners opzij en dan zien ze de ontwapende, uitgeputte koning Jean op de grond liggen, bloedend en machteloos. De kleine Philippe knielt naast zijn vader, de tranen lopen hem over het gezicht.

‘We hebben verloren,’ snikt de jongen zacht.

‘Het is de koning!’ schreeuwt Chandos. ‘De koning heeft zich overgegeven!’

Zo eindigt de slag bij Poitiers. Met een smadelijke nederlaag voor het grootste Franse ridderleger dat ooit bijeen is gebracht en met de gevangenneming van koning Jean II van Frankrijk.

Moro's voorgevoelens zijn uitgekomen...

23 Terug naar een nieuw begin

Matthis is teruggerend naar het legerkamp, waar hij een grote wanorde aantreft. Tenten worden bliksemsnel afgebroken, wagens worden opgeladen, want de edelen willen hun kostbare baggage liever niet voor plunderende Engelsen achterlaten. Wat ze nog mee kunnen nemen, nemen ze mee. De herrie van het slagveld nadert onrustbarend snel; straks zullen de Engelse overwinnaars zich op het kamp storten en zich van alle schatten meester maken.

Matthis vindt het paard terug dat hij tot vandaag toe in dienst van prins Charles heeft bereden. Een passend zadel ziet hij niet, maar hij wil geen tijd verspillen met zoeken. Plotseling herkent hij tussen de paarden Victor en even later ziet hij Marie-Claire opduiken.

‘Matthis! Goddank, je leeft nog. Ben je niet gewond?’

Victor trappelt nerveus, Marie-Claire kalmeert het dier met een zachte handklop.

‘We moeten weg,’ roept Matthis haar toe. ‘Weet je niet dat alles verloren is? De ridders gaan ervandoor, de koning heeft zich overgegeven. Jullie willen toch niet nóg eens in Engelse handen vallen?’

‘We gaan,’ zegt Marie-Claire, kalmpjes en bleek. Die kalmte is bedrieglijk, het is háár uiting van paniek. Inwendig ligt alles bij haar overhoop. Berton komt nu ook aanlopen, hij voert het van de Engelsen gestolen paard aan de teugel.

‘We gaan naar Poitiers,’ zegt hij verbeter. ‘Matthis, jongen, wat ben ik blij je te zien. Kom mee.’

Poitiers lijkt hun op dat moment het veiligst. De stad is vlakbij en het is een zwaar versterkte stad, die nu zal volstromen met gevluchte krijgslieden. De drie trouvères stijgen op en rijden weg uit het wanordelijke legerkamp, dat achter hun rug reeds wordt overstroomd door Engelsen en Gascogners, die zich juichend op de geweldige voorraden levensmiddelen, de vaten wijn en half afgebroken legertenten storten. Wat een rijke buit!

Berton de Fleur en zijn vrouw hebben vrienden in Poitiers: een juweliersgezin. Gaston Orfèvre, de juwelier, is nog een oude kennis uit de tijd dat de trouvères op de markten van Poitiers zijn opgetreden en de vluchtelingen vinden er ook ditmaal een gastvrij onderdak. De stad loopt vol krijgsknechten en verslagen ridders; de meesten van hen zijn lichtgewond, maar blij dat ze wisten te ontkomen aan de achtervolging van de Engelsen. Even bestaat er de angst dat Poitiers door de prins van Wales zal worden aangevallen, en misschien wil Prins Edward dat wel, maar het wordt hem door John Chandos afgeraden. ‘Met sterke steden hebben we nooit veel geluk gehad,’ betoogt Chandos, ‘en de overwinning op het Champ d’Alexandre zal voldoende zijn om het hele koninkrijk te onderwerpen aan de wil van Edward III, uw vader. Poitiers krijgen we later wel, zoals we heel Frankrijk zullen krijgen... Het is beter zo snel mogelijk terug te keren

naar Bordeaux, mét onze geweldige buit en onze dure gevangenen, waaronder niemand minder dan de koning zelf met zijn jongste zoon!’

Vaag voelt John Chandos bij dat alles een soort knagende onrust, iets van spijt en teleurstelling. Het hindert hem dat, met uitzondering van de kleine Philippe, de ‘kinderen van Frankrijk’ hem zijn ontgaan. Ze waren zo dicht in de buurt... als Warwick hen te pakken had kunnen krijgen eer ze het veilige Chauvigny hadden bereikt, zou dat het einde betekend hebben van het gehele Franse koningshuis. Maar ze zijn ontkomen. Kroonprins Charles is ontkomen...

Chandos, altijd goed ingelicht, beseft dat dit een nadeel is: prins Charles, hoewel bij de adel niet bijzonder hoog aangeschreven, is geen domoor, geen onbesuisde idioot zoals zoveel van die vechtlustige Franse ridders. Hij is een intelligente kerel, slechts gehandicapt door zijn onervarenheid en jeugd. Maar zolang Charles er is, is Frankrijk er nog...

De prins van Wales echter heeft van dit soort vage onrust geen last. Hij is in de wolken over zijn grote overwinning. Zijn dure gevangenen behandelt hij met de meeste hoogachting. Diep in zijn nog jonge hart heeft hij respect voor een koning die zo dapper heeft gevochten en die zich met zulke ridderlijke woorden heeft overgegeven. Hij weet dat hij zijn overwinning te danken heeft aan Chandos’ meesterlijke inzicht en handige strategie, maar hij weet ook dat zijn tijdgenoten aan hem, de prins van Wales in zijn schitterende zwarte wapenrusting, de zege zullen toeschrijven. Hij begrijpt

Chandos niet, die maar loopt te mopperen dat de ‘kinderen van Frankrijk’ hem zijn ontgaan, die nu zelfs spijt schijnt te hebben dat ze de dag vóór de veldslag uit angst een groot deel van de kostbare oorlogsbuit hebben verbrand. Dat was niet eens nodig geweest!

De prins van Wales geeft zijn bevelen. Hij zal de onderbroken mars in de richting van Bordeaux meteen voortzetten en geen tijd verknoeien aan een belegering van Poitiers. Dinsdags reeds trekken ze verder, bijna bezwijkend onder de oorlogsbuit, een lange trein verslagen of gewonde gevangenen meevoerend. In Bordeaux zullen ze met machtig gejuich worden binnengehaald.

Een paar dagen na het vertrek van de Engelsen en Gascogners uit de Poitou waagt Berton de Fleur zich buiten de stad om te informeren of hij enig bericht kan krijgen over het lot van Moro, die ze op hun vlucht uit het Engelse kamp hadden moeten achterlaten. Een paar boeren uit de omtrek, die hebben geholpen met het begraven van gesneuvelden, vertellen hem dat ze in het woud van Nouaillé een aan een boom gebonden dode dwerg hadden gevonden. Uit hun grinnikende beschrijving van het wanstaltige kereltje maakt Berton op dat het Moro geweest moet zijn, nu verdwenen in een naamloos massagraf. Nog meer onheilstijdingen hoort hij. Op de lijst van gesneuvelde edelen (een hele lange lijst!) komt ook de naam van Robert de la Baye voor, eens de trouwe schildknaap van prins Charles en Bertons goede

vriend vóór de trouvère in ongenade viel...

Die avond, in het woonvertrek van hun gastheer, huilt Marie-Claire uit tegen de schouder van de juweliersvrouw.

‘Waarom moest Frankrijk bij Poitiers haar beste zonen verliezen, terwijl de hertog van Orléans ervandoor ging?’ jammert ze. ‘Waarom moest Berton in ongenade vallen omdat hij zijn woord had gebroken, terwijl een paar kinderachtige, kibbelende generaals hun elitetroepen de dood injoegen? Waren zij dan niet ongehoorzaam? Zonder die idiote ruzie zouden we de slag niet verloren hebben! Heilige moeder Maria, heeft God ons dan helemaal verlaten?’ En nog vóór Berton er een woord tussen kan krijgen, vliegt ze alweer op. ‘Zeg het niet! Zeg niet dat God altijd aan de kant van het verstand staat en de domheid afstraft. Ik wil het niet horen! En het is niet waar ook! Moro was niet dom, heer Robert was niet dom en niet laf, de koning heeft zich als een held gedragen... Waarom kon de hemel Moro dan niet beschermen? Hij was zo’n goed mens...’

Ze kijkt op, haar gezicht vertrokken van verdriet.

‘Berton, help me. Ik kan het niet verdragen. Frankrijk mag niet ten onder gaan, het mag niet in een Engelse provincie veranderen. De Engelsen hebben onze manuscripten verbrand, ze hebben Jean d’Ailly’s prachtige viola in stukken geslagen en in de vlammen geworpen, ze hebben mijn mooie gebedenboek uit mijn handen gerukt... Ik heb ze wandtapijten zien verbranden waaraan kunstzinnige vrouwen jaren gewerkt hebben... Als zij meesters worden in Frankrijk zal er niets van

onze beschaving overblijven, dan zullen alle voorafgaande eeuwen vernietigd worden. Ze hebben geen begrip van schoonheid, geen respect voor liefdevolle arbeid. Een woestijn willen ze van Frankrijk maken, van onze groene heuvels en bloeiende valleien, ze zullen onze steden verwoesten en de kerken slopen, ze zullen...'

'Ze zullen niets van dat alles, Marie-Claire,' zegt Berton de Fleur. 'Liefste, wat draaf je weer door! Engelsen zijn geen barbaren en ze zijn christenen... Bovendien: Frankrijk is nog niet verslagen! We hebben een veldslag verloren, nou en? We hebben er al meer verloren en nog altijd bestaat het koninkrijk. En eens zullen we winnen vrouwtje, ik voel het.'

'Frankrijk bestaat niet meer - onze koning is de gevangene van de prins van Wales.'

'Hij zal worden vrijgekocht, Marie-Claire. En zo niet - dan heeft hij nog drie vrije zonen. Heb je geen vertrouwen meer in prins Charles?'

'Die is nog zo jong... zo hulpeloos!'

'Bij elke ademtocht worden we ouder, liefste, ook de kroonprins. Moro had een hoge dunk van hem. Jij en ik weten ook hoe intelligent hij is.'

Maar Marie-Claire is ontroostbaar.

'Ik wil naar huis,' zegt ze kleintjes. 'Ik heb genoeg van de oorlog, van eindeloos bloedvergieten en vergeefse veldtochten. Ik wil naar huis.'

'Naar Melle?'

'Daar is ons huis, nietwaar?'

De provincieplaats op het rotsplateau met de rijke velden eromheen lijkt haar opeens een klein paradijs toe. Ze verlangt naar de rust die uitstraalt van de harmonische vormen van de Saint-Hilaire, ze verlangt naar de stem van kanunnik Capucci, naar hun huisje in de schaduw van de platanen. Een stille oase in een door oorlog verscheurd land. Een toevluchtsoord, en door en door Frans.

‘Er zal niet veel anders voor ons opzitten dan naar huis te gaan,’ zegt Berton nuchter. ‘Aan het hof hoef ik me niet meer te vertonen; prins Charles zou mij alle trappen van zijn paleis laten afsmijten. We zullen opnieuw moeten trachten ons brood te verdienen met zingen op markten en pleinen en feesten... Het is uit met onze glanzende carrière, Marie-Claire.’ Hij wendt zich opeens tot Matthis Cuvelier.

‘En jij?’

Matthis buigt het hoofd.

‘Ik ben ook ongehoorzaam geweest,’ zegt hij zacht en dan vertelt hij hortend hoe hij met de ‘kinderen van Frankrijk’ op weg was naar Chauvigny, maar hoe hij samen met prins Philippe, een aantal schildknapen en herauten is weggeglip om terug te keren naar het slagveld. Dat had hij niet mogen doen, beseft hij nu. Hij was toegevoegd aan prins Charles; met prins Philippe had hij niets te maken... Toch had hij gekozen voor het jongste prinsje, uit vrees voor een lafaard te worden aangezien.

‘Ga dan met ons mee,’ stelt Berton voor. ‘Met ons drieën zullen we ons wel door de moeilijkheden heen slaan. Bij ons

vind je altijd een tehuis, Matthis.’

‘Naar Melle?’ zegt de jongen aarzelend. In gedachten ziet hij de lange, eentonige maanden zich voor hem uitstrekken. Weer zuinig worden en kalmpjes leven, gedichten schrijven, op moeilijke muziekstukken studeren, geen avonturen of roem meer. Passen trouvères, die kinderen van het licht, nog wel in deze roerige tijd, in deze door oorlog geteisterde wereld? vraagt hij zich af. Hij heeft te veel zogenaamd dappere ridders zien vluchten van het slagveld om nog met hart en ziel de glorie van de ridderschap te kunnen bezingen. Hij heeft van nabij aan het hof verraad zien opbloeien en bloedig zien straffen. Hij heeft de ‘lieflijke tuin van Frankrijk’ door onverstand zien prijsgeven aan plundering en verwoesting. God heeft niet voor niets Matthis’ stem bedorven – al noemt iedereen dat een normaal verschijnsel. Zingen kan hij niet meer; hij wil het ook niet. Wat hij wil is leven zonder schaamte, onder eerlijke mensen. Niet in een provincienest als Melle, waar hij geen vrienden heeft en niemand hem begrijpt. Niet in dienst van een of andere grote heer, wiens hele persoonlijkheid bestaat uit een roemrijke naam. Hij wil Frankrijk dienen, niet een onvolmaakt mens.

En hij kent maar één man die de belichaming van Frankrijk zelf is. Niet de kroonprins, zelfs niet de nu gevangen koning, maar een onaanzienlijke legerkapitein in Bretagne: Bertrand du Guesclin, de kampioen van het gewone volk, de man die verstand genoeg heeft om in te zien dat succes alleen bevochten kan worden mét dat volk.

Hij spreekt het uit, hardop in de woonkamer van een rijke juwelier.

‘Ik wil naar Bretagne, naar Bertrand du Guesclin. Alleen bij hem zal ik me thuis voelen.’

Hij verwacht dat Berton woedend zal opstuiven, maar de trouwère schudt slechts peinzend het hoofd.

‘Weer als soldaat, Matthis?’ vraagt hij zacht.

‘Je bedoelt dat ik nooit een echte krijgsman zal worden? Ik weet het, Berton; sinds de grote veldslag weet ik het: bloedvergieten en erop los slaan zijn niets voor mij. Ik ben een dichter, een muzikant, net als jullie. Op het Champ d’Alexandre kon ik alleen maar trompet spelen... Ik was koud van angst, ik stond te trillen op mijn benen, de heldenmoed van koning Jean vervulde me met diepe eerbied en bijna iets als... als vreugde, maar alleen omdat ik het als een schouwspel zag, opgevoerd tot mijn vermaak. Het was krankzinnig. En zodra iemand de trompet uit mijn handen sloeg, dacht ik alleen nog maar aan vluchten... Berton, ik heb er vroeger – nee, jarenlang – van gedroomd om een dapper ridder te worden. En al die tijd wás ik een dichter, nietwaar? Maar ik begreep het niet. Ik was een onnozel kind...’

‘Ik ben blij dat je dat eindelijk zelf inziet, Matthis,’ knikt Berton ernstig. ‘Maar wat wil je dan bij Bertrand du Guesclin gaan doen? Hij is een krijgsman in hart en nieren.’

‘Ja, hij is een duivelse kerel, maar hij kan niet lezen of schrijven, hij zal een secretaris nodig hebben. De edelen noemen hem een bandiet, een barbaar... zullen ze dat nog

doen als hij een trouwvère in dienst heeft? Ik kan hem goede diensten bewijzen omdat ik een ontwikkelde jongen ben en tegelijk zijn waarde in de ogen van anderen verhogen. Moro, die wijze nar, heeft me eens gezegd dat er voor mij maar één weg open ligt en dat is, mijn leven onverbrekkelijk verbinden aan dat van Bertrand du Guesclin. Tot nu toe zijn alle voorspellingen die ik Moro ooit heb horen doen, letterlijk uitgekomen. En, Berton, in de schaduw van Du Guesclin zal ik zonder schaamte kunnen leven. Bij hem krijgen ontrouw en verraad geen kans, bij hem komt het niet aan op een fraai uiterlijk, een mooie naam, klatergoud of schijnrijkdom. Bij hem is alles echt en waar. Daarom draagt het volk hem op de handen, hij minacht het volk niet.'

Marie-Claire knikt. Zij heeft stil geluisterd naar Matthis' woorden en elk woord leek uit haar eigen hart op te wellen. Ze is plotseling mateloos trots op haar pleegkind.

'De laatste dagen,' zegt ze, 'loop ik me voortdurend af te vragen wat er bij Nouaillé gebeurd zou zijn, als niet de koning of de hertogen het bevel hadden gehad, maar Du Guesclin. Ik denk dat Frankrijk dan met één klap uit de misère zou zijn geweest, want Bertrand zou wel kans gezien hebben die Engelsen uit hun schuilhoeken te lokken en hij zou zich niet hebben laten verrassen door honderden Gasconse ruiters in zijn rug. Maar met als, als, als... winnen we geen oorlog. Ja, Matthis, ga maar. Ga naar Du Guesclin en help hem. Ik geloof dat je nu oud genoeg bent om te kunnen kiezen voor de rest van je leven. Maar mocht je spijt krijgen van je besluit,

vergeet dan niet dat wij er ook nog zijn.’

‘Hoe kun je verwachten dat ik jullie zal vergeten, Marie-Claire?’ roept Matthis, dankbaar omdat zij en Berton geen bezwaren maken. ‘Jullie hebben me zoveel geleerd en me mijn dwaasheden vergeven, jullie zijn zulke prachtige mensen! Maar ik kan mezelf niet begraven in Melle, ik zou er sterven van verveling. Alles wat jullie me hebben bijgebracht, moet ik uitdragen en doorgeven. Marie-Claire’s aan waanzin grenzende liefde voor dit land – ik zal die nooit meer uit mijn hart kunnen rukken. Bertons eerlijkheid en vastberadenheid, die meer waard zijn dan het mooiste rijmwoord, ook die zijn me diep ingebrand. Ik kan jullie werk voortzetten, niet in Melle, waar ik zou verroesten, maar ginds in de wijde wereld, onder de hoge hemel van Bretagne, bij de wonderlijkste held die ooit op een boerenknol heeft gezeten, bij Bertrand du Guesclin! Waarom gaan jullie eigenlijk niet mee?’

Berton schudt het hoofd, precies zo vastberaden als Matthis hem het beste kent.

‘Ten eerste is het nodig dat ik me een tijdje rustig houd, zodat iedereen die erop aankomt, vergeet dat ik Berton de Fleur ben, de trouvère die zijn woord gaf en het daarna brak. En ik heb nog andere dingen te doen, Matthis, ik moet de erfenis van Jean d’Ailly redden. Die is weliswaar in vlammen opgegaan, maar de noten en liederen, al zijn gedichten en gedachten zitten in mijn hoofd. Ik heb tijd nodig om ze opnieuw op te schrijven. Ik wil dat Jean d’Ailly’s werk blijft voortleven, ook al is de maker dood.’

‘Jullie zijn te jong om je nu al in Melle te begraven,’ zegt Matthis. ‘Zo’n rustig leventje van brave burgers houden jullie nooit vol.’

‘Nee, niet lang, dat weet ik. En Marie-Claire het minst van al...’ Berton glimlacht even tegen zijn vrouw. ‘Maar een beetje rust, tijd om bij te komen van alle avonturen en emoties van de laatste jaren, hebben we wel verdiend. Ga met God, m’n jongen, en groet Bertrand du Guesclin van ons. Zeg hem dat we dikwijls aan hem denken en voor hem bidden.’

‘Amen,’ zegt de juweliersvrouw, niet zonder verbazing. Ze mag deze trouvères wel; vooral voor Berton heeft ze grote sympathie. Maar hun gedachtegang kan ze nauwelijks volgen. Het zijn vreemde mensen, denkt ze in stilte. Terwijl onze koning gevangen is, maken zij zich druk over een paar verbrande boeken. In ongenade vallen – het ergste wat een mens kan overkomen – betekent voor hen: je even rustig houden en dan opnieuw beginnen.

De volgende dag nemen Berton de Fleur, Marie-Claire en Matthis hartelijk afscheid van het gastvrije juweliersechtpaar. Buiten de poort van Poitiers gaan de trouvères uit elkaar. Berton en zijn vrouw wenden hun paarden in zuidwestelijke richting, Matthis gaat naar het noordwesten, naar Bretagne.

Voor het laatst omhelst Marie-Claire haar pleegkind.

‘Ga met God, mijn zoon,’ zegt ze warm. ‘Moge God geven dat we elkaar terugzien.’

Berton drukt de jongen lang de hand.

‘Vergeet nooit meer dat je in de eerste plaats een dichter bent, Matthis. Voor ons begint er nu een nieuw leven: voor jou in de schaduw van Bertrand du Guesclin, voor ons zoals we tien jaar geleden begonnen, met niets. Maar God is altijd goed voor ons geweest en ik ben er zeker van dat we elkaar zullen terugzien – hopelijk in een herrezen Frankrijk.’

Berton de Fleur en Marie-Claire kijken de jongen na als hij hoogopgericht in het zadel de weg naar Parthenay inslaat. Nog eenmaal wendt Matthis Cuvelier zich om, wuift en lacht. Dan geeft hij zijn paard de sporen en draaft weg. Net als Marie-Claire tien jaar eerder, op weg naar Bretagne, een nieuw leven tegemoet.

Voor wie er meer van wil weten

Jongleur - In de eerste plaats liedjeszanger, liedjesmaker, waarbij soms commentaar werd gegeven op gebeurtenissen - min of meer te vergelijken met een moderne cabaretier. Sommige jongleurs konden een beetje goochelen. Een jongleur was in de regel afkomstig uit de burgerbevolking.

Trouvère - In Italië: trovatore, in Zuid-Frankrijk: troubadour, in Noord-Frankrijk: trouvère, in Duitse landen: Minnesänger, in de Nederlanden: minstreel. Trouvère betekent: vinder. Een echte trouvère was tegelijkertijd zanger-en-dichter, muzikant-en-componist. Bijna altijd van adel, soms een zéér hoge heer. Richard Leeuwenhart bijvoorbeeld was behalve koning van Engeland, kruisvaarder en legeraanvoerder, in zijn vrije tijd ook nog trouvère.

Mesnie - Een puur middeleeuws begrip dat niet alleen de 'huishouding' van de edelman omvat (zijn gezin, persoonlijke bedienden enzovoort) maar ook zijn krijgsknechten, familieleden, lijfeigenen en pachters. Kortom: zijn hele omgeving.

Maarschalk - In het Frankrijk van de 14e eeuw waren er meestal twee. Behalve dat ze veldslagen moesten leiden en krijgsplannen maken, waren ze ook verantwoordelijk voor de aanvoer van levensmiddelen (voor het leger), voor de

opslagplaatsen van wapenen (arsenalen), enzovoort.

Connétable – Stond nog boven de maarschalken en had als enige meester de koning. Zelfs een prins kon een connétable niet zomaar bevelen geven.

Vrijgeleide – Een document dat iemand het recht gaf bepaalde landstroken door te trekken zonder lastig te worden gevallen. Dus een soort paspoort of persoonsbewijs. Hoe langer de Honderdjarige Oorlog in Frankrijk duurde, hoe noodzakelijker het voor een reiziger werd om zich van een vrijgeleide te voorzien. Soms had hij er drie of vier nodig om een afstand van 60 kilometer te kunnen afleggen. Onnodig te zeggen dat hij meestal voor de vrijgeleiden moest betalen.

Vrije steden – Eigenlijk heten ze in het Oud-Frans: Goede Steden. Ze behoorden tot het koninkrijk, maar bestuurden zichzelf. Deze bestuurders werden door de aanzienlijkste burgers uit hun midden gekozen, soms voor een jaar, soms voor langere tijd. Had de koning geld nodig, dan moest hij ‘beden’ richten tot de Goede Steden. De bestuurders stemden daarover in de raadzaal en stelden de nieuwe belasting vast, meestal voor één jaar. Maar niets voor niets! Zij wisten bij zo’n gelegenheid meestal wel een paar extra privileges of voorrechten voor hun stad los te peuteren en werden daardoor steeds machtiger.

De grenzen liepen anders dan tegenwoordig en waren

tamelijk vaag. (Zie ook: Bourgondië en de Dauphiné.) Het centrum van het koninkrijk was het Isle-de-France, met Parijs, de hoofdstad van het land, als middelpunt. In het noorden lagen grote provincies: Picardië, Artois, Vlaanderen. In het westen: Normandië. In het oosten de Champagne, zuidelijk daarvan Bourgondië. Zuidwestelijk van Normandië lag Bretagne, meer zuidelijk o.m. de Poitou, de Anjou en Auvergne. Ten zuiden van de Poitou lag Guyenne, in de zuidwesthoek. De Guyenne (bewoners: Gascogners) was een zeer groot gebied. De hoofdstad was Bordeaux. De inwoners van Bordeaux heetten Bordelais. Deze provincie was eigendom van de koning van Engeland (die in feite van Normandische afkomst was) en die Guyenne door overerving had verkregen. Aanvankelijk had het gebied ook de Anjou en de Poitou omvat; het heette toen: Aquitanië. Dat ‘oude hertogdom Aquitanië’ wilde de koning van Engeland, Edward III, in de eerste plaats terug hebben.

De Gascogners uit Guyenne wilden, ofschoon ze een Frans dialect spraken, niet bij het koninkrijk Frankrijk horen; ze gaven de voorkeur aan het Engelse bestuur omdat hun dat meer vrijheid en onafhankelijkheid bood – althans voorlopig.

Normandië – Ten westen van het Isle-de-France, met als hoofdstad Rouaan. In het zeer grote Normandië bestond van oudsher een streven naar onafhankelijkheid. De zaak lag zeer ingewikkeld. Normandiërs waren in feite van afkomst Scandinaviërs, zij het dan verfranst. Maar in de geweldige

provincie lagen omstreeks 1350 grote gebieden die toebehoorden aan de koning van Navarra, die deze gebieden had geërfd.

Bretagne – Een ingewikkeld verhaal. Bretagne was, net als Bourgondië, een min of meer onafhankelijk gebied, al stond het onder de koning van Frankrijk. De Bretons voelden zich nauwelijks Fransen (nu nóg niet!) Pas in de 15e eeuw werd Bretagne voorgoed bij Frankrijk ingelijfd. In de 14e eeuw had de koning van Frankrijk er nauwelijks iets te vertellen, al had hij er wél grote bezittingen (mijnen, zoutpannen, enzovoort).

De ‘burgeroorlog’ in Bretagne werd gevoerd door twee hoge edelen, Charles de Blois (bloedverwant van de Franse koning) en Jean de Montfort, die beiden meenden recht te hebben op de titel (en voorrechten) van ‘hertog van Bretagne’. Charles de Blois was leenheer van Bertrand du Guesclin. Jean de Montfort was opgevoed aan het Engelse hof en ontving veel steun van Edward III van Engeland. De koning van Frankrijk steunde Charles de Blois, zijn familielid. Bertrand du Guesclin vocht dus voor Charles de Blois, zijn ‘heer’ en daarmee tegelijk tegen de Engelsen en voor Frankrijk. Niet om Bretagne bij Frankrijk te doen inlijven, maar juist om het land min of meer onafhankelijk te houden. En, natuurlijk, de koning van Frankrijk was ook zijn koning.

Navarra – Dit kleine koninkrijk lag in het uiterste zuiden, op de grens van het tegenwoordige Frankrijk en Spanje, in de

zuidwestelijke Pyreneeën dus, met nog een stuk grond dat nu Spaans is. De koningen van Navarra en van Frankrijk waren nauw verwant, naaste familie zou je kunnen zeggen. Karel van Navarra was eerezuchtig genoeg om ten eerste ‘hertog van Normandië’ te willen worden, vanwege zijn uitgestrekte bezittingen daar (en ook omdat hij getrouwd was met een Franse koningsdochter), en bovendien droomde hij ervan koning van Frankrijk te worden (omdat hij de zoon was van een Franse prinses).

Bourgondië – was een min of meer onafhankelijk gebied. Na de vrijlating van Jean II lijfde deze koning Bourgondië in bij Frankrijk; eigenlijk ‘kocht’ hij de provincie en schonk die als leengoed aan zijn jongste zoon Philippe (bijgenaamd De Stoute) als waardering voor het dappere gedrag van de prins tijdens de slag bij Poitiers. Philippe de Stoute werd dus de eerste Franse hertog van Bourgondië.

De Dauphiné – Tegenwoordig ruwweg aan te duiden als de Franse Alpen. Dat was oorspronkelijk een totaal onafhankelijk gebied, bestuurd door een hoge edelman: de Dauphin. Koning Jean II ‘kocht’ ook deze streek van de verarmde Dauphin en schonk de provincie aan zijn oudste zoon Charles, die daarmee de eerste Franse Dauphin werd. Sindsdien werden alle Franse kroonprinsen Dauphin genoemd, want de provincie was altijd eigendom van de oudste zoon van de regerende koning.

De Provence – hoorde nog niet tot het koninkrijk Frankrijk. Een deel van de Provence hoorde bij het koninkrijk Napels, een ander deel was eigendom van de paus (Avignon!). In de 14e eeuw hebben de pausen lange tijd in Avignon gewoond (hun paleis staat er nog), omdat Rome voor hen niet veilig was. In die tijd waren vele pausen ook van hoge Franse adel. Pas in 1378 keerde het pauselijke hof terug naar Rome.

Languedoc – Eigenlijk Langue d’Oc. (Dat betekent: westelijke taal.) Zo werd de hele streek ten zuiden en zuidwesten van de Loire genoemd. Dat had wérkelijk iets met de taal te maken. De streek noordelijk en oostelijk van de Loire heette Langue d’Oil. In de Languedoc sprak men een ander dialect dan in Languedoil. De Languedoil werd echter het officiële Frans, want daar lag het politieke centrum Parijs. De hoge heren in de Languedoc spraken het ‘beschaafde Noord-Frans’ en dat was ook de handelstaal, de taal van de stadsbestuurders en edellieden.

De dialecten en streektaalen in Frankrijk werden door het gewone volk in stand gehouden.

Het is niet waar dat in de 14e eeuw slechts priesters, monniken en hoge edelen konden lezen en schrijven. Alle jonge edelen kregen privé-les of gingen naar een kloosterschool. In de Middeleeuwen bestond de bevolking uit drie standen: de adel, de geestelijkheid en de derde stand – het volk. Maar wie niet van adel was, of geen priester werd,

kon toch wel schatrijk worden, vooral in de steden. De burgers daar stuurden hun zoons ook naar school of stelden een huisleraar aan (meestal een kapelaan). Elke koopman kon lezen, schrijven en boekhouden. Papier, gemaakt van lompen, kwam in die tijd al in gebruik en begon het dure en schaarse perkament te vervangen, vooral op de scholen, waar trouwens ook met wastafeltjes werd gewerkt (te vergelijken met de leitjes uit later tijd). Edelvrouwen en burgervrouwen waren ook dikwijls ‘geletterd’ zoals men dat noemde. Tiphaine Raguenel was zelfs een ‘geleerde’; ze kende Latijn, studeerde wiskunde, filosofie, astronomie en astrologie.

Bertrand du Guesclin werd als jongetje ook naar school gestuurd, maar hij spijbelde meestal en leerde niets, tot wanhoop van zijn ouders. Hij heeft nooit méér leren schrijven dan zijn eigen naam. Je begrijpt de minachting die de ontwikkelde edellieden hadden voor een ‘ongeletterde boer’ als Du Guesclin. Maar hij was een uitzondering in zijn eigen ‘stand’.

Het lagere volk: boeren, landarbeiders, dagloners, ongeschoolde arbeiders (die waren er toen ook al), horigen, enzovoort, was gewoonlijk niet op school geweest. Dat waren de ‘ongeletterden’. Onder vrouwen kwam analfabetisme meer voor. Burgermeisjes kregen meest maar twee jaar school, bij het lagere volk werden de meisjes onderwezen in huishoudelijke taken. En dat waren er wat! Vooral op het platteland. Naast het gewone werk als koken, wassen, naaien en schoonmaken, fabriceerden de vrouwen kaarsen en zeep,

ze brouwden bier en bakten dikwijls hun eigen brood. In de steden waren wel bakkerijen, en ook grote naai-ateliers.

Slag bij Crécy - 26 augustus 1346. Een overmachtig Frans ridderleger wordt in de pan gehakt door een Engels leger dat vooral steunt op goed getrainde boeren en burgers en dat voor het eerst geschut gebruikt.

Slag bij Poitiers - (of slag bij Maupertuis) 19 september 1356. Misschien wel de ergste klap die Frankrijk in de Honderdjarige Oorlog te verduren kreeg. De slag wordt beschreven in vele boeken die onderling nogal afwijken, waardoor een volledig betrouwbaar uur-tot-uur verslag niet meer mogelijk is. De winnaar, de prins van Wales, krijgt later de bijnaam 'Black Prince' (zwarte prins).

Het Frankrijk waarin Marie-Claire rondzwierf was dus een stuk kleiner dan de republiek Frankrijk die wij nu kennen. Guyenne, een stuk Navarra, de Dauphiné en Bourgondië, de hele Provence hoorden er (nog) niet bij, wél het grootste deel van Vlaanderen.

Franse koningen waren er altijd op uit hun Frankrijk uit te breiden, vandaar de 'aankoop' van Bourgondië en de Dauphiné. Frankrijk was, vooral in het begin van de 14e eeuw, het rijkste land van Europa, omdat de bevolking talrijk was (dat telde toen zwaar mee, veel werkkrachten!). De bodem

was bijna overal zeer vruchtbaar, uitgezonderd in de berggebieden van Auvergne en in het zuiden van de Languedoc. Bovendien hadden de kruistochten uit vorige eeuwen schatten opgeleverd. Er waren kolenmijnen (nog erg primitief), koper-, ijzer- en zilvermijnen, de zee leverde tonnen zout en vis, de steengroeven bouwstenen, de zachte klei bakstenen (de kathedraal van Albi, een geweldig bouwwerk, is helemaal uit baksteen opgetrokken). Er werd veel handel gedreven, het wegennet was het beste van het middeleeuwse Europa. Frankrijk lag op de route van de pelgrims, bijvoorbeeld zij die op weg waren naar Santiago de Compostela in Spanje (het vermaardste bedevaartsoord uit die dagen). Ook de industrie bloeide: echte fabrieken zoals wij die kennen bestonden niet, wel wat men noemde ‘ateliers’. Frankrijk – ook Bretagne – was toen nog zeer bosrijk, er was volop hout voor de grote kuiperijen en timmerwerkplaatsen. De organisatie van de gilden maakte dat elke ambachtsman het loon kreeg dat hem toekwam, al naar zijn bekwaamheid. De grote veestapels leverden niet alleen vlees op, maar er werd ook leer gemaakt. De welvaart stond op zo’n hoog peil dat zelfs de armste horige er tenminste twee linnen hemden op nahield. De papierindustrie was daarvan weer het gevolg: lompen genoeg! Want alles slijt op den duur...

De Honderdjarige Oorlog, die begon in 1337 en eindigde in 1453 (hij duurde dus in werkelijkheid 116 jaar!), deed dit hoge peil van welvaart grotendeels te niet. Toch kwam Frankrijk er

als een grote natie uit te voorschijn. Maar vraag niet wat het gekost heeft!

Hoewel er duizenden boeken geschreven zijn die betrekking hebben op de periode van de Honderdjarige Oorlog (1337-1453) blijft het moeilijk aan betrouwbare beschrijvingen te komen. Hierna volgen enkele Nederlandse boeken en een keuze uit de uitgebreide Franse literatuur:

T.L. Ganshof, Over stadsontwikkeling tussen Loire en Rijn gedurende de Middeleeuwen

F.W.N. Hugenholtz, Drie Boerenopstanden in de veertiende eeuw

F.W.N. Hugenholtz, Ridderkrijg en burgervrede

J. Huizinga, Herfsttij der Middeleeuwen

A. Jubinal, Jongleurs et trouvères (XIV siècle)

J.M. Tourneur-Aumont, La Bataille de Poitiers et la construction de la France

S. Luce, Histoire de Bertrand du Guesclin et de son époque

Cuvelier (le trouvère), La vie de Bertrand du Guesclin

Chroniques des quatre premiers Valois

Complainte de la Bataille de Poitiers

De boeken van Thea Beckman

Kruistocht in spijkerbroek

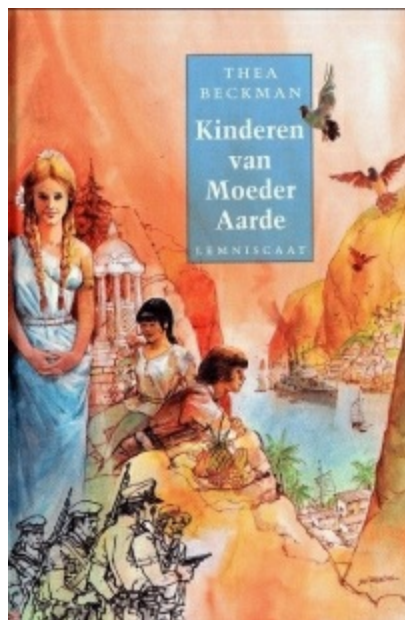
De 16-jarige Dolf uit Amstelveen geeft zich op als proefkonijn: hij zal door een materie-transmitter teruggeflitst worden naar de Middeleeuwen om daar één middag een kijkje te nemen. Om vijf uur diezelfde middag moet Dolf weer op de afgesproken plek staan om teruggeflitst te worden naar de twintigste eeuw. Maar door een foute berekening komt hij in het jaar 1212 terecht in een Kinderkruistocht en niet op het riddertoernooi dat hij zo graag wilde bijwonen. En het lukt Dolf niet om op tijd op de afgesproken plek te staan. Moet Dolf nu voor altijd in 1212 blijven?

THEA BECKMAN
**Hasse
Simonsdochter**
LEMNISCAAT

Hasse Simonsdochter

De vrijgevochten Hasse trouwt met Jan van Schaffelaar die aan het hoofd van een troep huurlingen staat. Als jongen verkleed doet ze mee aan de overvallen. Op een dag worden ze in het nauw gedreven. Een belegering volgt...

Kinderen van Moeder Aarde

Zes eeuwen na de Derde Wereldoorlog. De aarde is door een kernoorlog gekanteld en bijna verwoest. Het ijs op het vroegere Groenland, dat nu Thule heet, is gesmolten en het land heeft een heerlijk klimaat. De mensen leven in harmonie met de prachtige natuur. Het land wordt door vrouwen geregeerd, zonder leger, zonder wapens.

Op een dag verschijnt een onbekend expeditieschip in de fjord. Algauw blijkt dat de opvarenden van het schip, afkomstig uit het Badense Rijk, van plan zijn Thule te veroveren. Bij een land zonder wapens, geregeerd door vrouwen, moet dat toch niet moeilijk zijn! De Badeners stuiten echter op onverwachte tegenstand.

Deel 1 in de toekomst-trilogie

THEA BECKMAN
Het helse paradijs
LEMMESCAAT

Het helse paradijs

Vanuit het Badense Rijk wordt opnieuw een expeditie uitgezonden om Thule te veroveren. Ditmaal sturen ze vijf oorlogsschepen met duizend militairen aan boord.

In Thule heeft men zich na de vorige aanval van de Badeners goed voorbereid op een mogelijke invasie. De Badeners zetten hun zwaar bewapende militairen aan land en bezetten een stad. Als hun schepen door een storm ernstig beschadigd worden, besluiten ze te voet dwars door het land naar de hoofdstad te trekken.

Het wordt een tocht vol ontberingen. Zou het hun deze keer lukken om Thule te veroveren?

Het helse paradijs is deel 2 in de toekomst-trilogie

Het Gulden Vlies van Thule

De Badeners zijn er tenslotte in geslaagd de Thuleense hoofdstad Gothab en enkele andere kustplaatsen te veroveren. Elvira komt naar Thule als dochter van ondergouverneur Upernavik, een kustplaats in het noorden.

‘s Nachts worden de Badeners opgeschrikt door sabotagedaden van de Thulenen. De kolonosatie stagneert. Het lijkt Elvira verstandig Thuleens te leren. Ze ontmoet een Thuleense vrouw die haar helpt. Dan volgen de gebeurtenissen elkaar snel op. Elvira’s vader wordt op expeditie gestuurd en keert niet terug. Elvira besluit hem te gaan zoeken...

Het Gulden Vlies van Thule is deel 3 in de toekomst-trilogie

THEA BECKMAN
Geef me de ruimte!
LEMNISCAT

Geef me de ruimte!

Marije is vijftien, als ze Brugge ontvlucht om aan haar verachte verloofde te ontkomen. Op haar gevaarlijke tocht naar het Zuiden ontmoet ze de jongen van haar leven, een zanger, met wie ze door het rumoerige Frankrijk trekt. Al jaren woedt daar de Honderdjarige oorlog met Engeland.

Maar de tijden veranderen: tegenover schitterende ridders die van toernooien dromen, komen steeds meer boeren en stedelingen te staan, goed geoefend voetvolk, bekwame boogschutters. De steden gaan zichzelf beschermen, bewapenen hun burgers; een nieuwe onafhankelijkheid wordt geboren, een andere tijd breekt aan.

Geef me de ruimte! is het eerste deel van een trilogie die zich afspeelt tegen het decor van de Honderdjarige Oorlog.

THEA
BECKMAN

Triomf
van de
verschroeide
aarde

LEMNISCAAT

Triomf van de verschroeide aarde

Matthis is met z'n zestien jaar niet zo'n geweldig soldaat; maar als heraut en secretaris van de ongeletterde held van Bretagne, Bertrand du Guesclin, staat hij zijn mannetje. Veel durf, maar ook veel humor komt boven bij dit moedige verzet van de Bretons tegen de Engelse overheersing. Dan moet Matthis naar Parijs om geld te halen voor het verzet in Bretagne. In Parijs is de eerste burgerlijke revolutie in volle gang; een tijd vol spanning en voor Matthis, die er een dubbele rol in moet spelen, vaak levensgevaarlijk.

Triomf van de verschroeide aarde is het tweede deel van een trilogie die zich afspeelt tegen het decor van de Honderdjarige Oorlog.

Het rad van fortuin

‘Kleine Robert’ is de tweede pleegzoon van Marie-Claire, de zangeres. Hij is weinig groter dan een dwerg, maar bang voor niets en van plan een held te worden. Hij kan zich praktisch onzichtbaar maken en is een feilloos messenwerper, die op een afstand van 5 meter met zijn mes een vlieg kan raken.

Du Guesclin, de held van Bretagne, ziet iets in de kleine Robert en maakt hem tot zijn meesterspion. De veldheer moet Frankrijk bevrijden van de rovende en plunderende benden, die het land onveilig maken.

Het rad van fortuin is het derde deel van een trilogie die zich afspeelt tegen het decor van de Honderdjarige Oorlog.

THEA BECKMAN

Stad in de storm

LEMNISCAAT

Stad in de storm

1672. Een jonge vrouw bewijst in Oudewater geen heks te zijn. Ze vindt met haar dochtertje onderdak in het gezin van een Utrechtse drukker. Samen beleven ze de roerige tijd tijdens het beleg van de Fransen.

Thea Beckman
de Gouden
Dolk

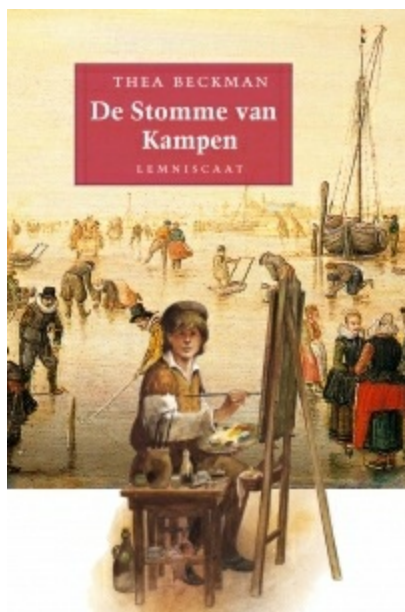
De Gouden Dolk

Een oude vrouw voorspelt Jiri dat hij eens eigenaar zal zijn van de Gouden Dolk. Op zoek naar de dolk trekt Jiri mee met een kruistocht tegen de Saracenen.

THEA BECKMAN

De Stomme van Kampen

LEMNISCAAT

De Stomme van Kampen

1585. Hendrick Avercamp wordt doof geboren. In die tijd dachten ze dat doofstomme mensen niets konden. Maar Hendrick kan wel degelijk wat en hij ontwikkelt zich tot een talentvol schilder.

Dit boek wordt genoemd in de Canon van de Nederlandse Geschiedenis.

THEA BECKMAN

De val van Vredeborch

LEMNISCAAT

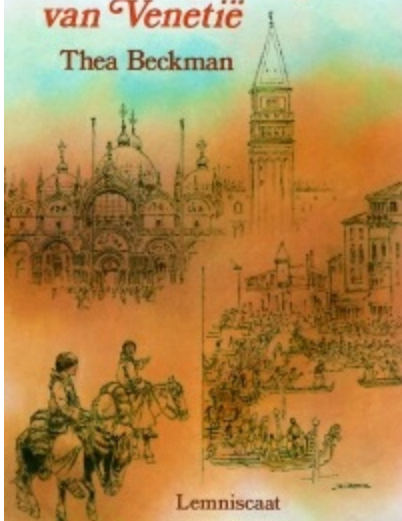
De val van Vredeborch

Tijdens de Spaanse overheersing in de zestiende eeuw proberen de burgers van Utrecht Alva en zijn soldaten te verdrijven. De burcht van Utrecht, de Vredeborch, speelt hierbij een belangrijke rol.

Dit boek wordt genoemd in de Canon van de Nederlandse Geschiedenis.

De doge-ring van Venetië

Thea Beckman

Lemniscat

De doge-ring van Venetië

Thomas is novice in een klein, arm klooster in de Kempen. De abt stuurt hem samen met Matthias, een monnik met een zeer duister verleden, naar Venetië om daar een mooie relikwie te kopen.

Op twee nukkige ezeltjes gaan ze op pad. Het is een lange en gevaarlijke tocht, door eenzame landstreken waar struikrovers op de loer liggen, over hoge bergen met verraderlijke ravijnen.

Thomas leert dat de wereld buiten de dikke muren van zijn klooster verdeeld en gevaarlijk is. Hij begint te twijfelen aan alles waar hij in gelooft.

Thea Beckman
Gekaapt!

Lemniscaat

Gekaapt!

Kampen 1399. Gerlof, de enige zoon van koopman Pieter Eekhout, monstert aan op de Sint-Anna voor zijn eerste handelsreis over zee, samen met zijn oom Josef. De reis verloopt echter heel anders dan Gerlof had verwacht, als ze op volle zee de bende van Godeke Michaels en Claus Stortebeker tegenkomen, de beruchtste piraten van de Westerzee.

Gerlof en zijn oom worden als gijzelaars meegenomen en pas losgelaten als Gerlofs vader een flinke som losgeld heeft betaald. Gerlof is diep verontwaardigd - die piraten stelen en misdragen zich maar, zonder dat er iemand ingrijpt. Zoveel onrecht vraagt om een vergeldingsactie! Tegen de wil van zijn vader in besluit hij zich aan te sluiten bij de oorlogsvloot die op strafexpeditie gaat om wraak te nemen op de kapers.

De belevenissen van Gerlof worden afgewisseld met het verhaal van Gerlofs zusje Gese. Haar liefde voor de koopman Simon van Utrecht wordt door Pieter Eekhout streng verboden. Gese is echter koppig en weigert zich bij het besluit van haar vader neer te leggen. De Kampense koopman heeft op die manier niet alleen heel wat te stellen met zijn vrijgevochten zoon, maar ook met zijn eigenzinnige oudste dochter.

In Gekaapt! schetst Thea Beckman een levendig beeld van de veertiende-eeuwse Hanzestad Kampen. Op de haar

bekende wijze voert ze de lezer mee terug in de tijd en laat hem de gebeurtenissen met Gerlof en Gese meebeleven. Een boek dat in de boekenkast van geen enkele Thea Beckman-fan mag ontbreken!

Dit boek wordt genoemd in de Canon van de Nederlandse Geschiedenis.

THEA BECKMAN
**Het geheim
van Rotterdam**
LENNISCAAT

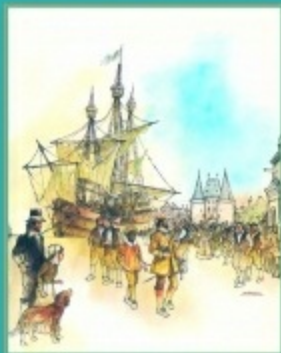

Het geheim van Rotterdam

Rotterdam 1483. Caspar ontmoet Grietje, de dochter van de chirurgijn Melchior. Meester Melchior betreft Caspar in zijn geheimzinnige praktijken. Intussen lijdt Rotterdam onder de heerschappij van jonker Frans. Jonker Frans hoort interessante geruchten en wil wel iets meer weten over de bezigheden van meester Melchior...

Thea Beckman

Het wonder van Frieswijk

Lemniscaat

Het wonder van Frieswijk

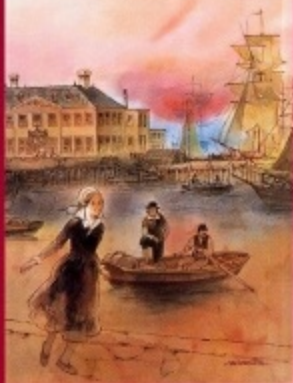
Kampen, 1470. Als Tieske, de hond van Alijt Kuinretorf, de zoon van schepen Van den Vene in zijn arm bijt, wordt de hond door de schepenbank voor straf op bedevaart gestuurd. Tieske moet naar een heilige boom in het Oversticht en Alijt zal hem begeleiden.

Alijts vader vindt zijn dochter echter te jong om alleen op reis te gaan en daarom vraagt hij een Portugese koopman, die dezelfde kant op moet, om zijn dochter onder zijn hoede te nemen.

De koopman is niet alleen; hij heeft Danga bij zich, een negerslaafje aan een ketting. De meeste mensen hebben nog nooit iemand meteen donkere huid gezien en denken dat hij deduivel zelf is. Maar Alijt is niet bang voor hem en ze sluit vriendschap met Danga.

Als het gezelschap na een lange reis aankomt in Frieswijk, gebeurt er iets wonderbaarlijks. Op het moment dat iedereen geknield bij de heilige boom zit, valt plotseling Danga's ketting af. Een wonder? Alijt weet er meer van, maar zwijgt. Het belangrijkste is dat Danga weer vrij is.

THEA BECKMAN

Saartje Tadema

LEMNISCAAT

Saartje Tadema

1712. De zevenjarige Saartje Tadema moet naar het Amsterdamse Burgerweeshuis. Ze is slim en houdt van leren, maar daar is in het weeshuis weinig tijd en ruimte voor.

THEA BECKMAN

Vrijgevochten

LEMNISCAAT

Vrijgevochten

Jasper de Bonte monstert aan op een schip. Hij hoopt op grote avonturen, maar binnen de kortste keren staat hij als koopwaar vastgeketend op de slavenmarkt van Tunis.

Dit boek wordt genoemd in de Canon van de Nederlandse Geschiedenis.

Thea Beckman
**De verloren
schat**

Lemniscaat

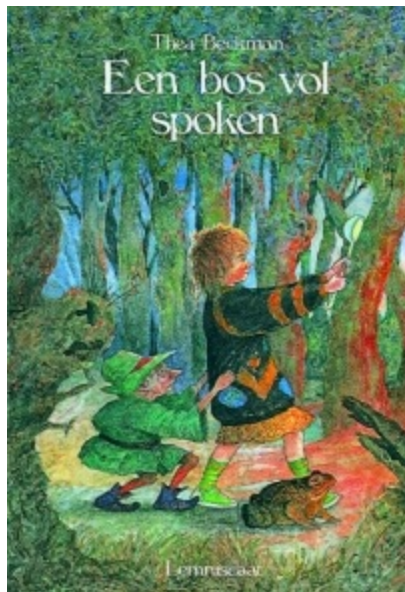

De verloren schat

Een vreemde advertentie in de krant trekt de aandacht van de 13-jartige Mickey. Twee geleerde mannen vragen om informatie over de verloren gegane schat van een oude adellijke familie. Samen met Arnold gaat Mickey op onderzoek. Er bestaat toch geen leukere manier om de paasvakantie door te brengen dan met het zoeken naar een verloren schat?

Thea Beckman

Een bos vol spoken

Een bos vol spoken

Als Juultje 's avonds naar bed wil gaan, hoort ze een stem. Op het balkon staat een raar klein mannetje, Troekel.

Hij vertelt haar dat zijn kat is gestolen door de vierarmige prinses en gevangen wordt gehouden in het bos. Alleen iemand die heel dom is, kan Senta redden. Daarom vraagt Troekel of Juultje mee gaat. Juultje wil niet, maar Troekel begint verschrikkelijk te huilen.

Gewapend met een grote soeplepel vertrekken ze naar het donkere bos. En wie ze daar allemaal tegenkomen...

Mijn vader woont in Brazilië

Thea Beckman

Mijn vader woont in Brazilië

Moniques moeder is niet getrouwd. Sommige ouders vinden dat zo erg, dat hun kinderen niet met Monique mogen omgaan. Het enige dat Monique van haar vader weet is dat hij in Brazilië woont. Plotseling komt haar vader uit Brazilië terug en wil met haar moeder trouwen...

Thea Beckman
**Wij zijn
wegwerpkinderen**

Lemniscaat

Wij zijn wegwerpkinderen

Yvonne, Marcus en Benito worden van het ene naar het andere tehuis gesleept. Soms is het best een gezellige boel in zo'n tehuis, maar toch... Als ze erachter komen dat hun vader en moeder nog leven, gaan ze hun ouders opsporen. Dan kunnen ze misschien ook vragen waarom ze niets van zich hebben laten horen. Zou het ze niets kunnen schelen wat er met ze gebeurt?

Wonderkinderen

Pas 10 jaar zijn Tom en Wijnkje als ze naar de brugklas gaan. ‘Wonderkinderen’ worden ze genoemd. Ze leren ook zo gemakkelijk. Altijd hebben ze alles samen gedaan, maar nu kan dat niet meer. Wijnkje gaat naar het gymnasium en Tom moet van zijn ouders naar de lagere technische school (vergelijkbaar met de huidige VMBO-praktijk). Maar Tom wil wel graag naar het gymnasium, en daarna naar de universiteit. Samen met Wijnkje verzint hij van alles om zijn ouders over te halen, maar het helpt allemaal niets. Wanhopig waagt Tom zich aan een levensgevaarlijke onderneming. Als het nu nog niet lukt zijn ouders te overtuigen...

Thea Beckman

Zwerftocht met Korilu

Lemniscaat

Zwerftocht met Korilu

Wat moet je nog op school als je het slimste jongetje van Amsterdam bent? Jasper gaat maar op een bankje in het park zitten om zich te vervelen. Hij weet toch alles al! Dan ontmoet hij Korilu, die hem een Kroet noemt, een domoor die nog niets van de wereld weet. Jasper wordt boos, maar hij toch ook wel nieuwsgierig: wie is die Korilu eigenlijk?